

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

BADANIE MOŻLIWOŚCI WYKORZYSTANIA W SYSTEMIE OŚWIATY WSKAŹNIKA SZACOWANIA EDUKACYJNEJ WARTOŚCI DODANEJ

Raport końcowy

Warszawa, wrzesień 2011 r.

ośrodek ewaluacji

We współpracy z Coffey International Development Sp. z o.o.
i Zakładem Badań Naukowych PTS

coffey international development
SPECIALISTS IN DEVELOPING COMMUNITIES

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW WYSTĘPUJĄCYCH W RAPORCIE	3
STRESZCZENIE	4
EXECUTIVE SUMMARY	14
WPROWADZENIE	24
Cele i zakres badania.....	25
Koncepcja badania	26
Kryteria ewaluacji.....	27
Pytania kluczowe.....	27
METODOLOGIA	37
Analiza dokumentów	37
Pogłębiony wywiad indywidualny (IDI)	38
Pogłębiony wywiad telefoniczny (ITI).....	39
Zogniskowany wywiad grupowy	39
Ankieta wspomagana elektronicznie (CAWI)	39
Ankieta pocztowa (wysyłana pocztą elektroniczną).....	40
Wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo (CATI)	40
Studium przypadku	40
ORGANIZACJA BADANIA	41
WYNIKI BADANIA	43
Edukacyjna Wartość Dodana.....	43
Mapa instytucji.....	50
Kluczowi interesariusze - ich rola i działania związane z EWD	52
Instytucje sterujące	53
Instytucje upowszechniające	74
Instytucje wdrażające.....	91
Mocne i słabe strony EWD.....	104
Czynniki warunkujące wdrażanie EWD.....	121
SCENARIUSZE ROZWOJU.....	143
WNIOSKI I REKOMENDACJE.....	150
ANEKS	173

WYKAZ SKRÓTÓW WYSTĘPUJĄCYCH W RAPORCIE

IDI	Pogłębiony wywiad indywidualny
ITI	Pogłębiony wywiad telefoniczny
FGI	Zogniskowany wywiad grupowy
CATI	Wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo
CAWI	Ankieta wspomagana elektronicznie (ankieta internetowa)
EWD	Edukacyjna Wartość Dodana
PO KL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki
MEN	Ministerstwo Edukacji Narodowej
IBE	Instytut Badań Edukacyjnych
CKE	Centralna Komisja Egzaminacyjna
OKE	Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
KO	Kuratorium Oświaty
ODN	Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
ORE	Ośrodek Rozwoju Edukacji
KOWEziU	Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej
IP	Instytucja Pośrednicząca
IZ	Instytucja Zarządzająca
OP	Organ prowadzący
EFS	Europejski Fundusz Społeczny

STRESZCZENIE

Badanie dotyczące możliwości wykorzystania w systemie oświaty wskaźnika Edukacyjnej Wartości Dodanej (EWD) było realizowane na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej od maja do września 2011 roku.

Badanie miało dwa cele:

1. Diagnozę potrzeby i możliwości stosowania wskaźnika EWD na poszczególnych szczeblach zarządzania w systemie oświaty, w tym w kontekście działań Priorytetu III PO KL (projekty systemowe) i reform systemu oświaty.
2. Określenie warunków trwałości wykonanych prac i rezultatów projektów dotyczących metodologii szacowania wskaźnika EWD, przeprowadzonych w latach 2005-2007 i realizowanych w ramach PO KL 2007-2013.

Dane zbierane były za pomocą metod jakościowych oraz ilościowych, wśród wszystkich kluczowych interesariuszy systemu edukacji.

Edukacyjna Wartość Dodana to opracowany statystycznie wskaźnik przyrostu wiedzy ucznia pomiędzy poszczególnymi etapami kształcenia. Do jego obliczania są wykorzystywane dane pochodzące ze sprawdzianu na koniec szkoły podstawowej, egzaminu gimnazjalnego i egzaminu maturalnego. Pod uwagę brane są wyniki punktowe uczniów z egzaminów lub średni wynik dla szkoły. Do obliczeń na poziomie szkoły stosuje się Kalkulator EWD dostępny na stronie internetowej www.ewd.edu.pl.

Wskaźnik EWD jest jednym z czynników poprawy jakości nauczania. Nie można go rozpatrywać w oderwaniu od pozostałych rozwiązań, w tym szczególnie nowej podstawy programowej, systemu egzaminów zewnętrznych czy systemu zarządzania oświatą. Metoda ta pozwala bowiem rozwinąć i uczynić bardziej trafną analizę wyników egzaminów zewnętrznych.

Poniżej przedstawiamy główne wyniki oraz wnioski i rekomendacje płynące z badania. Przedstawione informacje zostały pogrupowane zgodnie z podejściem przyjętym w badaniu.

Diagnoza sytuacji formalno-prawnej interesariuszy EWD

Na podstawie zebranych danych opracowano mapę interesariuszy metody EWD. Są to instytucje, które zgodnie z przepisami prawa oraz według formalnego miejsca w strukturze systemu edukacji są lub powinny być zaangażowane w upowszechnianie i wdrażanie EWD. Zostały one podzielone na trzy kategorie: instytucje sterujące, upowszechniające oraz wdrażające. Podział ten pozwala na wyodrębnienie poziomów działania w procesie tworzenia i rozwoju EWD. Poziomami tymi są: sterowanie, upowszechnianie i wdrażanie.

Instytucje sterujące są odpowiedzialne za wyznaczanie kierunków działań, analizę potrzeb, określanie celów (oraz identyfikację sposobów ich realizacji) i monitorowanie realizacji zadań. Instytucje te koordynują też działania innych podmiotów systemu oświaty. Do tej kategorii zaliczone zostały: MEN, CKE, IBE¹.

Instytucje upowszechniające mają za zadanie przekazywanie informacji, rozwój kompetencji w zakresie wykorzystania metody EWD oraz inspirowanie uczestników systemu oświaty do stosowania metody w praktyce. Do instytucji upowszechniających należą: CKE, OKE, KO, ODN, ORE, MEN.

Rolą instytucji wdrażających jest zaś praktyczne wykorzystanie metody EWD w pracy, polegające na obliczaniu oraz analizowaniu wyników, a następnie podejmowanie działań wynikających z analizy. Do tej grupy można zaliczyć: szkoły, KO, OP, IBE, MEN, regionalne IP. Jakiegokolwiek działania związane z wdrażaniem EWD w polskim systemie oświaty powinny uwzględniać wszystkie te podmioty, gdyż dopiero wtedy możliwy będzie skuteczny rozwój metody na wszystkich trzech, uzupełniających się, poziomach.

Ponieważ pojęcie Edukacyjnej Wartości Dodanej nie znajduje bezpośredniego odniesienia w obowiązujących aktach prawnych, formalnie żadna z instytucji oświatowych nie jest zobowiązana do uwzględniania EWD. Z drugiej strony są w systemie oświaty instytucje, które mimo braku formalnie przypisanych zadań związanych z EWD, aktywnie wdrażają EWD. Wiele instytucji zaangażowanych w rozwój EWD formalnie podlega MEN i jednocześnie prowadzi swoje działania dotyczące EWD. W zakresie informowania o EWD i jego wdrażania w systemie oświaty mamy zatem do czynienia ze zbiorem instytucji, a nie systemem powiązanych instytucji i podmiotów.

Analiza działań MEN i innych interesariuszy, instytucji, w tym realizujących Priorytet III PO KL

Dotychczasowy rozwój i upowszechnienie² EWD odbywa się w ramach projektów finansowanych z EFS i bazuje w dużej mierze na indywidualnej motywacji oraz zaangażowaniu przedstawicieli instytucji oświatowych. Jednak analiza określonych prawnie zakresów zadań instytucji systemu oświaty wskazuje, że niemal każda z nich może mieć wpływ na wykorzystanie EWD.

¹ Skróty stosowane w raporcie zostały objaśnione na stronie 3.

² W niniejszym badaniu mierzone jest rzeczywiste wykorzystanie EWD przez szkoły i placówki - czyli faktyczne upowszechnienie EWD, a nie upowszechnienie, w rozumieniu dokumentów programowych PO KL, czyli podanie wartości wskaźnika do publicznej wiadomości.

Kluczowa jest rola MEN, które powinno pełnić funkcję sterującą, czyli wyznaczać cele i kierunki działań oraz monitorować realizację założeń. Z przeprowadzonych badań wynika jednak, że aktywność MEN w zakresie EWD ogranicza się do podjęcia decyzji o przyznaniu środków finansowych na realizację projektu EWD w ramach Działania 3.2 PO KL oraz deklaratywnego wsparcia dla tej metody (np. w trakcie spotkań lub konferencji). Potrzebę wsparcia ze strony MEN dla wykorzystania EWD w praktyce instytucji oświatowych dostrzegają niemal wszyscy przedstawiciele badanych instytucji, w tym również pracownicy MEN.

Ważną rolę może pełnić CKE, w ramach której działa Zespół Projektowy, zajmujący się EWD. Zespół opracowuje metodologię EWD i jednocześnie prowadzi intensywną działalność popularyzującą EWD: *Szkoły EWD*, publikacje adresowane do różnych grup interesariuszy itp. Zespół Projektowy inspirowała działania na rzecz rozwoju i upowszechniania EWD w systemie oświaty. To tutaj generowana jest wiedza, a także rozwijane są narzędzia umożliwiające praktyczne wykorzystanie tej metodologii.

W zakresie upowszechniania EWD aktywne są również OKE i ODN. Niektóre okręgowe komisje egzaminacyjne, udostępniając wyniki egzaminów, wyliczają EWD dla szkół w regionie, a następnie przekazują wyniki tym szkołom oraz raporty organom prowadzącym. Zamieszczają także informacje na temat EWD na swoich stronach internetowych oraz w publikacjach. Część okręgowych komisji egzaminacyjnych prowadzi szkolenia dla dyrektorów, nauczycieli i organów prowadzących. Szczególnie aktywne są te OKE, których pracownicy mieli okazję uczestniczyć w pracach Zespołu Projektowego i dobrze znają metodę EWD.

Także ODN prowadzą szkolenia w zakresie EWD. Uczą interpretacji i umiejętności praktycznego wykorzystania wyników analizy osiągniętych wartości EWD do poprawy jakości pracy szkoły. Same ODN nie wykorzystują bezpośrednio wskaźnika EWD – nie analizują bowiem pracy szkół, ale przekazują wiedzę do ostatecznych użytkowników – placówek i organów prowadzących. Aktywność ODN w zakresie upowszechniania EWD jest zróżnicowana regionalnie. Zależy to między innymi od popytu na wiedzę i zainteresowania szkół metodą EWD. ODN, szczególnie we współpracy z KO, mają potencjał, by stać się kluczowymi instytucjami upowszechniającymi EWD w systemie oświaty, ponieważ ich pracownicy mają dużą wiedzę o EWD i doświadczenie w prowadzeniu szkoleń dla systemu oświaty.

Największe znaczenie ma wykorzystanie wskaźnika EWD na poziomie szkoły, ponieważ metoda EWD została opracowana przede wszystkim na użytek szkół. Przedstawiciele niemal wszystkich instytucji, na różnych poziomach systemu edukacji, są zdania, iż stosowanie EWD niesie najwięcej korzyści właśnie samym szkołom.

Szkoły w coraz większym stopniu stosują metodę EWD jako jedno z narzędzi pomiaru jakości pracy szkoły. W większości szkół obliczenie wskaźnika EWD jest punktem wyjścia do dalszej interpretacji i dyskusji nad sytuacją szkoły. Jest zauważalne znaczne zróżnicowanie terytorialne w zakresie stosowania wskaźnika – zależy ono między innymi od tego, czy poszczególne KO lub ODN upowszechniały EWD w swoim regionie.

Organy prowadzące jako instytucje wdrażające EWD w niewielkim stopniu wykorzystują ten wskaźnik. Wiedza o metodzie wciąż nie jest powszechna wśród przedstawicieli organów prowadzących. EWD nie jest w wystarczającym stopniu wykorzystywane w kształtowaniu polityki edukacyjnej w samorządach.

Analiza stanu wiedzy o EWD i potrzeb z nim związanych

Metoda EWD, nad którą prace rozpoczęły się w 2005 roku, jest dość dobrze znana wśród interesariuszy systemu oświaty. Jednak zakres ich wiedzy, na temat metody EWD i korzyści płynących z jej stosowania, jest zróżnicowany nie tylko regionalnie, ale także ze względu na rolę, jaką dana instytucja (podmiot) pełni w systemie oświaty.

Dużą wiedzę o metodzie EWD deklarowali przedstawiciele OKE i ODN. Wszyscy pracownicy tych instytucji mają podstawową wiedzę o metodzie, natomiast wybrane osoby – wiedzę szczegółową. Podstawowym źródłem informacji były Szkoły EWD organizowane przez Zespół Projektowy. Także w kuratoriach oświaty wiedza na temat EWD jest wysoka. Większość badanych deklaruje, iż posiada na ten temat wiedzę ogólną, a 1/3 respondentów deklaruje umiejętność zastosowania tej wiedzy w praktyce. Pracownicy instytucji nadzoru swoją wiedzę o EWD czerpią głównie ze stron internetowych (w tym szczególnie często ze strony www.ewd.edu.pl), a także ze szkoleń i konferencji organizowanych przez samo kuratorium oraz przez inne instytucje (CKE, ORE, OKE, ODN).

Poziom wiedzy w szkołach na temat EWD jest zróżnicowany. Stosowanie metody EWD deklaruje połowa z badanych szkół. Większość dyrektorów i nauczycieli samodzielnie poszukiwała informacji na temat metody. Za wyliczanie wskaźnika zwykle odpowiada dyrektor lub wyznaczona przez niego grupa nauczycieli. W większości szkół, oprócz wyliczenia wartości wskaźnika, omawia się wynik w gronie rady pedagogicznej, próbuje się też dokonywać jego interpretacji. Grupa dyrektorów częściej wykorzystuje EWD do diagnozy silnych i słabych stron nauczania w szkole oraz do tworzenia planu działania szkoły. Można zauważyć, że gdy jedna szkoła zaczyna stosować EWD, inne także zaczynają interesować się metodą. Rozpowszechnianie wiedzy o EWD w środowisku oświatowym nie wynika jednak z działalności samej szkoły. Ważną rolę odgrywają ośrodki doskonalenia nauczycieli lub kuratoria, zachęcające do wykorzystywania wskaźnika, szkolące na jego temat.

Wiedza o metodzie i wskaźniku EWD w instytucjach pośredniczących, odpowiedzialnych za wdrożenie Priorytetu IX PO KL *Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach* jest bardzo mała. W większości badanych regionalnych IP metoda EWD była albo w ogóle nieznaną, albo też przedstawiciele IP mieli o niej bardzo podstawowe informacje. Bardzo rzadko byli w stanie wskazać przykład wykorzystania metody lub samego wskaźnika we wnioskach, dokumentach na poziomie regionalnym, planach działań czy w kryteriach oceny projektów.

Niewysoki poziom wiedzy o EWD reprezentują też organy prowadzące. Podstawowym źródłem wiedzy o EWD były szkolenia, strona internetowa projektu EWD oraz informacje z OKE. Zainteresowanie organów prowadzących metodą EWD zwykle jest powiązane z aktywnością szkół w tym obszarze – jeśli szkoły obliczają i wykorzystują EWD do badania jakości pracy szkoły, wtedy także organ prowadzący posiada wiedzę na temat tej metody.

Dostrzegalny jest stopniowy wzrost zainteresowania metodą EWD wśród rodziców. Pojawiło się ono wraz z publikowaniem na stronach szkół lub OKE wyników EWD i możliwością dokonywania porównań między placówkami.

Opinia badanych interesariuszy systemu oświaty na temat metody EWD jest pozytywna. Mocną stroną metody EWD, zdaniem wszystkich jej użytkowników, jest jej wysoka przydatność.

Niezbędnym warunkiem dla zapewnienia użyteczności tego instrumentu jest prowadzenie, organizowanie szkoleń i bieżący dostęp do aktualnych informacji o EWD. Dla wykorzystania metody EWD w systemie oświaty ważne jest, aby uzupełniała się ona z innymi dostępnymi metodami badania efektów kształcenia. Jest to pierwsze narzędzie uwzględniające wyniki egzaminów zewnętrznych, które bezpośrednio dostarcza wiedzy na temat jakości pracy szkoły oraz o czynnikach ją warunkujących. Metoda jest komplementarna wobec innych, stosowanych dotąd metod pomiaru jakości. Zwiększa możliwości ewaluacji wewnętrznej w szkole, ponieważ dostarcza dodatkowych informacji. Metoda EWD oceniana jest jako obiektywna, a zatem – adekwatna do dokonywania porównań między szkołami, co ma kluczowe znaczenie dla rodziców oraz organów prowadzących i instytucji nadzoru pedagogicznego.

Słabą stroną metody jest jej złożoność. Stosowanie EWD wymaga od użytkowników zdobycia specjalistycznej wiedzy, do której nie zawsze mają dostęp. Część użytkowników wciąż ogranicza się do analizy EWD z wykorzystaniem podstawowych zmiennych, brakuje im natomiast umiejętności stosowania i interpretacji dodatkowych danych. Jednak nawet podmioty niestosujące EWD, deklarują zainteresowanie tą metodą. Wydaje się zatem, iż przy systematycznym wsparciu szkoleniowym wskaźnik może stać się narzędziem powszechnie wykorzystywanym w systemie edukacji.

Wskazana byłaby większa aktywność MEN w upowszechnianiu wiedzy o EWD. Niezbędne jest opracowanie systemu szkoleń, nad którym pieczę trzymałoby Ministerstwo, we współpracy z Zespołem Projektowym (pieczę merytoryczna). Informowanie o metodzie i możliwościach jej zastosowania, wskazywanie korzyści itp. jest istotne do upubliczniania wiedzy o EWD. System szkoleń mógłby mieć schemat kaskadowy i powinien wykorzystywać obecny, istniejący system kształcenia i doskonalenia nauczycieli (ODN). Kluczowe jest też opracowanie i utrzymanie spójnej koncepcji egzaminów na różnych szczeblach kształcenia pod względem ich funkcji, struktury i trafności. Zadaniem MEN powinno być też inicjowanie spotkań, wymiany informacji o działaniach i produktach, a także monitorowanie procesu realizacji Priorytetu we „wspólnych” obszarach – dla zwiększenia jego spójności. Kolejnym czynnikiem, który miałby pozytywny wpływ na upowszechnianie EWD w systemie oświaty jest włączenie wskaźnika EWD do PO KL lub w nowej perspektywie finansowej po 2013 roku.

Dla większego upowszechnienia EWD w systemie oświaty ważne jest zainteresowanie wynikami wskaźnika EWD organów prowadzących jednostek samorządu terytorialnego. Ich postawa oraz wynikające z niej działania, mogą stanowić zachętę dla szkół do przeprowadzania wyliczeń. Duże znaczenie również mają działania oddolne, podejmowane przez aktywnych i otwartych na nowości doradców metodycznych, dyrektorów szkół, nauczycieli lub inne osoby ze środowiska oświatowego. Dla dalszego rozwoju i trwałości tej metody kluczowe jest jednak funkcjonowanie Zespołu Projektowego, który wypracował znaczne zasoby wiedzy i gwarantuje wysoką jakość metody EWD w systemie oświaty.

Scenariusze rozwoju, wdrażania metody – wyzwania związane z EWD

EWD oceniane jest przez wszystkich interesariuszy jako narzędzie dobre i potrzebne. Wszyscy rozmówcy, z ODN, OKE czy MEN, mają nadzieję, iż EWD utrzyma się w systemie edukacji i stopniowo będzie wykorzystywane przez coraz liczniejsze grupy interesariuszy, a wskaźnik będzie interpretowany w coraz bardziej wielowymiarowy i pogłębiony sposób.

W badaniu określono trzy możliwe scenariusze dotyczące przyszłości EWD.

Pierwszy scenariusz zakłada wstrzymanie finansowania jakichkolwiek działań związanych z EWD. Obecnie w kluczowych instytucjach nie ma jeszcze planów dotyczących przyszłości EWD po 2013 roku. Nie wiadomo też, w jaki sposób i z jakich źródeł działania te miałyby być finansowane.

Scenariusz drugi zakłada, że prace dotyczące EWD będą kontynuowane w sposób podobny do obecnego. Oznacza to, że po roku 2013 realizowany będzie kolejny projekt, finansowany ze środków europejskich lub krajowych, w ramach którego rozwijana będzie i udoskonalana metodologia EWD.

Trzeci scenariusz zakłada, że metoda EWD, uznana za element polityki wzmocnienia jakości systemu edukacji, zostanie w pełni włączona do systemu. Przyjęcie takiego scenariusza daje największe gwarancje trwałości dotychczasowego dorobku.

Najbardziej optymalne byłoby rozwiązanie pośrednie, wiążące scenariusz drugi i trzeci.

Oznaczałoby to, że metoda EWD zostanie uznana przez MEN jako ważne narzędzie wspierające jakość nauczania i zarządzanie w systemie oświaty. Fakt ten znajdzie odzwierciedlenie w promowaniu EWD oraz alokowaniu środków finansowych na rozwój EWD. Wpisanie EWD do systemu edukacji oznaczałoby, że poszczególne instytucje są zachęcane do wykorzystywania tego instrumentu. Zapisy takie powinny znaleźć się w aktach prawnych (m.in. w załączniku do rozporządzenia o nadzorze czy w dokumentach MEN określających strategię i kierunki rozwoju systemu oświaty).

Stworzony zostałby też system rozwoju EWD. System ten składałby się z trzech elementów. Te elementy to:

1. Nieduży (3-4 osobowy) zespół osób, afiliowany do CKE lub innej instytucji która będzie odpowiedzialna za egzaminy zewnętrzne. Zespół ten powinien odpowiadać za bieżące obliczanie i upowszechnianie wyników EWD, rozwój Kalkulatora EWD podręczników i publikacji.
2. Badania nad rozwojem i doskonaleniem metody EWD. Badania te powinny być zlecane w drodze konkursu o granty.
3. System kształcenia i doskonalenia użytkowników metody EWD. System ten powinien bazować na istniejących strukturach kształcenia i doskonalenia i być ściśle powiązany z innymi działaniami wspierającymi rozwój kompetencji pracowników systemu edukacji – szczególnie z działaniami prowadzonymi przez ORE.

Budowa docelowego systemu wspierającego EWD powinna uwzględniać projektowaną zmianę w systemie oświaty (połączenie instytucji odpowiedzialnych za nadzór pedagogiczny i egzaminy zewnętrzne) oraz dostępne środki finansowe, (pochodzące z EFS po 2013 roku).

Wnioski i rekomendacje

Na podstawie przeprowadzonego badania można sformułować następujące wnioski:

Istnieje potrzeba pogłębiania wiedzy o EWD i sposobach wykorzystywania metody w praktyce wśród przedstawicieli różnych interesariuszy systemu oświaty.

⇒ *Polityka szkoleniowa powinna zostać usystematyzowana. Konieczne jest stworzenie systemu kształcenia i doskonalenia w zakresie EWD. Szkolenia te powinny być*

elementem szerszych działań związanych z ewaluacyjną funkcją egzaminów zewnętrznych.

Kluczowe znaczenie dla upowszechnienia wiedzy o EWD na poziomie lokalnym ma aktywność pracowników kuratoriów oświaty.

⇒ *Tematyka EWD powinna zostać wzmocniona w ramach działań podejmowanych przez ORE, adresowanych do organów nadzoru pedagogicznego, w tym także w ramach projektów systemowych. Działalność ORE związana z doskonaleniem w zakresie EWD powinna być skoordynowana z pracami z Zespołu Projektowego.*

W systemie edukacji działa szereg instytucji, które mają wpływ na wykorzystanie EWD, ale nie posiadają wystarczającej wiedzy i umiejętności w tym zakresie. Są to m.in. pracownicy MEN, MRR, regionalnych Instytucji Pośredniczących dla Priorytetu IX PO KL.

⇒ *Tematyka EWD powinna zostać wzmocniona również w ramach działań MRR jako IZ PO KL.*

Mimo szkoleń wiedza o EWD w systemie oświaty jest powierzchowna i niepełna). Obecnie jakość szkoleń nie jest monitorowana, co może negatywnie wpływać na poziom wiedzy o EWD.

⇒ *ORE powinno dbać o jakość merytoryczną materiałów szkoleniowych dostarczanych przez Zespół Projektowy. Zakres merytoryczny szkoleń powinien być dopasowany do potrzeb poszczególnych grup odbiorców. Wskazane jest wydawanie trenerom czasowych zaświadczeń uprawniających do prowadzenia szkoleń z EWD.*

W szkoleniach dotyczących metody EWD ważny jest na rozwój umiejętności wykorzystywania EWD w ewaluacji wewnętrznej oraz ewaluacji zewnętrznej.

⇒ *Powinny być organizowane przede wszystkim szkolenia praktyczne, warsztatowe, prowadzone w oparciu o studia przypadku itp. Potrzeba też wsparcia dotyczącego wdrażania EWD w formie coachingu, szczególnie dla szkół i nauczycieli.*

Mimo szkoleń i dostępnych narzędzi (np. Kalkulator EWD Plus), użytkownicy nadal mają trudności z obliczaniem i interpretowaniem wyników.

⇒ *Należy kontynuować prace nad uproszeniem opisu metodologii EWD, a także rozwojem podstawowych narzędzi wspierających szkolenie w zakresie EWD oraz obliczanie i interpretowanie wyników EWD. Jest to ważne dla stosowania poprawnych metod analizowania wyników egzaminacyjnych.*

Wykorzystanie metody EWD w systemie oświaty w dużym stopniu zależy od zaangażowania pojedynczych osób. Brakuje również rozwiązań w zakresie wzmocnienia ewaluacyjnej funkcji egzaminów zewnętrznych, które pozwoliłyby na umiejscowienie rozwoju EWD w kontekście już wdrażanych i planowanych zmian w systemie edukacji.

⇒ *Należy opracować koncepcję rozwoju ewaluacyjnej funkcji systemu egzaminów zewnętrznych, w tym upowszechniania wiedzy i wdrażania EWD, z określeniem zadań poszczególnych podmiotów. Jest to też konieczne w pracach nad zmianami w systemie oświaty, które wiążą się z nadzorem pedagogicznym i egzaminami zewnętrznymi.*

Dla trwałości EWD w systemie edukacji konieczne jest wyraźne wsparcie tego instrumentu przez MEN. Jest to szczególnie ważne w kontekście przygotowania nowych dokumentów strategicznych na lata 2014-2020, a także w związku z rozpoczynającym się przygotowaniem do nowego okresu programowania funduszy strukturalnych.

⇒ *MEN powinno bardziej wspierać system egzaminów zewnętrznych, w tym ewaluacyjną funkcję wyników egzaminów (między innymi EWD) oraz upowszechnienie i wdrożenie EWD w systemie oświaty. Wiąże się z tym promocja EWD na stronie internetowej oraz zapisanie metody EWD jako jednego z instrumentów poprawy jakości oświaty w dokumentach strategicznych.*

Dotychczas wykorzystanie EWD przez pracowników nadzoru pedagogicznego, jako instrumentu wspierającego analizę wyników egzaminów zewnętrznych, było zależne od ich woli oraz wiedzy na temat EWD.

⇒ *W rozporządzeniu o nadzorze można wskazać metodę EWD jako jedno z możliwych narzędzi ewaluacji szkoły. Inna opcja to uwzględnienie EWD w kierunkach realizacji przez kuratorów oświaty polityki państwa i zadań z zakresu nadzoru pedagogicznego, ustalanych przez MEN.*

Beneficjenci Priorytetu III PO KL współpracują ze sobą, ale wynika to przede wszystkim z doraźnych potrzeb, a nie ze strategii postępowania w Priorytecie III PO KL. Koordynacja poszczególnych Działań i projektów wymaga aktywnej postawy koordynatora, w tym przypadku MEN.

⇒ *Konieczne jest wzmocnienie funkcji przywódczej i koordynacyjnej MEN w Priorytecie III PO KL. Powinna to być koordynacja problemowa, skoncentrowana na budowaniu faktycznych powiązań między projektami, których zakresy są zbieżne merytorycznie.*

Tematycznie projekty w Działaniu 3.2 się uzupełniają, część koordynatorów merytorycznych współpracuje ze sobą. Jednak obecnie brakuje stałej płaszczyzny współpracy i wymiany doświadczeń między projektami realizowanymi przez CKE.

⇒ *CKE jako beneficjent systemowy powinna planować współpracę między projektami oraz wykorzystywać fakt komplementarności części produktów i rezultatów w ramach Działania 3.2. Rekomendowane są regularne spotkania robocze koordynatora projektu EWD i koordynatorów uzupełniających się projektów w Działaniu 3.2.*

Program kształcenia nauczycieli w niedostatecznym stopniu uwzględnia kwestie związane z pomiarem efektów nauczania, analizą danych i wykorzystaniem danych pochodzących z systemu egzaminów zewnętrznych w zarządzaniu oświatą.

⇒ *Niezbędne jest włączenie tej tematyki do programów studiów pedagogicznych, bo dzięki temu kształceni będą nie tylko nauczyciele, ale też liderzy oświatowi w zakresie systemu egzaminów zewnętrznych, eksperci ds. analizy danych edukacyjnych.*

Wskaźnik EWD mógłby zostać wykorzystany w Priorytecie IX PO KL. Jest to jednak trudne z powodu braku wiedzy na temat tego instrumentu w regionalnych IP odpowiedzialnych za wdrażanie Priorytetu IX.

⇒ *MRR powinno zorganizować szkolenie dla przedstawicieli IP, a także wspólnie z MEN rozważyć możliwe sposoby wykorzystania wskaźnika EWD w systemie wdrażania Priorytetu IX PO KL.*

Metoda EWD, mimo swoich zalet, ma też ograniczenia: nieadekwatność metody wynikająca z niejednorodności formuły sprawdzianów i egzaminów po różnych etapach kształcenia, brak zastosowania EWD w małych szkołach ze względu na zbyt małą liczebność klas. Tymczasem wiedza o EWD jest powierzchowna i niepełna, zaś interesariusze systemu oświaty nie zawsze orientują się, gdzie mogą zdobyć rzetelną wiedzę na ten temat.

⇒ *Niezbędna jest rzetelna, łatwo dostępna informacja o mocnych i słabych stronach EWD. Informacje o EWD powinny być rozpowszechniane szczególnie w systemie egzaminów zewnętrznych, przez CKE i OKE. Powinno to wynikać z przyjętej strategii upowszechniania wiedzy i opracowanego w tym celu systemu.*

Dotychczasowy rozwój EWD był finansowany z funduszy strukturalnych i opierał się głównie na zaangażowaniu wielu osób – ekspertów Zespołu Projektowego, niektórych edukatorów, przedstawicieli kuratoriów oświaty czy OKE. Obecnie nie wiadomo, w jakiej instytucji będą kontynuowane działania związane z EWD po zakończeniu projektu.

⇒ *Konieczne jest wskazanie instytucji odpowiedzialnych za wzmocnienie funkcji ewaluacyjnej egzaminów zewnętrznych, w tym za rozwój i upowszechnianie EWD. Ważne jest też zapewnienie ciągłości finansowania prac związanych z EWD, szczególnie po 2013 roku.*

Opracowanie i doskonalenie metody EWD jest realizowane jako projekt współfinansowany ze środków EFS, a jego finansowanie jest zapewnione do 2013 roku.

⇒ *Konieczne jest zapewnienie finansowania dla prac nad EWD po roku 2013 ze środków budżetowych. Powinna być też podjęta decyzja dotycząca zakresu finansowania działań związanych z EWD w ramach nowej perspektywy finansowej ze środków EFS.*

EXECUTIVE SUMMARY

The study on the possibilities of using of the Education Value Added (EVA) index was implemented from May to September 2011 under a contract from the Ministry of National Education.

The study had two aims:

1. To diagnose the needs for and possibilities of having specific levels of management within the education system use the EVA index, as well as within the context of Priority III activities of the Human Capital Operational Programme (systemic projects) and education system reform.
2. To define the conditions which will sustain the work conducted and results achieved in projects related to the methodology of calculating the EVA index implemented from 2005 to 2007, as well as within the framework of the 2007-2013 Human Capital Operational Programme (HC OP).

Qualitative and quantitative data collection methods were used and study subjects included all key stakeholders of the education system.

The Education Value Added index is a statistically calculated index measuring the increase of knowledge in a pupil between specific stages of education. Data originating from test and examination results at the end of elementary school, lower secondary and upper secondary schools are used to calculate the index. Pupil's actual grade results (in points) or the average results for a school are considered. The EVA Calculator, available at the website www.ewd.edu.pl, is used for calculations at the school level.

The EVA index is one factor in efforts to improve teaching quality. It cannot be used without taking into consideration the remaining factors, especially the new curriculum, external examination system or the management system for education. This method, however, enables a more accurate analysis to be made of external examination results.

Presented below are the main results, as well as conclusions and recommendations of the study. The information is grouped according to the approach used in the study.

Diagnosis of the formal and legal situation of EVA stakeholders

A map of EVA method stakeholders was developed based on the data collected. These are institutions which are or should be involved in disseminating and using EVA due to their legal framework or position within the structure of the education system. These institutions were divided into three categories: steering, disseminating and implementing. Establishing these categories enables the different levels to be distinguished in the process of creating and developing EVA. These levels are ones of steering, disseminating and implementing.

Steering institutions are responsible for determining the direction of activities, conducting needs analysis, determining aims (and identifying strategies for their implementation) and monitoring level of achievement. These institutions also coordinate the activities of other entities in the education system. The Ministry of National Education (MNE), Central Examination Board (CEB) and Educational Research Institute (ERI) are included in this category.³

Disseminating institutions are charged with providing information, developing competences in using the EVA method and inspiring participants of the education system to use this method in practice. CEB, District Examination Boards (DEB), Superintendents of Education (SE), Teachers' Continuing Education Centres (TCEC), Educational Development Centres and MNE are included in this category.

The role of implementing institutions is to apply in practice the EVA method at work, based on calculating and analysing results, and then implementing activities based on the analysis. This group includes schools, SE, governing authorities, ERI, MNE and regional Intermediary Institutions (II). Any activities related to implementing EVA in the Polish education system should take into consideration all of these entities, because only then will the effective development of this method be possible on all three, complementary levels.

Because the concept of the Education Value Added does not have a direct legal reference in the current law, no educational institution is formally required take EVA under consideration. On the other hand, there are institutions in the education system actively implementing EVA despite the lack of a formal legal framework governing EVA activities. Many institutions engaged in developing EVA are overseen by MNE and simultaneously implement EVA activities. Thus, with regard to information dissemination and implementation in the education system, we are dealing more with a group of institutions, rather than a system of formally interrelated institutions and entities.

Analysis of the activities of MNE, as well as other stakeholders and institutions, including those implementing HC OP Priority III.

The development and dissemination work on EVA conducted thus far occurred within the framework of European Social Fund (ESF) financing, and in large part is based on individual motivation and the engagement of representatives from educational institutions. However, an analysis of the legally defined scopes of activities of education system institutions shows that just about each of them can influence the use of EVA.

MNE plays a key role. It should fulfil a steering function, setting aims and direction of activities, as well as monitoring their implementation. Study results show, however, that MNE's activities

---

³ Abbreviations used in the report are listed on page 3

related to EVA is limited to making decisions about financing the implementation of EVA projects through grants provided within the framework of HC OP Activity 3.2 and declaratively supporting this method (for example, during meetings or conferences). Representatives of almost every institution participating in the study, including MNE staff, indicated the need for MNE to support the use of EVA in the practice of educational institutions.

CEB could play an important role, as it includes a Project Team devoted to EVA. The Team develops the EVA methodology and simultaneously conducts intensive activities to promote EVA: *The EVA School*, publications addressed to various stakeholder groups, etc. The Project Team inspires activities on behalf of developing and disseminating EVA in the education system. This is where knowledge is generated and tools are developing to enable the practical use of this methodology.

DEBs and TCECs are also active in popularising EVA. Some district examination boards in their activities of publicising examination results, calculate the EVA for schools in the region, and then provide these results to the schools and their governing authorities. They also include information about EVA on their websites and in publications. Some DEBs conduct training for school directors, teachers and governing authorities. Especially active are those DEBs whose staff had the opportunity to participate in the work of the Project Team and are well acquainted with the EVA method.

TCECs also provide workshops on EVA. They teach how to interpret results and skills in the practical application of EVA index values analyses and results to improve the quality of work in schools. TCECs themselves do not directly take advantage of the EVA index – they do not analyse the work of schools, but they do provide this knowledge to the ultimate beneficiaries – the schools and their governing authorities. TCECs' active involvement in disseminating EVA is varied depending on region. This depends, among other things, on the demand for knowledge and the interest of schools in the EVA method. TCECs, especially in cooperation with SEs, have the potential to become key institutions in disseminating EVA in the education system because their staffs have a high degree of knowledge about EVA and experience in conducting training for the education system.

Using the EVA index at the level of schools has the greatest significance, as the EVA method was developed primarily for use by schools. Representatives of almost all the institutions at various levels in the education system are of the opinion that using EVA provides the most benefit to schools.

Schools are using the EVA method to an ever greater degree as one of the tools measuring the quality of their work. In most schools, calculating the EVA index is the starting point for further interpretation and discussion about the school's situation. There is a visible, significant territorial variability in the use of the index – it depends, among other factors, on whether or not individual SEs or TCECs promoted EVA in their regions.

School governing authorities, as institutions implementing EVA, use this index to a small degree. Knowledge about the method continues to be lacking among representatives of governing authorities. EVA is not taken advantage of to a sufficient extent in formulating school policies in local governments.

Analysis of the state of knowledge about EVA and associated needs

The EVA method, on which work was begun in 2005, is fairly well known among education system stakeholders. However, the scope of their knowledge about the EVA method and the benefits ensuing from its use varies, not only by region but also as a result of the role that a given institution (entity) plays in the educational system.

DEBs and TCECs declared that they had a high degree of knowledge about EVA. Staffs of these institutions have basic knowledge about the method, whereas selected individuals have more detailed knowledge. The *EVA Schools*, organised by the Project Team, served as their main source of information. Knowledge about EVA is also high in the bureaus of the Superintendents of Education. Most respondents declared that they have general knowledge about this issue, while 1/3 of respondents stated that they have skills in applying this knowledge in practice. Employees of supervisory institutions obtained their knowledge about EVA mostly from websites (especially frequently from the www.ewd.edu.pl site), as well as from workshops and conferences organised by the Superintendent of Education bureaus and other institutions (CEB, EDC, DEB, TCEC).

The level of knowledge about EVA in schools is varied. Half of the schools studied declared that they use the EVA method. The majority of school directors and teachers searched for information about this method independently. It is usually the director who is responsible for calculating the index, or this may also be the responsibility of a group of teachers. In most schools, not only is the value of the index calculated, but the results are also discussed within the pedagogical council and efforts are made to interpret the results. A group of directors more often use EVA to diagnose the strengths and weaknesses of the teaching occurring in the school and to plan school activities. It is observed that when one school begins to use EVA, others begin to take an interest in the method. Disseminating knowledge about EVA in the educational community does not result, however, from the activities of a given school. An important role is played here by the Teachers' Continuing Education Centres or Superintendents' bureaus, which encourage the use of the method and offer training on this topic.

Knowledge about the method and EVA index is very low in the Intermediary Institutions (II) responsible for implementing HC OP Priority IX "Development of education and competences in the regions". In most of the studied regional IIs, the EVA method was either completely unknown or II representatives had only very basic information about it. Very rarely

were they able to point to an example of using the method or the very index in proposals, regional documents, action plans or in criteria used to assess projects.

Governing authorities also have limited knowledge about EVA. The main sources of information were workshops, the internet site on EVA and information from the DEBs. Governing authorities' interest in the EVA method is generally linked to a school's level of activity in this area – if a school calculates and uses EVA to assess the quality of its work, then the governing authority will have some knowledge about this method.

A gradual increase of interest among parents in the EVA method is noticeable. It appeared together with the publication of EVA results on schools or DEB websites and the possibility of comparing results among schools.

The opinion of stakeholders participating in the study about the EVA method is positive. A strength of the EVA method in the opinion of all of its users is its high usefulness.

An essential condition to ensure the usefulness of this instrument is to provide and organise training and ensure access to updated information about EVA. In using EVA in the education system, it is important that it be supplemented by other available methods assessing the effects of education. This is the first tool taking into consideration the results of external examinations, which directly provides knowledge about the quality of work in schools as well as the factors conditioning it. The method complements others used thus far to measure quality. It increases the possibility for a school to perform an internal evaluation, because it provides additional information. The EVA method is judged to be objective, and therefore – adequate in making comparisons among schools, which is crucial for parents, as well as governing authorities and institutions supervising pedagogical work.

A weakness of the method is its complexity. Using EVA requires the acquisition of specialised knowledge, which is not always accessible. Some users still limit their EVA analyses by using only the basic variables because they lack the skills of using and interpreting additional data. However, even entities that do not use EVA expressed an interest in this method. It seems, then, that through the systematic support of training, this index could become a commonly used tool in the education system.

The Ministry of National Education should become more active in disseminating knowledge about EVA. It is essential to develop a training system overseen by the Ministry in cooperation with the Project Team (providing programmatic oversight). Informing about the method and the possibilities of its use, pointing out its benefits, etc. is essential in publicising knowledge about EVA. The training system could have a cascading design and should take advantage of the currently existing system of training and continuing education of teachers (TCEC). Also key is to develop and maintain a coherent concept of examinations at various levels of education in terms of their function, structure and relevance. MNE's task should also be to initiate meetings, exchanges of information on activities and products, as well as to monitor

the process of implementing the Priority in “common” areas – to increase its coherence. Another factor which would positively impact the dissemination of EVA in the education system is to include the EVA index in the HC OP or in the new financing perspective after 2013.

In order to achieve greater use of EVA in the education system, it is important to interest the governing entities of local government units in the results of this index. Their attitude toward the subject and resulting activities could encourage schools to undertake the calculations. Grass roots activities are also important, carried out by teaching methods advisors, school directors, teachers or other individuals from the educational community who are active and open to innovations. However, the functioning of the Project Team is critical for the further development and sustainability of this method, as they have already created significant resources of knowledge and are a guarantee for the high quality of the EVA method in the education system.

Scenarios for developing and implementing the method – challenges related to EVA

Scenarios for developing and implementing the method – challenges related to EVA

EVA is assessed by all stakeholders as a good and needed tool. All interviewees, from TCEC, DEB or MNE hope that EVA will be sustained in the education system and gradually used by ever greater numbers of stakeholder groups, with the index being interpreted in an ever more multidimensional and in-depth manner.

Three possible scenarios were described in the study related to the future of EVA.

The first scenario assumes that financing is suspended for any type of activity related to EVA. Currently, key institutions do not yet have plans regarding the future of EVA after 2013. It is also not known how and from which sources such activities might be financed.

The second scenario assumes that work on EVA will be continued in a similar manner to how it is currently being carried out. This means that after 2013, the next project will be implemented, financed from either European or national sources, to further develop and improve the EVA methodology.

The third scenario assumes that the EVA method will be acknowledged as an element of policies that strengthen the quality of the education system and will be fully included in that system. Assuming such a scenario gives the greatest guarantee for the sustainability of the achievements attained thus far.

The most optimal would be an intermediate scenario, combining the second and third.

This would mean that the EVA method would be recognised by MNE as an important tool supporting the quality of teaching and management in the education system. This fact would be reflected in promoting EVA and allocating funds for its development. Making EVA part of the education system would mean that specific institutions will be encouraged to use this

instrument. Such clauses should be found in legal acts (among others, in the attachment to the regulations on supervision or in MNE documents defining the strategies and developmental directions of the education system).

A system developing EVA would also be created. This system would be comprised of three elements:

4. A small team of persons (3-4 individuals), affiliated with the Central Examination Board or other institution which will be responsible for external examinations. This team should be responsible for ongoing calculations and disseminating the EVA results, the development of the EVA Calculator, manuals and publications.
5. Research on the development and improvement of the EVA method. Such studies should be contracted out through a grant competition.
6. A training and improvement system for EVA method users. This system should be based on existing training and improvement structures and be strictly linked to other activities supporting the development of competences among education system employees – especially the activities provided by Educational Development Centres (EDC).

Constructing the target system that will support EVA should take into account the proposed change in the educational system (merging institutions responsible for pedagogical supervision and external examinations), as well as available financial resources (from ESF after 2013).

Conclusions and recommendations

The following conclusions can be formulated based on the study conducted:

There is a need to deepen knowledge about EVA and the ways this method can be taken advantage of in practice among representatives of various education system stakeholders.

⇒ *Training policies should be systematised. Creating a training and continuing education system for EVA is required. This training should be an element of a broader strategy connected to the evaluative function of external examinations.*

Of key significance to disseminating knowledge about EVA at the local level is the activity of employees in the Superintendent of Education bureaus.

⇒ *The subject of EVA should be strengthened in the context of activities carried out by EDCs, addressed to pedagogical supervisory authorities, including also those within the framework of systemic projects. EDC activities related to improvements in EVA should be coordinated with the Project Team's work.*

Several institutions operate in the education system that influence the use of EVA but do not have sufficient knowledge and skills in this area. These include, among others, employees of MNE, Ministry of Regional Development, and regional Intermediary Institutions for HC OP Priority IX.

⇒ *EVA should also be strengthened within the framework of activities conducted by the Ministry of Regional Development in its role as an II of HC OP.*

Despite training, knowledge about EVA in the education system is superficial and incomplete. Currently, the quality of training is not monitored, which can negatively influence the level of knowledge about EVA.

⇒ *EDC should be attentive to the quality of the content of training materials provided by the Project Team. The programmatic scope of training should be adapted to the needs of specific groups of recipients. Trainers should be required to obtain time-restricted certification granting them the authority to provide training on EVA.*

It is important to develop skills in using EVA in internal and external evaluations during training sessions on the EVA method.

⇒ *The training should be, above all, practical and workshop-oriented, based on case studies, etc. Support is needed in implementing EVA in the form of coaching, especially for schools and teachers.*

Despite training and available tools (for example, the EVA Plus Calculator) users continue to experience difficulties with making calculations and interpreting results.

⇒ *Work should be continued on simplifying the description of the EVA methodology, and also on developing basic tools to support training in EVA, as well as calculating and interpreting EVA results. This is important to ensure utilising the correct methods of analysing examination results.*

Using the EVA method in the education system depends in large part on the involvement of individual persons. Solutions are also lacking in how to strengthen the evaluative functions of external examinations, which would allow the development of EVA to be placed within the context of already implemented and planned changes in the education system.

⇒ *A concept for developing the evaluative function of the external examination system should be developed, and include disseminating knowledge and implementing EVA, with tasks being defined for particular entities. This is essential for the work on education system changes that are connected with pedagogical supervision and external examinations.*

To provide EVA with sustainability in the education system, explicit support is required for this instrument from the Ministry of National Education. This is especially important in the context of preparing new strategic documents for 2014-2020, as well as in relation to the initiated preparations for the new structural funds programming period.

⇒ MNE should provide more support for the external examination system, including the evaluative function of examination results (among others, EVA) as well as disseminate and implement EVA in the education system. This is connected to promoting EVA on its website and naming it in strategic documents as one of the instruments improving educational quality.

The use of EVA by employees of pedagogical supervisory institutions as an instrument supporting the analysis of external examination results depended on their individual will and knowledge about EVA.

⇒ Regulations on pedagogical supervision should indicate the EVA method as one of the possible tools of evaluating schools. Another option is to take EVA into account in the national policies and pedagogical supervisory tasks established by MNE for implementation by Superintendents of Education.

Beneficiaries of HC OP Priority III cooperate with each other, but this primarily results from immediate needs and not the management strategy of Priority III. Coordinating specific Actions and projects requires the active involvement of the coordinator, in this case – MNE.

⇒ The lead and coordinating functions of MNE in HC OP Priority III must be strengthened. This should be issue-oriented coordination, concentrated on building actual interconnections between projects that have similar programmatic scopes.

The projects of Action 3.2 complement each other thematically, a portion of the program coordinators cooperate with each other. However, there currently is lacking an ongoing platform of cooperation and exchange of experiences between projects implemented by the CEB.

⇒ As a systemic beneficiary, the CEB should plan cooperation among projects and take advantage of the fact that some of the products and results of Action 3.2 are complementary. It is recommended that regular work meetings be held between the EVA project coordinator and coordinators working on these complementary projects in Action 3.2.

The teacher training curricula insufficiently addresses issues related to measuring the effects of teaching, data analysis and using data from the external examination system in managing education.

⇒ It is essential to include these topics in pedagogical programs at institutions of higher education, as this will result in the education not only of teachers, but also of educational leaders in the field of the external examination system and experts in analysing educational data.

The EVA index could be taken advantage of in Priority IX of the HC OP. This is, however, difficult due to the lack of knowledge about this instrument in regional IIs responsible for implementing Priority IX.

⇒ *The Ministry of Regional Development should organise training for II representatives, and together with MNE consider possible ways to take advantage of the EVA index in implementation system of HC OP Priority IX.*

Despite its advantages, the EVA method also has limitations: the inadequacy of the method is due to the lack of uniformity in the formulation of tests and examinations after various stages of education and the fact that EVA is not used in small schools because of a too small class size. At the same time, knowledge about EVA is superficial and incomplete, while the education system stakeholders do not always know where reliable information on the topic can be obtained.

⇒ *Reliable, easily accessible information about the strengths and weaknesses of EVA is needed. Information about EVA should be distributed especially in the external examination system by the CEB and DEBs. This should be the result of an approved strategy to disseminate knowledge about the method and develop a system to this end.*

The development of EVA up until now has been financed from structural funds and has been based mainly on the involvement of many people – Project Team experts, some educators, representatives of Superintendent of Education bureaus and DEBs. It is not known today which institution will be responsible for continuing activities related to EVA after the project ends.

⇒ *An institution must be designated to be responsible for strengthening the evaluative function of external examinations, including the development and dissemination of EVA. It is important to ensure continued funding of the work on EVA, especially after 2013.*

Developing and improving the EVA method is carried out as a project co-financed with ESF funds, and its financial resources are guaranteed to 2013.

⇒ *It is imperative to ensure financing for work on EVA after 2013 from budgetary funds. A decision also should be made about funding activities related to EVA within the framework of new financing perspectives from ESF resources.*

WPROWADZENIE

Niniejszy raport stanowi podsumowanie badania realizowanego na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej, dotyczącego możliwości wykorzystania w systemie oświaty wskaźnika szacowania Edukacyjnej Wartości Dodanej (zwanego dalej w raporcie „EWD”).

W realizacji badania udział wzięli:

- Małgorzata Leszczyńska (Ośrodek Ewaluacji Sp. z o.o.),
- Anna Matejczuk (Coffey International Development Sp. z o.o.),
- Iwona Pogoda (Zakład Badań Naukowych Polskiego Towarzystwa Socjologicznego),
- Adam Rybkowski (Zakład Badań Naukowych Polskiego Towarzystwa Socjologicznego),
- Piotr Stronkowski (Coffey International Development Sp. z o.o.),
- Agnieszka Szczurek (Ośrodek Ewaluacji Sp. z o.o.),
- Magdalena Szostakowska (Ośrodek Ewaluacji Sp. z o.o.),
- Katarzyna Wójcikowska (Ośrodek Ewaluacji Sp. z o.o.).

Pragniemy podziękować wszystkim Respondentom za poświęcony czas i gotowość dzielenia się informacjami oraz opiniami dotyczącymi przedmiotu badania, czyli Edukacyjnej Wartości Dodanej.

Cele i zakres badania

Cele badania były następujące:

Rysunek 1: Graficzna prezentacja celów badania

1. Diagnoza potrzeby i możliwości stosowania wskaźnika EWD na poszczególnych szczeblach zarządzania w systemie oświaty, w tym w kontekście działań Priorytetu III PO KL (projekty systemowe) i reform systemu oświaty.

2. Określenie warunków trwałości wykonanych prac i rezultatów projektów dotyczących metodologii szacowania wskaźnika EWD, przeprowadzonych w latach 2005-2007 i realizowanych w ramach PO KL 2007-2013.

Pierwszy cel badania wymagał szerokiego i pogłębionego sposobu zbierania danych na temat samej metody EWD i możliwości jej wdrożenia, ograniczeń z nią związanych, a także perspektyw rozwoju w systemie oświaty. Dzięki temu pod koniec badania możliwe było sformułowanie wniosków i rekomendacji adresowanych do MEN i innych zainteresowanych, dotyczących kierunków przyszłych działań w zakresie EWD.

Drugi cel, wskazany przez Zamawiającego, koncentrował się na poznaniu warunków, jakie muszą być spełnione, by wykonana dotychczas praca w obszarze metodologii EWD miała zapewnioną trwałość - jakie działania można i należy podjąć, jakie instytucje powinny być w nie zaangażowane. Wiązało się to zatem z odpowiedzią na pytanie zasadnicze – czym jest **trwałość** w przypadku metodologii wskaźnika EWD? Wymagało to również sprawdzenia, czy warunki określone w 2007 roku, gdy rozpoczęto realizację projektu, nadal są aktualne dla kontekstu projektowego i zmieniającej się rzeczywistości polskiego systemu oświaty (np. stosunkowo nowej sytuacji nadzoru pedagogicznego).

W założeniach badania, odnosząc się do jego celów, uwzględniliśmy następujące kwestie, które były analizowane na przestrzeni całego badania:

1. Wyczerpujący **zakres relacji, jakie zachodzą między działaniami MEN** (współfinansowanymi ze środków EFS jak i finansowanymi wyłącznie z budżetu państwa) w zakresie podnoszenia oraz mierzenia jakości i efektywności kształcenia **a uwarunkowaniami rozwoju metodologii EWD w możliwych wymiarach** (programowy, organizacyjny, prawny, itp.).

2. **Stan wiedzy o metodzie EWD, możliwościach i potrzebie jej zastosowania** przez potencjalnych użytkowników na poszczególnych szczeblach zarządzania w systemie oświaty, tj. na poziomie:
- szkół (dyrektorzy, nauczyciele, rodzice),
  - organów prowadzących szkoły,
  - organów sprawujących nadzór pedagogiczny,
  - jednostek prowadzących kształcenie i doskonalenie nauczycieli oraz wspomagających pracę szkół,
  - centralnym (Ministerstwo Edukacji Narodowej, Centralna Komisja Egzaminacyjna),
  - jednostek zarządzających wsparciem na rzecz systemu oświaty w ramach EFS (Regionalne Instytucje Pośredniczące, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Ministerstwo Edukacji Narodowej).

Koncepcja badania

Koncepcja badania zakładała pogłębioną analizę dotychczasowych efektów działań związanych z EWD, a także szczegółowe rozpoznanie kontekstu prawnego, instytucjonalnego i organizacyjnego, w jakim metoda ta funkcjonuje. Dzięki dotarciu do różnych instytucji oświatowych i grup osób faktycznie związanych z EWD oraz potencjalnie zainteresowanych tą metodą, możliwe stało się zebranie opinii na temat samej metody, jak i poznanie problemów i potrzeb związanych z rozwijaniem metodologii EWD na gruncie polskiego systemu oświaty.

Badanie zostało przeprowadzone w czterech modułach tematycznych. Są one powiązane logicznie; realizacja każdego była niezbędna do przejścia do kolejnego etapu badania. Ich struktura i tematyka wygląda następująco:

1. Diagnoza sytuacji formalno-prawnej uwzględniająca interesariuszy EWD

2. Analiza działań MEN i innych interesariuszy, instytucji, w tym realizujących Priorytet III PO KL

3. Analiza stanu wiedzy o EWD i potrzeb z nim związanych

4. Scenariusze rozwoju, wdrażania metody – wyzwania związane z EWD

Kryteria ewaluacji

Zgodnie z oczekiwaniem Zamawiającego, w badaniu zastosowano następujące kryteria określające zakres i kierunek analizy zebranego materiału:

Użyteczność – stopień, w jakim metoda EWD oraz dotychczasowe sposoby jej upowszechniania i wdrożenia spełniają oczekiwania adresatów, zarówno korzystających już ze wskaźnika, jak i jego potencjalnych odbiorców.

Spójność – stopień, w jakim możliwe jest upowszechnianie metody EWD, wdrażanie i korzystanie z niej w obecnym systemie oświaty, jego ramach prawnych oraz instytucjonalnych (czyli innymi słowy – spójność EWD z systemem oświaty). Ponadto stopień, w jakim działania związane z rozwijaniem i upowszechnianiem EWD uzupełniają się z innymi działaniami, np. w projektach systemowych.

Trafność – stopień, w jakim EWD odpowiada na problemy i potrzeby systemu edukacji oraz trafność metod wdrażania i upowszechniania metody EWD.

Trwałość – stopień, w jakim dotychczasowe działania wspierające rozwój i upowszechnienie EWD zapewniają trwałe wykorzystanie produktów projektu w systemie oświaty.

Pytania kluczowe

W badaniu poszukiwaliśmy odpowiedzi na następujące pytania badawcze, zarówno te sformułowane przez Zamawiającego, jak i pytania dodatkowe (zaznaczone kursywą) zaproponowane przez ewaluatorów.

W poniższej tabeli pytania zostały przyporządkowane do modułów badawczych określonych w koncepcji badania. W ostatniej kolumnie znajduje się informacja, w którym miejscu raportu

można znaleźć odpowiedzi na każde z pytań. Ponadto, na początku każdego rozdziału zostały umieszczone pytania kluczowe. Odpowiedzi na nie znajdują się w danej części opracowania.

	1.	2.	3.	4.	
	diagnoza sytuacji formalno-prawnej uwzględniając a interesariuszy EWD	analiza działań MEN i innych interesariuszy, instytucji (w tym realizujących Priorytet III PO KL)	analiza stanu wiedzy o EWD i potrzeb z nim związanych	scenariusze rozwoju, wdrażania metody – wyzwania związane z EWD	miejsce odpowiedzi na pytanie w raporcie (nr strony)
Wyczerpujący zakres relacji, jakie zachodzą między działaniami MEN (współfinansowanymi ze środków EFS jak i finansowanymi wyłącznie z budżetu państwa) w zakresie podnoszenia oraz mierzenia jakości i efektywności kształcenia a uwarunkowaniami rozwoju metodologii EWD w możliwych wymiarach (organizacyjnym, programowym, prawnym itp.).					
1. Czy i w jakim stopniu działania MEN sprzyjają budowaniu zaplecza organizacyjnego do rozwoju i stosowania metody EWD w systemie oświaty?	X	X			65-68
2. <i>Jak wygląda mapa instytucji potencjalnie zaangażowanych i/lub zainteresowanych upowszechnianiem wskaźnika EWD w Polsce?</i>	X	X			50
3. <i>Jak wyglądają relacje, powiązania ww. instytucji? Czy jest między nimi hierarchia zależności, w jakim stopniu, w jakim zakresie?</i>	X	X			51-52
4. Czy działania MEN zabezpieczają/utrwalają dotychczasowy kapitał i zasoby wypracowane			X		67, 121-130

	1.	2.	3.	4.	
	diagnoza sytuacji formalno-prawnej uwzględniając a interesariuszy EWD	analiza działań MEN i innych interesariuszy, instytucji (w tym realizujących Priorytet III PO KL)	analiza stanu wiedzy o EWD i potrzeb z nim związanych	scenariusze rozwoju, wdrażania metody – wyzwania związane z EWD	miejsce odpowiedzi na pytanie w raporcie (nr strony)
w tym obszarze?					
5. Czy i w jakim stopniu działania MEN pozwalają na umocowanie metody EWD w teorii kształcenia?		X	X		62
6. <i>Jakie działania prowadzi MEN w zakresie wdrażania wskaźnika EWD? Z czego wynikają podejmowane działania i w jaki sposób upowszechniana jest wiedza na ich temat?</i>	X	X	X		54-56, 62-64
7. <i>Czy działania prowadzone przez MEN tworzą trwałe mechanizmy upowszechniania i wdrażania EWD?</i>	X	X	X		65-66
8. Czy i w jakim stopniu działania MEN tworzą warunki do pogłębiania wiedzy o uwarunkowaniach rozwoju edukacyjnego ucznia w polskim systemie oświaty oraz	X	X	X		65-69

	1.	2.	3.	4.	
	diagnoza sytuacji formalno-prawnej uwzględniając a interesariuszy EWD	analiza działań MEN i innych interesariuszy, instytucji (w tym realizujących Priorytet III PO KL)	analiza stanu wiedzy o EWD i potrzeb z nim związanych	scenariusze rozwoju, wdrażania metody – wyzwania związane z EWD	miejsce odpowiedzi na pytanie w raporcie (nr strony)
opracowywania i testowania nowych modeli szacowania EWD?					
9. Czy i w jakim stopniu kształt standardów wymagań egzaminacyjnych i testów wiedzy jest optymalny dla wartości pomiaru EWD?		X	X		122-125
10. <i>Czy i w jakim zakresie interesariusze korzystają z prac innych instytucji zaangażowanych w proces wdrażania EWD i z niego korzystających?</i>	X	X	X		51-55
11. Czy i w jakim stopniu działania MEN tworzą warunki do bieżącej aktualizacji wiedzy nt. metody EWD przez potencjalnych jej użytkowników, do upubliczniania wskaźników EWD oraz do monitorowania skutków wprowadzania metody?	X	X			65-69
12. <i>W jakim obszarze rezultaty projektu „Badania</i>	X		X		121-142

	1.	2.	3.	4.	
	diagnoza sytuacji formalno-prawnej uwzględniając a interesariuszy EWD	analiza działań MEN i innych interesariuszy, instytucji (w tym realizujących Priorytet III PO KL)	analiza stanu wiedzy o EWD i potrzeb z nim związanych	scenariusze rozwoju, wdrażania metody – wyzwania związane z EWD	miejsce odpowiedzi na pytanie w raporcie (nr strony)
<i>dotyczące rozwoju metodologii szacowania wskaźnika Edukacyjnej Wartości Dodanej (EWD)" w Działaniu 3.2 PO KL wypracowane przez zaangażowane instytucje są użyteczne i trwałe na obecnym etapie w kontekście możliwości wdrożenia EWD?</i>					
13. Jakie warunki powinny być spełnione, jakie działania podjęte, aby metoda mogła być wykorzystywana w sposób prawidłowy i wartościowy w systemie oświaty?			X	X	121-142 143-150
14. <i>Jakie są bariery (prawne, organizacyjne lub inne) we wdrażaniu EWD w systemie edukacji?</i>			X	X	121-142
15. <i>Jak zdiagnozowane bariery powinny być likwidowane?</i>			X	X	121-142
Stan wiedzy o metodzie EWD, możliwościach i potrzebie jej zastosowania przez potencjalnych użytkowników na poszczególnych					

	1.	2.	3.	4.	
	diagnoza sytuacji formalno-prawnej uwzględniając a interesariuszy EWD	analiza działań MEN i innych interesariuszy, instytucji (w tym realizujących Priorytet III PO KL)	analiza stanu wiedzy o EWD i potrzeb z nim związanych	scenariusze rozwoju, wdrażania metody – wyzwania związane z EWD	miejsce odpowiedzi na pytanie w raporcie (nr strony)
<p>szczeblach zarządzania w systemie oświaty oraz w jednostkach działających na rzecz systemu oświaty , tj. na poziomie:</p> <ul style="list-style-type: none"> – szkoły (dyrektorzy, nauczyciele, rodzice), – organów prowadzących szkoły, – organów sprawujących nadzór pedagogiczny, – jednostek prowadzących kształcenie i doskonalenie nauczycieli oraz wspomagających pracę szkół, – centralnym (Ministerstwo Edukacji Narodowej), – jednostek zarządzających wsparciem na rzecz systemu oświaty w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (Regionalne Instytucje Pośredniczące, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Ministerstwo Edukacji Narodowej). 					
1. Czy poziom wiedzy o możliwościach i ograniczeniach metody EWD, jako miernika efektywności i jakości kształcenia, jest wystarczający do właściwego zastosowania lub wykorzystania tej metody? W jakim zakresie i w jakich środowiskach występuje niedobór wiedzy? Jakiego przyczyny są wskazywane?			X	X	52, 75-80, 92-95, 97-101

	1.	2.	3.	4.	
	diagnoza sytuacji formalno-prawnej uwzględniając a interesariuszy EWD	analiza działań MEN i innych interesariuszy, instytucji (w tym realizujących Priorytet III PO KL)	analiza stanu wiedzy o EWD i potrzeb z nim związanych	scenariusze rozwoju, wdrażania metody – wyzwania związane z EWD	miejsce odpowiedzi na pytanie w raporcie (nr strony)
2. Jak należy podnosić poziom wiedzy w poszczególnych instytucjach, grupach odbiorców?			X	X	75-80, 92-95, 97-101
3. Czy system upowszechniania wiedzy o metodzie EWD jest skuteczny i efektywny? Jeśli tak – co o tym świadczy? Jeśli nie – dlaczego tak się dzieje?		X	X	X	104-121
4. Jakie działania powinny być podjęte (i w jakich instytucjach edukacyjnych) aby system upowszechniania wiedzy o metodzie EWD był skuteczny i efektywny?			X	X	143-150
5. Jakie są potrzeby poszczególnych instytucji systemu edukacji w zakresie pełnego wykorzystania EWD?			X	X	75-80, 92-95, 97-101
6. Czy ww. instytucje uzupełniają się w działaniach		X	X	X	50-52

	1.	2.	3.	4.	
	diagnoza sytuacji formalno-prawnej uwzględniając a interesariuszy EWD	analiza działań MEN i innych interesariuszy, instytucji (w tym realizujących Priorytet III PO KL)	analiza stanu wiedzy o EWD i potrzeb z nim związanych	scenariusze rozwoju, wdrażania metody – wyzwania związane z EWD	miejsce odpowiedzi na pytanie w raporcie (nr strony)
<i>związanych z wdrażaniem EWD, czy też dublują swoje działania?</i>					
7. Czy istnieje potrzeba zastosowania/ wykorzystania metody EWD jako miernika efektywności i jakości kształcenia, w tym w odniesieniu/porównaniu do obowiązujących i planowanych sposobów oceny jakości i efektywności kształcenia?			X	X	75-82
8. <i>W jakim stopniu stosowane dotąd mechanizmy i działania upowszechniania oraz wdrażania EWD uwzględniają potrzeby i uwarunkowania sytuacji odbiorców z różnych szczebli systemu oświaty?</i>		X	X	X	125-142
9. Jakie są możliwości zastosowania/wykorzystania metody EWD w aktualnej sytuacji przez wszystkich potencjalnych użytkowników?		X	X		104-121

	1.	2.	3.	4.	
	diagnoza sytuacji formalno-prawnej uwzględniając a interesariuszy EWD	analiza działań MEN i innych interesariuszy, instytucji (w tym realizujących Priorytet III PO KL)	analiza stanu wiedzy o EWD i potrzeb z nim związanych	scenariusze rozwoju, wdrażania metody – wyzwania związane z EWD	miejsce odpowiedzi na pytanie w raporcie (nr strony)
10. Jakie będą możliwości zastosowania/wdrażania EWD w związku z planowanymi zmianami instytucjonalnymi w systemie edukacji?			x	x	143-150

METODOLOGIA

Dla realizacji celów badania i uzyskania odpowiedzi na postawione wyżej pytania kluczowe zastosowaliśmy zarówno metody jakościowe jak i ilościowe. Zostały one zaprezentowane poniżej wraz z wyszczególnieniem respondentów, którzy brali udział w badaniu oraz wykazem dokumentów poddanych analizie.

Analiza dokumentów

Dokumenty, które były szczegółowo analizowane w ramach badania, można podzielić na trzy grupy.

I. Dokumenty strategiczne i akty prawne dotyczące systemu oświaty i jego rozwoju, w tym poprawy jakości:

- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (t.j. Dz.U. z 2004 Nr 256 poz. 2572 z późn. zm.);
- Uzasadnienie do projektu nowelizacji Ustawy o systemie oświaty z marca 2011 r.;
- *Strategia Rozwoju Edukacji na lata 2007-2013*, dokument opracowany przez MENiS;
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. z 2009 r. Nr 168 poz. 1324);
- *Perspektywa uczenia się przez całe życie* – projekt dokumentu z lutego 2011 r.

II. Dokumenty strategiczne i akty prawne w zakresie programowania EFS, między innymi:

- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999;
- Rozporządzenie (WE) nr 1081/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1784/1999;
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 8 grudnia 2006 r. ustanawiające szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności oraz rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie EFRR;
- Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz. U. z 2009 r. Nr 84 poz. 712 z późn. zm.);
- Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia (NSRO) 2007-2013;
- Szczegółowy Opis Priorytetów PO KL;
- Plan Działania na lata 2007-2008, 2009, 2010 dla Priorytetu III PO KL.

III. Dokumenty dotyczące realizacji zadań w ramach Priorytetu III (w tym projektów *Badania dotyczące rozwoju metodologii szacowania wskaźnika edukacyjnej wartości dodanej EWD* oraz *Badania uwarunkowań zróżnicowania wyników egzaminów zewnętrznych*):

- wnioski o dofinansowanie realizacji projektów systemowych w ramach Priorytetu III PO KL;
- wnioski o płatność z częścią sprawozdawczą projektów systemowych realizowanych w ramach Priorytetu III PO KL – obejmujące czas od rozpoczęcia projektów do końca 2010 roku;
- sprawozdania z realizacji Priorytetu III w ramach PO KL 2007-2013;
- założenia projektu *Badania dotyczące rozwoju metodologii szacowania wskaźnika edukacyjnej wartości dodanej (EWD)* realizowanego w ramach Działania 3.2;
- raporty, sprawozdania z realizacji projektu *Badania dotyczące rozwoju metodologii szacowania wskaźnika edukacyjnej wartości dodanej (EWD)*;
- publikacje dotyczące metody i wskaźnika EWD, dostępne między innymi na stronie www.ewd.edu.pl;
- raport z badania ewaluacyjnego pt. *Ewaluacja działań na rzecz systemu kształcenia i szkolenia w ramach EFS*;
- raport z badania ewaluacyjnego pt. *Ewaluacja wybranych zagadnień Działania 3.2 Rozwój systemu egzaminów zewnętrznych PO KL 2007-2013*.

Pogłębiony wywiad indywidualny (IDI)

Analiza dokumentów została uzupełniona o 14 pogłębionych wywiadów indywidualnych.

I. Wywiady IDI przeprowadziliśmy z pięcioma celowo dobranymi przedstawicielami MEN:

- przedstawicielem Departamentu Kształcenia Ogólnego i Wychowania;
- przedstawicielem Departamentu Strategii;
- przedstawicielami Departamentu Funduszy Strukturalnych – 2 osoby;
- przedstawicielem Departamentu Programów Nauczania i Podręczników.

Była to głównie kadra zarządzająca, osoby odpowiedzialne za przygotowanie dokumentów programowych w ramach Priorytetu III PO KL, osoby odpowiedzialne za nadzór nad podnoszeniem jakości systemu edukacji i realizacją projektów systemowych.

II. Przeprowadziliśmy też wywiady z sześcioma osobami reprezentującymi następujące instytucje odpowiedzialne za wdrażanie projektów systemowych w Priorytecie III PO KL:

- Instytut Badań Edukacyjnych – 3 osoby;
- Ośrodek Rozwoju Edukacji;
- Krajowy Ośrodek Wsparcia Edukacji Zawodowej i Ustawicznej;

- Centrum Informatyczne Edukacji;
- Centralna Komisja Egzaminacyjna.

Respondentami były osoby koordynujące projekty realizowane w instytucjach podległych MEN.

III. Pozostałe pogłębione wywiady indywidualne:

- wywiad z koordynatorem projektu *Badania dotyczące rozwoju metodologii szacowania wskaźnika Edukacyjnej Wartości Dodanej (EWD)*;
- wywiad z przedstawicielem IZ (MRR).

Pogłębiony wywiad telefoniczny (ITI)

W badaniu przeprowadziliśmy również pogłębione wywiady telefoniczne (ITI) z przedstawicielami następujących podmiotów:

- ośrodków doskonalenia nauczycieli – 11 osób;
- instytucji centralnych i regionalnych zarządzających wsparciem na rzecz systemu oświaty w ramach EFS – 8 osób⁴;
- okręgowych komisji egzaminacyjnych (na terenie których metoda EWD jest stosunkowo dobrze rozpowszechniona – OKE Jaworzno, OKE Łomża oraz OKE Gdańsk).

Zogniskowany wywiad grupowy

W ramach badania przeprowadziliśmy wywiad grupowy z członkami Zespołu Projektowego EWD oraz warsztat (w formie wywiadu grupowego) z ekspertami, dotyczący scenariuszy wykorzystania metody EWD w systemie oświaty.

Ankieta wspomagana elektronicznie (CAWI)

Ankieta CAWI skierowana została do wizytatorów w poszczególnych kuratoriach oświaty. Baza danych kontaktowych do wizytatorów pochodziła z MEN (uczestnicy szkoły letniej EWD), a także od kuratorów oświaty. Zatem w próbie 194 respondentów znaleźli się wizytatorzy zajmujący się ewaluacją, jak również wykonujący inne zadania. Ankieta miała na celu zbadanie poziomu wiedzy wizytatorów o nowym narzędziu badania jakości pracy szkoły, a także zebranie informacji na temat skali i sposobu wykorzystania EWD w praktyce.

---

⁴ Jedna osoba – przedstawicielka DFS MEN występowała w dwóch rolach, dlatego przeprowadziliśmy z nią jeden wywiad, obejmujący więcej pytań, tak aby uwzględnić perspektywę MEN jako centralnej instytucji oświatowej oraz perspektywę IP odpowiedzialnej za wdrażanie III Priorytetu PO KL.

Ankieta pocztowa (wysyłana pocztą elektroniczną)

Ankietę pocztową, wysyłaną e-mailem, wykorzystaliśmy do zebrania informacji i opinii od 13 przedstawicieli kadry kierowniczej kuratoriów oświaty (kuratorów lub zastępców kuratorów oświaty). Miała ona na celu zebranie informacji o działaniach podejmowanych przez kuratoria oświaty, związanych z wykorzystaniem oraz upowszechnieniem EWD w systemie oświaty. Ankieta miała charakter jakościowy, co pozwoliło na zebranie bardziej szczegółowych i rozbudowanych informacji o wykorzystaniu EWD w działalności kuratoriów oświaty i pracy wizytatorów.

Wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo (CATI)

Technikę CATI zastosowaliśmy do zebrania informacji i opinii od kilku grup interesariuszy:

- dyrektorów szkół – 300 respondentów,
- nauczycieli – 300 respondentów,
- przedstawicieli organów prowadzących – 212 respondentów,
- rodziców – 300 respondentów.

Studium przypadku

Studium przypadku objęliśmy dwie szkoły gimnazjalne, które stosują metodę EWD:

- Gimnazjum nr 3 im. Noblistów Polskich w Gliwicach (województwo śląskie);
- Gminne Gimnazjum w Lisewie (województwo mazowieckie).

Dobraliśmy do badania dwie różne szkoły, co umożliwiło analizę, jak EWD funkcjonuje w odmiennych kontekstach lokalnych i odmiennych środowiskach. W ramach studium zastosowane zostały różnorodne metody, które umożliwiły pogłębione zbadanie i opis przypadków. Poniżej przedstawiamy opis metod i wskazujemy respondentów objętych badaniem:

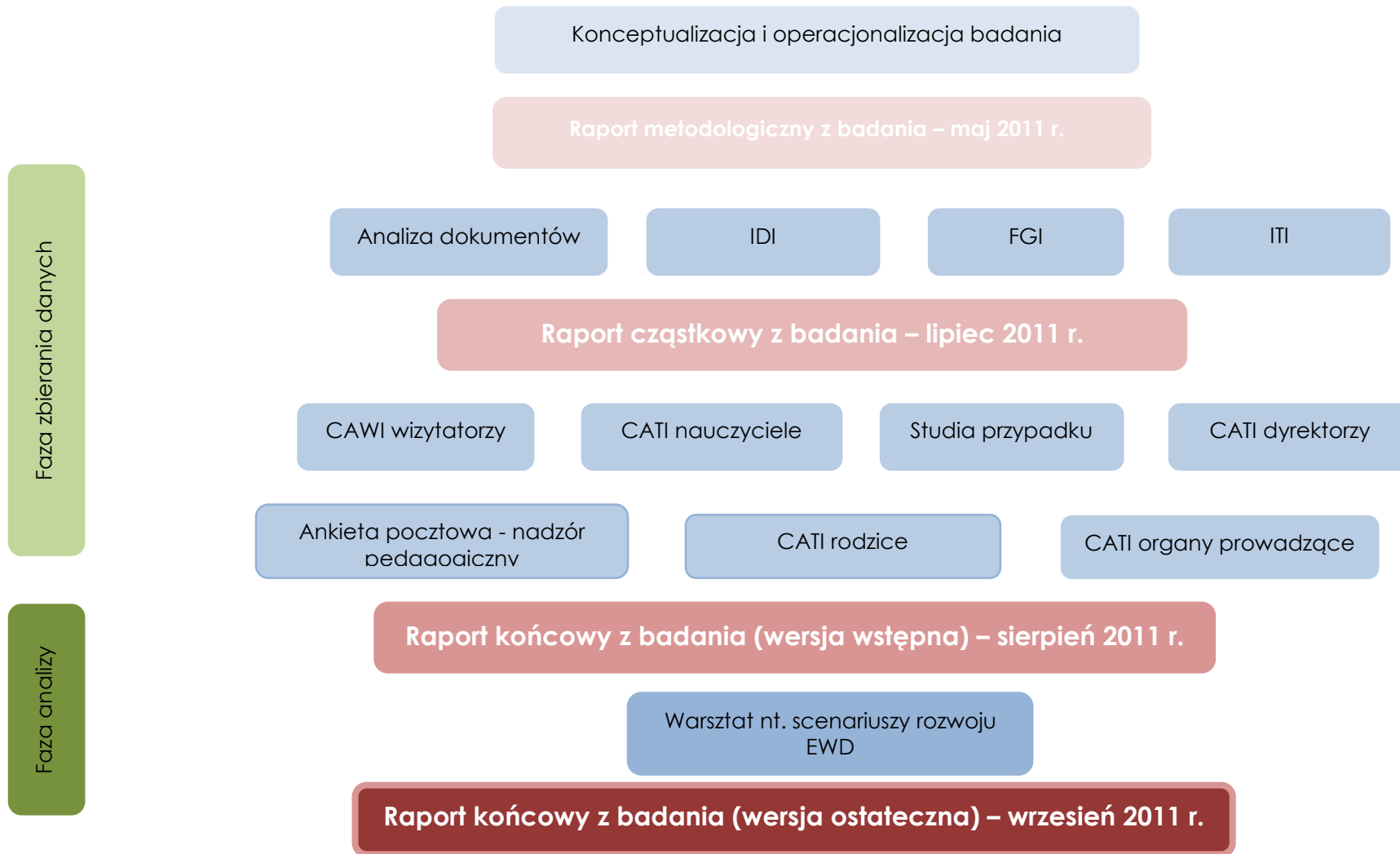
- wywiad IDI z dyrektorem szkoły;
- wywiad grupowy (diada – triada) z nauczycielami uczącymi tzw. przedmiotów egzaminacyjnych (blok humanistyczny i matematyczno-przyrodniczy);
- wywiad IDI z przedstawicielem organu prowadzącego (samorząd lokalny);
- wywiad IDI z przedstawicielem organu sprawującego nadzór pedagogiczny;
- wywiady swobodne z rodzicami;
- analiza dokumentów.

Ujednolicone zestawienie liczebności respondentów, do których skierowane były poszczególne metody, znajduje się w aneksie do raportu.

ORGANIZACJA BADANIA

Organizacja badania została szczegółowo omówiona w raporcie metodologicznym. Poniżej przedstawiamy schemat ilustrujący kolejne etapy działań badawczych.

Rysunek 2: Schemat badania

WYNIKI BADANIA

W niniejszej części raportu prezentujemy wyniki czterech modułów badania.

- 1. Diagnoza sytuacji formalno-prawnej uwzględniająca interesariuszy EWD.**
- 2. Analiza działań MEN i innych interesariuszy, instytucji, w tym realizujących Priorytet III PO KL.**
- 3. Analiza stanu wiedzy o EWD i potrzeb z nim związanych.**
- 4. Scenariusze rozwoju, wdrażania metody – wyzwania związane z EWD.**

Wyniki uzyskane w ramach każdego z modułów badawczych uzupełniają się. Dlatego też w raporcie z badania wyniki poszczególnych modułów zostały zaprezentowane w następujących rozdziałach:

1. *Edukacyjna Wartość Dodana*. W rozdziale tym opisane są założenia samej metody oraz jej umiejscowienie w systemie oświaty.
2. *Mapa instytucji*. W tym rozdziale prezentujemy podział instytucji ze względu na rolę, którą – zgodnie z uzyskanymi wynikami – pełnią w upowszechnianiu i wdrażaniu EWD. Jest to zarazem wprowadzenie do kolejnego rozdziału.
3. *Kluczowi interesariusze – ich wiedza na temat EWD, a także ich rola związana z EWD i działania związane z EWD*. W tym rozdziale opisujemy trzy grupy instytucji. Zaprezentowane są zadania, które – zgodnie z formalnymi zapisami – powinny one pełnić oraz działania, które faktycznie są przez nie realizowane.
4. *Mocne i słabe strony EWD*. Rozdział ten poświęcony jest samej metodzie. Zaprezentowane są w nim opinie różnych interesariuszy – członków systemu oświaty.
5. *Czynniki warunkujące wdrażanie EWD*. Rozdział zawiera wyniki dotyczące potencjału instytucji korzystających z EWD, ich ograniczeń i potrzeb związanych z metodą.
6. *Scenariusze rozwoju*. Rozdział zawiera trzy propozycje scenariuszy wdrażania metody EWD w systemie edukacji.
7. *Wnioski i rekomendacje*.

Edukacyjna Wartość Dodana

Zanim przystąpimy do omówienia wyników badania niezbędne jest krótkie przedstawienie kontekstu, w jakim opracowywana jest metoda EWD, przedstawienie samej metody oraz chronologii jej tworzenia.

Prace związane z EWD wpisują się w szerszą koncepcję reformy polskiego systemu edukacji, zmierzającą do podniesienia jakości nauczania. Zmiana ta odbywa się na kilku poziomach. Najważniejsze jej elementy to:

- wprowadzenie nowej podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w szkołach podstawowych, gimnazjach i liceach - dalej w raporcie jako podstawa programowa określająca efekty nauczania na wymienionych poziomach nauczania w kategorii wymagań (tym samym orientująca nauczanie w polskich szkołach w większym stopniu na rezultaty, a nie na sam proces nauczania);
- rozwijanie systemu egzaminów zewnętrznych, pozwalającego na ocenę stopnia osiągnięcia wymagań edukacyjnych przez uczniów, a także zapewniającego porównywalność osiąganych efektów nauczania, zarówno w skali kraju, jak i na poziomie pojedynczej szkoły;
- wzmocnienie i zwiększenie skuteczności systemu nadzoru pedagogicznego nad działalnością dydaktyczną szkół i placówek edukacyjnych jako w większej mierze narzędzia wsparcia niż kontroli dla ww. instytucji;
- rozwój kompetencji nauczycieli i innych pracowników systemu oświaty;
- rozwój potencjału w zakresie monitorowania i badania jakości działania systemu oświaty, umożliwiającego prowadzenie polityki edukacyjnej w większym stopniu opartej na analizie danych pochodzących z różnego rodzaju badań (*evidence base policy*).

Wskaźnik Edukacyjnej Wartości Dodanej jest jednym z elementów procesu poprawy jakości nauczania. Nie można go rozpatrywać w oderwaniu od pozostałych rozwiązań, w tym szczególnie nowej podstawy programowej, systemu egzaminów zewnętrznych czy też systemu zarządzania oświatą. Metoda ta pozwala bowiem rozwinąć i uczynić bardziej trafną analizę wyników egzaminów zewnętrznych, przyczyniając się do budowania lepszej polityki oświatowej.

Edukacyjna Wartość Dodana to opracowany statystycznie wskaźnik przyrostu wiedzy ucznia pomiędzy poszczególnymi etapami edukacyjnymi. Do jego obliczania wykorzystywane są dane pochodzące ze sprawdzianu na koniec szkoły podstawowej, egzaminu gimnazjalnego i egzaminu maturalnego. Przy obliczaniu EWD brane są pod uwagę wyniki punktowe uczniów z egzaminów lub średni wynik dla szkoły. Schemat obliczania wskaźnika EWD dla gimnazjum w uproszczeniu składa się z następujących działań:

- Na podstawie danych historycznych, bazując na wyniku ucznia ze sprawdzianu przeprowadzonego w ostatnim roku nauki w szkole podstawowej, szacowany jest wynik przewidywany na egzaminie gimnazjalnym.

- Obliczana jest różnica - tzw. reszta - między faktycznym wynikiem ucznia na egzaminie gimnazjalnym a jego wynikiem przewidywanym⁵.
- Obliczana jest średnia reszt, czyli wskaźnik EWD dla szkoły.
- Szacowany jest przedział ufności dla EWD.
- Ponadto w polskim modelu, przy tworzeniu zmiennej, uwzględniono dwie dodatkowe zmienne kontrolne – płeć dziecka oraz ewentualną dysleksję dziecka.

Rys historyczny metody

Badanie Edukacyjnej Wartości Dodanej stosowane jest na świecie od lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku. Metoda została stworzona w Stanach Zjednoczonych, a następnie przyjęta w wielu krajach, w których funkcjonował ujednolicony system oceny postępów uczniów na zakończenie poszczególnych etapów kształcenia (m.in. w Wielkiej Brytanii, Holandii, Australii). W Polsce jej zastosowanie stało się możliwe po 2002 roku, czyli po wprowadzeniu egzaminów zewnętrznych. Do obliczania wskaźnika niezbędne są bowiem corocznie gromadzone dane na temat osiągnięć edukacyjnych uczniów. W 2005 roku po raz pierwszy dysponowano informacją o wynikach jednego rocznika zarówno z egzaminu gimnazjalnego, jak i sprawdzianu przeprowadzonego w ostatnim roku nauki w szkole podstawowej sprzed 3 lat, co dawało podstawę do porównań wyniku przy rozpoczęciu nauki w gimnazjum i przy jej zakończeniu na etapie gimnazjalnym. Właśnie ze względu na dostępność danych na tzw. „wejściu” i „wyjściu” najbardziej zaawansowane procedury wypracowano dla gimnazjum. W latach 2005-2007 specjalnie powołany przy Centralnej Komisji Egzaminacyjnej zespół metodologiczny pod kierownictwem dr. hab. Romana Dolaty rozpoczął testowanie metody EWD w warunkach polskiego systemu oświaty. W latach 2006–2007 pracował on w ramach projektu finansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego. Prace te są kontynuowane i rozwijane w kolejnym projekcie, którego realizacja została zaplanowana na lata 2007-2013 w ramach Działania 3.2. *Rozwój systemu egzaminów zewnętrznych Priorytetu Wysoka jakość systemu oświaty Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.*

Stan prac nad EWD

W projekcie prowadzone są zarówno działania nad dostosowaniem metody do polskiego systemu egzaminacyjnego, jak i związane z upowszechnianiem i wdrażaniem EWD. Od roku 2006, dzięki udostępnieniu przez zespół projektowy Kalkulatora EWD oraz materiałów szkoleniowych, dyrektorzy i nauczyciele gimnazjów w całej Polsce mogą obliczać wskaźnik EWD dla swojej szkoły. W 2009 roku przekazano nową wersję kalkulatora – Kalkulator EWD Plus.

⁵ Na wartość **reszty** w EWD mogą wpływać różne czynniki:

- czynniki motywacyjne - wzrost motywacji w porównaniu z końcem szkoły podstawowej może dać relatywnie wyższy wynik,
- czynniki środowiskowe - poprawa sytuacji materialnej rodziny pozwala na większe inwestycje w edukację dziecka,
- czynniki biologiczne - zmienne tempo dojrzewania i rozwoju umysłowego,
- czynniki sytuacyjne czy losowe - lepsze samopoczucie w trakcie pisania testu, więcej szczęścia w wskazywaniu poprawnych odpowiedzi w zadaniach zamkniętych.

Narzędzie to umożliwia przeprowadzanie bardziej zaawansowanych analiz – m.in. badanie wpływu większej liczby kryteriów, określonych indywidualnie przez użytkownika (nie tylko płci i dysleksji, jak to było w wersji podstawowej kalkulatora).

Aplikacja ta jest wciąż rozwijana i uzupełniana o nowe funkcjonalności – jak podkreśla koordynator projektu - zmierza się do tego, aby była wszechstronnym narzędziem do interpretacji wyników egzaminacyjnych. Posiada ona następujące cechy wspierające proces analizy wyników egzaminów zewnętrznych:

- rysowanie pięciu typów wykresów:
  - wykresy rozrzutu,
  - wykresy z przedziałami ufności,
  - rozkłady reszt,
  - rozkłady staninowe wyników uczniowskich na sprawdzianie i egzaminie gimnazjalnym,
  - skumulowane rozkłady staninowe wyników uczniowskich na sprawdzianie i egzaminie gimnazjalnym;
- wykonywanie analiz z podziałem na grupy (według klas, potencjału, płci, dysleksji lub dodatkowych kryteriów określonych przez użytkownika);
- tworzenie tabel z wynikami analiz;
- obliczanie wskaźników EWD za 2007, 2008, 2009 oraz 2010 rok;
- import danych z arkuszy MS Excel oraz plików CSV (w tym import z klasycznych Kalkulatorów EWD);
- tworzenie raportów w formacie DOC lub PDF.

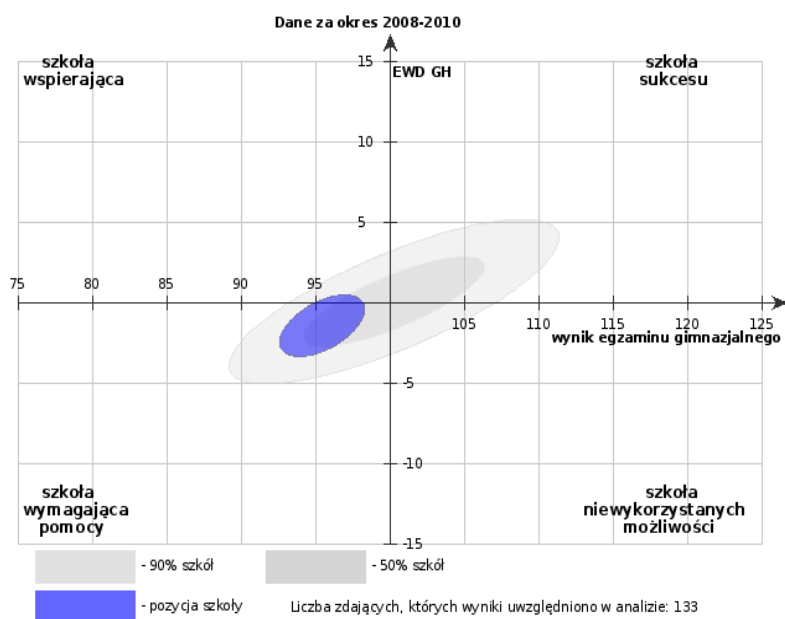
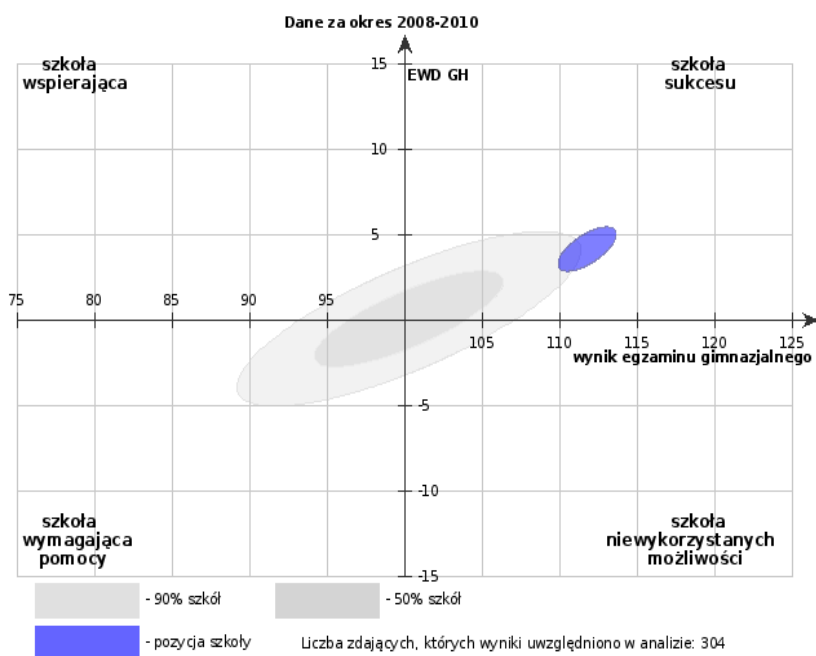
Szczegółowe raporty generowane przez Kalkulator EWD Plus, oparte na wynikach uczniów danej szkoły, dostępne są wyłącznie dla tej szkoły. Mają one wspomagać prowadzenie procesu ewaluacji wewnętrznej.

Od 2009 roku Zespół EWD udostępnia trzyletnie wskaźniki egzaminacyjne dla gimnazjów, które mogą stanowić źródło informacji o gimnazjach, przydatne w ewaluacji zewnętrznej. Syntetyczny, graficzny sposób prezentacji danych pozwala na charakterystykę gimnazjum ze względu na wyniki egzaminacyjne oraz efektywność nauczania. Na stronie internetowej projektu EWD (www.ewd.edu.pl) upubliczniona jest także wyszukiwarka trzyletnich wskaźników EWD dla gimnazjów, oraz pilotażowo – jednorocznych wskaźników EWD dla egzaminu maturalnego. Wyszukiwarka ta może być pomocna dla rodziców i uczniów, np. przy wyborze szkoły. Umożliwia dokonywanie graficznych porównań wskaźnika EWD dla danej placówki na osi czasu oraz pomiędzy wybranymi przez użytkownika szkołami. Daje

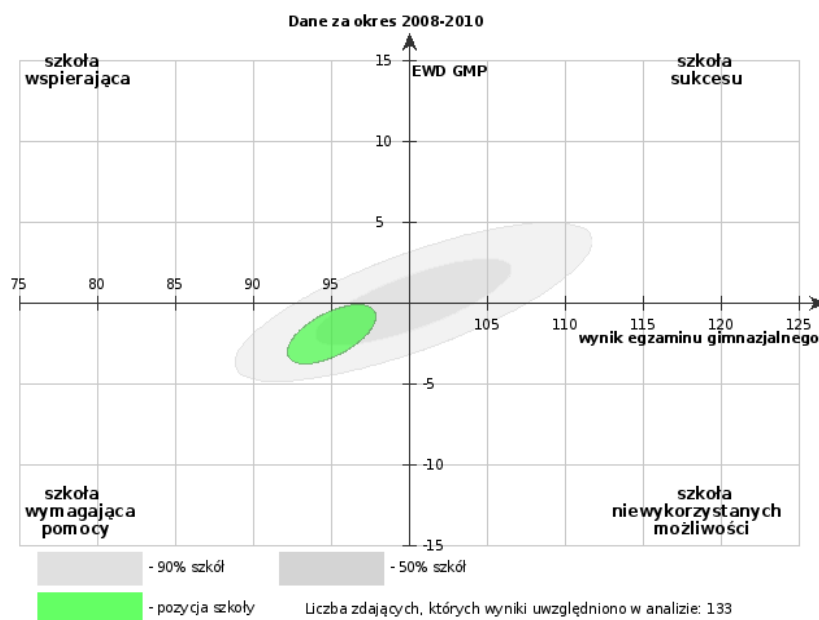
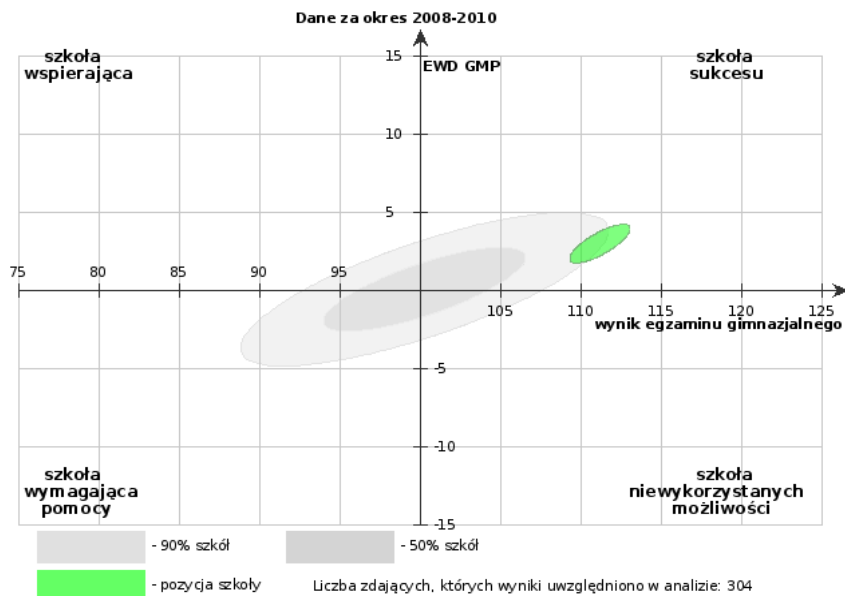
także informację o średnim wyniku egzaminów, w analizowanym okresie, w województwie, powiecie i gminie.

Poniżej przedstawiamy przykładowe wykresy trzyletnich wskaźników EWD dla gimnazjum:

Część humanistyczna:

Część matematyczno-przyrodnicza:

W ramach projektu realizowane są także badania podłużne dynamiki i uwarunkowań osiągnięć szkolnych oraz monitorowanie ewaluacyjnej funkcji egzaminów zewnętrznych. Dzięki temu projekt ma zaowocować także rozwojem wiedzy na temat szkolnych uwarunkowań rozwoju edukacyjnego uczniów oraz wpływu systemu egzaminacyjnego (w tym metody EWD) na nauczanie.

Pracom nad samą metodą towarzyszy przygotowywanie materiałów szkoleniowych i wypracowanie strategii szkoleń dla potencjalnych użytkowników EWD. W celu upowszechniania metody, zespół odpowiedzialny za pracę nad rozwojem metodologii EWD od 2005 roku corocznie organizuje „Szkoty EWD”, czyli dwudniowe szkolenia, kierowane do

różnych grup potencjalnych odbiorców metody (między innymi nauczycieli i dyrektorów szkół, przedstawicieli placówek doskonalenia nauczycieli czy wizytatorów). Cele tych warsztatów to:

1. doskonalenie umiejętności interpretowania wskaźników EWD;
2. doskonalenie umiejętności projektowania analizy pracy szkoły z wykorzystaniem EWD;
3. przedstawienie sposobów wykorzystania EWD do porównań regionalnych i międzyszkolnych.

Podsumowując, należy stwierdzić, że dotychczasowym dorobkiem projektu jest nie tylko sama metodologia obliczania wskaźnika EWD, ale również szereg instrumentów, dopasowanych do potrzeb poszczególnych instytucji, wspomagających wykorzystanie go w ich praktyce.

Mapa instytucji

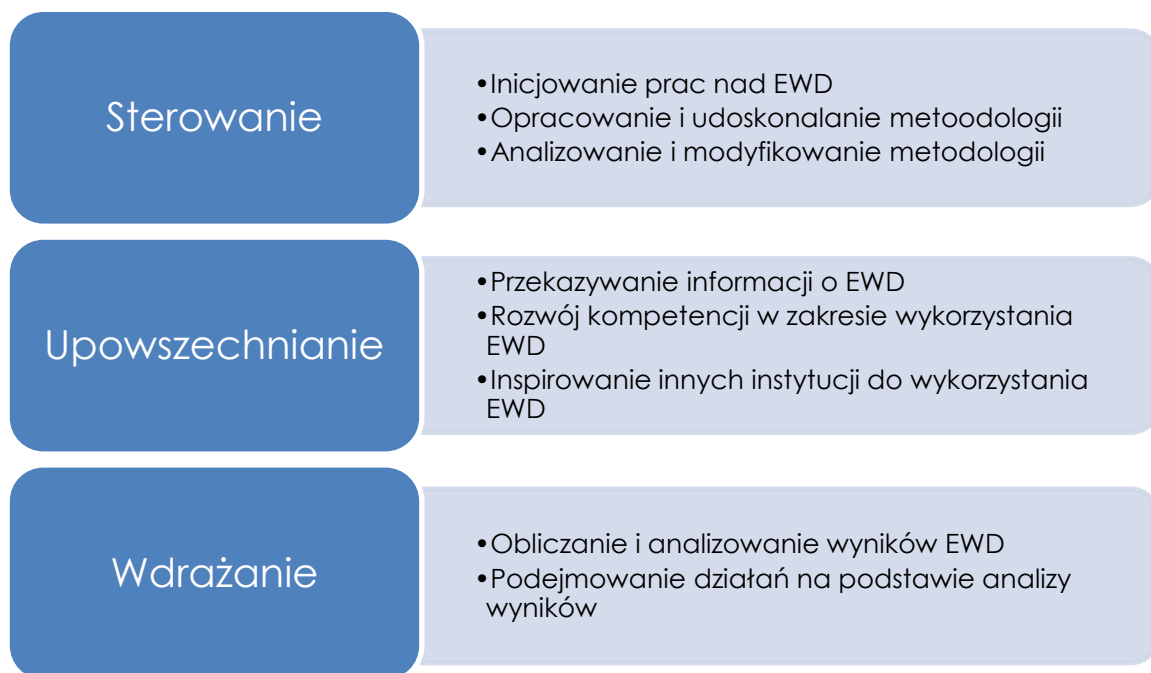
Pytania kluczowe, na które odpowiedzi znajdują się w niniejszym rozdziale:

1. *Jak wygląda mapa instytucji potencjalnie zaangażowanych i (lub) zainteresowanych upowszechnianiem wskaźnika EWD w Polsce?*
2. *Jak wyglądają relacje, powiązania tych instytucji? Czy jest między nimi hierarchia zależności – w jakim stopniu, w jakim zakresie?*

Punktem wyjścia dla określenia miejsca EWD w systemie oświaty było stworzenie mapy instytucji. Mapa ta była tworzona stopniowo: jej pierwszą wersję sporządzono na podstawie analizy dokumentów, a następnie uzupełniano i rozwijano na podstawie wyników badań terenowych. Niniejszy rozdział ma na celu przedstawienie struktury instytucji, które są lub powinny być zaangażowane w rozwój i wdrażanie EWD. Staramy się tutaj ukazać ich rolę w rozwoju EWD, nie określając jednak, jakie jest ich faktyczne zaangażowanie. Zagadnienie to będzie przedmiotem kolejnych rozdziałów.

Analiza funkcji poszczególnych instytucji i podmiotów pozwala na wyodrębnienie w procesie tworzenia i rozwoju EWD trzech głównych poziomów działania: sterowania, upowszechniania i wdrażania metody. Syntetyczny ich opis znajduje się na poniższym rysunku (nr 3).

Rysunek 3: Kluczowe poziomy działania w procesie rozwoju EWD

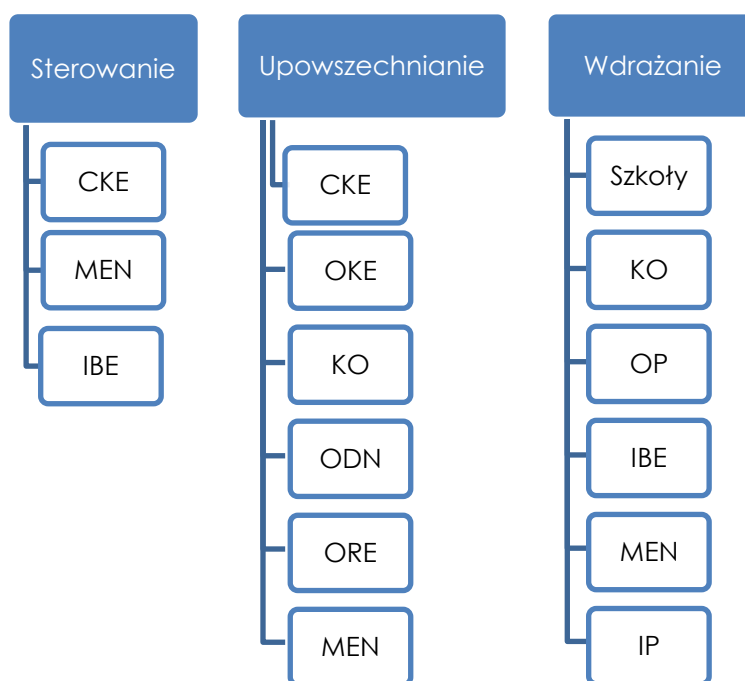

Działania podejmowane w ramach każdego z poziomów są od siebie zależne. To znaczy, aby możliwe było wdrażanie EWD, konieczne jest najpierw stworzenie narzędzia (poziom sterowania), a następnie upowszechnienie wiedzy o nim, jak również o możliwości jego

wykorzystania (poziom upowszechniania). Z drugiej strony praktyczne doświadczenia związane z upowszechnianiem i wdrażaniem EWD wpływają na modyfikacje i ulepszanie tego instrumentu.

Na poniższym rysunku (nr 4) przedstawiono instytucje, które – zgodnie z założeniami - mogą prowadzić działania na różnych poziomach. Kolejność tych instytucji nie jest przypadkowa – wskazuje ona na poziom ich zaangażowania w ramach każdego z poziomów. Umieszczenie danej instytucji wynika z analizy zakresu jej zadań oraz posiadanego przez nią potencjału w zakresie rozwoju EWD. Badanie pokazuje, że nie zawsze dana instytucja realizuje ten potencjał. Należy jednak zaznaczyć, że z formalnego punktu widzenia (czyli na podstawie przepisów prawa), żadna z instytucji przedstawionych na poniższym rysunku nie musi zajmować się EWD. Z drugiej zaś strony są w systemie oświaty instytucje, które pomimo braku formalnie przypisanych zadań związanych z EWD, bardzo aktywnie zajmują się tą kwestią.

Rysunek 4: Zaangażowanie instytucji w poszczególne procesy rozwoju EWD

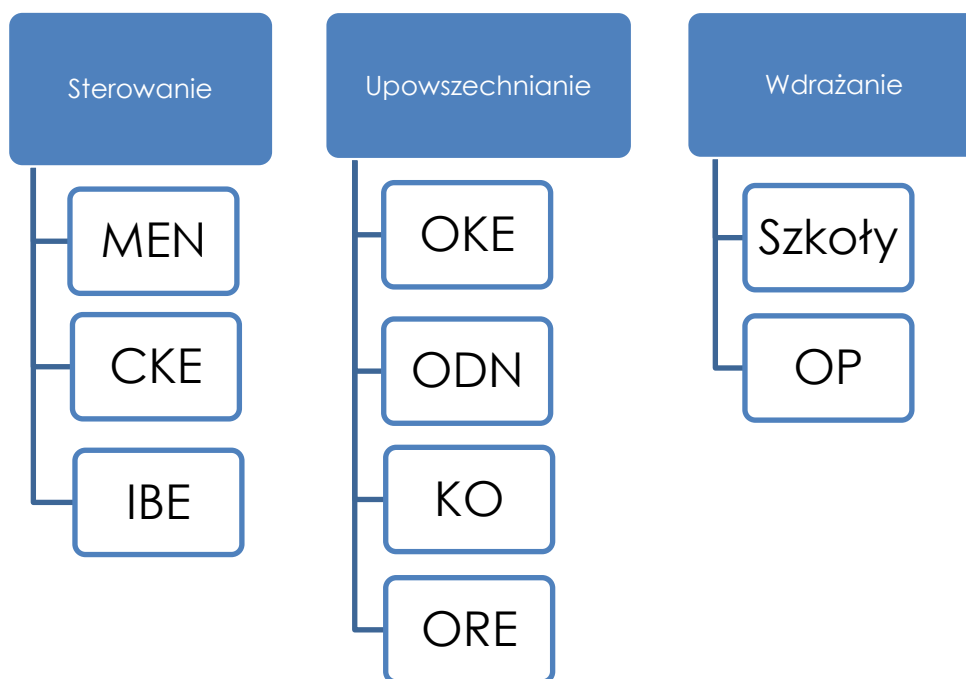

Jak zaprezentowano na powyższym schemacie, jedna instytucja może być aktywna na kilku poziomach. Może zarówno upowszechniać wiedzę o EWD, jak i wykorzystywać to narzędzie w praktyce. Przykładem takiej instytucji jest kuratorium oświaty.

Warto zaznaczyć, że każda z instytucji zaangażowanych w upowszechnianie musi być najpierw odpowiednio do tego przygotowana. Oznacza to, że proces upowszechniania powinien następować stopniowo, obejmując kolejne poziomy zaangażowania instytucji oświatowych.

Na potrzeby prezentacji wyników badania każda z instytucji została przyporządkowana do jednego poziomu działań. Przyjęto zasadę, że każda z instytucji jest przypisana do poziomu, który – z punktu widzenia zakresu wykonywanych zadań – jest dla niej kluczowy (rysunek nr 5).

Rysunek 5: Przyporządkowanie instytucji do poszczególnych poziomów działań związanych z rozwojem EWD

Podsumowując, należy stwierdzić, że w rozwój EWD zaangażowanych jest szereg instytucji i podmiotów działających w obszarze edukacji. Znajdują się tutaj zarówno instytucje centralne, regionalne, jak i działające lokalnie. W dalszej części raportu omówiono szczegółowo zaangażowanie każdej z nich. Jakikolwiek działania związane z wdrażaniem EWD w polskim systemie oświaty powinny uwzględniać wszystkich tych aktorów, gdyż dopiero wtedy możliwy będzie skuteczny rozwój metody.

Instytucje te działają niezależnie, w oparciu o swoje decyzje dotyczące wykorzystania EWD. Oznacza to, że mamy do czynienia ze zbiorem instytucji, a nie z systemem powiązanych elementów wspierających nawzajem swoje działania. Pewne elementy tego systemu kształtują się samoistnie.

Kluczowi interesariusze - ich rola i działania związane z EWD

Pytania kluczowe, na które odpowiedzi znajdują się w niniejszym rozdziale:

1. Czy i w jakim stopniu działania MEN sprzyjają budowaniu zaplecza organizacyjnego do rozwoju i stosowania metody EWD w systemie oświaty?
2. Czy i w jakim stopniu działania MEN pozwalają na umocowanie metody EWD w teorii kształcenia?
3. Jakie działania prowadzi MEN w zakresie wdrażania wskaźnika EWD? Z czego wynikają podejmowane działania i w jaki sposób upowszechniana jest wiedza na ich temat?
4. Czy działania prowadzone przez MEN tworzą trwałe mechanizmy upowszechniania i wdrażania EWD?
5. Czy i w jakim stopniu działania MEN tworzą warunki do pogłębiania wiedzy o uwarunkowaniach rozwoju edukacyjnego ucznia w polskim systemie oświaty oraz opracowywania i testowania nowych modeli szacowania EWD?
6. Czy i w jakim zakresie interesariusze korzystają z prac innych instytucji zaangażowanych w proces wdrażania EWD i z niego korzystających?
7. Czy i w jakim stopniu działania MEN tworzą warunki do bieżącej aktualizacji wiedzy nt. metody EWD przez potencjalnych jej użytkowników, do upubliczniania wskaźników EWD oraz do monitorowania skutków wprowadzania metody?
8. W jakim obszarze rezultaty projektu „Badania dotyczące rozwoju metodologii szacowania wskaźnika edukacyjnej wartości dodanej (EWD)” w Działaniu 3.2 PO KL, wypracowane przez zaangażowane instytucje, są użyteczne i trwałe na obecnym etapie - w kontekście możliwości wdrożenia EWD?
9. Czy poziom wiedzy o możliwościach i ograniczeniach metody EWD, jako miernika efektywności i jakości kształcenia, jest wystarczający do właściwego zastosowania lub wykorzystania tej metody? W jakim zakresie i w jakich środowiskach występuje niedobór wiedzy? Jakie tego przyczyny są wskazywane?
10. Jakie są potrzeby poszczególnych instytucji systemu edukacji w zakresie pełnego wykorzystania EWD?

Niniejszy rozdział służy przedstawieniu instytucjonalnego kontekstu wdrażania EWD, a także opisowi działań podejmowanych przez poszczególnych aktorów. Analiza ta uwzględnia zakres relacji, jakie zachodzą między działaniami MEN i innych instytucji oraz uwarunkowania rozwoju metodologii EWD w takich wymiarach jak organizacyjny, programowy i prawny.

Instytucje sterujące

W kontekście wdrażania EWD można wyróżnić instytucje odpowiedzialne za wyznaczenie kierunków działań. Nazywamy je instytucjami sterującymi. Ich działania to przede wszystkim analiza potrzeb, określenie celów (oraz identyfikacja sposobów ich realizacji) i monitorowanie stopnia osiągnięcia założeń. Instytucje sterujące pełnią również ważną rolę w zakresie koordynacji aktywności innych podmiotów.

Institucje sterujące nie muszą być bezpośrednio zaangażowane w wykonywanie poszczególnych zadań, ale to one są odpowiedzialne za to, aby wyznaczone zadania były realizowane, a cele polityki państwa w poszczególnych obszarach były osiągnięte.

Ministerstwo Edukacji Narodowej

Kluczowym decydem systemu edukacji jest minister właściwy ds. oświaty i wychowania, który określa kierunki polityki państwa w zakresie edukacji. Minister wypełnia swoje zadania przy pomocy Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Ministerstwo Edukacji Narodowej – instytucja wiodąca w systemie oświaty, odpowiedzialna za kreowanie polityki oświatowej. MEN pełni w całym systemie rolę „sterującą”. Oznacza to, że instytucja ta powinna wyznaczać kierunki działań, delegując na pozostałe instytucje samo wykonanie zadań. Należy jednak zaznaczyć, że MEN jest instytucją złożoną, składającą się z wielu jednostek organizacyjnych, o różnym zakresie odpowiedzialności. Dlatego też rozpatrując zaangażowanie MEN w EWD właściwe jest prowadzenie analizy na poziomie poszczególnych departamentów.

W niniejszym rozdziale opisujemy strukturę MEN z uwzględnieniem zadań związanych z rozwojem EWD. Ponadto omówione zostały działania MEN związane z określaniem celów działań (w dokumentach strategicznych) oraz ich realizacji (z wykorzystaniem instrumentów prawnych i programowych).

Związane z EWD zadania poszczególnych komórek MEN oraz realizacja tych zadań

Departament Kształcenia Ogólnego i Wychowania (DKOW) odpowiedzialny jest za trzy obszary polityki oświatowej: określanie zasad kształcenia ogólnego, nadzorowanie i koordynowanie wykonywania nadzoru pedagogicznego na terenie kraju oraz nadzorowanie działalności kuratorów oświaty w tym zakresie, kształcenie i doskonalenie nauczycieli.

Departament ten może w znacznym stopniu wpływać na poziom wykorzystania EWD. Jednym z wymagań wobec szkół i placówek jest analizowanie wyników sprawdzianu i egzaminów w celu poprawy jakości pracy szkoły lub placówki. Do analizy wyników sprawdzianu i egzaminów wykorzystuje się różnorodne metody analizy wyników, w tym m.in. EWD. DKOW przygotowuje, we współpracy z właściwymi departamentami, podstawowe kierunki realizacji (przez kuratorów oświaty) polityki oświatowej państwa, w szczególności zadań dotyczących nadzoru pedagogicznego. W dokumencie tym DKOW może rekomendować kuratoriom oświaty powszechniejsze wykorzystanie EWD. Rozwiązanie takie jest elastycznym instrumentem realizacji polityki oświatowej państwa. Równocześnie jego

wykorzystanie jest stosunkowo łatwe i efektywne. Nie powoduje kosztów takich jak np. zmiana rozporządzenia.

Departament ten może również, w zakresie dostępnych środków, decydować o finansowaniu ogólnokrajowych szkoleń z zakresu EWD, co może stanowić dodatkowe wsparcie dla wykorzystania EWD. Z przeprowadzanych wywiadów wynika, że w zakresie upowszechniania EWD departament podejmuje głównie działania „miękkie”: informuje o możliwościach wykorzystania EWD w pracy organów nadzoru pedagogicznego. Wątek EWD pojawiał się m.in. podczas spotkań z kuratorami oświaty, poświęconych nowemu rozporządzeniu o nadzorze. Tak przedstawia to pracownik Departamentu:

[...] Jak były spotkania [...], dotyczące nowego rozporządzenia o nadzorze, nowych form nadzoru, o rodzajach ewaluacji, była także mowa o wskaźnikach EWD. My głównie zwracaliśmy uwagę na to, by wizytatorzy byli tym zainteresowani, że to jest jedna z wielu metod pomocnych do oceny pracy szkoły.

Pracownicy DKOW, z racji nadzorowania i koordynowania wykonywania nadzoru pedagogicznego na terenie kraju, co uwzględnia też kwestie związane z EWD, posiadają stosunkowo wysoki poziom wiedzy o metodzie EWD i o możliwościach wykorzystania jej w ramach sprawowania nadzoru pedagogicznego.

Departament Programów Nauczania i Podręczników (DPN) - wśród jego zadań, związanych z obszarem badania, znajduje się określanie i wdrażanie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w szkołach podstawowych, gimnazjach i liceach; określanie zasad prowadzenia egzaminów zewnętrznych; a także nadzór nad systemem egzaminów zewnętrznych - w tym także nad Centralną Komisją Egzaminacyjną oraz OKE (z wyłączeniem egzaminów zawodowych i eksternistycznych).

Zadania tego Departamentu obejmują zatem określanie podstaw programowych i wymagań egzaminacyjnych, a także nadzór nad organizacją egzaminów zewnętrznych. Zadania te wiążą się ściśle z EWD, gdyż jakość tego wskaźnika uzależniona jest od jakości egzaminów zewnętrznych. Jednakże, jak wynika z przeprowadzonych wywiadów, dotychczasowe działania tego departamentu w niewielkim stopniu wpływają na wdrożenie i upowszechnienie EWD.

Departament Strategii (DS) jest komórką organizacyjną odpowiedzialną za gromadzenie i analizowanie wyników badań krajowych i międzynarodowych, służących jako narzędzie do prowadzenia polityki edukacyjnej. Departament Strategii prowadzi prace analityczne i statystyczne z zakresu oświaty, w tym opracowuje ilościowe i jakościowe dane oraz wskaźniki obrazujące warunki, procesy i efekty działań edukacyjnych.

Do zadań DS należy również koordynowanie prac na poziomie Ministerstwa związanych z opracowywaniem ponadresortowych dokumentów strategicznych. Ma on zatem możliwość wpływu na sposób wykorzystania EWD w systemie edukacji poprzez proponowanie odpowiednich zapisów w dokumentach strategicznych i programowych (np. *Perspektywa uczenia się przez całe życie*). Jednak jak wynika z prowadzonych analiz, dotychczas możliwość ta nie została wykorzystana.

Departament Strategii, wraz z **Centrum Informatycznym Edukacji (CIE)**, odpowiada za wdrażanie, rozwijanie oraz funkcjonowanie systemu informacji oświatowej (**SIO**). W SIO gromadzi się dane niezbędne do prowadzenia polityki edukacyjnej państwa, efektywnego działania systemu finansowania oświaty, analizy efektywności wydatkowania środków publicznych na zadania edukacyjne, nadzorowania i koordynowania wykonywania nadzoru pedagogicznego na terenie kraju oraz podnoszenia jakości edukacji. System funkcjonuje od roku 2005.

Obecnie SIO nie jest w żaden sposób powiązany z EWD. W bazie brak jest danych o wynikach egzaminów zewnętrznych, ponadto brak jest danych indywidualnych, które umożliwiłyby wykorzystanie danych SIO do mierzenia EWD.

Wydaje się jednak istotne, w jaki sposób w przyszłości EWD zostanie uwzględnione w SIO. Na podstawie nowej, uchwalonej w kwietniu 2011 r. ustawy o SIO, zostanie zbudowany i wdrożony nowy System Informacji Oświatowej, który będzie działał od roku 2013. W zmodernizowanym SIO znajdą się dane przekazywane przez szkoły i placówki oświatowe, ale również przez okręgowe komisje egzaminacyjne, kuratoria oświaty i jednostki samorządu terytorialnego. Zakres danych, które będą gromadzone, jest szczegółowo opisany w przepisach nowej ustawy i obejmuje m. in. dane o szkołach oraz uczniach, w tym dane o wynikach sprawdzianu i egzaminów zewnętrznych. Dzięki nowej formule gromadzenia danych, zgodnie z którą w bazie zbierane będą dane o wynikach indywidualnych każdego ucznia, możliwe stanie się mierzenie EWD w ramach SIO. Formułę taką przewidziano w założeniach do ustawy o Systemie Informacji Oświatowej, choć należy zauważyć, że badany przedstawiciel CIE nie miał wiedzy o EWD.

Nowe przepisy przewidują publikację raportów statystycznych dotyczących systemu oświaty. W tym celu w Centrum Informatycznym Edukacji stworzony zostanie portal informacyjny, udostępniający całą dostępną wiedzę o systemie oświaty. Wydaje się zasadnym, aby portal ten uwzględniał również kwestie związane z EWD.

Edukacyjna Wartość Dodana w dokumentach strategicznych i programowych opracowywanych przez MEN

Określenie celów działania danej interwencji zazwyczaj znajduje uszczegółowienie w zapisach dokumentów strategicznych, opracowywanych na poziomie całego rządu lub poszczególnych resortów. Dotyczy to również EWD.

W Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia stwierdza się, że w ciągu najbliższych lat będą realizowane działania przyczyniające się do zwiększenia dostępności do edukacji na wszystkich poziomach kształcenia, powiązania kształcenia z wymogami rynku pracy, podniesienia jakości oferowanych usług edukacyjnych i efektywności kształcenia⁶. Poprawa jakości efektów działania systemu edukacji, w tym szczególnie dopasowanie do potrzeb rynku pracy, wymaga narzędzi umożliwiających ocenę efektów nauczania. Jest to podstawowa informacja przy podejmowaniu decyzji edukacyjnych zarówno przez samych uczniów i ich rodziców, jak też przez podmioty zarządzające oświatą. Istotna rola w tym zakresie przypisywana jest egzaminom zewnętrznym. Dostarczają one bowiem zobiektywizowanej wiedzy o wynikach nauczania w poszczególnych szkołach, dając możliwość porównania wyników danej szkoły z innymi placówkami. Wyniki egzaminów zewnętrznych ułatwiają również ocenę wewnętrzną szkoły, pozwalają bowiem na porównanie wyników różnych grup uczniów i dzięki temu na identyfikację słabych punktów. Egzaminy zewnętrzne umożliwiają też prowadzenie pogłębionych analiz dotyczących uwarunkowań wyników nauczania. Jest to wiedza kluczowa przy podejmowaniu decyzji dotyczących zarządzania zarówno na poziomie całego systemu oświaty, jak i na poziomie pojedynczej szkoły.

Można zatem stwierdzić, że system egzaminów zewnętrznych jest jednym z elementów całości oświaty, służących m.in. poprawie jakości nauczania.

Podobne podejście, kładące nacisk na jakość nauczania i prezentujące egzaminy zewnętrzne jako jeden z instrumentów jej poprawy, jest również prezentowane w *Strategii Rozwoju Edukacji na lata 2007 – 2013* (opracowanej w roku 2005). Jako jedno z zadań wymienia się tam *budowanie efektywnego systemu egzaminów zewnętrznych, jako narzędzia ewaluacji wewnętrznej szkół oraz wzmocnienia systemu zewnętrznej weryfikacji efektywności systemu kształcenia*.

Również w projektach opracowywanych dokumentów strategicznych kładziony jest nacisk na jakość nauczania, i konieczność udoskonalania systemu egzaminów zewnętrznych, jednak pojęcie EWD nie jest w nich wymieniane. Obecnie, zgodnie z przyjętym przez Radę Ministrów Systemem Zarządzania Rozwojem Kraju, przygotowujących jest dziewięć krajowych strategii. Kwestie związane z edukacją są uwzględnione w Strategii Kapitału Ludzkiego, opracowywanej pod nadzorem Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. W momencie przygotowywania niniejszego raportu upublicznione zostały tylko założenia do strategii, cele

---

⁶ Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2007 r., s. 49

strategiczne i operacyjne. W dokumentach tych podkreśla się konieczność podnoszenia jakości edukacji, ale bez podawania szczegółów.

Ważnym dokumentem strategicznym, który w trakcie realizacji badania był na etapie opracowywania, jest *Perspektywa uczenia się przez całe życie*. Pracuje nad nim Międzyresortowy Zespół do spraw uczenia się przez całe życie, w tym do spraw Krajowych Ram Kwalifikacji, a jego pracom przewodniczy MEN. Podejście do kształcenia zaprezentowane w projekcie tego dokumentu jest spójne ze strategicznym kierunkiem zmian systemu edukacji. Jego głównym wyznacznikiem jest formułowanie rezultatów działania systemu oświaty w formie wymagań i kompetencji – czemu służy reforma podstawy programowej, a także wzmacnianie mechanizmów oceny jakości działalności dydaktycznej szkół i placówek. W dokumencie tym zwraca się uwagę na niesatysfakcjonujący, w stosunku do oczekiwań, poziom rozwoju systemu egzaminów zewnętrznych. Dostarczają one bowiem informacji pozwalającej na różnicowanie indywidualnych wyników uczniów, lecz nie pozwalają na wyciąganie wniosków dotyczących postępu w zakresie jakości kształcenia. Wynika to m. in. z nadmiernego zorientowania na pomiar poziomu przyswojenia treści kształcenia, a nie faktycznych kompetencji. Jak zauważają autorzy dokumentu:

W tego typu testach przeważają zadania zamknięte (testy wyboru), zbyt krótkie, powierzchowne i schematyczne, aby głębiej i szerzej badać kompetencje uczniów. Eksperti w zakresie badań kompetencji poddają w wątpliwość stosowanie powszechnych testów egzaminacyjnych do systemowej oceny postępu edukacji⁷.

Konstatacja ta jest ważna również ze względu na wskaźnik EWD. Jest on bowiem narzędziem analizy wyników egzaminów, ale w przypadku słabej jakości samych egzaminów, również wskaźnik EWD dostarczać będzie wiedzy mało przydatnej z punktu widzenia celów polityki edukacyjnej państwa. Dlatego też dla rozwoju EWD kluczowe znaczenie ma jakość egzaminów zewnętrznych.

Jak zatem widać, w dokumentach strategicznych kładzie się nacisk na rozwój systemu egzaminów zewnętrznych jako narzędzia wzmacniania jakości nauczania w Polsce. Brak jest natomiast bezpośrednich odniesień do samego EWD – jako narzędzia analizy wyników egzaminów zewnętrznych, wspierającego proces zarządzania w oświacie.

Ministerstwo Edukacji Narodowej ma dwa główne instrumenty realizacji celów określanych w dokumentach strategicznych:

- działalność legislacyjną,
- dokumenty programowe.

---

⁷ *Perspektywa uczenia się przez całe życie*, projekt dokumentu z lutego 2011 r., s. 17

W kolejnych dwóch podrozdziałach omówione zostaną obie grupy instrumentów. Ponieważ w dokumentach strategicznych brak jest bezpośrednich odniesień do EWD, trudno w sposób jednoznaczny ocenić spójność tych dokumentów z podejmowanymi działaniami. Możliwe jest tylko dokonanie oceny w odniesieniu do zakładanych celów polityki MEN, odtworzonych na podstawie prowadzonych wywiadów i analizy dokumentów dotyczących EWD.

Edukacyjna Wartość Dodana w aktach prawnych

Pojęcie edukacyjnej wartości dodanej nie pojawia się w obowiązujących aktach prawnych. Jednak ich zapisy, dotyczące m.in. egzaminów zewnętrznych, zadań poszczególnych instytucji, jak też zasad wykonywania tych zadań, wiążą się z wykorzystaniem EWD.

W Ustawie o systemie oświaty zdefiniowano system egzaminów zewnętrznych, a także wskazano instytucje odpowiedzialne za przygotowanie i przeprowadzenie sprawdzianu w ostatnim roku nauki w szkole podstawowej oraz egzaminów zewnętrznych. Centralna Komisja Egzaminacyjna odpowiedzialna jest za przygotowywanie pytań, zadań i testów, ustalanie ich zestawów do przeprowadzania sprawdzianu i egzaminów oraz analizowanie wyników sprawdzianu i egzaminów. Natomiast okręgowe komisje egzaminacyjne przygotowują, w porozumieniu z CKE, propozycje pytań, zadań i testów oraz ich zestawów oraz przeprowadzają sprawdzian i egzaminy.

Ustawa ta określa również zadania innych podmiotów wchodzących w skład systemu oświaty. Część tych podmiotów związana jest w pewnym stopniu z egzaminami zewnętrznymi i tym samym może mieć związek z EWD. Dotyczy to szczególnie organów nadzoru pedagogicznego, jak też instytucji odpowiedzialnych za kształcenie i doskonalenie nauczycieli. Zadania tych instytucji opisano w dalszej części raportu.

Bezpośrednich odniesień do EWD nie ma też w innych aktach prawnych, regulujących działanie instytucji oświatowych, takich jak np. rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego, rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 listopada 2009 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli, rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych.

Na podstawie wyników badania można wyodrębnić dwa stanowiska dotyczące kwestii uwzględnienia EWD w aktach prawnych. Zgodnie z jednym z nich kwestia EWD nie powinna być regulowana przepisami prawa. Zdaniem części osób zaangażowanych w projekt dotyczący tworzenia EWD, z którymi przeprowadziliśmy wywiady pogłębione, lepiej jest, gdy stosowanie wskaźnika EWD wynika z rzeczywistej potrzeby danej szkoły niż z prawnych zobowiązań. Istnieje bowiem niebezpieczeństwo, że wymuszone przez prawo wykorzystanie

EWD będzie w wielu szkołach działaniem fasadowym. Dotychczasowy rozwój i upowszechnienie tego narzędzia dowodzi, że może być ono wykorzystywane również bez istniejącej podstawy prawnej. Podejmowane działania bazują bowiem najczęściej na indywidualnej motywacji poszczególnych osób i ich zaangażowaniu. Wprowadzenie przepisów prawnych może ograniczyć znaczenie tego społecznego zaangażowania.

Można również stwierdzić, że choć obowiązek stosowania EWD nie wynika wprost z istniejących przepisów prawa, to jednak poszczególne instytucje systemu, zgodnie z przepisami, zobowiązane są do dbania o jakość edukacji i analizowania wyników egzaminów zewnętrznych. Wskazanie takie zawarte jest np. w załączniku do rozporządzenia o nadzorze pedagogicznym, zawierającym opis wymagań wobec szkół, które są przedmiotem ewaluacji. EWD jest jednym z instrumentów, który wspiera wypełnienie tych zobowiązań. Można zatem stwierdzić, że istnieje przesłanka do stosowania tego narzędzia w praktyce, a fakt jego wykorzystania uzależniony jest od oceny jego jakości, wiarygodności i przydatności w pracy poszczególnych instytucji. Stanowi to istotny bodziec motywacyjny dla rozwoju EWD i poprawy jego jakości.

Z drugiej strony brak bezpośredniej podstawy prawnej dla wykorzystywania EWD w działalności instytucji oświatowych uzależnia fakt jego stosowania od dobrej chęci i zaangażowania kluczowych osób. Oznacza to, że w przypadku zmian personalnych zainteresowanie EWD może się zmniejszać, a dotychczasowy dorobek może zostać utracony. Czyni to istniejące rozwiązanie nietrwałym i podatnym na naturalne zmiany.

Brak odniesień do EWD w aktach prawnych może utrzymywać istniejące różnice między jakością pracy szkół i placówek edukacyjnych. Respondenci w trakcie wywiadów indywidualnych zwracali również uwagę na nierównomierne wykorzystywanie EWD. Chętniej z tego narzędzia korzystają szkoły i instytucje określane jako dobre, zorientowane na poprawę jakości działania i oferowanie wysokiej jakości usług. Dotyczy to zarówno szkół, jak i innych instytucji, np. kuratoriów oświaty czy też ośrodków doskonalenia nauczycieli. Powoduje to utrwalanie się nierównej jakości: dobrze działające instytucje, dzięki wykorzystaniu EWD, stają się jeszcze lepsze, natomiast słabsze niechętnie sięgają do tej metody, ograniczając w ten sposób swoje możliwości zdiagnozowania źródeł problemów i poprawy jakości działania.

Wydaje się zatem, że w celu wzmocnienia trwałości dotychczasowego dorobku, uzasadnione byłoby uwzględnienie tego narzędzia w aktach prawnych. Wskazane jest opracowanie takich zapisów, które będą motywować, a nie obligować do stosowania EWD (co pozwoli uniknąć wykorzystania fasadowego), i wskazywać EWD jako narzędzie do wykorzystania. Biorąc pod uwagę instrumentalny charakter EWD, właściwe jest wpisanie tego narzędzia do aktu wykonawczego wydanego na podstawie ustawy o systemie oświaty. Przykładowo, w opisie wymagań wobec szkół, będącym załącznikiem do rozporządzenia o nadzorze, zapis mówiący o obowiązku analizowania wyników egzaminów zewnętrznych można uzupełnić poprzez dodanie zwrotu z wykorzystaniem *Edukacyjnej Wartości Dodanej*.

Edukacyjna Wartość Dodana w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki

Głównym źródłem finansowania działań związanych z rozwojem i wdrażaniem EWD są środki Europejskiego Funduszu Społecznego. Dlatego też dla rozwoju EWD decydujące znaczenie mają zapisy Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013.

Jednym z celów szczegółowych Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013 jest:

Upowszechnienie edukacji społeczeństwa na każdym etapie kształcenia przy równoczesnym zwiększaniu jakości usług edukacyjnych i ich silniejszym powiązaniu z potrzebami gospodarki opartej na wiedzy.

Zgodnie z zapisami tego dokumentu, podniesienie jakości nauczania ma być osiągnięte dzięki usprawnieniu zarządzania procesami i instytucjami wchodzącymi w skład systemu edukacji:

- stworzenie struktur odpowiedzialnych za badanie efektywności systemu edukacji – rola przypisana Instytutowi Badań Edukacyjnych,
- wzmocnienie systemu egzaminów zewnętrznych – zadanie realizowane przez Centralną Komisję Egzaminacyjną,
- modernizację procesu kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli, a także wzmocnienie nadzoru pedagogicznego – zadania realizowane przez Ośrodek Rozwoju Edukacji.

Powyższe działania realizowane są w Priorytecie III PO KL, za wdrażanie którego odpowiada Ministerstwo Edukacji Narodowej. W Priorytecie III finansowane są projekty, których celem jest rozwój i poprawa systemu edukacji. Adresatami projektów są zazwyczaj instytucje systemu edukacji. Poszczególne przedsięwzięcia realizowane w ramach Priorytetu powinny wzajemnie się uzupełniać i wzmacniać. Poniżej przedstawiamy krótki opis poszczególnych działań.

Działanie 3.1 - Modernizacja systemu zarządzania i nadzoru w oświacie, którego celem jest wzmocnienie zdolności systemu edukacji w zakresie monitoringu, ewaluacji i badań edukacyjnych oraz ich wykorzystanie w polityce edukacyjnej i zarządzaniu oświatą.

W ramach tego działania prowadzone są badania nad jakością i efektywnością systemu oświaty, a także realizowane są projekty zmierzające do wzmocnienia systemu nadzoru pedagogicznego.

Działanie 3.2 - Rozwój systemu egzaminów zewnętrznych

Działanie to jest nastawione na rozwój i wzmocnienie systemu egzaminów zewnętrznych. Jest ono w całości wdrażane przez Centralną Komisję Egzaminacyjną. W ramach tego działania rozwijana jest metodologia EWD.

Działanie 3.3 - Poprawa jakości kształcenia

Jego głównym celem jest zwiększenie zdolności systemu do kształcenia zorientowanego na efekty nauczania i uczenia się. W ramach tego Działania zaplanowano opracowanie i uruchomienie studiów skierowanych do nauczycieli, a także systemu akredytacji placówek kształcących nauczycieli. W kontekście upowszechniania EWD kluczowe jest, w jakim stopniu w programach kształcenia nauczycieli uwzględniono kwestie przygotowania do korzystania z danych, kształtowanie umiejętności analizy danych oświatowych i rozwój wiedzy na temat pomiaru dydaktycznego.

W MEN głównym podmiotem w zakresie wdrażania PO KL jest **Departament Funduszy Strukturalnych (DFS)**, który jest odpowiedzialny za projektowanie sposobu wykorzystania środków Europejskiego Funduszu Społecznego (opracowanie i konsultowanie dokumentów, współdziałanie przy tworzeniu dokumentów krajowych). DFS pełni również rolę Instytucji Pośredniczącej dla Priorytetu III, co wiąże się z przygotowywaniem Planów Działań, oceną i wyborem projektów, a także nadzorem nad prawidłową ich realizacją.

Zakres projektów jest też w dużym stopniu kształtowany przez beneficjentów projektów systemowych (np. CKE czy IBE lub ORE). Jak pokazują dotychczasowe doświadczenia, instytucje te często inicjują realizację poszczególnych projektów. Tak właśnie było w przypadku projektu dotyczącego EWD. Pomysł na projekt i wstępna jego koncepcja została zaproponowana przez CKE. MEN, a konkretnie DFS, zaakceptowało tę inicjatywę.

DFS nadzoruje realizację projektów przez beneficjentów systemowych pod względem merytorycznym i finansowym. Jego zadaniem jest analiza zgodności realizowanego projektu z wnioskiem o dofinansowanie. Równocześnie działalność statutowa instytucji pełniących funkcje beneficjentów systemowych jest nadzorowana przez poszczególne departamenty merytoryczne MEN. Dlatego też DFS współpracuje z tymi departamentami. Często mają one decydujący głos przy podejmowaniu decyzji, szczególnie dotyczących zakresu merytorycznego projektów. W przypadku projektu dotyczącego EWD taką rolę pełni Departament Programów Nauczania i Podręczników.

Na działania DFS duży wpływ ma również stanowisko Instytucji Zarządzającej PO KL, którą jest Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (Departament Zarządzania EFS).

Te liczne powiązania formalne pokazują wyraźnie, że DFS, podejmując decyzje dotyczące sposobu wydatkowania środków EFS na realizację celów Priorytetu III PO KL, działa w złożonej sieci wzajemnie powiązanych podmiotów.

EWD jako wskaźnik monitorowania PO KL

Działania finansowane ze środków EFS, szczególnie w początkowym okresie prac nad EWD, miały kluczowe znaczenie dla rozwoju i upowszechnienia tej metody. Na etapie

programowania PO KL poziom upowszechnienia edukacyjnej wartości dodanej został przyjęty jako miara osiągnięcia celów Priorytetu III PO KL.

W celu monitorowania poziomu osiągnięcia celów programu przyjęto dwa wskaźniki:

- **wskaźnik produktu** — liczba szkół, w których upowszechniono narzędzie i metodologię pomiaru EWD (Edukacyjnej Wartości Dodanej);
- **wskaźnik rezultatu** — odsetek szkół oceniających jakość własnej pracy z wykorzystaniem wskaźnika EWD.

Przy czym za upowszechnienie zarówno CKE, jak i MEN uznaje obliczenie wskaźnika dla danej szkoły i umieszczenie go na stronie internetowej poświęconej EWD. Należy stwierdzić, że taka interpretacja tego wskaźnika jest nadmiernym uproszczeniem. Umieszczenie wskaźnika na stronie EWD nie jest tożsame z upowszechnieniem narzędzia w danej szkole. Przyjęta w dokumentach programowych PO KL definicja wynika jednak z braku innych danych na temat faktycznego upowszechnienia wskaźnika EWD, jak również z dążenia do maksymalizacji wartości osiągniętego wskaźnika.

Dlatego też w niniejszym badaniu mierzone jest faktyczne wykorzystanie EWD przez szkoły i placówki - czyli faktyczne upowszechnienie EWD (więcej danych na ten temat dostarczyła część ilościowa niniejszego badania i opisujemy to dalej w raporcie). Jest to ważne rozróżnienie. Upowszechnienie, w rozumieniu dokumentów programowych PO KL, oznacza podanie wartości wskaźnika do publicznej wiadomości. Upowszechnienie w rozumieniu niniejszego badania oznacza faktyczne wykorzystanie EWD przez szkoły.

Określona w PO KL wartość wskaźnika produktu (liczba szkół, w których upowszechniono narzędzia i metodologię pomiaru EWD) wynosi 30 499, co ma stanowić 80% wszystkich szkół. Na koniec roku 2010, zgodnie ze sprawozdaniem z realizacji Priorytetu III PO KL, wskaźnik ten osiągnął wartość 6030, odsetek szkół w których upowszechniono narzędzia i metodologię pomiaru EWD osiągnął niemal 17%.

Już obecnie wiadomo, że docelowa wartość wskaźnika nie zostanie osiągnięta. Wynika to z niespójności między założeniami tkwiącymi u podstaw szacowania wartości docelowej wskaźnika, a faktycznymi możliwościami obliczenia wskaźnika EWD, wynikającymi z metodologii jego obliczania. Na etapie programowania przyjęto zbyt optymistyczne założenie, że szacowanie wskaźnika będzie możliwe dla wszystkich szkół wchodzących w skład systemu oświaty. Jak wynika z prowadzonych wywiadów, problem z oszacowaniem wskaźnika EWD pojawił się na etapie formułowania założeń PO KL w 2006 roku i do dziś MEN ponosi tego konsekwencje:

Złe były po prostu założenia, nie do końca tutaj przemyślane po prostu i myślę, że założeniem takim było, że wszędzie wszystko będzie możliwe. I dopiero tak naprawdę

prace nad tym wskaźnikiem, które się rozpoczęły w 2007-08 roku pokazały, że to nie jest możliwe.

Błędy popełnione na etapie programowania PO KL wynikały, jak przyznają sami przedstawiciele MEN, z braku wiedzy i zrozumienia, czym tak naprawdę jest EWD, jaki jest potencjał tej metody i w jaki sposób można ją wykorzystać. Dotyczyło to zarówno pracowników MEN, jak i ekspertów, z którymi idea EWD jako wskaźnika produktu i rezultatu była dyskutowana, a którzy nie byli do końca świadomi znaczenia tych ustaleń.

Obliczenie wskaźnika wymaga dostępności danych o wynikach nauczania „na wejściu” oraz „na wyjściu”. Oznacza to, że wskaźnik może być obecnie liczony tylko dla gimnazjów i szkół kończących się maturą, z wyłączeniem szkół dla dorosłych oraz zasadniczych szkół zawodowych. W roku szkolnym 2009/2010 takich szkół w Polsce było 12 675⁸. Dodatkowym warunkiem jest odpowiednia, minimalna liczba uczniów w szkole, która umożliwia prowadzenie wiarygodnych analiz statystycznych. Powoduje to dalsze zmniejszenie potencjalnej liczby szkół, dla których wskaźnik może być oszacowany.

W roku 2014, a zatem już po zakończeniu realizacji projektu, możliwe będzie policzenie wskaźnika EWD również dla szkół podstawowych. Podstawą do tego będzie zaplanowany do przeprowadzenia w tym roku sprawdzian trzecioklasistów. W roku 2014 obecni trzecioklasiści przystąpią do sprawdzianu przeprowadzonego w ostatnim roku nauki w szkole podstawowej, co zapewni dostępność danych „na wejściu” i „na wyjściu”. Do udziału w sprawdzianie dla trzecioklasistów zgłosiło się około dziewięć tysięcy szkół podstawowych. Zakłada się zatem, że upowszechnienie EWD, co jest podstawą szacowania wskaźnika, będzie możliwe dzięki realizacji dwóch projektów: *Badania dotyczące rozwoju metodologii szacowania wskaźnika Edukacyjnej Wartości Dodanej (EWD)* i *Badania uwarunkowań zróżnicowania wyników egzaminów zewnętrznych*. W pierwszym projekcie wartość docelowa wskaźnika wynosi 10180, w drugim 9000.

Należy przy tym zaznaczyć, że projekt EWD trwa do 2013 r. i nie wiadomo, czy wskaźnik dla szkół podstawowych, dla którego dane będą dostępne w roku 2014, będzie liczony, jeśli nie zostanie zapewnione dalsze finansowanie działalności zespołu EWD.

MEN zgłosiło do IZ propozycje dostosowania wartości wskaźnika do rzeczywistych możliwości jego obliczenia, ale IZ nie wyraziła na to zgody. Jak wynika z prowadzonych rozmów z pracownikami MEN i MRR, pojawiające się rozbieżności mogą być efektem niedostatecznej komunikacji oraz niepełnego zrozumienia idei EWD w MRR i ograniczeń związanych z tą metodą.

---

⁸ Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2009/2010, GUS, Warszawa 2010.

Rola MEN w rozwoju i upowszechnianiu EWD

Ministerstwo zaakceptowało pomysł realizacji projektu systemowego, którego celem był rozwój EWD, a także wykorzystano informacje o upowszechnieniu EWD jako wskaźnik monitorowania PO KL.

Na późniejszych etapach kadra Ministerstwa wyrażała pewne zainteresowanie tym, co się dzieje w projekcie. Zorganizowane były co najmniej dwa spotkania, na których przedstawiono osiągnięcia projektu. Przy czym spotkania te dotyczyły szeregu projektów systemowych, a prezentacja dotycząca EWD trwała ok. 10 minut. Bardziej aktywne zainteresowanie pracowników MEN projektem koncentrowało się na kwestii osiągnięcia wskaźnika zapisanego w PO KL.

Jak wynika z prowadzonych wywiadów, Ministerstwo wspierało również ideę EWD poprzez udział w konferencjach i seminariach poświęconych temu zagadnieniu. Jak opowiada jeden z przedstawicieli MEN:

Pani minister [...] życzyła sobie na jakąś konferencję około roku temu dokładnej informacji o edukacyjnej wartości dodanej – więc pewnie uczestniczyła w jakimś spotkaniu. Z wykresami, z informacjami, bo przygotowywała się do tej konferencji.
[MEN]

Ministerstwo również w niewielkim stopniu wykorzystuje swoją stronę internetową do upowszechniania informacji o EWD. Przykładowo, informacja o publikacji trzyletnich wyników EWD została zamieszczona na stronie internetowej Ministerstwa raz, w roku 2009. Co ciekawe, zawarto tam również podstawową informację o EWD:

Wskaźnik EWD (Edukacyjna Wartość Dodana) to źródło informacji o gimnazjach w całej Polsce. Mówi on o tym, jakie wyniki egzaminu gimnazjalnego uzyskali uczniowie w porównaniu do gimnazjów w całej Polsce.⁹

Przedstawiona definicja nie wskazuje na największą zaletę EWD, czyli możliwość oceny wkładu szkoły w osiągnięcia uczniów. Link do strony poświęconej EWD jest podczepiony pod informacje o projektach systemowych realizowanych przez CKE. W praktyce, dla osób nie znających EWD, informacje te mogą być trudne do znalezienia.

Na stronie poświęconej EFS zamieszczona też została w roku 2010 informacja o zrealizowanych badaniach dotyczących EWD, wraz z zamieszczonymi linkami do raportów i opracowań.

---

⁹ http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=595:trzyletnie-wskaniki-ewd-dla-gimnazjow&catid=204:ministerstwo-archiwum-aktualnosci&Itemid=249 (odczyt w dniu 29.08.2011 r.)

Należy jednak zaznaczyć, że niewielka aktywność MEN w tym zakresie wiąże się z jego ogólną polityką informacyjną. Ministerstwo zasadniczo nie publikuje na swoich stronach internetowych informacji o poszczególnych projektach, uznając, że jest to zadanie instytucji realizujących projekty.

Wiąże się to ze specyficzną rolą MEN, które nie musi bezpośrednio angażować się w działania, a może zlecać wykonanie określonych zadań innym instytucjom. Jednak w tym przypadku aktywność Ministerstwa również jest ograniczona. Główny impuls dla rozwoju EWD pochodził z CKE. To w tej instytucji narodziła się idea rozwoju metody, inspirowana doświadczeniami innych krajów. Jak wynika z prowadzonych wywiadów, MEN zaakceptowało ten pomysł.

W trakcie badania nie stwierdzono również, aby działania MEN bezpośrednio inspirowały działalność innych instytucji w zakresie EWD. Główny impuls pobudzający zainteresowanie EWD szedł od zespołu dr. hab. Romana Dolaty, który zajmuje się testowaniem metodologii obliczania wskaźnika EWD w ramach projektu. MEN akceptowało inicjatywy i działania tych instytucji.

Nie stwierdzono również działań MEN, które przyczyniałyby się do utrwalenia dotychczasowego dorobku związanego z EWD. Należy przy tym zaznaczyć, że trwałość w tym przypadku polega nie tylko na zachowaniu produktu, jakim jest wskaźnik EWD, ale również, a może przede wszystkim, na ochronie zgromadzonego kapitału intelektualnego, zapewnieniu odpowiednich zasobów koniecznych do regularnego obliczania EWD i zachowaniu zdolności uczestników systemu oświaty do wykorzystywania i rozwijania tego narzędzia w przyszłości.

Podsumowując, należy stwierdzić, że MEN niemal nie prowadzi bezpośrednich działań zmierzających do upowszechnienia EWD, czy też włączenia tej metody do systemu edukacji, wdrożenia go do praktyki instytucji działających w systemie oświaty. Dostrzegają to również przedstawiciele innych badanych instytucji. Zdecydowana większość badanych osób nie potrafiła wskazać konkretnych działań podejmowanych przez MEN, dotyczących upowszechniania EWD.

Przykładowo, w ankiecie skierowanej do kuratorów oświaty zadano pytanie o działania MEN. Większość respondentów (10 na 13 w wypełnionych ankietach) nie odpowiedziało na to pytanie lub wskazało działania podejmowane przez CKE. W czterech przypadkach wskazano umieszczenie informacji o EWD na stronach internetowych MEN oraz udział w konferencjach i seminariach

Równocześnie potrzebę prowadzenia takich działań dostrzegają niemal wszyscy przedstawiciele badanych instytucji, w tym również pracownicy MEN. Wyraźne wsparcie dla wykorzystania wskaźnika EWD w praktyce instytucji oświatowych mogłoby stanowić ważny impuls dla jego upowszechnienia.

Także w MEN powinny zostać podjęte kierunkowe decyzje dotyczące dalszych losów Zespołu EWD po zakończeniu realizacji projektu, a także sposobu finansowania jego pracy. Szczególnie istotne jest również zapewnienie ciągłości pracy Zespołu EWD, przynajmniej w zakresie obliczania EWD.

Ograniczeniem dla podjęcia tych decyzji są toczące się prace koncepcyjne nad zmianami w systemie oświaty, zgodnie z którymi planuje połączenie się instytucji odpowiedzialnych za egzaminy zewnętrzne i nadzór pedagogiczny. Nie rozpoczęły się również prace nad sposobem wykorzystania środków z EFS w przyszłej perspektywie finansowej (lata 2014-2020). Wydaje się jednak, że przygotowując się do zmiany w systemie oświaty i nowego okresu programowania, zasadne jest podjęcie dyskusji dotyczącej przyszłości EWD.

Niska aktywność MEN w zakresie wspierania EWD, przejawiająca się m.in. brakiem odniesień do EWD w dokumentach strategicznych i prawnych, brakiem działań promocyjnych, brakiem działań zapewniających trwałość temu narzędziu wynikać może z kilku powodów. Przede wszystkim przygotowywane dokumenty strategiczne mają ogólny charakter i rzadko pojawiają się tam zapisy dotyczące szczegółowych narzędzi. A jak podkreślił jeden z rozmówców:

EWD jest bardzo wąsko wyspecjalizowanym narzędziem, służącym do sytuowania szkół na dwuwymiarowej mapie postępu edukacyjnego, a wyniki nie dają się agregować, np. dla powiatu lub województwa.

Zatem możliwości wykorzystania EWD na poziomie centralnym, np. do prowadzenia analiz, są ograniczone.

Ponadto EWD jest cały czas narzędziem stosunkowo nowym, rozwijanym na gruncie polskim dopiero od 2005 roku. Prace nad EWD mają charakter projektu pilotażowego, co było przez rozmówców przywoływane jako jeden z powodów oficjalnego niewłączenia go do praktyki. Kilku rozmówców zaznaczało, że kluczowe znaczenie będą miały osiągnięte rezultaty i efekty projektu. Na tej podstawie podejmowane mogą być decyzje dotyczące dalszego wykorzystania tego instrumentu.

Innym wyjaśnieniem braku odniesień do EWD w dokumentach tworzonych przez MEN jest niska wiedza przedstawicieli Ministerstwa na ten temat. Jak wynika z prowadzonych wywiadów, w MEN występuje wysoka specjalizacja pracowników. W związku z tym osoby, które nie mają bezpośrednio do czynienia z EWD, mają bardzo ogólną wiedzę o tym wskaźniku. Wiąże się z tym również nieufność do EWD i ciągłe traktowanie działań z nim związanych jako pilotażu. Jak przedstawia to jeden z pracowników:

Chciałem powiedzieć, że projekt EWD przy naszej strategii jest głównie w fazie projektowej. Nieznany z użycia, a tym bardziej z oceny. [...] Na razie jakoś znany jest u nas z założeń. Bałbym się, przy tylu wątpliwościach co do założeń, używania tego [...]. Jak pan przeczyta naszą strategię, w minimalnym stopniu ona się odnosi do wyników egzaminów zewnętrznych surowych czy przerobionych. [MEN]

Reprezentanci MEN zauważają również, że wiedza o EWD, o dotychczasowym dorobku, nie dociera do Ministerstwa. Jedna z respondentek, zapytana o produkty projektu systemowego dotyczącego EWD odpowiada:

Tzn. do mnie na pewno nie trafia. Ja wiem owszem, że są różnego rodzaju produkty i działania, ale ja bezpośrednio z tego nie korzystam. [MEN]

Respondentka ta jest świadoma, że na stronach internetowych projektu dostępne są wyniki badań i publikacje dotyczące EWD, ale w trakcie wywiadu wielokrotnie podkreślała, że ich znajomość nie jest jej potrzebna do wykonywania codziennej pracy i swoich zadań. Inni respondenci reprezentujący MEN również wskazywali na stronę internetową jako źródło wiedzy o EWD. Nie jest to zatem problem dostępności wiedzy o EWD, ale raczej motywacji by po nią sięgnąć.

Brak głębszej znajomości metody w MEN wynika zatem w dużym stopniu z braku zapotrzebowania na jej wykorzystanie. Respondenci są świadomi, że jest to narzędzie przede wszystkim dla szkół, organów prowadzących czy też organów nadzoru pedagogicznego.

Niska aktywność MEN w zakresie EWD wynikać też może ze zmiany priorytetów w polityce edukacyjnej Ministerstwa. Tematyka EWD, na którą w roku 2005 kładziono duży nacisk, aktualnie nie jest już tak eksponowana. Jak zauważył jeden z rozmówców, obecnie większy nacisk kładziony jest na promowanie nowych mechanizmów nadzoru, w tym szczególnie ewaluacji zewnętrznej.

...nagle położono nacisk na inny aspekt, stwierdzono że ta ewaluacja będzie bardziej przydatna, [...] Mi się wydaje, że to też wynikało z braku zrozumienia dla EWD, co to jest: „ktoś tam, jakiś projekt, jakieś nie wiadomo co”. Ewaluacja: „konkretnie wchodzi człowiek”. [MEN]

Inne respondentka również zauważa tą zmianę priorytetów MEN:

Tak, w tym momencie nie przywiązuje się do tego takiej wagi, jak jeszcze kiedyś, gdy wiązano z tym takie nadzieje. W tym momencie to trochę tak ucichło. [MEN]

Zmiana priorytetów wynikać może z kilku powodów: braku spektakularnych sukcesów EWD (jak ujmuje to jeden z rozmówców: *trudno jest się tutaj czymś konkretnym pochwalić*), a w jeszcze większym stopniu z wyboru nowych priorytetów, takich jak właśnie nowa koncepcja nadzoru pedagogicznego czy też nowa podstawa programowa.

Centralna Komisja Egzaminacyjna (CKE)

Zgodnie z zapisami ustawy o systemie oświaty, CKE odgrywa kluczową rolę w systemie egzaminów zewnętrznych. Instytucja ta odpowiada za opracowywanie testów i zadań wykorzystywanych w trakcie sprawdzianu i egzaminów, analizuje wyniki egzaminów, a także koordynuje prace okręgowych komisji egzaminacyjnych.

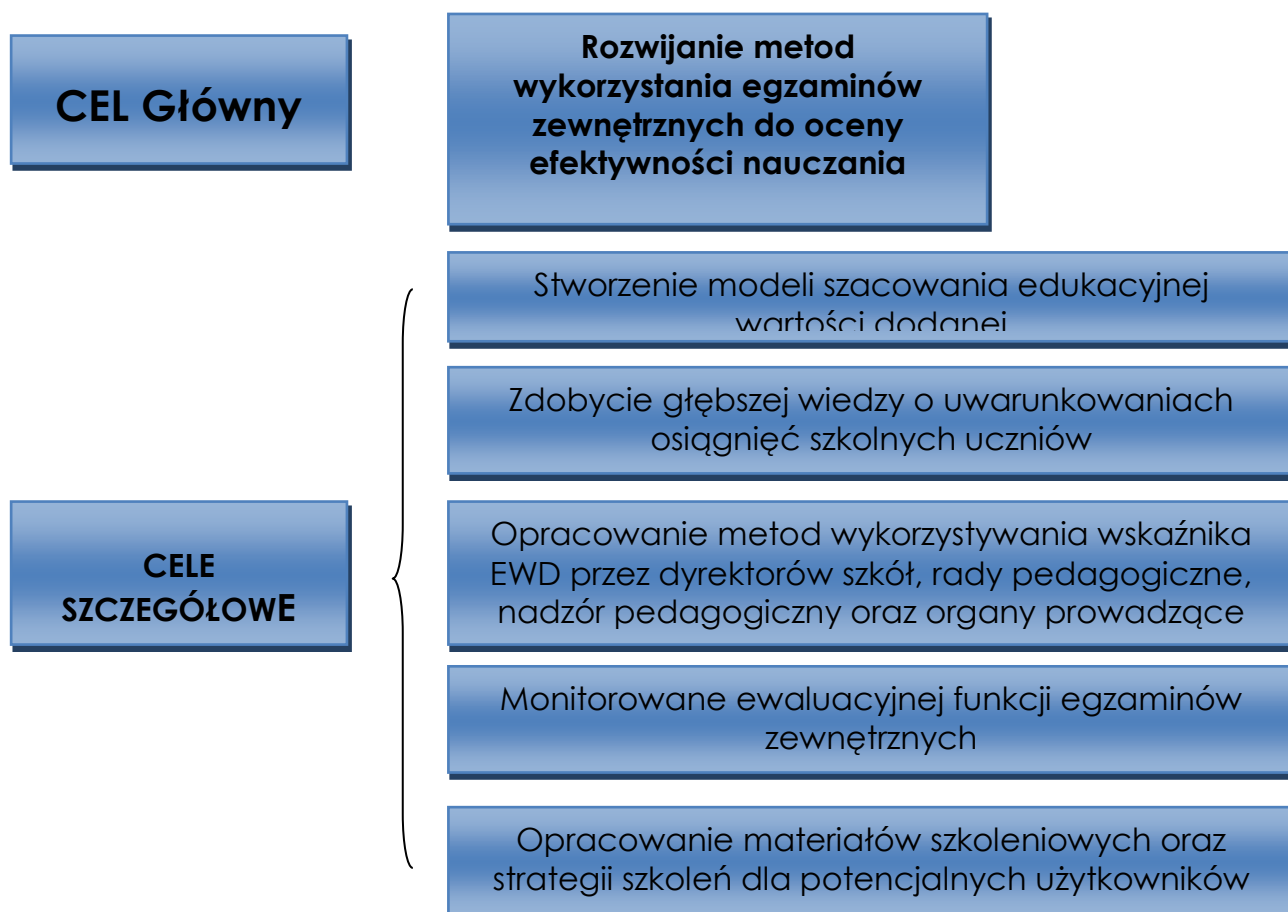
Tym samym CKE jest główną instytucją odpowiedzialną za jakość egzaminów zewnętrznych. Z punktu widzenia EWD jest to zadanie kluczowe: jakość i wiarygodność wyników egzaminów zewnętrznych determinuje bowiem jakość i wiarygodność wyników EWD.

W ramach statutowych działań CKE nie wymienia się EWD. Choć powiązania są tu dosyć istotne.

EWD jest instrumentem silnie powiązany z systemem egzaminów zewnętrznych. Zależności te są wielokierunkowe. Po pierwsze, co zaznaczamy w raporcie, wiarygodność wskaźnika EWD uzależniona jest od wiarygodności i trafności egzaminów zewnętrznych. Po drugie EWD jest traktowane jako narzędzie wspierające proces analizy wyników egzaminów. Umożliwia prowadzenie bardziej rozbudowanych analiz i kształtowanie na tej podstawie oceny pracy szkoły. Tym samym EWD wspiera wykorzystanie wyników egzaminów zewnętrznych w zarządzaniu szkołą. Po trzecie egzaminy zewnętrzne ulegają modyfikacji m.in. ze względu na chęć zapewnienia większej porównywalności między poszczególnymi poziomami kształcenia. Przykładem są planowane zmiany w egzaminie gimnazjalnym.

CKE, jako beneficjent systemowy PO KL, realizuje szereg projektów w ramach Działania 3.2 PO KL, w tym także projekt pt. *Badania dotyczące rozwoju metodologii szacowania wskaźnika edukacyjnej wartości dodanej*. Zespół Projektowy działa w strukturze CKE, ale jest niezależny od statutowych działań tej instytucji. Zespół zajmuje się głównie pracą nad rozwojem metodologii szacowania wskaźnika EWD (opracowaniem metodologii, a także obliczeniami i udostępnianiem wskaźnika EWD). Na poniższym rysunku przedstawiono cele projektu (na podstawie wniosku o dofinansowanie projektu).

Rysunek 6: Cele projektu *Badania dotyczące rozwoju metodologii szacowania wskaźnika edukacyjnej wartości dodanej*

Źródło: opracowanie własne na podstawie wniosku o dofinansowanie

Jak wynika z zaprezentowanego schematu, wstępne założenia projektu *Badania dotyczące rozwoju metodologii szacowania wskaźnika edukacyjnej wartości dodanej* były kompleksowe. Zakładano zarówno opracowanie metodologii, jak i stworzenie mechanizmów jej wdrożenia. Warto zauważyć, że wśród celów projektu nie wymienia się samego wdrożenia wskaźnika EWD w systemie oświaty. Przewidziano pewne środki na działania na rzecz systemu oświaty, gdzie uwzględnia się między innymi szkolenia. Są to jednak środki niewielkie. Skalę zaplanowanych działań upowszechniających dobrze obrazuje struktura projektu. Spośród 10,8 mln zł przeznaczonych na jego realizację¹⁰, niemal 7,5 mln zł przeznaczono na badania, a zaledwie, 0,65 mln zł na działania na rzecz systemu oświaty.

¹⁰ Jak wyjaśnia Zamawiający – od 29.06.2011 roku wartość dofinansowania wynosi 12 931 200 zł. W badaniu nie dysponowaliśmy tym wnioskiem o dofinansowanie.

Zatem należy zauważyć, że szersze działania upowszechniające wykraczają poza zapisy wniosku projektowego, o czym mówi przedstawicielka Zespołu:

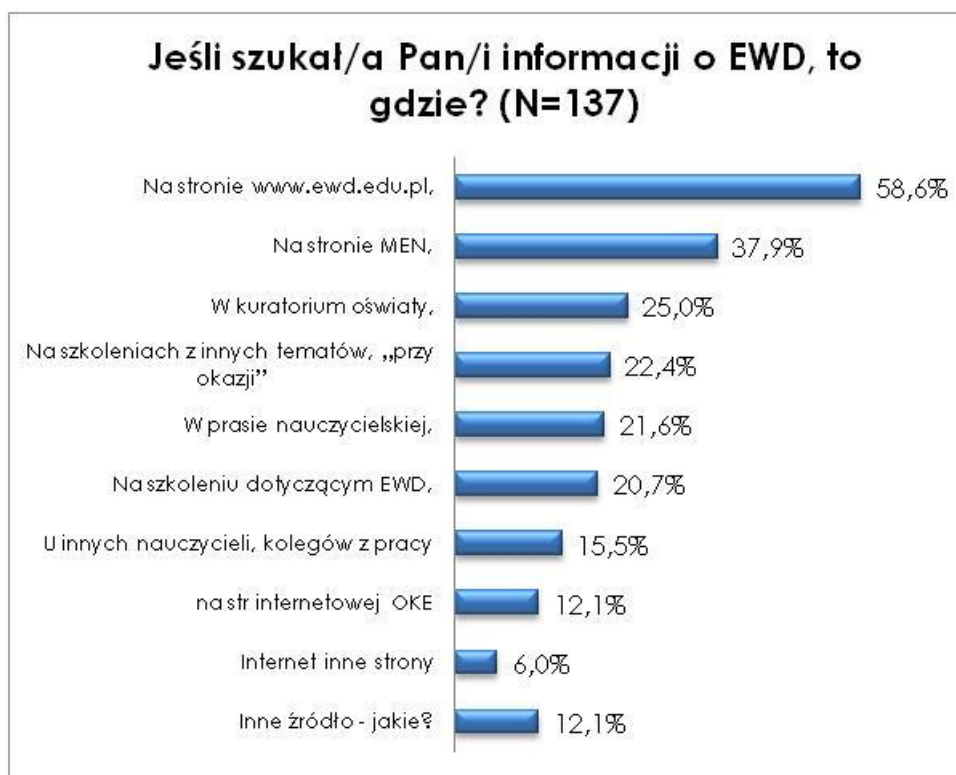
My to robimy, nie powiem, że na marginesie naszego projektu, tylko jako pewną potrzebę zainteresowania środowiska i w ogóle przygotowanie środowiska do odbioru. Bo projekt jest na lata 2007-2013. [ZP]

W praktyce zatem Zespół Projektowy odgrywa dwie uzupełniające się role: badawczą i upowszechniającą. Jest to dość duże obciążenie dla członków Zespołu, ale też takie połączenie ról jest niezbędne dla sukcesu projektu. Kontakty, spotkania z nauczycielami, dyrektorami czy doradcami metodycznymi pozwalają na refleksję nad metodą EWD, mogą być też inspiracją do dalszego doskonalenia przedmiotu badania, a z drugiej strony wiedza przekazywana bezpośrednio przez autorów metody ma większe szanse by znaleźć zastosowanie w polskim systemie oświaty.

Można wskazać następujące działania Zespołu Projektowego, które służą rozpowszechnianiu wiedzy na temat EWD:

- Coroczne (wiosenne lub letnie) *Szkoły EWD*. Stanowią one podstawowe źródło wiedzy o tej metodzie dla pracowników różnych instytucji systemu edukacji. Należy zwrócić uwagę na pierwsze szkolenie poświęcone EWD, zorganizowane w 2006 roku, jako ważny impuls dla upowszechniania EWD. Znaczna grupa osób, które były obecne na pierwszym szkoleniu, stara się brać udział w kolejnych zjazdach, aby aktualizować wiedzę o EWD i na bieżąco poznawać dalsze postępy projektu.
- Indywidualna praca członków Zespołu w celu upowszechniania aktualnej wiedzy o metodzie. Są to wystąpienia na różnego rodzaju konferencjach, seminariach, spotkaniach (między innymi kolejnych Konferencjach Polskiego Towarzystwa Diagnostyki Edukacyjnej czy spotkaniach organizowanych przez kuratoria oświaty w poszczególnych województwach).
- Publikacje poświęcone EWD. Mają one zróżnicowany charakter: zarówno publikacji naukowych, informacyjnych, jak i szkoleniowych. Co ważne, Zespół Projektowy wykazuje się dużą elastycznością. Przykładowo, kiedy okazało się, że jest potrzebny materiał szkoleniowy dla pracowników nadzoru, odpowiednia publikacja została przygotowana i rozpowszechniona.
- Strona internetowa projektu. Jest ona bardzo wysoko oceniana przez respondentów, czego dowodzą dane z badania ilościowego, przytoczone w dalszej części raportu. Wielu badanych wskazuje ją jako podstawowe źródło wiedzy o EWD. Dostępne są na niej zarówno publikacje przybliżające pracę Zespołu i istotę metody, narzędzia do wyliczania wskaźnika, jak i wartości wskaźnika dla poszczególnych szkół oraz opisy

doświadczeń szkół, które w autorski sposób starały się wykorzystać EWD do analizy własnej pracy.

Źródło: CATI – dyrektorzy

Wszyscy respondenci, a zwłaszcza przedstawiciele ośrodków doskonalenia nauczycieli oraz okręgowych komisji egzaminacyjnych, bardzo wysoko oceniają pracę Zespołu Projektowego EWD. Nie tylko dostosowuje on metodę EWD do polskiego kontekstu i wypracowuje dla niej ramy metodologiczne, ale także podjął pierwsze, tak istotne kroki na rzecz wdrażania i upowszechniania metody EWD w systemie oświaty. Zespół ten stanowi wręcz forpoczcie rozwoju metodologii testowania i pomiaru wyników nauczania w kraju. Wydaje się także, że sam rozwój EWD może mieć wpływ na poprawę jakości egzaminów zewnętrznych. Tak przedstawia to jeden z rozmówców:

[...] Zespół EWD jest rewelacyjny, bo... Od razu muszę powiedzieć, to jest w ogóle światowa metodologia, w stosunku do, w porównaniu z tym co oni robią, to co robi Centralna Komisja.[ekspert]

A zatem prace Zespołu stanowią ważny czynnik budowy kapitału wiedzy dotyczącego sposobów egzaminowania i ich analizy.

Projekt dotyczący metodologii wskaźnika EWD jest tylko jednym z wielu zaplanowanych do realizacji w Działaniu 3.2. Wśród innych projektów realizowanych w tym Działaniu szczególnie mocno związany z EWD jest projekt badawczy pt. *Badanie uwarunkowań zróżnicowania wyników egzaminów zewnętrznych*, gdzie przewiduje się realizację badania umiejętności podstawowych uczniów trzeciej klasy szkoły podstawowej. Badanie to dostarczy danych bazowych do liczenia EWD dla szkół podstawowych. Powiązanie między projektami podkreśla również koordynator projektu EWD:

Pomysł jest taki, że będzie wdrożony taki ogólnopolski program badania umiejętności trzecioklasistów. Zgłosiło się do niego około 10 tysięcy szkół podstawowych i w maju będzie pierwsze prawie powszechne testowanie osiągnięć szkolnych uczniów klasy trzeciej. Na bazie wyników tego z 2011 roku po trzech latach, gdy dołączymy do tych wyników sprawdzian w 2014 roku, powstanie kalkulator dla szkół podstawowych. Czy będzie to kontynuowane? Zobaczymy. Są plany, że tak. To jest rozszerzenie projektu koordynowanego przez Mirka Dąbrowskiego, badań podstawowych umiejętności uczniów szkół podstawowych. Bardzo potrzebne. [ZP]

Podsumowując, należy stwierdzić, że CKE, a bardziej precyzyjnie Zespół Projektowy działający w strukturach CKE, jest kluczowym elementem rozwoju i upowszechniania EWD w systemie oświaty. To tutaj generowana jest wiedza, a także rozwijane są narzędzia umożliwiające praktyczne wykorzystanie tej metodologii.

Obecnie Zespół pracuje w ramach projektu realizowanego przez CKE, ale po zakończeniu finansowania z EFS, konieczne będzie rozstrzygnięcie, w jakich ramach instytucjonalnych powinny być kontynuowane prace Zespołu. Na podstawie zebranych danych nie można jednoznacznie wskazać, do jakiej instytucji oświatowej powinien przynależeć Zespół Projektowy. Ważne jest jednak utrzymanie tej grupy specjalistów. Dlatego wskazane jest już teraz podjęcie starań, które zapewnią trwałość Zespołu Projektowego w ramach takiej instytucji, która z jednej strony będzie powiązana z systemem egzaminów, ale też będzie w stanie zapewnić jak najlepsze wykorzystanie produktów projektu EWD oraz kompetencji Zespołu do doskonalenia systemu oświaty.

Instytut Badań Edukacyjnych (IBE)

IBE jest placówką naukową zajmującą się interdyscyplinarnymi badaniami nad edukacją. Wśród tematów prowadzonych tam badań pojawiają się takie zagadnienia jak: nowa podstawa programowa oraz problemy dydaktyk przedmiotowych, pomiar i analiza osiągnięć edukacyjnych uczniów, psychologiczne i pedagogiczne podstawy osiągnięć szkolnych. Są to

tematy powiązane, choć nie bezpośrednio, z kwestią EWD. IBE stanowi obecnie zaplecze ekspercko-badawcze dla systemu oświaty, dostarczające głównie ekspertyz dla potrzeb kreowania polityki edukacyjnej, prowadzonej na poziomie państwa. Natomiast EWD z założenia jest raczej wykorzystywane na poziomie lokalnym: w szkole lub w gminie. Niemniej EWD może być jednym z elementów uwzględnianych w projektach badawczych prowadzonych w IBE, co zresztą w praktyce już się dzieje. Na przykład dane opracowywane przez Zespół EWD są wykorzystywane do testowania hipotez w badaniu TALIS OECD, za którego polski komponent odpowiada IBE¹¹. Inny przykład to powiązanie wskaźnika EWD z działaniami Pracowni Analizy Osiągnięć Uczniów w IBE. Jak przyznaje jej kierownik:

Tutaj jest takie mocne powiązanie, zresztą pewnie Zespół EWD oczekuje na nasze wyniki, aby je wykorzystać, też i my korzystamy z wyników EWD, szczególnie w tych wielu projektach IBE, szczególnie jak to są wyniki połączone - matura, gimnazjum i sprawdzian i wtedy możemy patrzeć, jakie wyniki otrzymują maturzyści w zależności od tego, do jakich szkół chodzili, jakie wyniki mieli na sprawdzianie czy w gimnazjum. Tu korzystamy właśnie z wyników EWD.

Należy jednak zauważyć, że w powyższej wypowiedzi respondent odnosi się do scalonych wyników egzaminacyjnych: sprawdzian – egzamin gimnazjalny – matura, które powstają w ramach projektu EWD. Badania te miały na celu określenie czynników wpływających na osiągnięcia edukacyjne uczniów. Natomiast respondent nie mówi w tym miejscu o wykorzystaniu wskaźnika EWD.

Instytucje upowszechniające

Ośrodek Rozwoju Edukacji (ORE)

Ośrodek Rozwoju Edukacji jest ogólnokrajową jednostką doskonalenia nauczycieli i pracowników instytucji wchodzących w skład systemu edukacji. Z punktu widzenia celów niniejszego badania, ważnym zadaniem jest wdrożenie metod wspierania szkół i placówek edukacyjnych, a także pracowników nadzoru pedagogicznego, w zakresie wykorzystania wyników ewaluacji wewnętrznej i zewnętrznej, wyników egzaminów zewnętrznych oraz opracowywania programów naprawczych. Dlatego też ORE może mieć istotne znaczenie z punktu widzenia upowszechniania i wdrażania EWD w systemie oświaty.

¹¹ TALIS OECD jest międzynarodowym projektem badawczym, dotyczącym rozwoju zawodowego nauczycieli, który jako pierwszy wskazuje na znaczenie środowiska szkolnego i warunków pracy nauczyciela w szkole. Więcej: http://www.badania.ibe.edu.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=241:talis-teaching-and-learning-international-survey-międzynarodowe-badanie-nauczania-i-uczenia-si&catid=46:interbadania&Itemid=67

Do innych zadań ORE należy opracowywanie programów i prowadzenie ogólnopolskich szkoleń nauczycieli i specjalistów pracujących w systemie oświaty. ORE ma też za zadanie współpracować z kuratoriami oświaty i komisjami egzaminacyjnymi w zakresie konstruowania i wdrażania programów rozwoju szkół i placówek.

Dotychczasowe działania ORE, związane z EWD, obejmowały m.in. uwzględnianie tego zagadnienia w szkoleniach kierowanych np. do wizytatorów zajmujących się ewaluacją zewnętrzną, co odbywało się we współpracy z Zespołem Projektowym działającym przy CKE – jego członkowie są zapraszani jako eksperci do prowadzenia zajęć. Działania te należy odróżnić od Wiosennej Szkoły EWD w 2011 roku, która było oddolną inicjatywą Zespołu Projektowego EWD, dedykowaną tylko dla ewaluatorów zewnętrznych. Jednak, jak wynika z badania internetowego wizytatorów, szkolenia ORE były wskazywane wyjątkowo rzadko jako źródło wiedzy o EWD (por. wykres str. 77), a zatem można przypuszczać, że skala działań jest niewystarczająca w skali całego systemu.

Nadzór pedagogiczny

Jedną z kluczowych funkcji w systemie oświaty na poziomie wojewódzkim pełni kurator oświaty. Kurator wypełnia szereg zadań, związanych z EWD. Zgodnie z zapisami art. 31 Ustawy o systemie oświaty, kurator:

- Sprawuje nadzór pedagogiczny nad szkołami i placówkami oraz placówkami doskonalenia nauczycieli, które znajdują się na obszarze danego województwa.
- Realizuje politykę oświatową państwa, a także współdziała z organami jednostek samorządu terytorialnego w tworzeniu i realizowaniu odpowiednio regionalnej i lokalnej polityki oświatowej, zgodnych z polityką oświatową państwa.
- Opracowuje programy wykorzystania środków na dofinansowanie doskonalenia nauczycieli, wyodrębnionych w budżecie wojewody.
- Współdziała z okręgowymi komisjami egzaminacyjnymi.
- Bada potrzeby nauczycieli w zakresie doskonalenia oraz inicjuje i koordynuje działania związane z doskonaleniem nauczycieli, a także może podejmować działania wspomagające materialnie i organizacyjnie doskonalenie nauczycieli, w szczególności promować nowatorstwo dydaktyczno-wychowawcze.
- Wspomaga działania w zakresie organizowania egzaminów i sprawdzianów w szkołach.
- Współdziała z właściwymi organami, organizacjami i innymi podmiotami w sprawach dotyczących warunków rozwoju dzieci i młodzieży, w tym w przeciwdziałaniu zjawiskom patologii społecznej, a także może wspomagać działania tych podmiotów.

- Koordynuje, wspomaga i nadzoruje organizację wypoczynku dzieci i młodzieży na obszarze województwa w okresie ferii letnich i zimowych.

Nadzór pedagogiczny, zgodnie z art. 33 Ustawy o systemie oświaty, polega na:

- ocenianiu stanu i warunków działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej szkół, placówek i nauczycieli;
- analizowaniu i ocenianiu efektów działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkół i placówek;
- udzielaniu pomocy szkołom, placówkom i nauczycielom w wykonywaniu ich zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych;
- inspirowaniu nauczycieli do innowacji pedagogicznych, metodycznych i organizacyjnych.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 określa szczegółowe warunki i tryb sprawowania oraz formy nadzoru pedagogicznego: ewaluacja (zewnętrzna i wewnętrzna), kontrola i wspomaganie. Ewaluacja zewnętrzna prowadzona jest w następujących obszarach:

- efekty działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły lub placówki;
- procesy zachodzące w szkole lub placówce;
- funkcjonowanie szkoły lub placówki w środowisku lokalnym, w szczególności w zakresie współpracy z rodzicami uczniów;
- zarządzanie szkołą lub placówką.

Kontrola polega na ocenie stanu przestrzegania przez szkołę przepisów prawa dotyczących działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej szkół i placówek

Wspomaganie, zgodnie z zapisami rozporządzenia, obejmuje następujące rodzaje działań:

1. przygotowywanie i podawanie do publicznej wiadomości na stronie internetowej organu analiz wyników sprawowanego nadzoru pedagogicznego, w tym wniosków z ewaluacji zewnętrznych i kontroli;
2. upowszechnianie przykładów dobrych praktyk;
3. promowanie wykorzystania ewaluacji w procesie doskonalenia jakości działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły lub placówki;
4. organizowanie konferencji i narad dla dyrektorów szkół i placówek.

W badaniu staraliśmy się zweryfikować rolę, jaką instytucje i pracownicy nadzoru pedagogicznego pełnią lub mogą pełnić przy upowszechnianiu i wdrażaniu EWD. Instytucje te były badane na dwa sposoby. Do 16 kuratoriów oświaty wysłano ankietę pocztową (drogą elektroniczną), gdzie zawarto głównie pytania otwarte dotyczące działań związanych z EWD. Dodatkowo bezpośrednio do wizytatorów wysłano ankietę internetową,

w której zawarte były pytania dotyczące wiedzy o EWD oraz wykorzystania tej metody. Badana próba obejmowała zarówno wizytatorów zajmujących się ewaluacją, jak również wykonujących zadania związane z kontrolą i wspomaganiami szkół.

Jak wynika z przeprowadzonego badania, wiedza na temat EWD jest w kuratoriach oświaty bardzo wysoka. Trzynastu przedstawicieli kuratoriów odesłało wypełnione kwestionariusze dotyczące stosowania EWD i wszyscy oni zadeklarowali, że wskaźnik ten jest w ich instytucjach znany i stosowany. Również wizytatorzy, badani przy pomocy ankiety internetowej CAWI, w 99% deklarują znajomość EWD. Jest to o tyle ważne, że część badanych wizytatorów nie zajmuje się ewaluacją i nie ma potrzeby wykorzystywania EWD w swojej pracy.

Bardziej szczegółowe pytania, dotyczące założeń metody i bardziej pogłębionej wiedzy na temat wskaźnika, pokazują już większe zróżnicowanie. Prawie 62% badanych wizytatorów deklaruje, że ma wiedzę ogólną, a 34% twierdzi, że ma wiedzę szczegółową, a także potrafi wykorzystywać tę metodę w praktyce. Kuratorzy, proszeni o ocenę przygotowania podległych im pracowników do wykorzystywania EWD ocenili to przygotowanie między poziomem średnim, a raczej dobrym (średnia ocena 3,5 na skali od 1 do 5).

Pracownicy instytucji nadzoru swoją wiedzę o EWD czerpią głównie ze stron internetowych (w tym szczególnie często ze strony www.ewd.edu.pl, a także ze szkoleń i konferencji organizowanych przez samo kuratorium oraz przez inne instytucje, takie jak CKE, ORE, OKE, ośrodki doskonalenia nauczycieli).

Źródło: CAWI - wizytatorzy

Środki na wzmocnienie kompetencji nadzoru pedagogicznego przewidziano w Działaniu 3.1 PO KL. W realizowanym przez Ośrodek Rozwoju Edukacji projekcie systemowym pt. Program

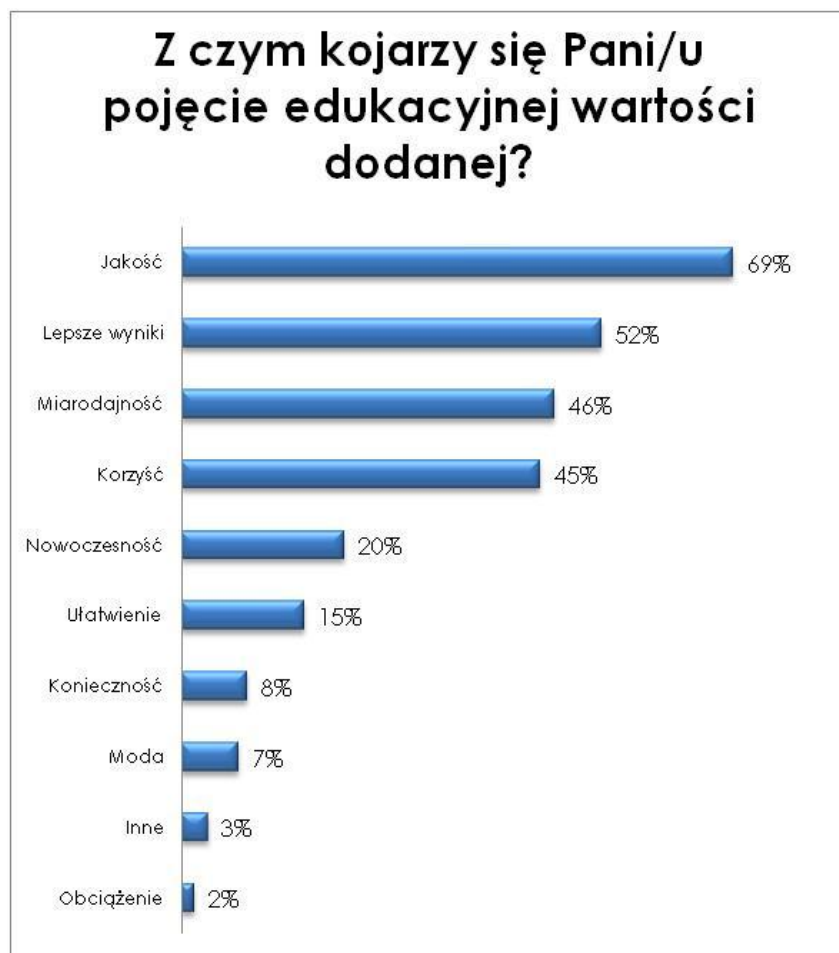
wzmocnienia efektywności systemu nadzoru pedagogicznego i oceny jakości pracy szkoły, pracownicy kuratoriów oświaty przygotowywani są do podejmowania zadań wynikających z nowej formuły nadzoru pedagogicznego, w tym do wykorzystywania EWD. Jednak, jak wynika z powyższego wykresu, szkolenia organizowane przez ORE wskazywane są przez wyjątkowo małą liczbę badanych wizytatorów.

Pracownicy kuratoriów oświaty korzystają również z efektów projektu systemowego dotyczącego EWD, realizowanego w ramach Działania 3.2 PO KL. Przykładem powiązania niniejszego projektu z działaniami w obszarze nadzoru jest *Wiosenna Szkoła EWD*, zorganizowana w tym roku, na którą zaproszono wizytatorów–ewaluatorów. Zespół Projektowy przygotował dla nich specjalny program szkolenia:

W tę stronę to szkolenie prowadziliśmy, żeby pokazać, że wyniki egzaminacyjne, w tym metoda EWD, to jest dobry instrument, który można zastosować, gdy ewaluator przygotowuje się do wizyty w szkole. Dzięki temu może przyjść do szkoły i zacząć szukać hipotez. I później on na tym nie poprzestaje, zaczyna te hipotezy weryfikować. Ale postępuje jak klasyczny badacz, który pozyskuje pewne informacje zewnętrzne, to nie tylko system egzaminacyjny, ale to ważne źródło, i z pewnymi pytaniami, przypuszczeniami, hipotezami wchodzi na te kilka dni do tej szkoły i wtedy myślę, że ma szansę nie działać na oślep. Nie będzie tylko takim zapisywaczem tego, co mu powiedzieli respondenci w wywiadach [ZP].

Wnioskować zatem można, że pracownicy projektu EWD świadomie kształtowali program szkoleń tak, aby nie tyle dostarczyć uczestnikom odpowiednią wiedzę, ale wyposażyć ich w potrzebne umiejętności. Przygotowali oni też publikacje adresowane do wizytatorów, np. *Wykorzystanie wskaźnika EWD w ewaluacji zewnętrznej*.

Jak wynika z analizy zebranego materiału, badani wizytatorzy mają pozytywny stosunek do EWD. Choć ich przedstawiciele dostrzegają ograniczenia metody (o czym piszemy w rozdziale 5.4), to wskazują też na korzyści. EWD kojarzy się wizytatorom objętym badaniem z pozytywnymi cechami, takimi jak jakość, lepsze wyniki, miarodajność czy też korzyści dla systemu edukacji. Określenia pejoratywne, np. moda, konieczność wskazywane były zdecydowanie rzadziej.

Źródło: CAWI - wizytatorzy

Wizytatorzy, którzy wykorzystują EWD w swojej pracy, postępują tak z własnej inicjatywy (deklaruje tak 87% spośród nich) lub pod wpływem impulsu z innej instytucji, np. OKE lub CKE. Pokazuje to, że fakt wykorzystywania EWD w pracy nadzoru pedagogicznego uzależniony jest od woli pracowników, a często przełożonych danego kuratorium. Jako przykład takiego pozytywnego zaangażowania wskazywane jest województwo śląskie. Tak przedstawiają to członkowie Zespołu Projektowego:

[...] nic się nie dzieje bez takiego wsparcia instytucjonalnego, zwłaszcza pracowników nadzoru. My to obserwujemy wyraźnie. Tam gdzie pracownicy nadzoru potrafili sobie zorganizować jakiś program do wdrożenia tego nowego wskaźnika, dla funkcjonowania jego w szkołach. Takim przykładem jest katowickie, wyraźnie odbiegające od wszystkich innych województw. Gdzie zorganizowano współpracę między pracownikami kuratoriów, między pracownikami ośrodków doskonalenia i zaplanowano systematyczną pracę z osobami, które w szkołach podejmują się tej analizy.

Generalnie pracownicy kuratoriów oświaty są zainteresowani wykorzystywaniem EWD w swojej pracy.

...opowiadał mi profesor Dolata, że oni sami zaoferowali szkolenia dla wizytatorów i podobno to się spotkało z entuzjastycznym przyjęciem. Czyli ci ludzie, jak im to pokazać i wytłumaczyć jak to działa, z pewnością potrafią to wykorzystać a i jeszcze coś wniesić. [IBE]

Pomimo generalnie pozytywnej oceny wiedzy o EWD, wszyscy kuratorzy oświaty, którzy uczestniczyli w badaniu, twierdzą, że pracownicy kuratoriów potrzebują dalszego wsparcia, przede wszystkim w formie szkoleń, warsztatów, seminariów poświęconych EWD. Często w odpowiedziach pojawia się wskazanie, że szkolenia te powinny być praktyczne, dostarczające nie tyle wiedzy o samym EWD, ale rozwijające umiejętności stosowania tej metody. Ważna dla badanych jest też możliwość wymiany doświadczeń, uczenie się w oparciu o doświadczenia innych kuratoriów.

Wiedza i opinia na temat EWD przekładają się na konkretne działania. Kuratoria oświaty podejmują dwa typy działań związane z EWD. Po pierwsze, prowadzą działania upowszechniające, skierowane głównie do szkół i organów prowadzących, ale także do rodziców. Po drugie wykorzystują EWD w swojej pracy, czyli w sprawowaniu nadzoru pedagogicznego, w tym szczególnie w ewaluacji zewnętrznej.

Działania upowszechniające

Jak wynika z analizy ankiet otrzymanych od kuratorów oświaty, instytucje nadzoru pedagogicznego dosyć aktywnie działają na rzecz upowszechniania wiedzy o EWD. Na 13 otrzymanych ankiet, 10 kuratoriów prowadziło dotychczas szkolenia lub organizowało konferencje, seminaria itp., a niemal wszystkie deklarują chęć podjęcia tego typu działań w kolejnym roku.

Działania te adresowane są do grup potencjalnie zainteresowanych wykorzystaniem EWD: własnych pracowników, dyrektorów i nauczycieli szkół i placówek, organów prowadzących, konsultantów i doradców metodycznych.

Katalog działań upowszechniających, podejmowanych przez kuratoria, jest stosunkowo szeroki:

1. Pierwszy rodzaj działań obejmuje **konferencje i seminaria**. Nie zawsze są one dedykowane wyłącznie EWD, ale często jest to jeden z tematów. Przykładowo, w roku 2011 Śląskie Kuratorium Oświaty zorganizowało siedem konferencji na temat: *Egzamin gimnazjalny i wykorzystanie jego wyników*, w których wzięło udział 608 dyrektorów, 498 nauczycieli, 58 doradców metodycznych, konsultantów, 89 przedstawicieli organów prowadzących, 123 wizytatorów. Warto tu zaznaczyć, że dzięki szerokim działaniom

upowszechniającym i aktywności między innymi instytucji nadzoru, województwo śląskie przoduje pod względem wykorzystania tej metody w systemie oświaty (o czym piszemy w dalszej części raportu).

2. Drugim typem działań są **szkolenia**, skierowane do dyrektorów i nauczycieli. Szkolenia te często są zamawiane przez kuratoria w ramach grantu na doskonalenie pracowników oświaty. Ciekawą inicjatywą wydają się np. zespoły samokształceniowe dla dyrektorów, dotyczące wykorzystania EWD w szkole, organizowane przez Kuratorium w Krakowie.
3. Trzecią formą upowszechniania są **narady z dyrektorami**, w trakcie których przedstawiane są wyniki analiz prowadzonych z wykorzystaniem EWD. Jest to jednocześnie okazja do promocji narzędzia i zachęcania dyrektorów do wykorzystywania EWD, np. w sprawozdaniach semestralnych i rocznych, prezentowanych w swoich szkołach podczas rady pedagogicznej itp.

Informacje o EWD znajdują się też na stronach internetowych wielu kuratoriów (choć nie jest to regułą), a także wydawane są publikacje i artykuły poświęcone temu zagadnieniu.

Kuratoria upowszechniają EWD także poprzez swoją codzienną, bieżącą pracę. Jak zauważa w kwestionariuszu jeden z kuratorów — rozmowy z dyrektorami szkół z odwołaniem się do EWD bardzo skutecznie mobilizują ich do zdobycia i pogłębienia wiedzy o EWD. Mechanizm ten pokazuje, że rozwój wiedzy i wykorzystywanie EWD jest bardzo silnie uzależnione od aktywności poszczególnych podmiotów systemu oświaty. W niektórych województwach aktywność jednego podmiotu (np. OKE lub właśnie kuratorium oświaty) powoduje „reakcję łańcuchową” – stanowi ona bodziec dla zwiększenia aktywności innych podmiotów.

Wykorzystanie EWD w pracy organów nadzoru pedagogicznego

Analiza kwestionariuszy nadesłanych przez kuratorów pokazuje, że EWD wykorzystywane jest w pracy organów nadzoru pedagogicznego do realizacji następujących zadań:

- ewaluacji szkół i placówek (szczególnie w obszarze efektów nauczania);
- analizy wyników egzaminów gimnazjalnych i maturalnych;
- wyboru szkół do ewaluacji;
- oceny pracy dyrektora.

Najczęściej wskaźnik EWD wykorzystywany jest w ewaluacji zewnętrznej. Dla ewaluatorów informacje o wartości EWD są dodatkowym, uzupełniającym źródłem wiedzy o szkole i efektach działalności dydaktycznej szkoły. Zdecydowana większość kuratorów wskazuje, że EWD jest wykorzystywana do oceny w obszarze *efekty działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły lub placówki*. Jednym z wymagań wobec szkoły, zawartym w tym obszarze, jest prowadzenie analiz wyników sprawdzianu i egzaminów zewnętrznych. W wymaganiach tych nie ma bezpośredniego odwołania do EWD, jednak szkoła, aby mogła uzyskać ocenę pozytywną, powinna do

analizy wyników sprawdzianu i egzaminów wykorzystywać różnorodne metody analizy wyników, a wdrażane w szkole lub placówce wnioski z analizy wyników sprawdzianu i egzaminów powinny przyczyniać się do wzrostu efektów kształcenia.

Wskaźnik EWD może być wykorzystany w tym kontekście na dwa sposoby. Po pierwsze jako dodatkowe narzędzie analizy wyników egzaminów – w tej sytuacji wizytator bada, czy EWD jest wykorzystywany przez szkołę do analizy wyników. Po drugie EWD może być wykorzystany do oceny efektów uczenia się – badania, czy następuje poprawa efektywności nauczania.

Jeden z kuratorów zauważył, że wskaźnik EWD może być wykorzystywany również do oceny organizacji oddziałów szkolnych (obszar procesy zachodzące w szkole lub placówce), a dokładniej do ustalenia, czy w szkole nie występuje zjawisko segregacji uczniów z uwagi na wynik „na wejściu”. Wyniki EWD pozwalają również na ocenę skuteczności zarządzania szkołą w zakresie efektywności kształcenia (obszar zarządzanie szkołą).

Kolejnym, często pojawiającym się w ankietach, sposobem wykorzystywania EWD jest analiza wyników egzaminów gimnazjalnych i maturalnych. EWD uzupełnia surowe dane z egzaminów, pozwalając na pełniejszą ocenę osiąganych wyników i efektów działalności dydaktycznej szkoły. Na podstawie tej analizy typowane są szkoły, które będą poddane ewaluacji lub które będą zobowiązane do przygotowania programu poprawy efektywności kształcenia. Można zatem stwierdzić, że metoda EWD jest wykorzystywana przez kuratoria oświaty do analizy sytuacji i identyfikacji obszarów problemowych. Co więcej, jak wynika z kwestionariuszy, przynajmniej w niektórych regionach wyniki tej analizy znajdują następnie przełożenie na konkretne działania, zmierzające do poprawy jakości pracy szkoły. Wydaje się, że szczególnie pozytywne efekty są osiągane, kiedy wyniki tej analizy oraz program poprawy efektywności kształcenia są przedmiotem uzgodnień kuratorium oświaty z organem prowadzącym i dyrektorem szkoły, co, jak wynika z ankiet otrzymanych od kuratorów oświaty, jest stosowane w województwie podkarpackim.

Wyniki EWD wykorzystywane są również do oceny pracy dyrektora szkoły. Jak zauważają niektórzy kuratorzy, wykorzystanie EWD w tych ocenach obiektywizuje je i pozwala skoncentrować się na rzeczywistych źródłach problemów. Przed udostępnieniem wyników EWD dyrektorzy szkół często usprawiedliwiali niskie wyniki „kiepskimi uczniami”. EWD utrudnia tego typu zabiegi.

Podsumowując, zdecydowana większość zarówno kuratorów, jak i wizytatorów ocenia metodę EWD jako wartościowe i przydatne narzędzie wspierające ich pracę. Zgadzają się również ze stwierdzeniem, że metoda ta powinna być rozwijana i udoskonalana, a także powinna stać się jednym z elementów systemu oświaty, wspomagającym pracę kuratorów oświaty.

Źródło: CAWI - wizytatorzy

Uzasadnione jest więc, iż wsparcie dla instytucji nadzoru pedagogicznego, związane z EWD, powinno być kontynuowane. Z drugiej strony wyniki badania wskazują, że nie wszystkie kuratoria oświaty są jednakowo aktywne w upowszechnianiu i wykorzystywaniu EWD.

Wskazane zatem jest wzmocnienie działań kuratoriów w tym zakresie. Może to być realizowane poprzez wpisanie EWD do rozporządzenia o nadzorze jako jednej z metod analizy wyników egzaminów zewnętrznych. Takie rozwiązanie budzi jednak wątpliwości wielu interesariuszy, oznaczałoby bowiem wyraźną preferencję dla jednej metody analizy tych wyników oraz mogłoby wiązać się z ryzykiem nadmiernej formalizacji całego procesu. Innym rozwiązaniem jest wykorzystanie przez Ministerstwo Edukacji Narodowej instrumentów zapisanych w ustawie o systemie oświaty. Zgodnie z art. 35 tejże ustawy Minister ustala podstawowe kierunki realizacji przez kuratorów oświaty polityki oświatowej państwa, w szczególności zadań z zakresu nadzoru pedagogicznego.

W praktyce oznacza to, że MEN każdego roku przedstawia kuratorom te kierunki. Ich realizacja jest następnie przedmiotem monitorowania i kontroli. Zgodnie z zapisami art. 35 ust. 2 ustawy o systemie oświaty (t.j. Dz.U. z 2004 Nr 256 poz. 2572 z późn. zm.) MEN kontroluje sprawność i efektywność nadzoru pedagogicznego sprawowanego przez kuratorów oświaty oraz przestrzeganie przepisów obowiązujących w tym zakresie, a także może wydawać na piśmie kuratorom oświaty wiążące ich wytyczne i polecenia, z wyjątkiem indywidualnych spraw rozstrzyganych w drodze decyzji administracyjnej.

Uwzględnienie EWD wśród priorytetowych zadań nadzoru pedagogicznego, wskazanych przez Ministra Edukacji Narodowej, mogłoby stanowić istotny impuls dla wzmocnienia tej metody. Równocześnie uwzględnienie kwestii EWD w kierunkach realizacji przez kuratorów

oświaty polityki oświatowej państwa jest instrumentem elastycznym, zaś jego wykorzystanie nie wymaga przeprowadzenia długiej i skomplikowanej procedury zmiany rozporządzenia.

Okręgowe Komisje Egzaminacyjne (OKE)

Okręgowe komisje egzaminacyjne działają na podstawie Ustawy o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r. (Dz.U. z 2004 Nr 256 poz. 2572 z późn. zm.), Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 lutego 1999 r. w sprawie utworzenia okręgowych komisji Egzaminacyjnych oraz określenia ich zasięgu terytorialnego (Dz.U. z 1999 r. Nr 14, poz. 134, z późn. zm.) oraz statutów okręgowych komisji egzaminacyjnej, nadanych Zarządzeniem MEN z dnia 21.03.1999 r. (M.P. Nr 12, 1999, poz. 169, z późn. zm.).

Instytucje te są odpowiedzialne za przeprowadzenie sprawdzianu i egzaminów zewnętrznych. Uczestniczą w opracowywaniu pytań i zadań wykorzystywanych w trakcie egzaminów. Do ich obowiązków należy także analizowanie wyników sprawdzianów i egzaminów oraz formułowanie na tej podstawie wniosków. W swojej działalności współpracują z kuratoriami oświaty.

Poszczególne OKE, często we współpracy z kuratoriami oświaty, angażują się w upowszechnianie EWD wśród dyrektorów szkół i nauczycieli. Szczególnie aktywne są te ośrodki, których pracownicy mieli okazję uczestniczyć w pracach Zespołu Projektowego i dobrze znają metodę EWD.

Przede wszystkim OKE udostępniają szkołom wyniki egzaminów, udzielając przy tym informacji, jak można wykorzystać je do wyliczenia EWD. Niektóre z nich (np. OKE w Łomży) same obliczają EWD dla szkół w swoim regionie i przekazują gotowe raporty placówkom i organom prowadzącym.

Część OKE prowadzi również działalność szkoleniową kierowaną do tych podmiotów. Istotną rolę odgrywają także wydawane przez okręgowe komisje egzaminacyjne publikacje (w których poruszana jest problematyka EWD) oraz informacje zamieszczane na stronach internetowych poszczególnych komisji.

Placówki doskonalenia nauczycieli

Placówki doskonalenia nauczycieli działają na podstawie ustawy o systemie oświaty oraz rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 listopada 2009 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz. U. 2009 r. Nr 200 poz. 1537). Zgodnie z zapisami Ustawy o systemie oświaty placówki te mogą mieć charakter publiczny lub niepubliczny (pod warunkiem spełnienia ustawowych wymogów) i funkcjonować na trzech poziomach: centralnym, regionalnym i lokalnym.

- **Na poziomie centralnym** – to między innymi Ośrodek Rozwoju Edukacji, Krajowy Ośrodek Wsparcia Edukacji Zawodowej i Ustawicznej (KOWEZIU) oraz Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą (ORPEG) – rolą placówek doskonalenia nauczycieli jest wsparcie szkół i placówek oraz podniesienie jakości oferowanych przez nie usług, a także skuteczniejsze wdrażanie nowych zasad organizacji pracy szkół i placówek. We wskazanym rozporządzeniu określono ich zadania, w tym m.in. przygotowanie i realizacja ogólnopolskich programów doskonalenia zawodowego nauczycieli, opracowanie materiałów edukacyjnych, przygotowanie osób realizujących te programy, organizowanie szkoleń dla kandydatów na ekspertów komisji kwalifikacyjnych i egzaminacyjnych awansu zawodowego nauczycieli, prowadzenie ogólnokrajowego systemu informacji pedagogicznej, współpraca w zakresie doskonalenia zawodowego z innymi podmiotami.
- **Na poziomie wojewódzkim** placówki doskonalenia nauczycieli odpowiadają za określanie, wspólnie z właściwym (ze względu na zakres terytorialny) kuratorium oświaty, priorytetów dotyczących kształcenia w województwie, przygotowanie i realizację programów doskonalenia dla nauczycieli i osób zarządzających oświatą (dyrektorów, pracowników organów prowadzących), prowadzenie doradztwa metodycznego oraz wspieranie inicjatyw nauczycieli. Prowadzą wojewódzki system informacji pedagogicznej i współpracują także z organami prowadzącymi szkół i placówek w zakresie doradztwa metodycznego.
- **Na poziomie lokalnym** placówki doskonalenia nauczycieli prowadzą prace koncepcyjne dotyczące zakresu i sposobu organizowania form doskonalenia zawodowego nauczycieli, udzielają konsultacji oraz realizują różnorodne formy doskonalenia – w tym seminaria i konferencje, wykłady, warsztaty i szkolenia.

Jak wynika z przedstawionych informacji, ośrodki doskonalenia nauczycieli prowadzą szeroko zakrojoną działalność szkoleniową, kierowaną do szkół. Tym samym mogą podejmować decyzje o uwzględnieniu w programach doskonalenia kwestii związanych z EWD.

Należy przy tym podkreślić, iż same ODN nie wykorzystują bezpośrednio wskaźnika EWD – nie analizują bowiem pracy szkół. Stanowią raczej ogniwo pośredniczące, przekazując wiedzę od Zespołu Projektowego do ostatecznych użytkowników – placówek i organów prowadzących. Tłumaczy to jeden z przedstawicieli tej instytucji:

EWD nie dotyczy dokładnie naszej pracy. My zajmujemy się EWD w sensie usługowym – ze względu na pracę z nauczycielami gimnazjum, czy teraz szkół ponadgimnazjalnych. [ODN]

Badani przedstawiciele publicznych ośrodków doskonalenia nauczycieli wyrażali przekonanie, iż to właśnie w ich instytucjach poziom wiedzy o EWD jest stosunkowo wysoki na tle całego systemu oświaty. Należy tu podkreślić, iż pracownicy ODN od początku brali udział w organizowanych przez Zespół Projektowy Szkołach EWD, gdzie często jako pierwsi w swoich regionach zdobywali wiedzę na temat metodologii i możliwości wykorzystania wskaźnika. Następnie przekazywali ją zarówno pracownikom swojej instytucji, jak i w szkołach swojego regionu. Choć zasób wiedzy pozostaje zróżnicowany wewnątrz (w zależności od stanowiska i zakresu obowiązków osoby badanej, a także osobistego zainteresowania tym tematem), wszyscy pracownicy tych placówek, według deklaracji objętych badaniem, mają podstawową znajomość zagadnienia (informacje o istocie i zastosowaniu metody EWD). Wybrane osoby, zwłaszcza te specjalizujące się w pomiarze jakości pracy szkoły, posiadają natomiast szczegółową wiedzę, na bieżąco śledzą publikacje Zespołu Projektowego i same prowadzą działalność szkoleniową, kierowaną do innych podmiotów w systemie oświaty. Pozostają one w bieżącym kontakcie ze szkołami, wspomagając ich pracę w zakresie wykorzystania EWD. Jak przyznał bowiem jeden z pracowników ODN:

My mamy pracowników ściśle powiązanych ze szkołą i oni mają bardzo duże powiązanie z informacją [na temat EWD]. Jeżdżą na konferencje diagnostyki edukacyjnej i tutaj nie powiem, że to są jacyś szczególnie eksperci, natomiast mają bardzo dobre pojęcie o tym, co to jest za metoda. [ODN]

Systematyczna działalność szkoleniowa powinna być zatem kierowana właśnie do tych wybranych przedstawicieli ODN, odpowiedzialnych za kształcenie z zakresu mierzenia jakości pracy szkoły. Posiadając pogłębioną i regularnie aktualizowaną wiedzę mogą oni stanowić kluczowe źródło informacji dla szkół. Pracownicy ODN w wywiadach telefonicznych deklarowali, iż najbardziej przydatne z ich punktu widzenia byłyby szkolenia dotyczące EWD prowadzone przez sam Zespół Projektowy, z rozbudowanym komponentem praktycznym, który mógłby stanowić przykład, w jaki sposób przekazywać wiedzę nauczycielom i dyrektorom.

Z przeprowadzonych pogłębionych wywiadów wynika, iż ośrodki doskonalenia nauczycieli prowadzą już od kilku lat aktywną działalność upowszechniającą EWD w formie szkoleń i podczas rad pedagogicznych. Jest ona kierowana przede wszystkim do dyrektorów szkół i nauczycieli oraz - znacznie rzadziej - także do organów prowadzących. Przedstawiciele ODN podkreślali, iż dostosowują swoją ofertę do potrzeb i dotychczasowej wiedzy odbiorców. Bardzo często prowadząc szkolenie, pracują na wynikach egzaminów konkretnej szkoły. Starają się kłaść nacisk na aspekt praktyczny, na interpretację wyników oraz możliwości wykorzystania wskaźnika w planowaniu i ocenie pracy szkoły. W zależności od

poziomu zaawansowania grupy, prowadzący szkolenia ograniczają się do analizy podstawowych zmiennych lub uczą wprowadzania dodatkowych (z wykorzystaniem Kalkulatora EWD Plus). Niektóre ośrodki doskonalenia nauczycieli mają w swojej ofercie specjalne zajęcia dla osób, które w danej szkole technicznie zajmują się wykorzystaniem EWD:

Proponujemy trochę dłuższe formy kursowo-seminaryjne dla tych osób w szkole, które technicznie się tym EWD zajmują, bo wtedy muszą trochę więcej wiedzieć. Na przykład: jak obsługiwać kalkulator, jak z tego skorzystać, tworzyć raporty, jaka jest sama idea. Szersza wiedza, więcej niż interpretacja wyników jest tym osobom potrzebna i coś takiego również tym osobom proponujemy. [ODN]

Należy zauważyć jednak, iż aktywność ośrodków doskonalenia nauczycieli w zakresie upowszechniania EWD jest zróżnicowana regionalnie. Można przypuszczać, iż w dużym stopniu jest to związane z odmiennym poziomem zainteresowania szkół (nauczycieli i dyrektorów) analizowaną metodą. Przykładowo, przedstawiciele ODN z województwa śląskiego czy pomorskiego wspominali o dużym odzewie na proponowaną ofertę szkoleniową, który skłaniał ODN do rozbudowywania działalności w tym zakresie. Odmiennie natomiast kształtowała się sytuacja w Wielkopolsce:

To nie jest żaden gigantyczny dorobek [szkoleniowy], bo nie mamy specjalnie zainteresowania. Być może jest to sprzężenie zwrotne. Nie ma zainteresowania, bo nie proponujemy. Co roku jeden albo dwa takie kursy [...] W ubiegłym roku był grant popularyzujący - wspominamy o EWD na szkoleniach dotyczących interpretacji wyników. Nie jest to osobny kurs „tylko o tym mówimy”, ale bardzo często nie spotyka się to z jakimiś takimi dodatkowymi refleksjami, że ktoś chce się w tym zakresie przeszkolić. [ODN]

Analizując rolę placówek doskonalenia nauczycieli należy zwrócić uwagę także na kwestie finansowania szkoleń w zakresie upowszechniania EWD. Ośrodki zwykle realizują je z własnych budżetów, co stanowi ograniczenie zarówno dla nich, jak i zamawiających szkół (nie każda szkoła może sobie pozwolić na zamówienie i opłacenie takiego szkolenia dla całej kadry pedagogicznej). Jak wspominał jeden z przedstawicieli ODN, obecnie nie ma możliwości prowadzenia szkoleń bezpłatnych. Zdaniem rozmówcy odbiło się to negatywnie na dynamice rozwoju szkoleń – ciągle jest ich zbyt mało.

Jeśli ośrodki doskonalenia nauczycieli mają stanowić istotne ogniwo upowszechniania EWD, pożądane byłoby, aby dysponowały dodatkowym budżetem, dzięki któremu szkoły mogłyby

nieodpłatnie korzystać ze szkoleń w tym zakresie. Dobrą praktyką są podejmowane samodzielnie próby pozyskania funduszy na ten cel przez niektóre ośrodki.

Jak wynika z przeprowadzonych rozmów, w kilku województwach (m.in. warmińsko-mazurskim, pomorskim i świętokrzyskim) ośrodki doskonalenia nauczycieli otrzymały granty kuratora oświaty na upowszechnianie EWD. Umożliwiły one przeprowadzenie szerszej zakrojonej i intensywniejszej akcji upowszechniania EWD wśród rozmaitych interesariuszy w systemie edukacji (przede wszystkim nauczycieli i dyrektorów). Pomimo tego że upowszechnienie EWD jest jednym z oczekiwanych rezultatów PO KL, w programie tym nie wpisano wprost możliwości finansowania udziału w tego typu przedsięwzięciach.

Niekiedy pewne działania związane z EWD włączane są w inne projekty, dzięki czemu stopniowo upowszechniana jest wiedza o EWD, niejako „przy okazji”, o czym mówiła przedstawicielka ODN:

Rozpoczęliśmy w maju realizację projektu „Nauczyciel sukcesu”. Przewidzieliśmy w tym projekcie analizę wyników tegorocznego egzaminu naszych gimnazjalistów kieleckich, szkolenia nauczycieli na temat analizy wyników, wykorzystania Kalkulatora EWD i próbny test na początek roku szkolnego. Poddamy analizie te wyniki, potem szkolenia będą wykorzystywały te wyniki. [ODN]

Wydaje się zatem, iż ODN, szczególnie we współpracy z kuratoriami oświaty, mają potencjał by stać się kluczowymi instytucjami upowszechniającymi EWD w systemie oświaty. Czynnikiem sprzyjającym są tu: stosunkowo duży poziom wiedzy wielu pracowników ODN (wynikający z regularnego ich uczestnictwa w Szkołach EWD i Konferencjach Diagnostyki Edukacyjnej) oraz dotychczasowe doświadczenia w prowadzeniu działalności szkoleniowej wśród dyrektorów i nauczycieli. Warto zatem wzmacniać te działania, a także objąć nimi nowe grupy odbiorców, np. organy prowadzące, ponieważ dzięki temu zwiększa się szansa na skuteczne i trwałe wdrożenie wskaźnika w systemie oświaty.

Instytucje Pośredniczące komponentu regionalnego PO KL odpowiedzialne za wdrażanie projektów w zakresie oświaty

Wiedza o metodzie i wskaźniku EWD w instytucjach pośredniczących, odpowiedzialnych za wdrożenie Priorytetu IX PO KL *Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach* jest bardzo ograniczona. Zostały przeprowadzone telefoniczne wywiady z przedstawicielami ośmiu z szesnastu regionalnych IP, przy czym dla sześciu z nich metoda EWD była albo w ogóle nieznana, albo też mieli o niej bardzo podstawowe, nierzadko nieprawdziwe informacje. Tylko w dwóch przypadkach respondenci dysponowali wiedzą, pozwalającą na głębszą analizę metody, z określeniem jej wad i zalet. Pozostali rozmówcy, w imieniu swoim i współpracowników, deklarowali brak znajomości. Niektórzy słyszeli pojęcie EWD i mieli

podstawowe informacje o wskaźniku. Ich wiedza wynikała albo z wykonywania czynności służbowych (np. wskaźnik EWD pojawił się w analizowanym wniosku, jako element diagnozy sytuacji szkoły aplikującej o dofinansowanie projektu) lub też niezależnie od wykonywanej pracy (np. z artykułu prasowego w ogólnopolskiej gazecie). Jednak nawet respondenci, którzy deklarowali posiadanie wiedzy o EWD, rzadko byli w stanie wskazać przykład wykorzystania metody lub samego wskaźnika we wnioskach, dokumentach obowiązujących na poziomie regionalnym, planach działań czy w kryteriach oceny projektów. Najlepiej stan wiedzy o EWD w badanych instytucjach oddają poniższe cytaty z wypowiedzi respondentów:

Zrobiłam wywiad po departamencie i nikt nie słyszał o tym wskaźniku. [IP]

W podobnym tonie wypowiadali się inni pracownicy urzędów, opisujący swój kontakt z metodą EWD:

Obawiam się, że [wiedza o EWD jest] bardzo niska. Jeśli chodzi o mnie – wiem bardzo niewiele - z przypadkowych rozmów lub zaglądnienia do Internetu, kiedy pojawiło się coś takiego w jakiejś analizie – z tego, co pamiętam. Natomiast obawiam się, że przeciętny opiekun projektu wie na ten temat jeszcze mniej i mógł się z tym nie spotkać.

Muszę przyznać, że tutaj ja, jak i pracownicy, nie mieliśmy z tym do czynienia.

Wykorzystanie wskaźnika EWD w projektach

Jednym z celów badania było zdiagnozowanie wiedzy o EWD w instytucjach odpowiedzialnych za wdrażanie Priorytetu IX PO KL *Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach*, czyli działających na poziomie województwa (urzędach marszałkowskich, wojewódzkich urzędach pracy). Jak się okazuje, metoda EWD nie jest znana w instytucjach pośredniczących dla Priorytetu IX, dlatego nie powinna dziwić całkowita nieobecność metody i samego wskaźnika na jakimkolwiek etapie realizacji projektów w tym Priorytecie. Występują tu także dodatkowe czynniki, które warunkują tę sytuację. Jest ona przede wszystkim wynikiem braku sprecyzowanych zaleceń zapisanych w Programie Operacyjnym.

Szczerze mówiąc, jeżeli chodzi o plany działania to akurat tutaj większość kryteriów opracowuje i szczerze mówiąc nie wykorzystywałem tego. Nie było tego w zaleceniach, czy Instytucji Zarządzającej, czy Ministerstwa Edukacji, także ja również nie wprowadzałem takich..., nie mając powiedzmy, tak szerokiego rozeznania na jakim poziomie to jest wdrożone, żeby wprowadzać coś takiego. Także raczej nie było to ujmowane pod kątem programowania, czy wykorzystania w planach działania.

Gdyby pojawił się jeden taki wspólny miernik jakości, myślę że to by było dobre, bo wiadomo że on by miał wystąpić w każdym projekcie. Natomiast jeśli czegoś takiego nie ma, to wnioskodawcy na własną rękę formułują te mierniki. My szukamy mierników jakości, skuteczności w projektach, jednak jeżeli nie jest to miernik z góry określony, upowszechniony w systemie, no to też może nie przywiązuje się do niego odpowiedniej wagi. Ja mam wrażenie, że w większości projektów jednak beneficjenci skupiają się na samym udziale, a nie na efekcie tego udziału. [IP]

Powyższa wypowiedź wskazuje z jednej strony na potrzebę „odgórnego” stymulowania wykorzystania EWD w praktyce IP działających na poziomie regionalnym. Wydanie wytycznych lub zaleceń w tym zakresie mogłoby zwiększyć świadomość przedstawicieli tych instytucji i zachęcić ich do wykorzystywania tej metody. Z drugiej strony wypowiedź ta wskazuje, że w przypadku takiego „odgórnego” rekomendowania wykorzystania wskaźnika istnieje ryzyko, że instytucje te zaczną stosować ten wskaźnik w sposób automatyczny, w odniesieniu do wszystkich projektów, niezależnie od tego, na ile byłby on adekwatny do projektu

Jak wynika z badania, jeśli w IP dla Priorytetu IX mówi się o wartości dodanej w edukacji, to nie w kontekście metody edukacyjnej wartości dodanej, ale w odniesieniu do ogólnych zasad obowiązujących w projektach realizowanych w ramach EFS. Najlepiej opisał to jeden z badanych:

Takie dokładne określenie Edukacyjna Wartość Dodana czy metoda EWD nie funkcjonuje, nie jest przyjęta. Natomiast [...] to, że projekty mają stanowić wartość dodaną i mają być realizowane na odpowiednio wysokim poziomie, to jest takie powszechne założenie, oczekiwanie z naszej strony. [IP]

Przeważnie badani mówią o całkowitym braku edukacyjnej wartości dodanej (czy to rozumianej jako metoda, wskaźnik czy ogólna zasada EFS) we wnioskach i podczas realizacji i monitoringu projektów, a także w dokumentach strategicznych czy planach działań. Za ilustrację dla tych wniosków niech posłużą poniższe cytaty:

Na gruncie POKL taki termin, takie określenie nie było upowszechniane. [IP]

Pracując przez ostatnie 3 lata „obito mi się o uszy”; natomiast nie spotkałam się z tym w odniesieniu do któregośkolwiek projektu, który miałam w ręce. [IP]

Szczerze powiem, że w tych projektach, które tutaj przyjmujemy do realizacji, z którymi bezpośrednio mam styczność, to nie było tego wskaźnika. [IP]

W dwóch przypadkach respondenci potrafili wskazać wniosek o dofinansowanie projektu, w którym uwzględniono metodę EWD. W jednym przypadku wykorzystanie wskaźnika EWD we wniosku spotkało się z niezrozumieniem i wniosek ten został negatywnie oceniony, a diagnozę opartą o wskaźnik EWD uznano za niewystarczającą. Przykład ten dowodzi, że podmiot składający wniosek wykorzystał zbyt „ambitne” narzędzie do diagnozy potrzeb związanych z projektem. I mimo że zastosowanie wskaźnika EWD mogłoby przemawiać na korzyść projektodawcy, to jednak niewiedza osoby oceniającej wniosek spowodowała jego odrzucenie.

Instytucje wdrażające

Organy prowadzące

Zadania organów prowadzących szkół i placówek edukacyjnych określa Ustawa o systemie oświaty¹². Zgodnie z art. 5 par. 7 tej ustawy, organy prowadzące odpowiadają za działanie szkoły lub placówki, w tym szczególnie za zapewnianie warunków dla działania szkoły, prowadzenie niezbędnych remontów, wyposażenie, zapewnienie obsługi administracyjnej i finansowej.

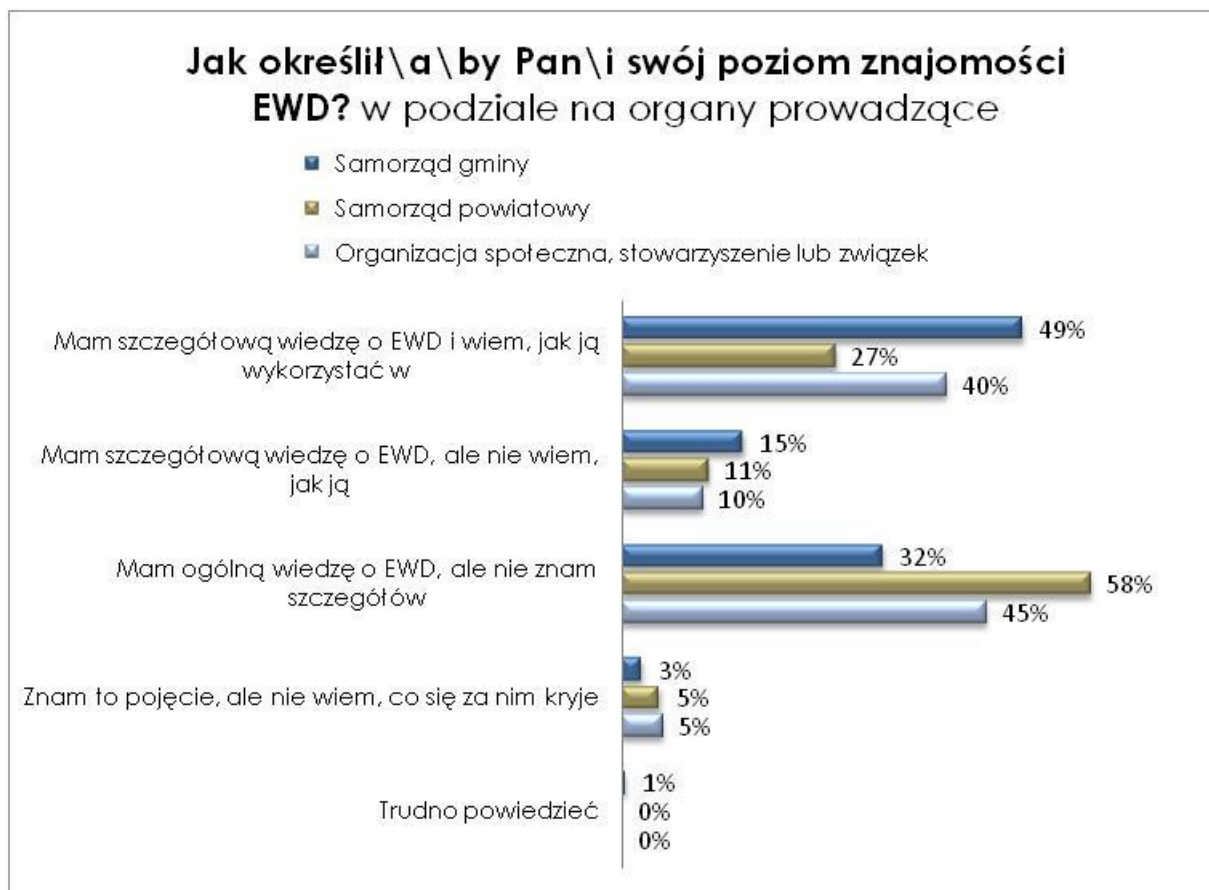
W praktyce organy prowadzące nie tylko zapewniają warunki działania szkołom i placówkom, ale również nadzorują ich funkcjonowanie, w tym także pod względem jakości kształcenia. EWD może być zatem dla organów prowadzących ważną informacją, ułatwiająca podejmowanie decyzji zarządczych. Przeprowadzone badanie CATI pozwoliło na ocenę deklarowanego poziomu wiedzy pracowników organów prowadzących w zakresie EWD, skali dotychczasowego wykorzystania tego wskaźnika i jego potencjalnego wykorzystania w przyszłości.

Kluczowe znaczenie dla upowszechniania EWD ma to, w jakim stopniu sami interesariusze systemu – w tym organy prowadzące – znają metodę. Zapytaliśmy o to w badaniu CATI. Pojęcie edukacyjnej wartości dodanej nie jest powszechnie znane wśród przedstawicieli organów prowadzących: jego znajomość zadeklarowało 56% badanych, niezajomość natomiast – 42%. Deklarowany poziom wiedzy o metodzie EWD jest zróżnicowany w zależności od rodzaju organu prowadzącego. Stosunkowo najwyższy poziom wiedzy szczegółowej mają przedstawiciele samorządów gminnych – niemal 50% zaznaczyło odpowiedź: *mam szczegółową wiedzę i wiem, jak ją zastosować w praktyce*. Warto

¹² Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r. (Dz.U. 1991 Nr 95 poz. 425 z późn. zm.)

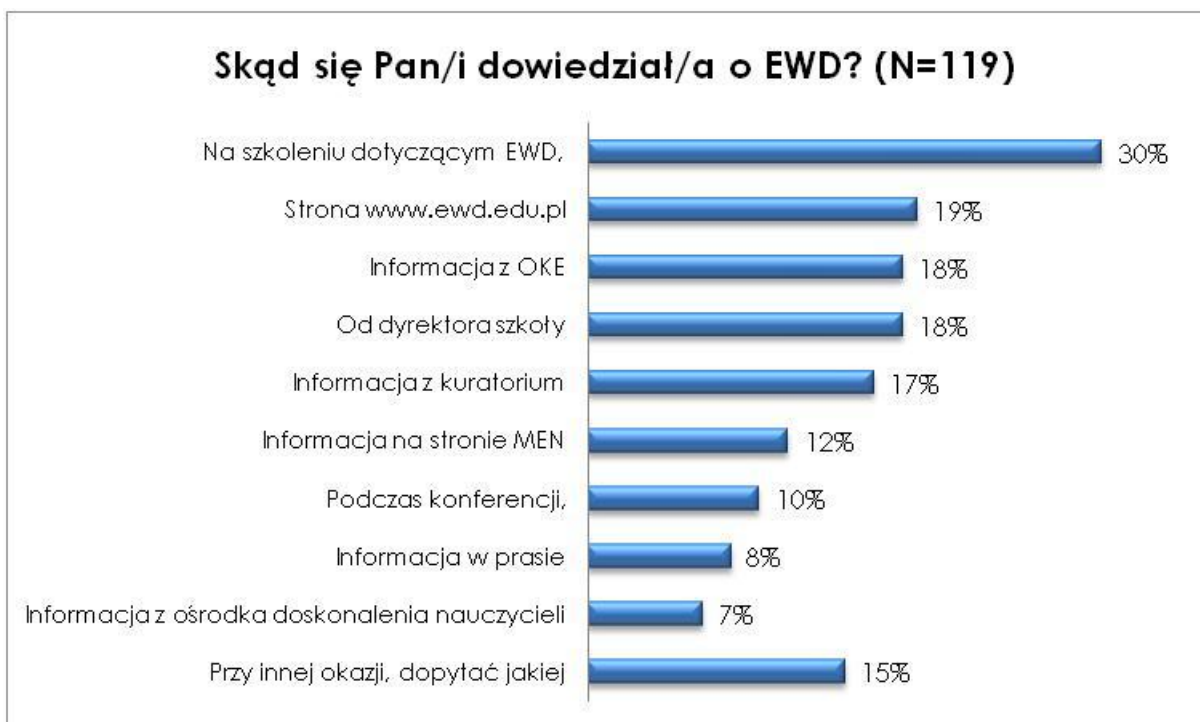
zauważyć, że jest tu wyższy odsetek odpowiedzi o posiadaniu wiedzy niż deklarowany poziom szczegółowej znajomości EWD wśród dyrektorów i nauczycieli (prezentowany w kolejnym rozdziale). Większość (58%) przedstawicieli samorządów powiatowych deklaruje posiadanie wiedzy ogólnej dotyczącej EWD. Warto też zauważyć, iż wśród przedstawicieli wszystkich rodzajów organów prowadzących bardzo niewielki jest odsetek tych osób, które jedynie słyszały o EWD, ale zupełnie nie wiedzą, co to pojęcie oznacza.

Szczegóły przedstawia poniższy wykres:

Źródło: CATI – organy prowadzące

Podstawowym źródłem wiedzy o EWD były szkolenia poświęcone temu tematowi – wskazało je 30% badanych przedstawicieli organów prowadzących. Drugim, pod względem powszechności, źródłem informacji jest strona internetowa projektu EWD – wskazywana przez ponad 19% badanych. OKE, jako źródło informacji, wskazało 18,5% badanych. Oznacza to, iż organy prowadzące korzystają z wiedzy i doświadczenia innych podmiotów w systemie oświaty. Zdecydowanie rzadziej respondenci przywoływali jednak informacje o EWD pochodzące z Ministerstwa (12%).

Źródło: CATI – organy prowadzące

Warto w tym kontekście zwrócić uwagę na to, jak inne podmioty w systemie edukacji postrzegają wiedzę organów prowadzących na temat EWD. Kwestię tę mimochodem poruszali przedstawiciele ośrodków doskonalenia nauczycieli i okręgowych komisji egzaminacyjnych w wywiadach telefonicznych. Ich zdaniem potencjalna użyteczność metody EWD dla organów prowadzących szkoły jest wysoka, bo umożliwia bardziej wnikliwą analizę jakości pracy podlegających im placówek i zapobiega wyciąganiu pochopnych wniosków na podstawie samych „surowych” wyników egzaminów zewnętrznych. Jednocześnie respondenci wyrażali przekonanie, iż poziom zainteresowania EWD wśród przedstawicieli organów prowadzących jest bardzo niski. Wynika to, zdaniem badanych, przede wszystkim z faktu, że organy prowadzące koncentrują się na administracyjno-finansowych obszarach działania, w mniejszym stopniu zaś na aspekcie merytorycznym pracy szkół. Obrazuje to poniższa wypowiedź:

To jest podstawowy problem. Postrzegają szkołę, jako pewien algorytm działania i decyzji administracyjnych, niekoniecznie dydaktycznych. [ODN]

Jednocześnie wskazani respondenci zauważali, iż instytucje te wciąż mają stosunkowo najmniejszą wiedzę na temat EWD wśród interesariuszy systemu oświaty, a w konsekwencji nie wykorzystują jej możliwości w pożądanym stopniu.

Badanie CATI zostało przeprowadzone także wśród przedstawicieli organów prowadzących, którzy w ogóle nie znali metody EWD. Prawie 80% respondentów z organów prowadzących, którzy nie stosowali metody EWD, wyraziło zainteresowanie możliwością zdobycia dodatkowej wiedzy o metodzie EWD. Brak woli zapoznawania się z nią wyraziło 16% badanych.

84% respondentów z organów prowadzących, którzy nie znają EWD, deklaruje, iż potrzebuje ogólnych informacji na ten temat – przede wszystkim, czym jest EWD i na czym polega. Szczegóły dotyczące innych aspektów potrzebnej wiedzy prezentuje poniższy wykres. Warto zauważyć, że przy każdym rodzaju informacji widać znaczący odsetek respondentów, którzy je zaznaczyli – w dwóch przypadkach ponad 1/3 badanych, a w dwóch kolejnych ponad połowa respondentów. Można wnioskować zatem, że potrzeby informacyjne w obszarze EWD u przedstawicieli organów prowadzących są duże.

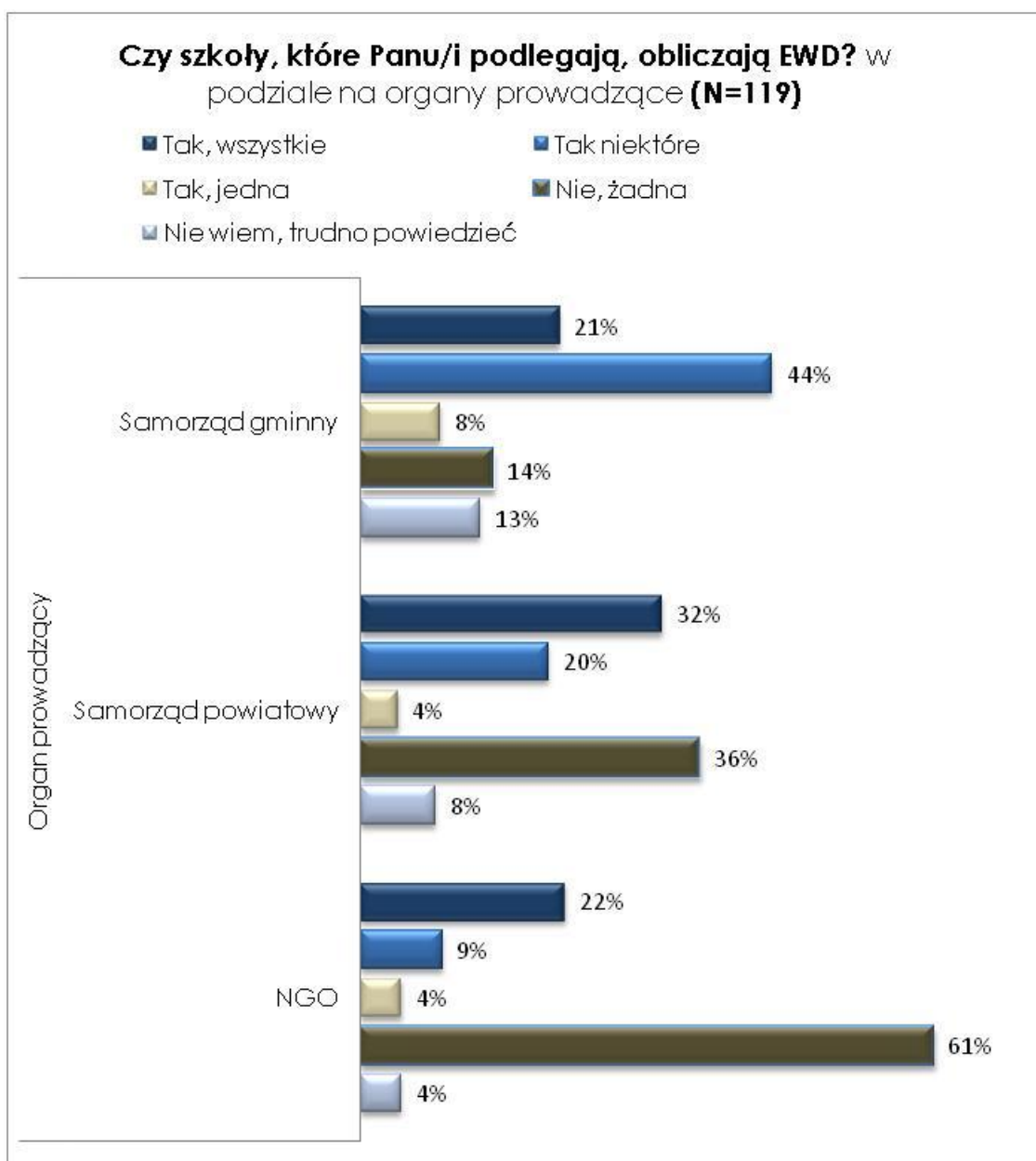

Źródło: CATI – organy prowadzące (nieznające EWD)

Zainteresowanie organów prowadzących metodą EWD zwykle powiązane jest z aktywnością szkół w tym obszarze, co potwierdzają wywiady indywidualne przeprowadzone w ramach studiów przypadku oraz wywiady telefoniczne CATI. Należy przy tym zauważyć, że organy prowadzące mogą zachęcać szkoły do stosowania metody lub odwrotnie – dowiadywać się o niej dzięki działaniom szkół obliczających wskaźnik EWD, w sytuacji, kiedy te przekazują informacje o wynikach analizy podczas sesji rady gminy.

Badanie CATI wykazało zróżnicowanie odsetka szkół obliczających EWD wśród placówek podległych różnym typom organów prowadzących (samorządowym lub pozarządowym). Instytucje samorządowe odpowiedzialne za oświatę zdecydowanie częściej niż organizacje pozarządowe deklaruowały, iż podległe im szkoły obliczają wskaźnik EWD. W przypadku

samorządów powiatowych 32% badanych deklarowało, iż wszystkie podległe im szkoły obliczają EWD, kolejne 20% respondentów podawało, iż czynią to przynajmniej niektóre placówki. Natomiast na poziomie gminy odsetek samorządów, gdzie wszystkie i niektóre szkoły obliczają EWD, wynosił odpowiednio – 21% i 44%. Odmiennie kształtuje się sytuacja w szkołach podległych organizacjom pozarządowym – aż w 61% przypadków nie obliczano EWD. Szczegóły przedstawia poniższy wykres:

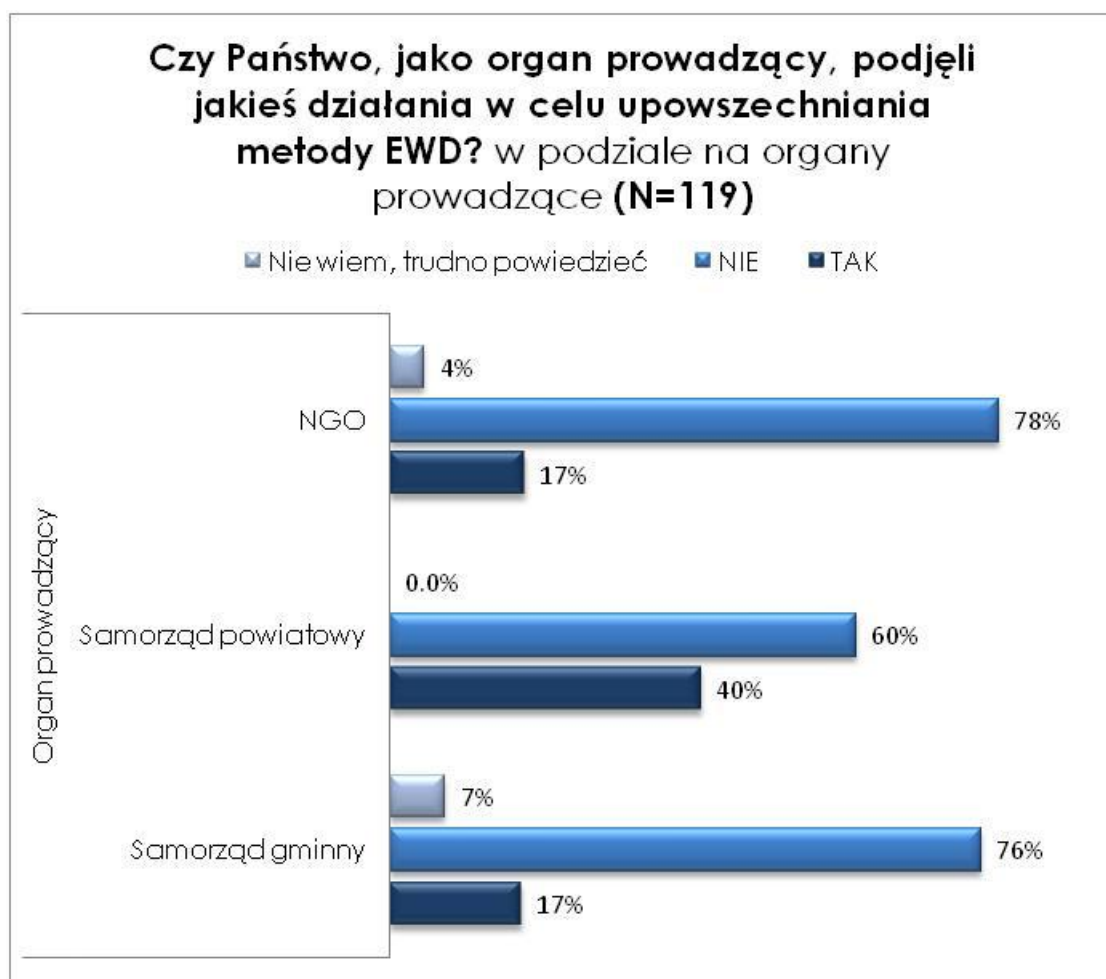

Źródło: CATI – organy prowadzące

Kolejną istotną kwestią dla niniejszego badania jest to, w jakim stopniu organy prowadzące wykorzystują metodę EWD w praktyce. Jako praktyczny wymiar jej stosowania można uznać

m.in. zapoznawanie się z wynikami wskaźnika EWD dla podległych szkół. Z przedstawionych poniżej danych wynika, iż zdecydowana większość organów prowadzących, które znają EWD, zapoznaje się wynikami podległych im szkół. Czynią to wszystkie badane przez nas organizacje pozarządowe prowadzące szkoły, 93% samorządów powiatowych oraz nieco mniej – ale to ciągle znaczący odsetek – czyli 83% samorządów gminnych. Można zatem wnioskować, iż działania dyrektorów w zakresie obliczania wskaźnika EWD spotykają się z zainteresowaniem organów prowadzących, które zapoznają się z tymi wynikami.

Chociaż organy prowadzące, które znają metodę EWD, chętnie zapoznają się z jej wynikami w podległych im szkołach, to jednak zdecydowanie rzadziej podejmują działania upowszechniające metodę. Zdecydowana większość organów prowadzących, znających metodę EWD, nie prowadziła żadnych działań w celu jej upowszechnienia. Odsetek podmiotów nieaktywnych w tym obszarze wynosił odpowiednio: wśród organizacji pozarządowych – 78%, wśród samorządów gminnych – 76%, wśród samorządów powiatowych – 60%. Stosunkowo największy odsetek podmiotów upowszechniających EWD występuje wśród samorządów powiatowych.

Źródło: CATI – organy prowadzące

W badaniu CATI jedynie 26 ze 119 przedstawicieli organów prowadzących wskazało działania podejmowane przez siebie na rzecz upowszechnienia EWD. Zdecydowanie najczęściej (54%) respondenci przywoływali zachęcanie szkół, by obliczały ten wskaźnik. Połowa badanych deklaruje, że organizowała również szkolenia dla dyrektorów podlegających im szkół, niemal 31% - szkolenia dla rad pedagogicznych, a ponad 19% - przestało do szkoły informację o EWD.

Szkoły i placówki

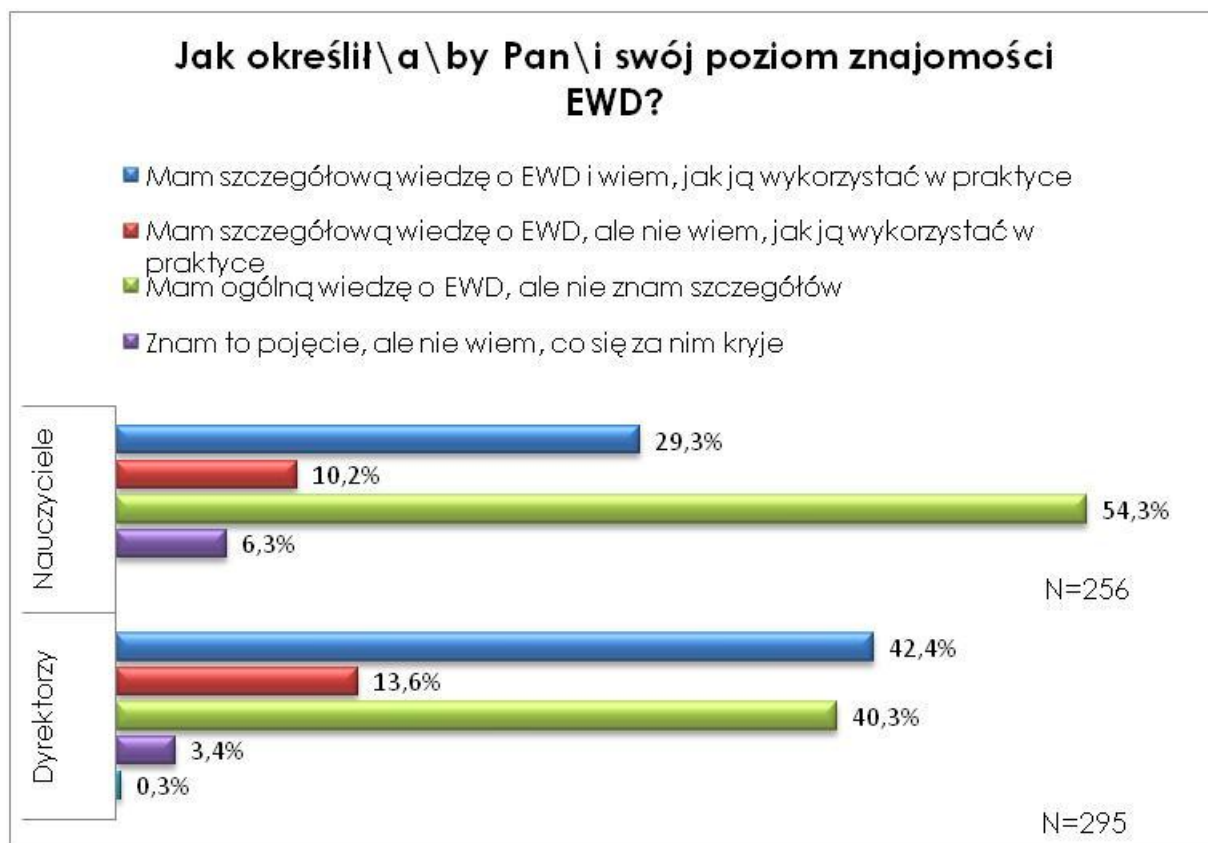
Jak wynika z dotychczasowego badania, kluczowe znaczenie ma wykorzystanie wskaźnika EWD na poziomie szkoły. Przedstawiciele niemal wszystkich instytucji, na różnych poziomach systemu edukacji, są zdania, iż stosowanie EWD niesie najwięcej korzyści właśnie samym szkołom. Jest to narzędzie wspierające dyrektora w zarządzaniu szkołą/placówką. Analiza wskaźnika EWD pomaga w identyfikacji obszarów problemowych w szkole, daje szansę pogłębionej refleksji nad praktykowanymi metodami kształcenia i organizacją pracy szkoły (w tym na przykład podziałem na klasy), pozwala na identyfikację problemów i pomaga przy tworzeniu programów naprawczych. W konsekwencji stosowanie EWD przyczynia się do poprawy jakości edukacji, o czym przekonani są nie tylko członkowie Zespołu EWD, ale też przedstawiciele badanych ODN:

Właściwe wykorzystanie EWD może przynieść przede wszystkim szansę uczniom, że nauczyciele wezmą pod uwagę ich poziom wiedzy, umiejętności i na tej bazie zbudują takie plany dydaktyczne, takie programy nauczania, które w tej chwili mogą sobie sami robić, żeby wykorzystać ich umiejętności we właściwy sposób. [ODN]

Na poziomie szkoły w procesie upowszechnienia i wdrażania EWD decydującą rolę odgrywa dyrektor. To on kieruje działalnością szkoły i reprezentuje ją na zewnątrz. Sprawuje również nadzór pedagogiczny. Również dyrektor podejmuje decyzje dotyczące stosowania EWD, a także sposobów jego wykorzystania. Nie bez znaczenia są tu nauczyciele: to oni mogą obliczać wskaźnik, by następnie – w gronie rady pedagogicznej – dokonywać jego interpretacji oraz projektować ewentualne działania naprawcze. Wyniki EWD komunikowane są rodzicom, dla których mogą stanowić kryterium oceny jakości pracy placówki i argument w wyborze szkoły dla dziecka. Ze względu na istotną rolę szkoły w procesie upowszechniania i wdrażania EWD wiele z pytań dotyczących znajomości metody, jej przydatności było skierowanych do przedstawicieli szkół – dyrektorów i nauczycieli. W przeprowadzonym wśród

dyrektorów szkół badaniu CATI, ponad 98% z nich deklaruowało, iż zetknęło się z pojęciem Edukacyjnej Wartości Dodanej. Ponad 35% respondentów poszukiwało informacji na jej temat samodzielnie oraz otrzymywało takie informacje od różnych instytucji. Nieco mniej, 32%, nie szukało co prawda informacji o EWD samodzielnie, ale wie o metodzie z przesyłanych przez inne instytucje wiadomości. Dyrektorzy stosunkowo częściej samodzielnie poszukują informacji niż robią to nauczyciele (udzielone odpowiedzi „tak” na pytanie o samodzielnie poszukiwanie informacji, odpowiednio: 84,7%, 66,2%). Taki stan może wynikać z faktu, iż to dyrektorzy są odpowiedzialni za pracę szkoły, w tym za jakość nauczania, i – aby zachęcić nauczycieli do stosowania metod pomiaru – sami muszą posiadać wiedzę na ten temat. Natomiast nauczyciele częściej otrzymują informacje przygotowane zawczasu przez dyrektora – np. na radzie pedagogicznej.

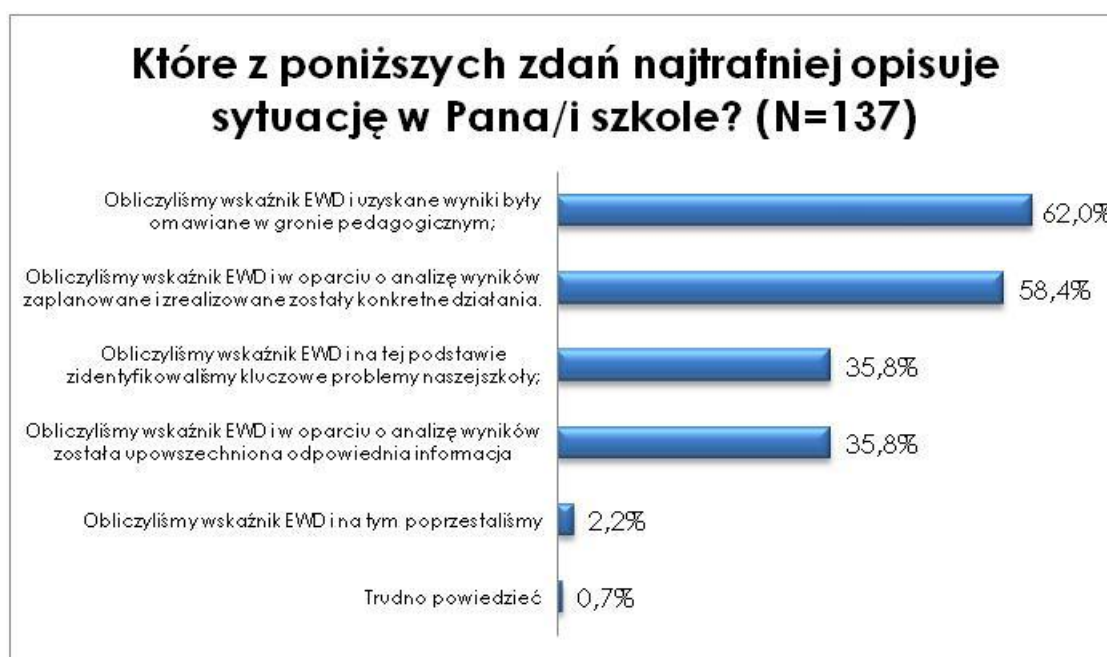
Pytanie o znajomość metody zadawaliśmy zarówno w grupie dyrektorów, jak i nauczycieli. Z badania wynika, iż deklarowaną wiedzę na temat metody mają obie grupy respondentów. Choć z poniższego wykresu widać, że większy odsetek dyrektorów (42%) niż nauczycieli (29,3%) deklaruje nie tylko szczegółową znajomość metody, ale także posiadaną wiedzę, jak wykorzystać EWD w praktyce. Nauczyciele najczęściej (54,3%) zaznaczali odpowiedź mówiącą o posiadaniu ogólnej wiedzy na temat metody EWD. Szczegóły przedstawia poniższy wykres:

Źródło: CATI – dyrektorzy, CATI - nauczyciele

Wśród szkół objętych badaniem ponad 51% placówek nie oblicza wskaźnika EWD. Z drugiej strony bardzo zbliżona liczba respondentów (48% dyrektorów) odpowiedziała twierdząco na pytanie o obliczanie wskaźnika.

Jednym z elementów i celów badania było poznanie praktyki szkolnej dotyczącej zastosowania wiedzy wynikającej z obliczanego wskaźnika. Dlatego też w wywiadach CATI poprosiliśmy dyrektorów o odniesienie się do zaproponowanych w scenariuszu zdań mówiących o różnym wykorzystaniu wskaźnika. Z zebranych deklaracji wynika, że w większości szkół obliczenie wskaźnika EWD, zgodnie z założeniami tej metody, stanowi jedynie punkt wyjścia do jego dalszej interpretacji i dyskusji w gronie rady pedagogicznej nad sytuacją szkoły (62% wskazań). 58% respondentów deklarowało, iż w oparciu o jego analizę w szkole zostały zrealizowane konkretne działania. Poprzestanie na obliczeniu wskaźnika deklarowało 2,2% badanych. Szczegóły przedstawia poniższy wykres.

Źródło: CATI – dyrektorzy

Praktyka ze studium przypadku – Lisewo

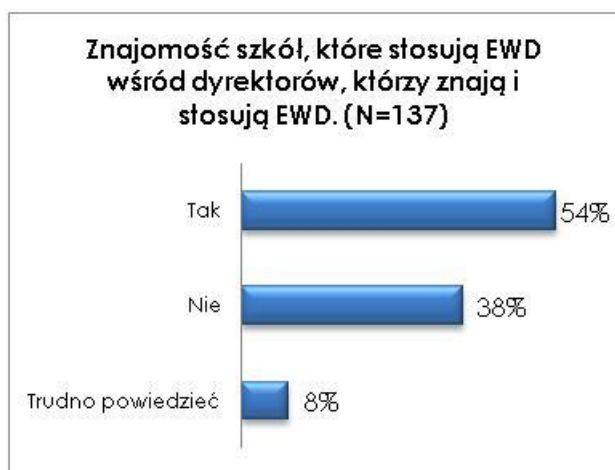
Wniosek z badań ilościowych, mówiący o wyższym wskaźniku poziomu wiedzy o EWD wśród dyrektorów niż nauczycieli, znajduje potwierdzenie w studium przypadku gimnazjum w Lisewie. Szkoła od wielu lat wylicza EWD, jednak sposób wykorzystywania go przez nauczycieli i dyrektora jest odmienny. Nauczyciele zwykle ograniczają się do wyliczenia wskaźnika, ewentualnie porównania jego wyniku z poprzednimi latami, nie dokonują jednak jego pogłębionych interpretacji

---

i rzadko formułują na jego podstawie programy naprawcze. Dyrektorzy natomiast traktują EWD jako jedno z narzędzi ewaluacji – wynik wskaźnika stanowi dla nich inspirację do refleksji na temat pracy szkoły i jakości nauczania. Dążą do omawiania go w gronie rady pedagogicznej oraz do poszukiwania źródeł zaistniałej sytuacji. Na podstawie takiej diagnozy budują plany pracy na kolejne miesiące, które są czasem przewidzianym na podniesienie poziomu nauczania. Dyrektorzy, znacznie częściej niż nauczyciele, rozpatrują EWD razem z innymi wskaźnikami jakości pracy szkoły, uwzględniając jego komplementarność w stosunku do innych metod.

Warto zauważyć, że gdy jedna szkoła zaczyna stosować EWD, inne także zaczynają interesować się metodą, a niektóre starają się ją stosować. Potwierdzają to odpowiedzi na pytanie czy zna Pan/i szkołę która stosuje EWD. Dyrektorzy stosujący w swoich szkołach EWD częściej deklarują znajomość innych placówek stosujących EWD w okolicy (54%,) niż ci dyrektorzy, którzy nie stosują tej metody (35% wskazań). Przedstawiona poniżej struktura odpowiedzi może stanowić przykład na terytorialne zróżnicowanie upowszechnienia EWD, o czym przekonał się podczas badań. Warto podkreślić, że taka dyfuzja metody EWD w środowisku oświatowym na poziomie lokalnym nie wynika z działalności samej szkoły. Istotną rolę odgrywają także organy prowadzące, lokalne ośrodki doskonalenia nauczycieli lub kuratoria, zachęcające do wykorzystywania wskaźnika, szkolące na jego temat.

Źródło: CATI - dyrektorzy

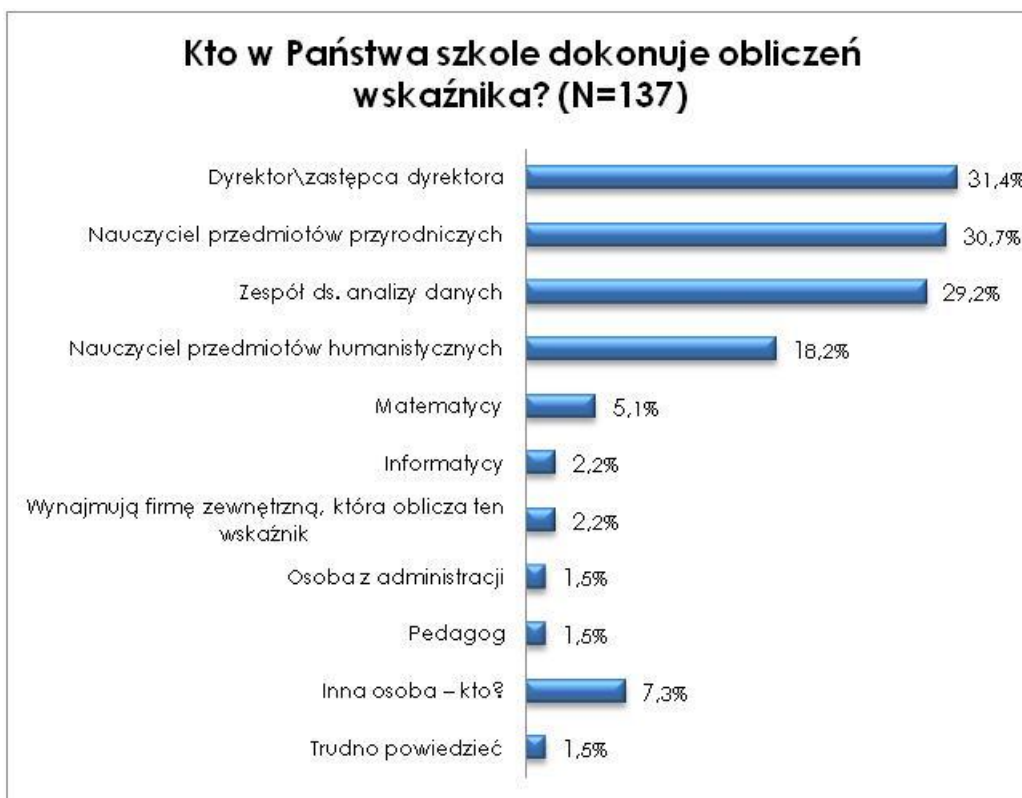
W kontekście zaprezentowanych dotąd wyników należy też zwrócić uwagę na to, jak wiedzę i aktywność szkół w zakresie EWD postrzegają inne podmioty w systemie oświaty. W pogłębionych wywiadach telefonicznych przedstawiciele ODN i OKE przypisywali szkołom (a zatem dyrektorom i nauczycielom) znaczną wiedzę na temat EWD. Z ich obserwacji oraz kontaktów ze szkołami wynika, iż placówki, które wyliczają EWD, często posiadają praktyczną

wiedzę na temat metody. Przedstawiciele ODN, z którymi prowadziliśmy wywiady, zauważyli, że wysoki poziom wiedzy o EWD jest w tych szkołach, gdzie w szkoleniu bierze udział cała dyrekcja i rada pedagogiczna. Podawali też przykład praktyki, gdy po przeszkoleniu wszystkich nauczycieli w zakresie EWD na ogólnym poziomie, typuje się grupę nauczycieli o zdolnościach analitycznych, która odpowiedzialna jest za przeprowadzanie wyliczeń i analizę wyników. Jednak, zdaniem pracowników ośrodków doskonalenia nauczycieli, powyższe dobre praktyki nie są jeszcze powszechne, a umiejętność interpretacji wyników w poszczególnych szkołach wciąż wymaga doskonalenia.

[Ważne jest] przede wszystkim wdrażanie wniosków, interpretacja. Żeby analiza nie zostawała na papierze, nie zostawała w biurku, żeby te dokumenty były żywe, żeby do nich powracać, żeby przede wszystkim planować działania naprawcze, wspierające w szkole, właśnie z wykorzystaniem tych wyników. [ODN]

Na pytanie, kto w szkole dokonuje obliczeń wskaźnika zdecydowanie najczęściej wskazywaną osobą był dyrektor lub jego zastępca (ponad 31%). Na poniższym wykresie można zauważyć, że grono osób obliczających jest zróżnicowane, choć często są to osoby zajmujące się przedmiotami ścisłymi. Uwagę zwraca także jedna z odpowiedzi z kategorii „inne”: obliczeń dokonuje OKE, a szkoły jedynie pobierają gotowe wyniki.

Niemal 68% respondentów deklarowało, że obliczeń wskaźnika EWD dokonuje zwykle ta sama osoba (jest to jej stały obowiązek) 28,5 % wskazało, że jest to zadanie doraźne – każdorazowo przydzielane wybranym osobom.

Źródło: CATI – dyrektorzy

W wywiadach pogłębionych badani przedstawiciele OKE i ODN zwracali uwagę na stopniowy wzrost zainteresowania metodą EWD wśród rodziców. Pojawiło się ono wraz z publikowaniem na stronach szkół lub okręgowych komisji egzaminacyjnych wyników EWD obliczanych dla szkół (co daje możliwość dokonywania porównań między placówkami). Tak obrazuje tę kwestię jedna z przedstawicielek ODN:

Wyniki można przeczytać, można sprawdzić, znaleźć i rodzice pomagając dziecku wybrać szkołę, biorą pod uwagę również wyniki EWD. Rodzice są w tej chwili wykształceni, świadomi i potrafią analizować. Nie wszyscy oczywiście, ale już jest duża grupa rodziców, ja przynajmniej o takich przypadkach wiem, gdzie rodzic właśnie rezygnuje z postania dziecka do takiej szkoły, gdzie EWD jest niezadowolające. [ODN]

Przedstawicielka jednej z OKE zauważyła, iż coraz częściej rodzice zgłaszają się telefonicznie do ich instytucji z prośbą o przekazanie informacji na temat EWD konkretnych szkół lub wskazania placówek, charakteryzujących się wysoką wartością wskaźnika. Dlatego też EWD może stawać się coraz istotniejsze w staraniach szkół o pozyskanie uczniów.

Podsumowanie

Przedstawiony opis poszczególnych instytucji systemu oświaty pokazuje, że w praktyce niemal każda z nich może mieć wpływ na wykorzystanie EWD. Kluczowa jest rola Ministerstwa Edukacji Narodowej, które powinno, jak wynika z analizy zebranych danych, pełnić rolę sterującą i inicjującą. To w tej instytucji powinny zapaść ostateczne decyzje dotyczące sposobu wykorzystania EWD w systemie oświaty. Decyzje te powinny być poprzedzone konsultacjami i dyskusjami z przedstawicielami zaangażowanych podmiotów.

Jednak analiza dotychczasowej aktywności MEN wskazuje, że instytucja ta, choć deklaratywnie wspiera rozwój i upowszechnienie metody EWD, to obecnie nie podejmuje wyraźnych, konkretnych działań mobilizujących ten proces.

MEN może również podjąć decyzje dotyczące przyszłości Zespołu zajmującego się EWD. Obecny projekt realizowany będzie do roku 2013. Wydaje się, że po zakończeniu realizacji projektu właściwe byłoby przeniesienie badań nad EWD do IBE. Wymaga to jednak rozpoczęcia, odpowiednio wcześniej, przygotowań pod względem formalnym i organizacyjnym, tak aby zapewnić ciągłość prac Zespołu po zakończeniu projektu. W przeciwnym razie zagrożona może być trwałość wypracowanych narzędzi.

System egzaminów zewnętrznych pełni kluczową rolę z punktu widzenia EWD – dostarcza bowiem danych umożliwiających wyliczenie wskaźnika. Jakość wyników sprawdzianów i egzaminów zewnętrznych bezpośrednio wpływa na jakość i wiarygodność wskaźnika. Wydaje się, że eksperci CKE i OKE pracujący nad kolejnymi wersjami egzaminów zewnętrznych, powinni ściśle współpracować z Zespołem EWD, korzystając z jego wiedzy i dorobku.

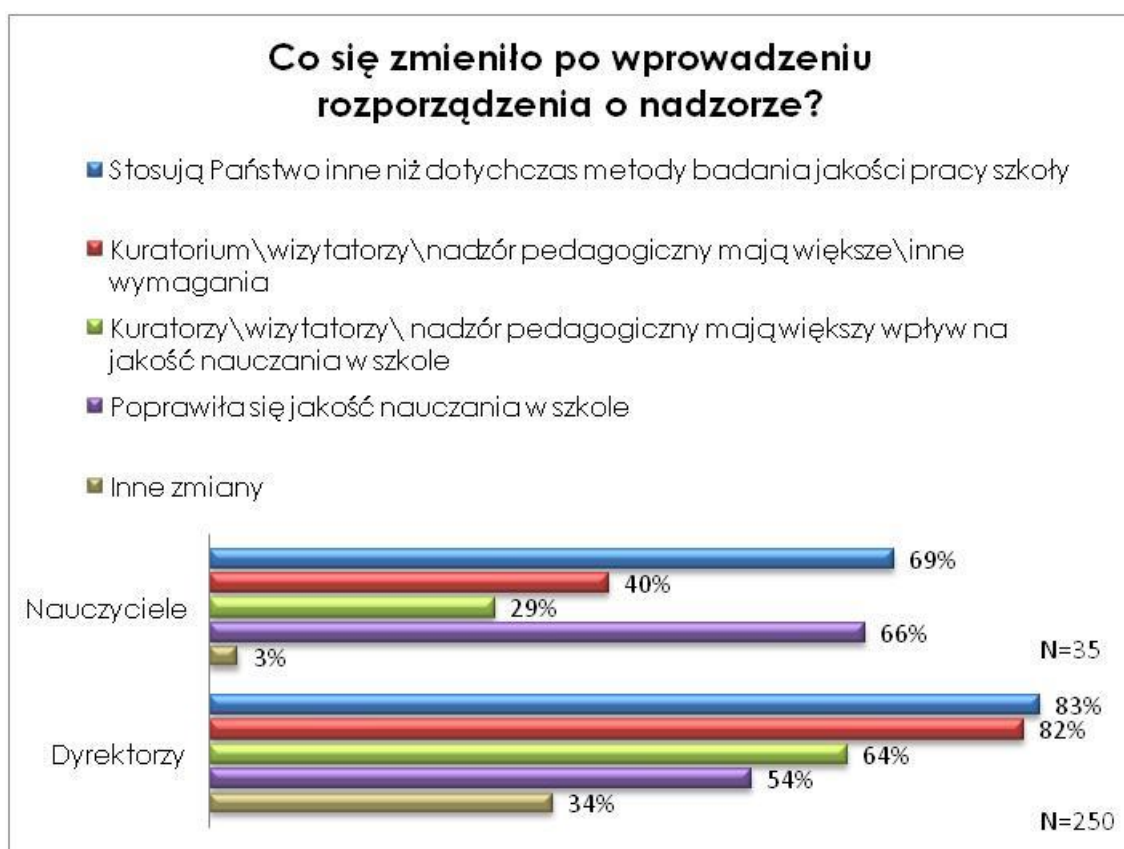
Wdrażanie EWD wymaga współdziałania wielu aktorów. Oprócz wspomnianej już roli MEN, istotne znaczenie ma rola ORE, który ma kompetencje i możliwości przygotowania zarówno nauczycieli, jak i innych pracowników instytucji systemu oświaty do wykorzystywania EWD. ORE powinien w tym zakresie współpracować z placówkami doskonalenia nauczycieli.

Duże znaczenie mają też instytucje nadzoru pedagogicznego, które w swojej pracy mogą wykorzystywać wskaźnik, a także motywować szkoły do korzystania z tego narzędzia. Ważną rolę pełnią w końcu sami dyrektorzy szkół i nauczyciele. W praktyce to oni podejmują ostateczną decyzję czy korzystać z EWD, a jeśli tak, to w jaki sposób wykorzystywać je w swojej szkole.

Aby podejmowane działania nie opierały się tylko na dobrej woli, ale stanowiły faktycznie systemowe podejście, wskazana jest zmiana podejścia do EWD. Zmiana ta potrzebna jest szczególnie na poziomie MEN. Środowisko oświatowe powinno otrzymać wyraźny sygnał z Ministerstwa, że EWD nie jest narzędziem w fazie pilotażu, ale pełnoprawnym instrumentem do analizy i zapewniania jakości w edukacji. Narzędzie to co prawda wymaga dalszej pracy i udoskonalania, ale – jak wynika z badań – jest stosowane w coraz większym zakresie na różnych poziomach systemu oświaty. Potrzebne jest zatem przygotowanie planu działań,

zmierzających do pełnego wdrożenia tego instrumentu do systemu oświaty. Inspirację do tego mogą stanowić scenariusze zawarte w dalszej części raportu.

W tym miejscu warto przywołać przykład instytucjonalizacji prawnej mierzenia jakości pracy szkoły. W 2009 roku na podstawie rozporządzenia w sprawie nadzoru pedagogicznego i kuratorów oświaty wprowadzono do systemu oświaty m.in. obowiązkową ewaluację zewnętrzną placówek. W opinii ponad 62% badanych przez nas nauczycieli dokument ten zaowocował realnymi zmianami w szkole (zmian takich nie odnotowało natomiast ponad 29% badanych), co szczegółowo prezentuje poniższy wykres:

Źródło: CATI – nauczyciele, CATI – dyrektorzy

Zdecydowana większość zarówno nauczycieli (70%), jak i dyrektorów (83%) po wejściu w życie dokumentu stosuje inne niż dotychczas metody badania jakości pracy szkoły. Dowodzi to, iż instytucjonalizacja prawna metod i narzędzi do badania jakości w oświacie może być skutecznym sposobem na ich upowszechnianie i zarazem zapewnienie trwałości w systemie.

Mocne i słabe strony EWD

Pytania kluczowe, na które odpowiedzi znajdują się w niniejszym rozdziale:

1. *Jakie są możliwości zastosowania/wykorzystania metody EWD w aktualnej sytuacji przez wszystkich potencjalnych użytkowników?*
2. *Czy istnieje potrzeba zastosowania/wykorzystania metody EWD jako miernika efektywności i jakości kształcenia, w tym w odniesieniu/porównaniu do obowiązujących i planowanych sposobów oceny jakości i efektywności kształcenia?*

Założenia metody EWD zostały opisane w rozdziale 4.1. Jednym z celów badania było poznanie opinii obecnych i potencjalnych użytkowników EWD na temat jej użyteczności. W badaniu CATI pytaliśmy o tę kwestię dyrektorów szkół różnego szczebla, nauczycieli, rodziców, a także przedstawicieli organów prowadzących.

Na początku warto doprecyzować, kto jest *użytkownikiem* metody wskazanym w zacytowanym na początku tego rozdziału pierwszym pytaniu kluczowym. Na stronie internetowej projektu www.ewd.edu.pl znajdują się trzy podstrony przeznaczone dla trzech grup odbiorców – których można traktować jako głównych użytkowników metody. – Stosują oni (lub mogą stosować) metodę w pracy i bezpośrednio korzystać z jej wyników. Do nich adresowana jest strona internetowa i na każdej z podstron znajdują się inne informacje, dostosowane do odbiorcy. Użytkownikami są zatem: dyrektorzy i nauczyciele, nadzór pedagogiczny oraz organy prowadzące. Nie mówimy tu o interesariuszach, czyli instytucjach, które potencjalnie mogą być zainteresowane metodą czy jej wynikami.

W pierwszej części podrozdziału przedstawimy opinie tych trzech grup badanych na temat metody, możliwości jej stosowania oraz trudności i barier, które się z tym stosowaniem wiążą. W drugiej części podrozdziału odpowiemy na pytanie dotyczące EWD jako miernika jakości kształcenia.

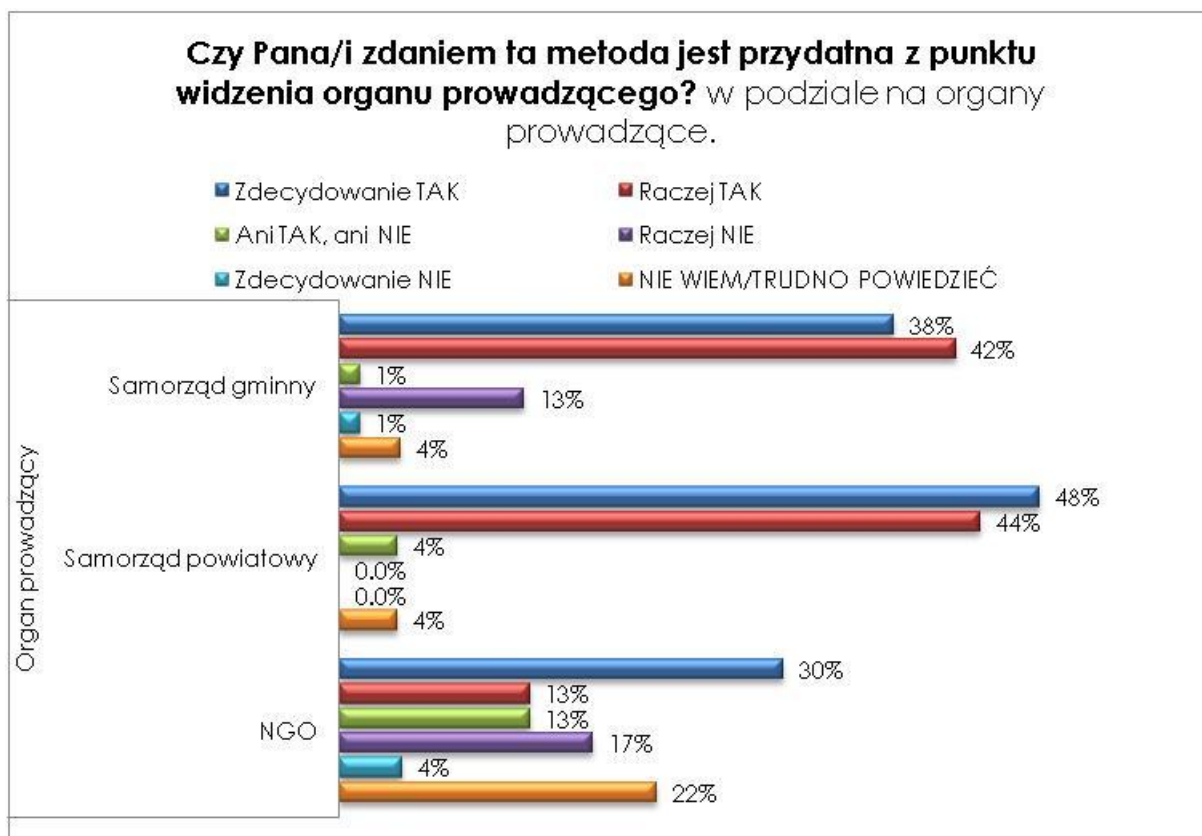
Opinia badanych nauczycieli i dyrektorów szkół na temat metody EWD jest pozytywna. W sumie, w grupie nauczycieli stosujących EWD, jako przydatną ocenia ją 72,6% respondentów (w tym prawie 29% jako *bardzo przydatną*), zaś w grupie dyrektorów ocenę taką wystawiło 70% respondentów (27,7% jako *bardzo przydatną*). Warto też zauważyć, że w każdej grupie znacząca liczba osób odpowiedziała *ani przydatne, ani nieprzydatne*. Szczegóły przedstawia poniższy wykres, prezentujący odpowiedzi nauczycieli i dyrektorów stosujących metodę.

Źródło: CATI – dyrektorzy, CATI - nauczyciele

Rodzice, którzy zadeklarowali znajomość metody EWD, ocenili jej przydatność wysoko. Niemal 63% respondentów uznało tę metodę za *przydatną* (prawie 12% za *nieprzydatną*). W przypadku tych respondentów znaczącą grupę stanowią odpowiedzi o braku zdania na ten temat - 25% wskazań. Widać, że grupa osób, które wiedzą, na czym polega sama metoda, prawdopodobnie nie ma już wiedzy o tym, jak szkoła może z niej korzystać – a zatem w czym metoda EWD jest dla placówki i rodziców przydatna.

Pozytywnie metodę i jej przydatność oceniają także przedstawiciele organów prowadzących szkoły, którzy zadeklarowali jej znajomość. Największym uznaniem cieszy się ona w ocenie samorządów gminnych i powiatowych. Warto zauważyć, że rozmówcy reprezentujący samorząd powiatowy w ogóle nie przyznali ocen *raczej nie* i *zdecydowanie nie*. Najwięcej opinii mówiących o małej przydatności metody cechuje reprezentantów organizacji społecznych prowadzących szkoły. Także w sektorze pozarządowym najwięcej – bo aż niemal 2,2% – pojawia się odpowiedzi *nie wiem/trudno powiedzieć*.

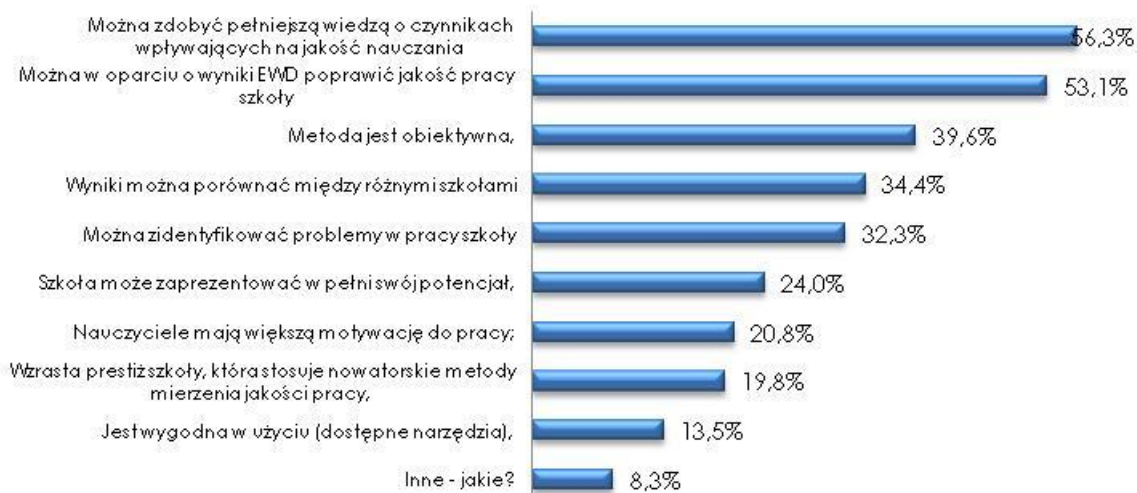

Źródło: CATI – organy prowadzące

Wynikać to może także ze stosunkowo najmniejszej wiedzy o EWD w tej grupie respondentów oraz najrzadziej deklarowanego stosowania metody w szkołach prowadzonych przez te podmioty.

W uzasadnieniu przydatności metody w pracy szkoły respondenci w największym stopniu doceniają całościowy obraz, który zyskują użytkownicy metody EWD. W przypadku dyrektorów szkół największy odsetek wskazanych odpowiedzi zyskała ta mówiąca o *zdobyciu pełnej wiedzy na temat czynników wpływających na jakość pracy szkoły* (ponad 56%). Drugim z kolei aspektem najczęściej wskazywanym była *możliwość poprawy jakości pracy szkoły dzięki wykorzystaniu metody* (53% wskazań). Szczegóły przedstawia poniższy wykres:

Dlaczego Pana/i zdaniem ta metoda jest przydatna? (N=96)

Źródło: CATI – dyrektorzy

Badani nauczyciele w większości (73,7% odpowiedzi) doceniają metodę EWD ze względu na to, że dzięki niej mają pełniejszą wiedzę o wynikach pracy szkoły. Na drugim miejscu była możliwość diagnozy problemów, które pojawiają się w danej szkole (prawie 51%).

Dlaczego Pana/i zdaniem ta metoda jest przydatna? (N=114)

Źródło: CATI - nauczyciele

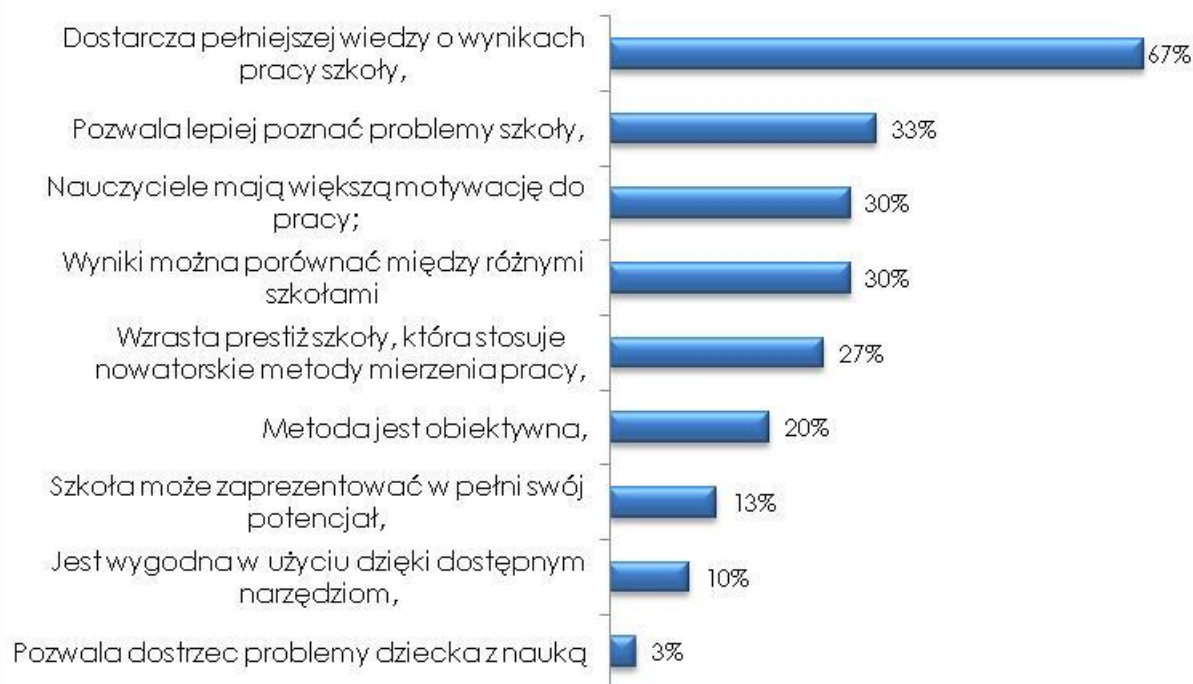
W przypadku obu grup badanych podobne znaczenie miało to, że dane uzyskane przy pomocy EWD są porównywalne z wynikami innych szkół (dyrektorzy 34,4% odpowiedzi, nauczyciele 35,1%).

Na powyższych wykresach wyraźnie widać stosunkowo niską ocenę wygody użycia metody (w rozumieniu możliwości korzystania z przygotowanego Kalkulatora EWD na stronie internetowej projektu). Tylko 13,5% badanych dyrektorów wskazało użycie gotowego kalkulatora jako zaletę, zaś w grupie nauczycieli wskazań było jeszcze mniej – 10,5%. W obu przypadkach argumenty dotyczące użyteczności metody EWD otrzymały najniższe noty. Zatem, mimo iż szkoły dysponują gotowym narzędziem, to sam ten fakt nie stanowi o przydatności metody. Wiąże się to z opiniami respondentów, że metoda jest trudna (choć raczej dotyczy to interpretacji wskaźnika EWD, niż samego jego obliczania).

Wśród odpowiedzi „inne”, zgłoszonych przez nauczycieli, pojawiały się także takie zalety metody jak możliwość sprawdzenia jakości swojej pracy czy weryfikacja przyrostu wiedzy ucznia na poszczególnych etapach nauki. Dyrektorzy zwracali uwagę na możliwość oceny pracy nauczyciela czy zaplanowania pracy szkoły. Niektórzy przedstawiciele organów prowadzących zauważali ponadto, że dzięki metodzie i uzyskanemu wskaźnikowi EWD istnieje możliwość komunikowania i zestawiania wyników egzaminacyjnych oraz możliwość oceny stosowanych metod nauczania w szkole.

Potwierdzeniem wskazanych powyżej opinii, świadczących o użyteczności EWD, są oceny rodziców, którzy zadeklarowali znajomość metody EWD i zostali poproszeni o wskazanie korzyści, które można odnieść dzięki jej stosowaniu. W tej grupie respondentów najczęściej wskazywaną odpowiedzią była możliwość uzyskania kompleksowej wiedzy na temat pracy szkoły (66,7%). Najrzadziej zaś wskazywaną korzyścią było dostrzeżenie problemów dziecka z nauką (jedynie nieco ponad 3% wskazań).

Jakie są Pana/i zdaniem korzyści ze stosowania EWD? (N=60)

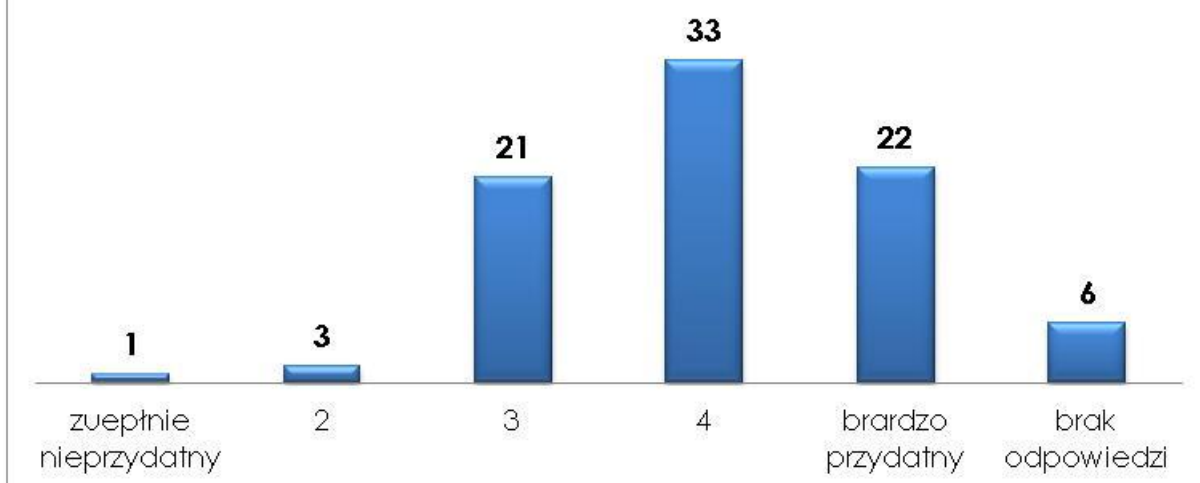

Źródło: CATI – rodzice

W opinii nielicznych respondentów metoda jest *raczej* lub nawet *zdecydowanie nieprzydatna*. W uzasadnieniu takich ocen pojawiały się opinie, że wskaźnik jest trudny do interpretacji oraz że jego liczenie jest czasochłonne, a daje niewiele informacji. Pojawiły się także wypowiedzi, iż wynik – przez to, że jest skumulowany – jest nieadekwatny do rzeczywistości i w związku z tym mało obiektywny. W sumie jednak odpowiedzi takich udzieliło 11 osób (5 nauczycieli i 6 dyrektorów). Można mówić zatem o zdecydowanie pozytywnym odbiorze metody przez dyrektorów, nauczycieli i przedstawicieli organów prowadzących.

Przydatność metody EWD oceniali w badaniu CAWI także przedstawiciele organów nadzoru pedagogicznego, którzy w swojej pracy wykorzystują wskaźnik. Respondenci ci również postrzegają ją jako użyteczną. Jak widać na przedstawionym poniżej wykresie 64% przedstawicieli kuratoriów oświaty uważa EWD za metodę *przydatną* lub *bardzo przydatną* w ich pracy.

W jakim stopniu wskaźnik EWD jest przydatny w pracy? (N=86, na wykresie podano liczebności)

Źródło: CAWI – organy nadzoru

Najczęściej przyznawaną oceną na pięciostopniowej skali dotyczącej przydatności wskaźnika EWD była ocena 4. Poproszeni o uzasadnienie oceny respondenci wskazywali zróżnicowane powody. Zdecydowana większość respondentów wyraziła przekonanie, iż dzięki EWD można zdobyć pełniejszą wiedzę o czynnikach wpływających na jakość nauczania (80% badanych) oraz zidentyfikować problemy pracy szkoły (72,7%). Warto zauważyć, iż elementy te mają kluczowe znaczenie dla konstruowania programów doskonalących pracę szkoły. Istotne znaczenie dla ponad połowy badanych ma także obiektywizm metody (65,5%) oraz możliwość dokonywania porównań wyników między różnymi szkołami (69,1%). Przekonanie o obiektywizmie i miarodajności wskaźnika pracownicy kuratoriów wyrazili także w odpowiedzi na pytanie o cechy wyróżniające EWD na tle innych metod - właśnie te charakterystyki respondenci przypisywali mu najczęściej (odpowiednio 62% i 50%).

Źródło: CAWI – organy nadzoru

Użytkowników metody (dyrektorów) zapytaliśmy także, czy widzieliby potrzebę wprowadzenia w niej zmian. 31,4% odpowiedziało pozytywnie, 50,4% nie widziało potrzeby zmian, zaś 18,2% użytkowników nie miało zdania na ten temat. Najwięcej uwag wśród propozycji zmian dotyczyło uproszczenia obliczeń: *uproszczenie kalkulatora, tak aby łatwiej było obliczyć ten wskaźnik; żeby było prostsze w przygotowaniu i mniej czasochłonne; prostszy język w opisie funkcjonowania EWD.*

Niektóre z sugestii podanych w odpowiedziach otwartych wskazują na brak pełnej wiedzy respondentów o możliwościach metody – pojawiały się np. opinie, że metoda powinna uwzględniać warunki szkoły: *uwzględnienie czynnika środowiskowego bądź społecznego w obliczeniach.* Tymczasem w Kalkulatorze EWD PLUS jest już możliwe wprowadzanie dodatkowych zmiennych. Inne odpowiedzi wskazywały na brak umiejętności interpretacji i przekazania przez kadrę szkoły wiedzy zdobytej dzięki EWD kolejnym grupom, w tym przypadku rodzicom – np. *aby EWD była bardziej przejrzysta i zrozumiała dla rodziców.* Ponadto sugerowano także włączenie EWD do szkół podstawowych i liceów. Niektórzy dyrektorzy uważali, że narzędzie powinno umożliwić obliczanie wskaźnika dla każdego przedmiotu gimnazjalnego. Z wypowiedzi można zatem wysnuć wniosek, że mimo deklaracji o znajomości metody, część respondentów nie ma pełnej wiedzy na temat możliwości EWD i zasadności jej stosowania.

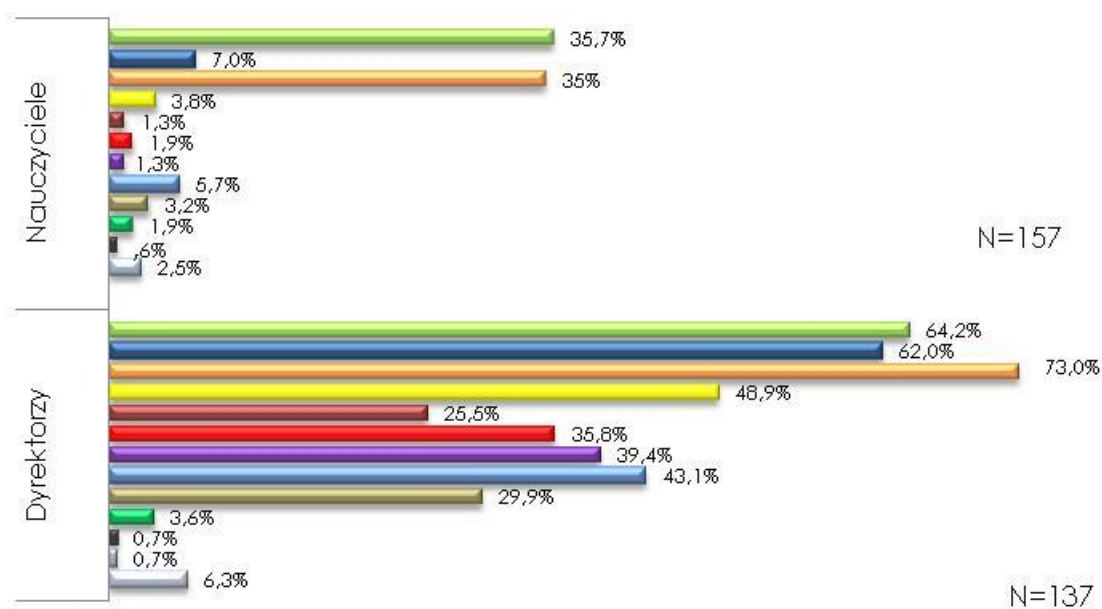

Jednym z celów badania było wskazanie, kim są odbiorcy metody – dla kogo metoda EWD, zdaniem respondentów, może być przydatna. Zdecydowanie najczęściej wszystkie omawiane grupy badanych wskazywały szkołę bądź placówkę oraz nauczycieli. Dyrektorzy wskazywali też licznie samych siebie jako odbiorców metody, choć nauczyciele postrzegali dyrektorów jako odbiorców zdecydowanie rzadziej (odpowiednio 62% i 7%). Dyrektorzy wskazywali także rodziców w gronie odbiorców, natomiast nauczyciele podawali tę propozycję dużo rzadziej (odpowiednio 48,9% i 3,8%). Warto zaznaczyć, że w gronie dyrektorów w odpowiedziach „inne” stosunkowo często jako odbiorcy metody pojawiali się też uczniowie (11 wskazań – 6,5%).

Na poniższym wykresie widać odpowiedzi udzielone przez nauczycieli i dyrektorów znających i stosujących metodę EWD. Zestawienie pokazuje, że dyrektorzy traktują grono odbiorców metody szerzej niż nauczyciele – zaliczają tu także instytucje odpowiedzialne za nadzór i doskonalenie nauczycieli oraz organy prowadzące. Wynika to z pewnością z szerszej perspektywy, jaką mają dyrektorzy, w spojrzeniu na pracę szkoły i jej rolę w systemie oświaty. Tymczasem w przypadku nauczycieli widać ich skupienie się na pracy własnej i pracy samej szkoły – przez ten pryzmat oceniają metodę EWD.

Dla kogo to narzędzie jest przydatne?

- Dla szkoły/placówki
- Dla nauczycieli,
- Dla innych szkół, do których idą nasi absolwenci,
- Dla kuratorium oświaty, nadzoru pedagogicznego,
- Dla instytucji oświatowych szczebla centralnego – MEN, CKE
- Dla nikogo
- dla uczniów
- Dla dyrektora,
- Dla rodziców,
- Dla wizytatora – podczas wizytacji,
- Dla organu prowadzącego (samorządu),
- Dla innych osób, grup - jakich?
- Trudno powiedzieć

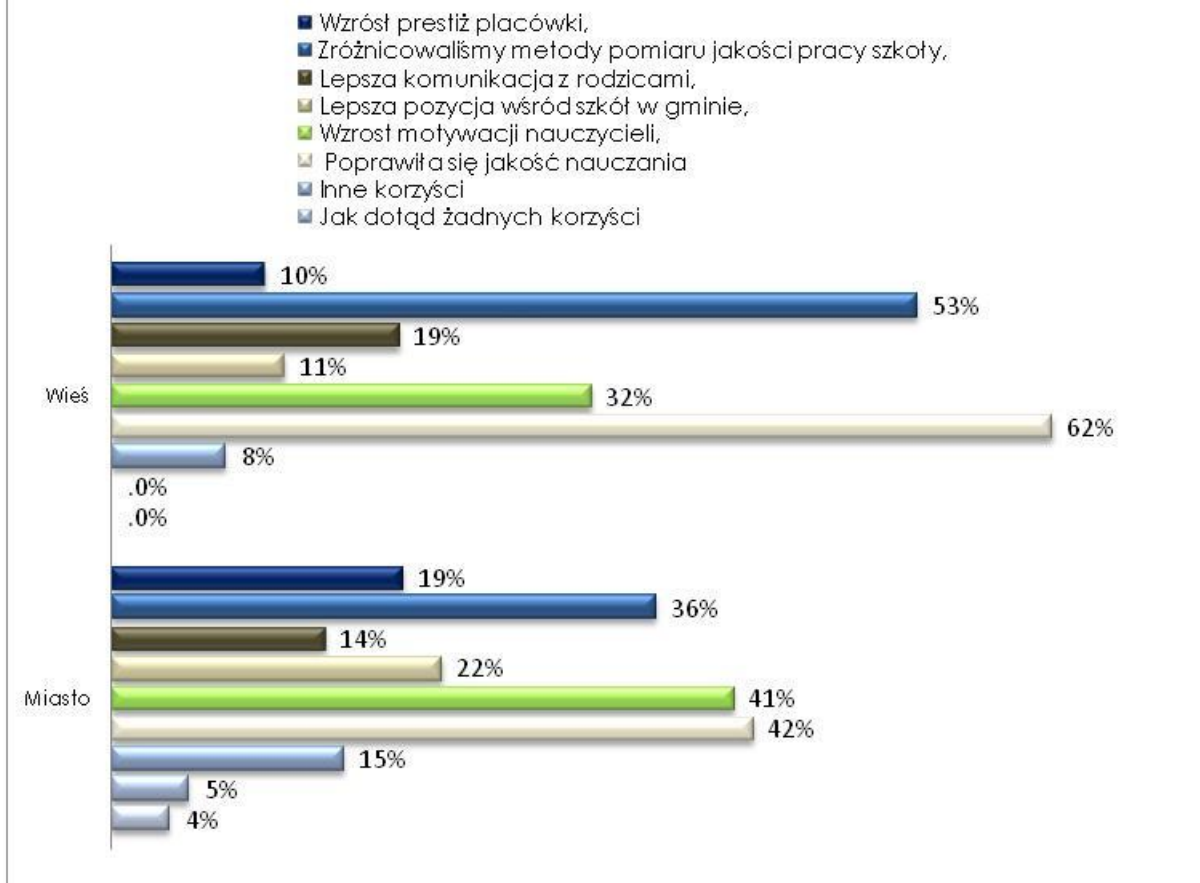

Źródło: CATI – dyrektorzy, CATI - nauczyciele

Przedstawiciele nadzoru pedagogicznego jako odbiorców metody EWD najczęściej wskazują nauczycieli (powyżej 51% wskazań), zaś na kolejnych pozycjach umiejscawiają dyrektorów szkół (43%) oraz rodziców (ponad 31%).

Podsumowując grupę odbiorców metody EWD, warto przytoczyć opinie nauczycieli, którzy zostali poproszeni o wskazanie korzyści odniesionych dzięki stosowaniu tej metody. Na poniższym wykresie prezentujemy je w podziale na placówki wiejskie i miejskie. W przypadku szkół miejskich odpowiedzi są bardziej rozproszone, podczas gdy przedstawiciele szkół wiejskich w większości odpowiadali: *podniesienie jakości pracy szkoły i zróżnicowanie metod pomiaru jakości pracy szkoły*. W szkołach miejskich też pojawiły się odpowiedzi takie jak: *brak korzyści czy nie wiem/trudno powiedzieć*.

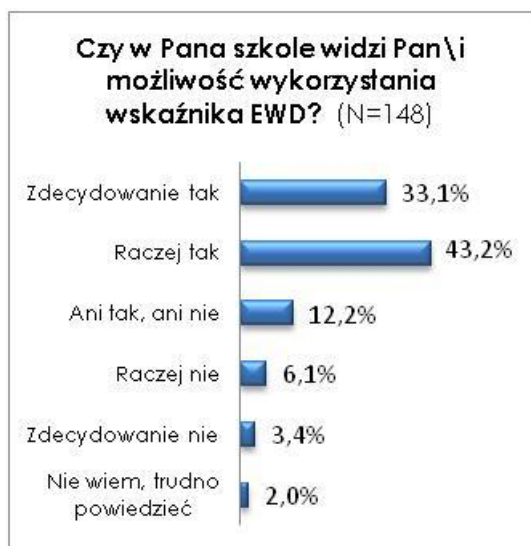
Jakie korzyści niesie stosowanie EWD w Państwa szkole?

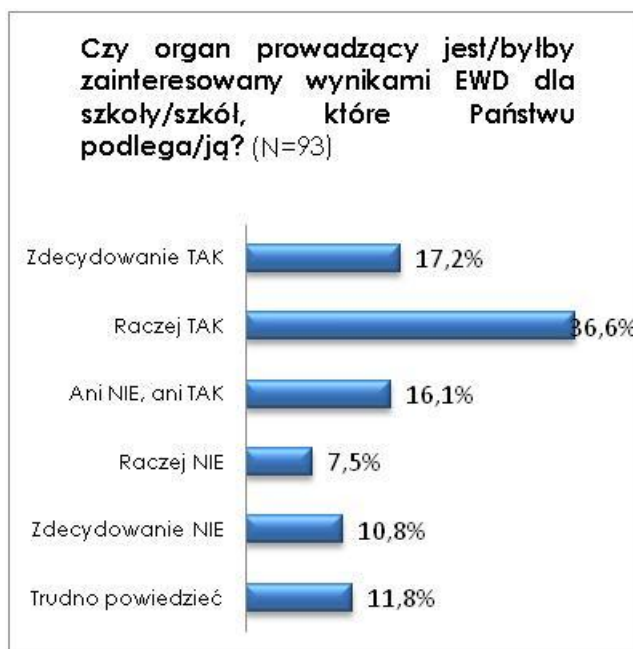
Źródło: CATI - nauczyciele

Warto też zauważyć, że w pytaniach dotyczących korzyści, które niesie ze sobą metoda EWD, na wykresach prezentowanych na początku podrozdziału, najrzadziej wybierano odpowiedź świadczącą, że wzrasta prestiż placówki. Tu natomiast respondenci częściej wskazywali tę możliwość, podobnie jak odpowiedź: *lepsza pozycja wśród szkół w gminie*. Widać też, że dla szkół miejskich prestiż szkoły ma większe znaczenie, niż dla respondentów pracujących w środowiskach wiejskich. Wynika to zapewne z faktu większej konkurencji wśród szkół miejskich niż wiejskich.

O deklaracje i chęć stosowania metody pytaliśmy także tych respondentów, którzy dotychczas nie stosowali EWD. Odpowiedzi pozytywne w przypadku tych grup przeważały – możliwość wprowadzenia metody deklarują dyrektorzy obecnie jej niestosujący oraz przedstawiciele organów prowadzących, co widać na poniższych dwóch wykresach:

Źródło: CATI – dyrektorzy

Źródło: CATI – organy prowadzące

Przedstawiciele nadzoru, zapytani o planowane wykorzystanie wskaźnika EWD w najbliższych latach, w największym stopniu byli niezdecydowani: aż 53,1% respondentów wybrało odpowiedzi *trudno powiedzieć*. Odpowiedzi pozytywnej udzieliło 37,5% respondentów. Negatywnie na pytanie o plany wykorzystania odpowiedziało 9,4% badanych. Tak duży odsetek niepewności może wynikać stąd, że zastosowanie EWD zależy będzie od prawnego umocowania metody i odpowiednich zapisów zobowiązujących instytucje nadzoru do wykorzystywania wskaźnika EWD w swojej pracy. Badani, którzy deklarują wykorzystanie EWD w najbliższych latach, argumentowali to przede wszystkim szansą na *lepszą ocenę jakości pracy szkoły* (30%), *uzyskaniem informacji na temat jakości pracy szkół, które wizytują* (18%) oraz *możliwością zidentyfikowania szkół z problemami w działalności edukacyjnej* (16%).

Z powyższych danych można zatem wnioskować o gotowości do stosowania metody w tych instytucjach, które stanowią głównych odbiorców projektu EWD, realizowanego w Prioryecie III PO KL. Jednak niezbędnym warunkiem dla zapewnienia użyteczności tego instrumentu jest prowadzenie/organizowanie szkoleń i bieżący dostęp do aktualnych informacji o EWD, o czym mówili respondenci, odpowiadając na inne pytanie kwestionariusza.

Dla wykorzystania metody EWD w systemie oświaty ważne jest, aby uzupełniła się ona z innymi dostępnymi metodami badania jakości pracy szkoły. O konieczności łączenia metody EWD z innymi metodami, które wzajemnie się uzupełniają, mówili między innymi

koordynator i członkowie Zespołu Projektowego. Podkreślali, że dzięki temu wiedza o jakości pracy szkoły będzie pełna i dopiero wtedy będzie można rzetelnie planować pracę szkoły.

W związku z tym zapytaliśmy respondentów badania CATI, czy w ich placówkach stosuje się inne metody badania jakości pracy szkoły. Na podstawie zebranych danych ilościowych można stwierdzić, że właściwie każda z badanych placówek stosuje różne metody badania jakości swojej pracy. Z zaproponowanej kafeterii nauczyciele i dyrektorzy wskazywali najczęściej ewaluację wewnętrzną oraz analizę wyników egzaminów. Stosunkowo najrzadziej wskazywano ewaluację zewnętrzną (choć w grupie nauczycieli wskazało ją ponad 50% respondentów).

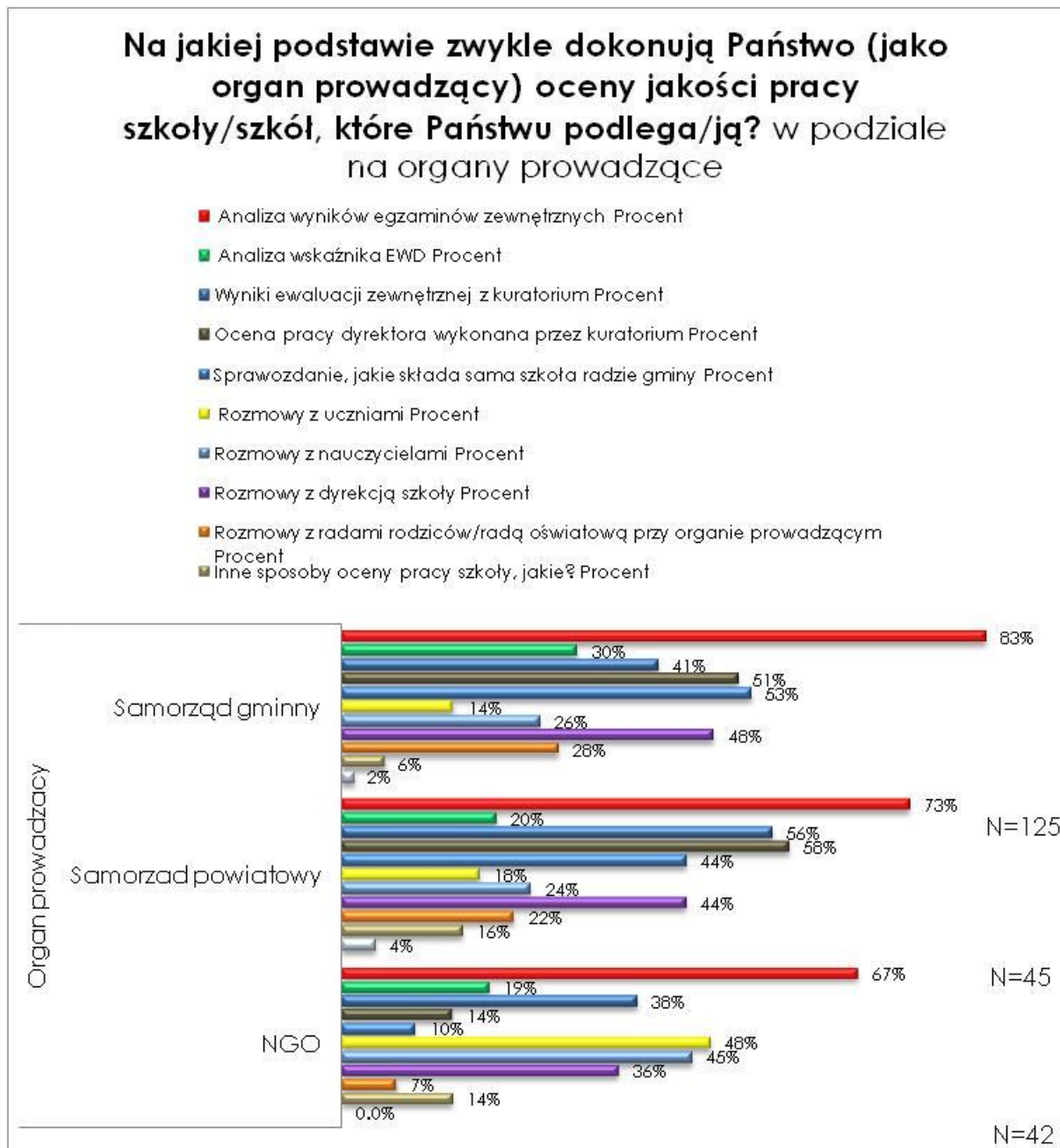

Źródło: CATI – nauczyciele, CATI - dyrektorzy

Wśród odpowiedzi otwartych, udzielonych na pytanie jakie inne metody stosują respondenci, dyrektorzy deklarowali, że oceniają pracę szkoły, między innymi poprzez *analizę frekwencji i w konkursach i olimpiadach; analizę sprawdzianów po szkole podstawowej i nauczania w klasach 1-3*. Wymieniano także różnego rodzaju diagnozy, np. *diagnoza klas drugich; diagnoza WSIP, diagnozowanie umiejętności przez nauczycieli w klasach; diagnozy bieżące, egzaminy próbne* a także testy (po klasie drugiej).

Zapytaliśmy także przedstawicieli organów prowadzących, czym kierują się, oceniając pracę szkół. Najczęściej wskazywaną odpowiedzią, zarówno przez organy samorządowe jak

i organizacje społeczne, była analiza wyników egzaminów zewnętrznych. Wśród przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego znaczny jest odsetek wskazań na ocenę pracy dyrektora przez kuratorium, co w przypadku organizacji pozarządowych prowadzących szkoły ma już dużo mniejsze znaczenie. Tu jednym z głównych źródeł wiedzy są opinie uczniów i rozmowy z nimi (aż 47,6%). Warto także podkreślić duży odsetek odpowiedzi analiza wskaźnika EWD, zwłaszcza w przypadku instytucji samorządowych.

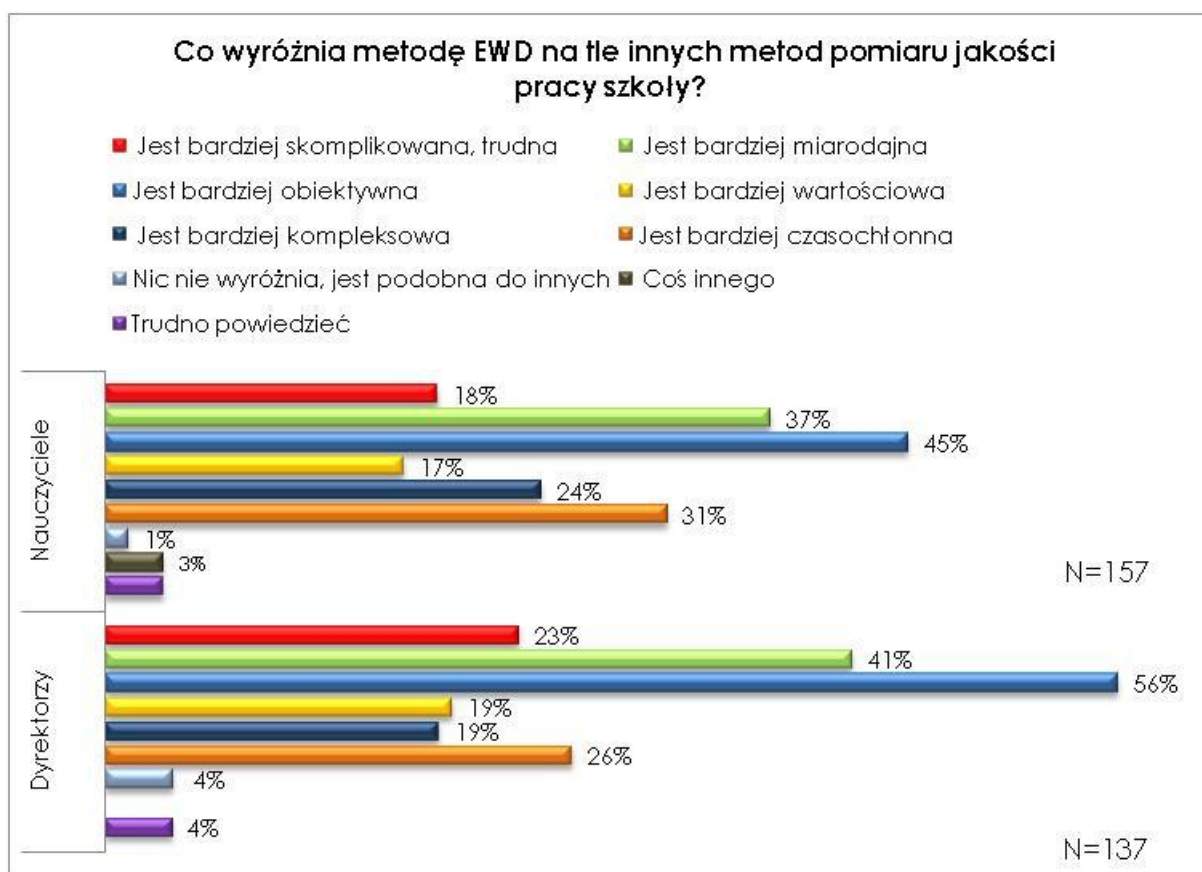

Źródło: CATI – organy prowadzące

W odpowiedziach otwartych przedstawiciele organów prowadzących szkoły deklarowali, że przy ocenie szkół biorą pod uwagę takie aspekty jak wyniki z ankiet (także kierowanych do rodziców), nabór do pierwszych klas, udział uczniów w olimpiadach, współpracę z innymi

szkołami, czy hospitacje. Pojawiały się też pojedyncze opinie badanych, że w ogóle nie oceniają jakości pracy szkoły, ponieważ nie należy to do zadań organu prowadzącego.

Jednym z elementów badania było zebranie informacji na temat potrzeby wykorzystania metody EWD jako miernika jakości kształcenia w porównaniu do innych sposobów oceny jakości kształcenia, takich jak na przykład: pomiar dydaktyczny, ewaluacja wewnętrzna, ewaluacja zewnętrzna, analiza wyników egzaminów zewnętrznych. Dlatego też zapytaliśmy respondentów o ocenę EWD w stosunku do innych, stosowanych przez nich metod badania. Nauczyciele i dyrektorzy w największym stopniu (odpowiednio 44,6% oraz 66,3%) uznali EWD za metodę *bardziej obiektywną* od innych. Kolejną cechą wyróżniającą na plus metodę EWD, zdaniem jej użytkowników, jest jej *większa miarodajność*. Na trzecim miejscu, w porównaniu z innymi metodami, badani wskazywali, że jest *bardziej czasochłonna* (31,2% wskazań). Szczegóły prezentuje poniższy wykres:

Źródło: CATI – dyrektorzy, CATI - nauczyciele

Biorąc pod uwagę opisane wyżej wyniki badania ilościowego, a także opinie rozmówców wywiadów indywidualnych oraz dane ze studium przypadku, warto podkreślić komplementarność metody EWD wobec innych metod badawczych jako jej podstawową cechę. Jak przyznał koordynator projektu, jest absolutnie niezbędne, by informacje, które

daje wskaźnik EWD, były uzupełniane o dane z innych źródeł. Można na podstawie zebranych danych stwierdzić, że badani nauczyciele i dyrektorzy zdają sobie z tego sprawę i traktują EWD jako jedną z kilku metod. Wynika to między innymi z faktu, że każda z metod ma swoje mocne i słabe strony i dopiero stosowanie kilku z nich pozwala mieć pewność, że obraz pracy szkoły uzyskany dzięki tym analizom będzie rzetelny i pełny.

Praktyka ze studium przypadku - Gliwice

Według relacji dyrektora gimnazjum w Gliwicach, obok liczenia wskaźnika EWD, w szkole tej stosuje się różnorodne metody mierzenia jakości pracy, w tym opierające się na wypracowanych własnych narzędziach, które są systematycznie udoskonalane. Wśród tychże warto wspomnieć o specjalnych arkuszach – na początku roku wychowawca zakłada arkusz, w którym wypisuje nazwiska wszystkich wychowanków. Przy każdej osobie wpisywane są w odpowiednie rubryki dane z różnych źródeł:

- wynik ze sprawdzianu po szkole podstawowej;
- wyniki testów diagnozujących na wejściu, przeprowadzanych przez szkołę. (diagnozujących trzy przedmioty: język polski, język obcy oraz matematykę);
- wyniki egzaminów próbnych, przygotowywanych przez szkołę;
- wynik egzaminu zewnętrznego.

Jak przyznała dyrektor szkoły, dzięki temu narzędziu *można obserwować los każdego ucznia szkoły*. Wyniki są analizowane przez nauczycieli i radę pedagogiczną, poszukiwane są źródła określonych tendencji i planowane działania wspierające.

Poza opisanym wyżej arkuszem szkoła stosuje inne, „tradycyjne” metody, takie jak: pomiar dydaktyczny, analiza wyników egzaminów zewnętrznych, analiza wyników konkursów przedmiotowych, zestawienie średnich ocen z przedmiotów.

Dyrektor szkoły podkreślała, że stosowanie EWD w oderwaniu od innych metod *zubożałoby obraz jakości pracy placówki*. EWD jest *postrzegane jako metoda ważna i cenna*, ale zdaniem badanych *nie może zastąpić innych źródeł wiedzy o pracy szkoły*.

Podsumowanie

Mocną stroną metody EWD, zdaniem wszystkich jej użytkowników, jest jej wysoka przydatność. Jest to pierwsze narzędzie do analizy wyników egzaminów zewnętrznych, które

bezpośrednio dostarcza wiedzy na temat jakości pracy szkoły oraz wiedzy o czynnikach ją warunkujących. Metoda jest komplementarna wobec innych stosowanych dotąd metod pomiaru jakości, podnosi poziom ewaluacji wewnętrznej w szkole, ponieważ dostarcza dodatkowych informacji. Przeprowadzona na podstawie wskaźnika EWD diagnoza ma kluczowe znaczenie w tworzeniu planów naprawczych. Ponadto, metoda EWD oceniana jest jako obiektywna, a zatem odpowiednia do dokonywania porównań między szkołami, co ma kluczowe znaczenie dla rodziców oraz organów prowadzących i instytucji nadzoru pedagogicznego.

Najczęściej wskazywaną słabą stroną metody była natomiast jej złożoność, czy wręcz – zdaniem części respondentów – trudność, wymagająca od użytkowników zdobycia bardziej specjalistycznej wiedzy, do której nie zawsze mają dostęp. Wydaje się, iż część użytkowników wciąż ogranicza się do wyliczeń z wykorzystaniem podstawowych zmiennych, brakuje im natomiast umiejętności stosowania i interpretacji dodatkowych danych. Część respondentów wyrażała także wątpliwości co do adekwatności EWD w ocenianiu pracy szkół. Zastrzeżenie to wynika z opinii badanych na temat słabości systemu egzaminów zewnętrznych, co – jak zauważają – negatywnie wpływa na jakość metody, ponieważ do obliczenia wskaźnika EWD potrzebne są wyniki z egzaminów.

Warto jednak zauważyć, iż nawet podmioty niestosujące EWD deklarują zainteresowanie tą metodą. Wydaje się zatem, iż przy systematycznym wsparciu szkoleniowym (nakierowanym na kształtowanie umiejętności interpretacji danych otrzymywanych dzięki stosowaniu EWD oraz na wskazywanie korzyści płynących z jego stosowania) wskaźnik może stać się narzędziem powszechnie wykorzystywanym w systemie edukacji.

Czynniki warunkujące wdrażanie EWD

- 1. Czy (działania MEN) zabezpieczają/utrwalają dotychczasowy kapitał i zasoby wypracowane w tym obszarze?*
- 2. Czy działania prowadzone przez MEN tworzą trwałe mechanizmy upowszechniania i wdrażania EWD?*
- 3. Jakie warunki powinny być spełnione, jakie działania podjęte, aby metoda mogła być wykorzystywana w sposób prawidłowy i wartościowy w systemie oświaty?*
- 4. Jakie są bariery (prawne, organizacyjne lub inne) we wdrażaniu EWD w systemie edukacji?*
- 5. Jak zdiagnozowane bariery powinny być likwidowane?*

Dla analizy skuteczności wdrażania metody EWD w systemie oświaty niezbędne jest wskazanie czynników, które mają wpływ na ten proces. Dlatego poniżej omawiamy kolejno kwestie warunkujące wdrażanie EWD.

W pierwszej kolejności wskazujemy **czynniki kluczowe**, ponieważ bez ich uwzględnienia prawidłowe wdrażanie metody EWD w systemie oświaty nie będzie możliwe. To one przyczyniają się do zabezpieczenia i utrwalania wypracowanych w projekcie EWD produktów, rezultatów i zasobów. Do grupy tej należą następujące zagadnienia:

- zapewnianie jakości egzaminów zewnętrznych;
- informowanie o EWD;
- szkolenia na temat EWD.

W drugiej grupie znajdują się czynniki, które również mają pozytywny wpływ na wdrażanie EWD, ale ich charakter nie jest priorytetowy, są raczej **wspomagające**:

- włączenie wskaźnika EWD do PO KL;
- powstanie i doskonalenie Kalkulatora EWD;
- zainteresowanie i oddolna inicjatywa osób pracujących w różnych instytucjach systemu oświaty;
- nastawienie wobec metody EWD;
- powiązania projektu EWD z innymi projektami – komplementarność działań służących podnoszeniu jakości systemu oświaty;
- aktywność MEN w działaniach informacyjnych na temat EWD.

Wdrażanie metody EWD, mimo jej wielu zalet, stanowi niemałe wyzwanie dla systemu oświaty. Istnieje bowiem szereg barier, które spowalniają tempo upowszechniania metody i obniżają skuteczność działań. Dlatego też, analizując czynniki warunkujące wdrażanie EWD, zwracamy uwagę na problemy z tym związane.

Zapewnianie jakości egzaminów zewnętrznych (spójna koncepcja egzaminów)

Podstawowym czynnikiem warunkującym wykorzystanie metody EWD oraz upowszechnienie jej w systemie oświaty jest jej powiązanie z systemem egzaminów zewnętrznych, ponieważ do obliczania wskaźnika wykorzystuje się dane pochodzące z tychże egzaminów. Perspektywy upowszechniania i wdrażania EWD są zatem warunkowane także przez rozwój samego systemu egzaminów zewnętrznych. Zdaniem przedstawicieli Zespołu Projektowego zależność jest obustronna – również metoda EWD jest niezbędna do rozwoju systemu egzaminów, stanowi bowiem jeden z najważniejszych instrumentów wykorzystujących wyniki egzaminów w funkcji ewaluacyjnej (przede wszystkim w ewaluacji wewnątrzszkolnej). Z drugiej strony jednak, wszelkie zarzuty i wątpliwości wobec systemu egzaminów przekładają się bezpośrednio na wykorzystanie i możliwości wdrażania EWD.

Pierwszą kwestią, przywoływaną zarówno przez Zespół Projektowy jak i innych przedstawicieli systemu oświaty (przede wszystkim pracowników ODN, ale także przedstawicieli szkół), jest rzetelność i trafność sprawdzianów oraz egzaminów. Jak zauważali respondenci z ODN, każdy egzamin czy sprawdzian mierzy ograniczony zakres kompetencji i umiejętności, które

można sprawdzić w formie pisemnej. Zastrzeżenia co do wiarygodności tej formy sprawdzania wiedzy przekładają się na wątpliwości związane z EWD:

Jeśli ktoś kwestionuje jakość egzaminu albo arkusza, albo niedoskonałość jego, albo tylko to w ogóle, że on jest wyłącznie pisemny i wyłącznie z tych rzeczy, które są sprawdzalne tą metodą, to w tym momencie EWD będzie miało te same wady. Będzie obarczone tym samym grzechem pierworodnym dlatego, że EWD po prostu oblicza się na podstawie progowych egzaminów. [ODN]

Przedstawiciele Zespołu Projektowego podkreślali, że dokładne wyliczenie wskaźnika EWD wymaga rzetelnego skonstruowania i oceny arkuszy egzaminacyjnych. Poziom polskich sprawdzianów i egzaminów wciąż budzi zastrzeżenia, w porównaniu do światowych standardów:

Dla nas jest to tylko problem, żeby te testy były dostatecznie trafne i rzetelne. Szczególnie chodzi o rzetelność, która wymaga zdecydowanie postępowania się współczesnymi wymaganiami tworzenia testu. Ale jesteśmy niestety bardzo daleko.[ZP]

Respondenci z Zespołu Projektowego wzięli nadzieje z kolejnymi reformami systemu egzaminacyjnego. Badani liczyli na to, że będą one służyć doskonaleniu arkuszy. Kluczowe znaczenie ma ich zdaniem także maksymalne zestandaryzowanie oceny poszczególnych zadań, tak by wyniki w kolejnych latach, lub w różnych regionach, były porównywalne. Przedstawiciele ośrodków doskonalenia nauczycieli, w wywiadach pogłębionych, wyrażali również obawę dotyczącą różnicy w strukturze sprawdzianu przeprowadzanego w ostatnim roku nauki w szkole podstawowej (jeden arkusz obejmujący zarówno blok humanistyczny jak i matematyczno-przyrodniczy) oraz egzaminu gimnazjalnego (oddzielne arkusze obejmujące blok humanistyczny i matematyczno-przyrodniczy). Odmierna formuła¹³ i brak „bezpośredniego przełożenia” arkuszy egzaminacyjnych z dwóch poziomów kształcenia może ich zdaniem rodzić wątpliwości co do adekwatności porównywania osiągnięć. Podobny problem istnieje we wprowadzanym aktualnie wskaźniku EWD dla egzaminu maturalnego (matura, w przeciwieństwie do egzaminu gimnazjalnego ma charakter przedmiotowy, a nie blokowy, ponadto istnieje możliwość wyboru poziomu egzaminu). Członkowie Zespołu, obecni podczas wywiadu grupowego, podkreślali że powyższe obawy są nieuzasadnione. Zespół Projektowy EWD wypracował bowiem rozwiązania statystyczne

---

¹³ Planowana jest zmiana formuły egzaminu gimnazjalnego. Zmiany dotyczyć będą między innymi komunikowania wyników, co ułatwi obliczanie EWD – zdający uzyska informację z podziałem na wyniki częściowe: polonistyczny, historyczno-społeczny, matematyczny, przyrodniczy, z języka obcego oraz temat i opis projektu.

likwidujące te potencjalne problemy, a zatem odmienne formuły testów nie stanowią przeszkody. Symptomatyczne jest jednak, iż nie wszystkie podmioty w systemie oświaty mają tę wiedzę. Warto zatem wzmocnić działania informacyjne w tym zakresie, zwłaszcza, że podczas badania pojawiły się głosy, iż szkoły nie chcą rozpoczynać stosowania metody EWD w okresie zbliżających się zmian w zakresie egzaminów zewnętrznych.

Istotnym problemem, zauważanym przez Zespół Projektowy, jest wciąż niedostateczne wykorzystanie ewaluacyjnej funkcji egzaminów zewnętrznych. Zarówno komisje egzaminacyjne (CKE i OKE), jak i media koncentrują się wyłącznie na omawianiu „surowych” wyników testów i egzaminów, ewentualnie porównywaniu szkół. Zdaniem Zespołu Projektowego nawet istniejący w CKE do 2009 roku Wydział Badań, Analiz i Ewaluacji głównie zajmował się ewaluacją samego systemu egzaminacyjnego, a nie wykorzystaniem wyników egzaminów na rzecz doskonalenia systemu oświaty. Nie zwraca się wystarczającej uwagi na rolę, jaką egzaminy mogą odgrywać w ewaluacji systemu i polityki oświatowej – np. programów nauczania i podręczników szkolnych lub we wprowadzaniu innowacji.

Problem ten przywołał także koordynator projektu, który dostrzega nadmierne skoncentrowanie się na wykorzystaniu systemu egzaminów jedynie w formie weryfikacji i brak ich przełożenia na doskonalenie działań w systemie oświaty:

Dla głównej funkcji selekcyjnej ta cała droga maszynaria nie jest potrzebna. Tak naprawdę dla niej racją bytu jest ta funkcja ewaluacyjna, która jest w powijakach. [ZP]

Sytuacja ta stanowi jedno z głównych źródeł negatywnego obrazu egzaminów zewnętrznych zarówno wśród pracowników systemu oświaty, jak i szerszej opinii publicznej. Wzmacniany jest on przekazami medialnymi koncentrującymi się na niedociągnięciach systemu egzaminów lub wręcz podważającymi ich sens. Brakuje zatem pozytywnych sytuacji i zdarzeń, które służyłyby budowaniu innej funkcji systemu egzaminów.

Teza o stosunkowo niskiej legitymizacji systemu egzaminów znajduje potwierdzenie także w wywiadach z innymi przedstawicielami systemu oświaty, którzy przyznawali, iż negatywny wizerunek egzaminów zewnętrznych może przekładać się na postrzeganą wiarygodność wskaźnika EWD. Dlatego też, jak zauważają pracownicy Zespołu Projektowego, pożądana byłaby większa aktywność MEN w upowszechnianiu wiedzy na temat roli egzaminów zewnętrznych i wspieranie jego funkcji ewaluacyjnych. W braku takiego aktywnego wsparcia upatruje się bowiem przyczyn obecnego stanu rzeczy:

Ja mam wrażenie, że Ministerstwo zupełnie zostawiło system egzaminacyjny [...]. W ogóle nie prowadzi żadnej akcji propagującej system i tłumaczącej, po co ten system egzaminów istnieje. Jak ono nie tłumaczy, po co istnieje system egzaminów zewnętrznych, to tak samo EWD jest zostawiana sama sobie. [ekspert]

Zatem uświadamianie, iż system egzaminów zewnętrznych jest potrzebny i służy przede wszystkim doskonaleniu systemu kształcenia, mogłoby zaowocować pozytywnym nastawieniem instytucji i placówek oświatowych wobec EWD. Zdaniem Zespołu Projektowego wskaźnik ten jest jednym ze sposobów komunikowania wyników egzaminów zewnętrznych.

W związku z tym pożądanym jest, aby CKE rozbudowywała funkcje ewaluacyjne na rzecz całego systemu oświaty, pokazując szerokie możliwości wykorzystania wyników egzaminów. Dałoby to, zdaniem koordynatora projektu EWD, także szanse na trwałe wpisanie metody EWD w system oświaty:

Trzeba będzie już bardzo konkretnie myśleć o tym, jakie warunki muszą być spełnione, żeby efekty tego projektu miały szanse na trwałość, a tym samym żeby były szanse na to, żeby te wyniki egzaminacyjne faktycznie były takim impulsem doskonalenia uczenia w szkołach. Bo tylko wtedy ten system egzaminacyjny będzie miał sens. [ZP]

Aby pokonać barierę, jaką jest brak zrozumienia funkcji ewaluacyjnych systemu egzaminów zewnętrznych i metody EWD, niezbędna jest między innymi stała współpraca Zespołu Projektowego z ekspertami CKE odpowiedzialnymi za opracowywanie materiałów egzaminacyjnych. Wymaga to powiązania instytucjonalnego Zespołu EWD oraz CKE. Obecnie Zespół pracuje w ramach CKE, ale w praktyce jego współpraca z Wydziałem Gimnazjów CKE czy innymi wydziałami merytorycznymi jest znikoma. Na przykład, w pracach Zespołu nie uczestniczą przedstawiciele Wydziału Sprawdzianów czy Wydziału Egzaminów Gimnazjalnych CKE. Ponadto, stosunkowo częste zmiany na stanowisku dyrektora CKE nie tylko utrudniają ewentualną współpracę CKE z Zespołem Projektowym EWD i doskonalenie wskaźnika, ale w ogóle tworzenie trwałej formuły egzaminów zewnętrznych.

Podsumowując, wdrażanie i upowszechnianie EWD zależy od jakości egzaminów zewnętrznych, których wyniki wykorzystuje się przy obliczaniu wskaźnika, a także od ich stosowania w codziennej praktyce szkoły. Niezbędne jest zatem opracowanie i utrzymanie spójnej koncepcji egzaminów na różnych szczeblach kształcenia pod względem ich funkcji, struktury i trafności. Wiąże się to z koniecznością prowadzenia działań informacyjnych na temat egzaminów zewnętrznych i metody EWD (korzyści, jakie daje ona różnym instytucjom oświatowym) oraz efektywnością współpracy ekspertów systemu egzaminów z osobami odpowiedzialnymi za doskonalenie metody EWD.

Informowanie o EWD

Kolejnym warunkiem upowszechniania i wdrażania wskaźnika EWD jest systematyczne budowanie kapitału wiedzy na jego temat wśród różnych interesariuszy, na różnych szczeblach systemu oświaty. Jest to więc informowanie o metodzie i możliwościach jej zastosowania, wskazywanie korzyści, czyli dostarczanie ogólnej, podstawowej wiedzy z zakresu EWD. Mimo że projekt jest realizowany od ponad pięciu lat i stale są podejmowane działania w tym zakresie, krzewienie wiedzy o metodzie EWD nadal jest potrzebne, na co przykładem mogą być odpowiedzi udzielone przez przedstawicieli dyrektorów niezających metody.

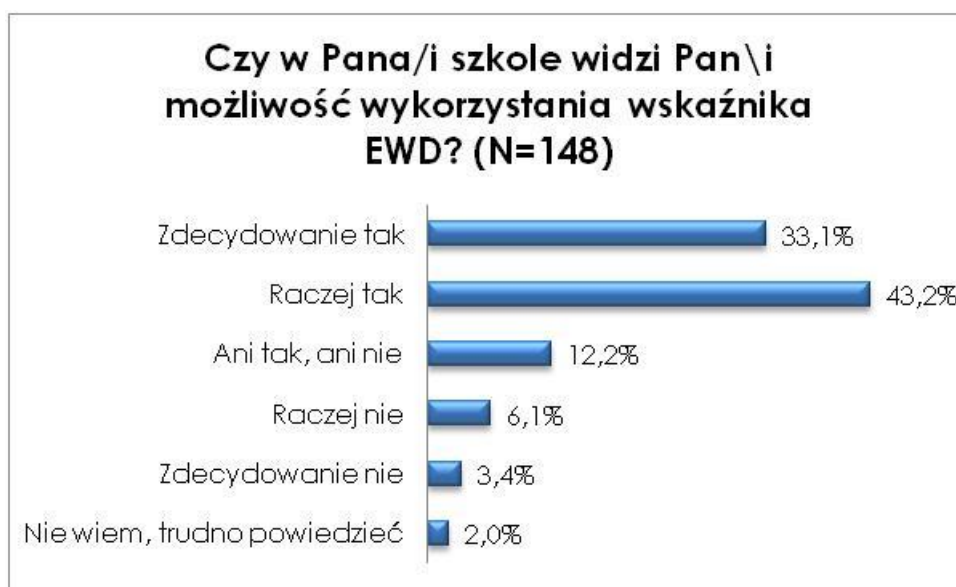

Źródło: CATI – dyrektorzy (nie znający EWD)

Jak wynika z badania CATI, dyrektorzy szkół, którzy dotychczas nie zetknęli się z pojęciem EWD, najbardziej byliby zainteresowani informacjami o korzyściach, jakie płyną ze stosowania tej metody (73%). Dla ponad 30% ważne byłyby również dane o kosztach związanych z wprowadzeniem i używaniem EWD, a dla kolejnych 13% respondentów znajomość jej ograniczeń.

Podobne potrzeby informacyjne deklarują przedstawiciele organów prowadzących. W tej grupie respondentów informacji podstawowych o metodzie (czym jest metoda oraz na czym polega) potrzebuje 83% badanych, 69% wskazań dotyczyło korzyści, jakie szkoły mogą osiągnąć dzięki stosowaniu EWD. Ponad połowa badanych deklaruje też potrzebę uzyskania wiedzy, jak obliczać wskaźnik EWD. Na uwagę, ponadto, zasługuje fakt, że ponad 48% respondentów chciałoby zdobyć informacje o instytucjach szkolących w zakresie EWD, co dowodzi, że respondenci nie mają także wiedzy, gdzie mogą uzyskać wsparcie w zakresie podnoszenia wiedzy o EWD.

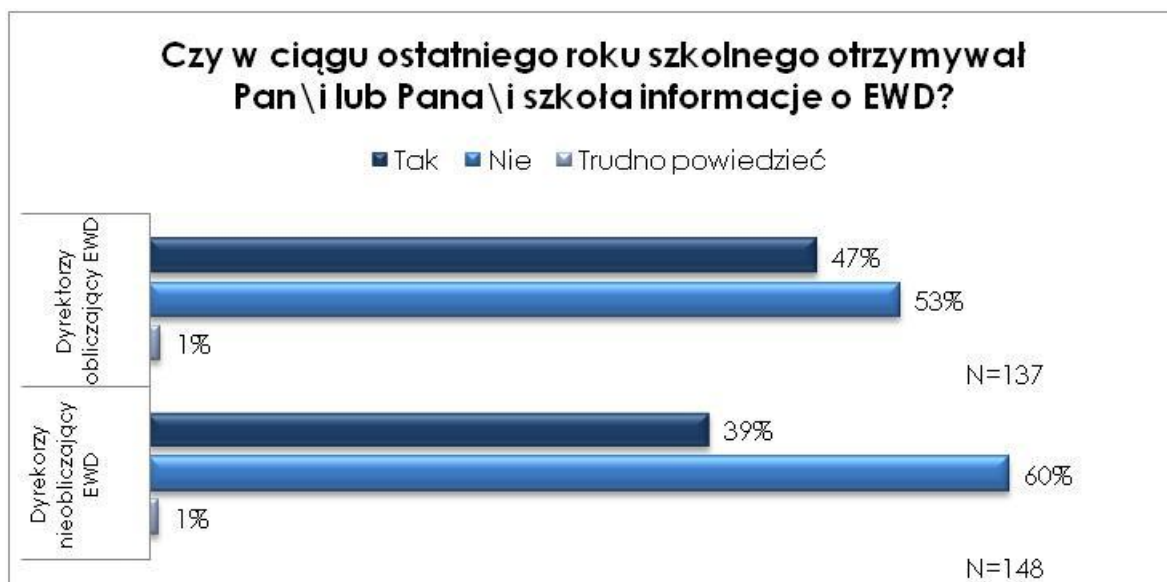
Warto tu też dodać, że wśród dyrektorów szkół – znających EWD, ale dotychczas nie stosujących tej metody – wysoki jest odsetek deklaracji dotyczących możliwości wykorzystania EWD w pracy placówki (ponad 76% odpowiedzi zdecydowanie *tak* i *raczej tak*). A zatem można wnioskować, że posiadanie nawet podstawowej wiedzy o EWD stanowi ważny impuls dla dalszego zainteresowania tą metodą.

Źródło: CATI – dyrektorzy (nie znający EWD)

Informacje o EWD, choćby na podstawowym poziomie, przekazywane jak najszerszemu gronu uczestników systemu oświaty są potrzebne dla rozwoju metody, ponieważ to one stanowią zachętę do dalszego pogłębiania wiedzy na ten temat. Następnie, jeśli kompetencje w tym zakresie nie ograniczają się do ogólnych informacji o EWD, ale oznaczają posiadanie praktycznych umiejętności obliczania i interpretacji wskaźnika, wówczas często jest to bodziec do dalszego poszukiwania informacji, interesowania się na bieżąco tym zagadnieniem. Informowanie o EWD jest więc czynnikiem, który wytwarza mechanizm upowszechniania i wdrażania metody w systemie oświaty.

Potwierdzają to wyniki wywiadów CATI przeprowadzonych wśród dyrektorów szkół – dyrektorzy, którzy znają i stosują EWD w swoich placówkach, częściej deklarują otrzymywanie informacji na ten temat niż dyrektorzy, którzy co prawda znają pojęcie EWD, ale nie stosują tego wskaźnika w swojej pracy, co obrazuje poniższy wykres:

Źródło: CATI - dyrektorzy

Respondenci znający metodę EWD deklarują, iż wiedzę o EWD czerpią najczęściej z informacji przekazywanych przez CKE/OKE, co zapewne wiąże się z faktem, że instytucje te przekazują dane na temat egzaminów i ich wyników. Ważnym źródłem informacji są kuratoria oświaty oraz ośrodki doskonalenia nauczycieli i firmy szkoleniowe, które przesyłają do szkół oferty szkoleń, między innymi dotyczących EWD. Źródłem informacji o EWD, choć już nie tak często wskazywanym, są też materiały MEN zamieszczone na stronie internetowej Ministerstwa.

Ogromną rolę odgrywa też strona projektu www.ewd.edu.pl. Znaleźć tu można nie tylko ogólne informacje o wskaźniku i możliwościach zastosowania metody, ale też materiały z kolejnych szkoleń organizowanych przez Zespół Projektowy, artykuły naukowe oraz przykłady praktycznego zastosowania EWD w szkołach. Dla wszystkich badanych grup strona internetowa była jednym z kluczowych źródeł informacji, zwłaszcza że, jak podkreślano, wskaźnik EWD jest cały czas doskonalony i właśnie w Internecie najlepiej szukać bieżących informacji o postępach projektu. Ponadto, na stronie istnieje możliwość wpisania się na listę adresową odbiorców newslettera, dzięki czemu wszystkie najnowsze zmiany w projekcie zostaną automatycznie wysłane do prenumeratorów, jak to miało miejsce ostatnio, –gdy na stronie internetowej projektu została umieszczona najnowsza wersja Kalkulatora EWD PLUS.

Warto zatem pokreślić, iż w procesie wdrażania EWD w polskim systemie oświaty wykorzystywane są różne kanały, jakimi przekazywane są informacje na temat EWD. Ta różnorodność jest korzystna dla upowszechniania EWD, ponieważ zwiększa komplementarność informacji i gwarantuje dotarcie do szerokiego grona odbiorców. Tym samym zwiększa się skuteczność upowszechniania i wdrażania metody.

Zakres wiedzy interesariuszy systemu oświaty na temat metody EWD i korzyści płynących z jej stosowania jest zróżnicowany. Dyrektorzy szkół, nauczyciele, przedstawiciele organów prowadzących i nadzoru mogą posiadać wiedzę o EWD na różnym poziomie. Jednak im więcej instytucji na różnych szczeblach systemu oświaty posiada wiedzę na temat EWD, tym sprawniej przebiega upowszechnianie metody w systemie.

Przykładem może być województwo śląskie (na jego terenie przeprowadzone zostało studium przypadku w ramach niniejszego badania), gdzie wykorzystanie EWD ma charakter systemowy.

Praktyka ze studium przypadku - Gliwice

Działania upowszechniające EWD w województwie są prowadzone nieprzerwanie od 2005 roku. Już po pierwszej „Szkole EWD” uczestnicy tego zjazdu (głównie edukatorzy, którzy wcześniej brali aktywny udział w programach takich jak „Nowa Matura”) powołali zespół zainteresowany wdrażaniem EWD, do którego dołączyli przedstawiciele OKE Jaworzno. Współpraca zespołu z OKE sprawia, że Komisja udostępnia wyniki egzaminów zewnętrznych każdej ze szkół w takiej formie, aby łatwo importować je do Kalkulatora EWD.

W 2009 r. przy Śląskim Kuratorium Oświaty powstał Zespół ds. EWD, którego celem jest integrowanie pracy KO w Katowicach, OKE w Jaworznie i śląskich ośrodków doskonalenia nauczycieli - WOM w Katowicach, RODN w Bielsku-Białej itp. Zespół działający w takich ramach jest odpowiedzialny za przygotowanie szkół do wykorzystania EWD w ich pracy. Bliska współpraca kluczowych instytucji oświatowych na Śląsku stanowi dobrą praktykę w procesie wdrażania EWD.

Z inicjatywy zespołu w całym województwie odbywają się systematyczne szkolenia dla dyrektorów gimnazjów. Oprócz kształcenia dyrektorów, na podstawowym poziomie organizowane są również szkolenia praktyczne dla nauczycieli bądź dyrektorów ze śląskich gimnazjów w zakresie liczenia i interpretacji wskaźnika EWD.

Mimo wielu działań popularyzujących EWD i występowania pozytywnych przykładów przekazywania informacji na temat metody, poziom upowszechnienia EWD w świadomości społecznej jest nadal niski. Przedstawiciele Zespołu Projektowego wskazują różne instrumenty docierania do różnych grup odbiorców: strona internetowa EWD, materiały szkoleniowe, konferencje, szkolenia oraz media. Jednocześnie zwracają uwagę, że sam Zespół nie jest w stanie odpowiadać za działania upowszechniające:

Grupa dziesięcioosobowa, pracująca przede wszystkim nad rozwojem metodologii tego [EWD] ani nie miała zrobić, ani nie robi. Znaczący w tym zakresie, w jakim mamy podpisane zadania, to upowszechniamy, robimy, a jak mamy w większym zakresie, to już jest nasza inicjatywa. [ZP]

Brakuje działań PR dotyczących EWD. Problematyka związana z EWD niemal nie jest poruszana ani w ogólnokrajowych, ani w lokalnych mediach. Dziennikarze nie mają wystarczającej wiedzy na temat wskaźnika, a zatem albo nie poruszają tego zagadnienia, albo przedstawiają je w mylący sposób.

Znikomą wiedzę o EWD jako o metodzie mierzenia jakości pracy szkół oraz o właściwościach tego wskaźnika mają też instytucje pośredniczące, które realizują programy na rzecz podnoszenia jakości oświaty, finansowane z funduszy strukturalnych. Pracownicy IP nie otrzymali żadnych informacji ani wytycznych z IZ na temat EWD, więc często po prostu nie są świadomi istnienia EWD i dlatego też nie odczuwają potrzeby, aby taką wiedzę zdobyć. Ponadto ich zdaniem brak wiedzy wynika między innymi z faktu, że nadal zbyt mało placówek powołuje się na EWD w projektach składanych na konkursy grantowe.

Szkolenia poświęcone EWD

Chociaż z badania wynika, że warunek dostępu do informacji na temat metody i wskaźnika EWD jest stopniowo spełniany – a więc coraz większe grono uczestników systemu oświaty zna to pojęcie – to dla prawidłowego wdrażania metody niezbędne jest zapewnienie systematycznych szkoleń na ten temat.

Szkolenia dotyczące EWD, a szczególnie kolejne edycje *Szkół EWD*, są prowadzone przez Zespół Projektowy. Dotychczas w ramach projektu zorganizowano następujące *Szkoły EWD*:

1. **20-22 sierpnia 2006** – uczestnicy: przedstawiciele ośrodków doskonalenia nauczycieli, ok. 120 osób;
2. **21-22 września 2006** – uczestnicy: pracownicy systemu egzaminów zewnętrznych, ok. 60 osób;
3. **4-6 kwietnia 2008** – uczestnicy: przedstawiciele ośrodków doskonalenia nauczycieli, nauczyciele gimnazjów, ok. 100 osób;
4. **28-29 marca 2009** – uczestnicy: przedstawiciele ośrodków doskonalenia nauczycieli, nauczyciele gimnazjów, ok. 150 osób;
5. **18-19 września 2009** – uczestnicy: pracownicy systemu egzaminów zewnętrznych, ok. 50 osób;
6. **9-11 kwietnia 2010** – uczestnicy: przedstawiciele ośrodków doskonalenia nauczycieli, nauczyciele i dyrektorzy gimnazjów, nauczyciele i dyrektorzy szkół ponadgimnazjalnych, ok. 150 osób;

7. **1-3 kwietnia 2011** – uczestnicy: 120 wizytatorów ds. ewaluacji oraz 16 przedstawicieli okręgowych komisji egzaminacyjnych.

Zestawienie szkoleń organizowanych przez Zespół Projektowy dowodzi, że Szkoły EWD obejmowały najbardziej znaczące grupy interesariuszy systemu oświaty. Byli to:

- Edukatorzy, których zadaniem było przekazywanie wiedzy o EWD między innymi w szkołach.
- Pracownicy CKE i OKE, gdyż ich wiedza o EWD pozwala budować płaszczyznę współpracy Zespołu Projektowego z systemem egzaminów zewnętrznych i tworzyć mechanizmy wdrażania i upowszechniania EWD.
- Przedstawiciele organu sprawującego nadzór pedagogiczny – zgodnie z rozporządzeniem MEN z dnia 9 października 2009 roku w sprawie nadzoru pedagogicznego – zatrudnieni na stanowiskach wymagających kwalifikacji pedagogicznych, do zakresu zadań których należy przeprowadzanie ewaluacji w szkołach i placówkach (a więc którzy mogą i powinni wykorzystywać EWD we wspieraniu szkół).

Szkoły EWD były przygotowywane z myślą o specyficznych grupach odbiorców. Przygotowywano specjalistyczne materiały szkoleniowe oraz program zajęć dostosowany do wymagań i potrzeb uczestników. To, że podczas Szkół udało się odpowiedzieć na potrzeby informacyjne uczestników potwierdzają wysokie wyniki ankiet ewaluacyjnych przedstawione na stronie internetowej projektu.

Warto też zauważyć, że Szkoły EWD mają charakter cykliczny, a więc w miarę zaawansowania projektu uczestnicy mogą zapoznać się z aktualnymi danymi dotyczącymi EWD.

Mimo wysokiej jakości Szkół EWD jest to jednak działanie zdecydowanie niewystarczające w stosunku do zapotrzebowania całego systemu oświaty, o czym świadczy chociażby fakt, że bardzo szybko zapełnia się lista uczestników albo że po zakończeniu tegorocznej „Szkoły EWD” dla wizytatorów pojawiła się potrzeba kolejnych szkoleń dla tej grupy.

Dla utrwalania kapitału wiedzy o EWD szczególne znaczenie miała pierwsza Szkoła EWD, która odbyła się w sierpniu 2006 roku i była adresowana do pracowników placówek doskonalenia nauczycieli:

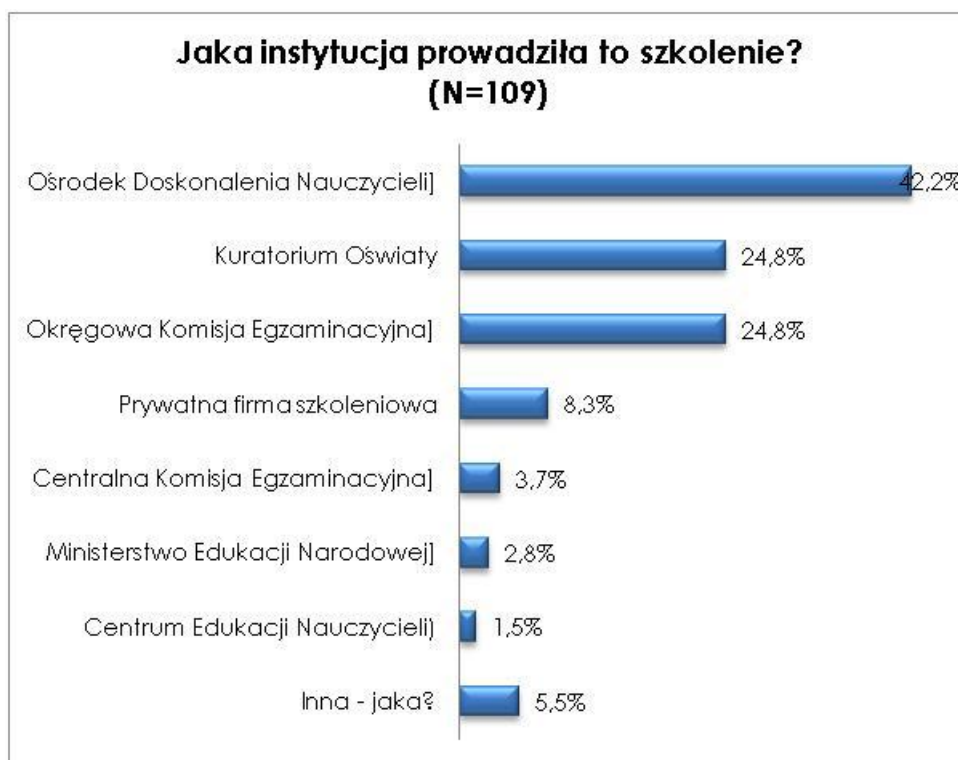
Duża grupa edukatorów z całego kraju została przeszkolona jednocześnie (nie kaskadowo) przez twórców polskiej koncepcji EWD i została wyposażona w świetne materiały dydaktyczne (prezentacje, artykuły naukowe, przykładowe arkusze kalkulacyjne, propozycje ćwiczeń)¹⁴.

---

¹⁴ Artykuł podsumowujący Szkołę EWD: www.ewd.edu.pl

Miała ona przygotować grono edukatorów do przeprowadzenia szkoleń kaskadowych wśród dyrektorów gimnazjów, które to szkolenia były organizowane w roku szkolnym 2006/2007. Podczas nich przekazywano podstawowe informacje o metodzie, omówiono specyfikę wskaźnika i przedstawiono korzyści, jakie daje jego stosowanie. Problemem jest jednak to, że część edukatorów poprzestała na wiedzy uzyskanej podczas pierwszej Szkoły EWD i prowadząc szkolenia, bazuje na materiałach otrzymanych w 2006 roku. Z jednej strony to dobrze, że przekazują nadal informacje o EWD, jednak nie zawsze są to dane aktualne, przez co działanie upowszechniające metodę nie jest w pełni skuteczne.

Różne podmioty od kilku lat organizują szkolenia poświęcone EWD, co też świadczy o fakcie dużego zapotrzebowania na wiedzę. Placówki te (także firmy prywatne) starają się wyjść na przeciw rosnącemu popytowi w środowisku edukacyjnym. Szkolenia najczęściej prowadzone były (i nadal są) przez ośrodki doskonalenia nauczycieli (ponad 42% wskazań). Na kolejnym miejscu (z równą liczbą wskazań) znalazły się kuratoria i OKE.

Źródło: CATI - dyrektorzy

Inicjatywy szkoleniowe stopniowo rozwijają się w skali kraju, a na różnego rodzaju szkolenia często zapraszani są eksperci z Zespołu Projektowego Dzięki temu uczestnicy mają dostęp do wiedzy „z pierwszej ręki”. Ponadto osoby z Zespołu mają nie tylko szczegółową wiedzę, ale

też są zafascynowane metodą EWD, więc niejednokrotnie ich nastawienie udziela się wielu uczestnikom, zachęcając ich do dalszego uczenia się.

Szkolenia są prowadzone między innymi w formie grantów kuratorskich albo szkoleń zamawianych przez dyrektorów szkół dla całej rady pedagogicznej. Zwłaszcza podstawowa, ogólna wiedza nie jest wystarczająca dla wykorzystania EWD. Metoda EWD wymaga znajomości podstaw statystyki i interpretacji danych statystycznych. Do tego niezbędne są szkolenia praktyczne. Jeśli więc szkolenie dotyczące EWD dostarcza tego rodzaju wiedzy i umiejętności, zwiększa się szansa na stosowanie tej metody EWD w szkole. Niemal 80% pytanym dyrektorów szkół, w których obliczany jest wskaźnik, przyznało, że pracownik szkoły dokonujący obliczeń, brał wcześniej udział w szkoleniach.

Ważnym czynnikiem dla skuteczności wdrażania EWD jest przeszkolenie zespołów z danej placówki, a nie pojedynczych osób. Nawet jeśli dyrektor jest przekonany o wartości EWD, ważne by miał wsparcie w gronie pedagogicznym. Nie wszyscy są zaangażowani w obliczanie i interpretację EWD, ale wszyscy posiadają wiedzę, która pozwala rozwiązać obawy związane z tą metodą badania jakości pracy szkoły. Dzięki temu mają większą możliwość omawiania wyników wskaźnika podczas rad pedagogicznych.

Z drugiej strony szkolenia takie zwykle finansowane są z własnych budżetów instytucji, czyli szkoły same muszą płacić za szkolenia, co stanowi istotną barierę dla części placówek. Potrzebne są zatem dodatkowe środki finansowe, dzięki którym szkoły mogłyby nieodpłatnie korzystać ze szkoleń w tym zakresie.

Innym przykładem jak mogą być organizowane szkolenia dotyczące EWD jest Starogard Gdański. Szkoleniami na temat metody objęto nie tylko dyrektorów szkół lub nauczycieli, ale też przedstawicieli organów prowadzących, co zwiększa szanse na systemowe wdrożenie metody EWD w prowadzeniu lokalnej polityki oświatowej.

O stałej potrzebie szkoleń z zakresu EWD świadczą wyniki badań CATI. Zarówno dyrektorzy którzy znali i stosowali metodę EWD w swoich placówkach, jak i ci, którzy tylko znali to pojęcie, ale nie stosowali metody, a także dyrektorzy, którzy nigdy nie słyszeli o EWD, twierdzili, że do stosowania metody niezbędne są szkolenia. Na tę potrzebę wskazało 35% dyrektorów szkół, w których stosuje się metodę EWD. Prawie tyle samo respondentów (34%) wskazało, że dla wykorzystania metody potrzebny jest też dostęp do bieżących informacji, a także wsparcie ze strony doświadczonych osób – które znają i stosują EWD (32,8% wskazań).

Dla porównania osoby, które znają EWD, ale nie stosują w swojej placówce, również wskazywały, że czynnikiem najbardziej mobilizującym do stosowania EWD byłoby szkolenie (31%) oraz wsparcie ze strony eksperta, który na bieżąco wyjaśniałby wątpliwości, odpowiadał na pytania (30% wskazań).

Respondenci, którzy nie znają EWD, i w związku z tym nie stosują tej metody, także najczęściej wskazywali szkolenia jako czynnik, który zmobilizowałby ich do wdrożenia EWD (40%).

Nieznacznie mniej wskazań dotyczyło informacji na temat EWD, wsparcia ze strony osób, które mają doświadczenie w tym zakresie oraz zindywidualizowanego wsparcia dla szkoły, która rozpocznie stosowanie EWD (33%).

Szkolenia dotyczące EWD, ze szczególnym naciskiem na praktyczne umiejętności obliczania i interpretacji wskaźnika, mają istotne znaczenie dla pokonywania trudności, które napotykają zarówno dyrektorzy i nauczyciele, jak i przedstawiciele organów prowadzących. Świadczą o tym chociażby wyniki badania CATI wśród dyrektorów, którzy co prawda znają pojęcie, ale nie stosują EWD w swoich szkołach.

Źródło: CATI – dyrektorzy (niestosujący EWD)

Jak podkreślali w wywiadach jakościowych przedstawiciele Zespołu Projektowego oraz ODN, obliczenie wskaźnika EWD powinno być jedynie pierwszym krokiem w procesie refleksji nad efektywnością nauczania w danej szkole. Zdarza się natomiast, iż podmioty ograniczają się wyłącznie do policzenia jego wartości lub traktują je jako kolejne kryterium do rankingowania i jednoznacznego przypisywania szkołom opinii „dobrej” lub „złej”. Pogłębiona interpretacja wymaga natomiast zaangażowania i kompetencji. Prowadzone szkolenia dotyczące metody EWD powinny być zatem ukierunkowane właśnie na wyciąganie wniosków z uzyskanych wyników oraz włączanie EWD w szerszy, kompleksowy mechanizm oceny pracy szkoły:

Ważna jest umiejętność i chęć łączenia wskaźnika EWD z innymi informacjami o szkole czyli świadomość, że jest to jeden z elementów całej układanki – czyli należy łącznie rozpatrywać EWD, wyniki egzaminów zewnętrznych, które są corocznie publikowane plus inne informacje o szkole, które ma się z innych źródeł. [ODN]

Część szkół prowadzi takie działania i – stosując metodę EWD – dba o jej komplementarność z innymi metodami (o czym pisaliśmy w rozdziale „Mocne i słabe strony EWD”). Niekiedy nauczycielom i szkołom brakuje jednak umiejętności zrobienia kolejnego kroku i wykorzystywania wiedzy płynącej z EWD do tworzenia programów naprawczych, co dostrzega przedstawiciel jednego z ODN:

Są analizy, są wnioski, ale one nie zawsze są wdrażane we właściwy sposób, albo w ogóle wdrażane. Także myślę, że tutaj jest dość sporo do zrobienia. [ODN]

Zdarza się również, choć zdecydowanie rzadziej, że badani upatrywali źródła problemów z interpretacją w złożonej, matematycznej formule wskaźnika. Choć dzięki wypracowanym przez Zespół Projektowy narzędziom (Kalkulatory EWD i EWD PLUS), samo obliczenie wskaźników nie jest skomplikowanym zadaniem, trudne dla wielu osób może być zrozumienie jego mechanizmu. Wymaga to bowiem posiadania specjalistycznej, dotyczącej statystyki wiedzy, która nie jest powszechna wśród nauczycieli.

Wiele wątpliwości rodzi w respondentach ryzyko błędu, którym obarczona jest metoda – jej użytkownicy nie są pewni, w jakim stopniu można „zaufać” uzyskanym danym:

EWD jest to szacowanie wskaźnika, czyli podkreśla się fakt, że pewne sądy są uprawnione, inne – nie, że trzeba do tego podchodzić ostrożnie, bo „z góry” jest zakładany pewien błąd i trzeba to wziąć pod uwagę, że jeśli wysnuwamy jakiś wniosek, nie zawsze jest pewność 100% [ODN]

Brak zrozumienia mechanizmu wyliczania EWD oraz charakteru uzyskanych danych może więc powodować niechęć wobec samego wskaźnika, kreować przekonanie o jego ograniczonej przydatności oraz rodzić obawy wobec stosowania go w praktyce.

Respondenci zauważają także, iż EWD jako metoda statystyczna dobrze sprawdza się przy badaniu dużych zbiorowości – pojawiają się jednak wątpliwości, w jakim stopniu jest adekwatna do pomiaru efektywności pracy małych szkół:

Jeśli się schodzi na poziom szkoły – może być różnie. Jak szkoła – gimnazjum – jest dość duże; to można jeszcze przeprowadzić wiele ciekawych badań, analiz na potrzeby szkoły i obserwować efektywność ze względu na różne grupy uczniów, które w tej szkole funkcjonują np. z różnych szkół podstawowych, uczniów dojeżdżających i tych, którzy są na miejscu, czy inne podgrupy uczniów brać pod uwagę. Jeśli jest to szkoła mała – ze względów metodologicznych już tego nie da się zrobić, więc poza spojrzeniem ogólnym na szkołę, niewiele się z tego wycisnie, bo ograniczenia metodologiczne są na tyle duże, że ciągle się mówi: „tak, ale to niekoniecznie jest

wiarygodne"; „tak ale trzeba brać pod uwagę, że dla małej grupy uczniów to tak nie zafunkcjonuje”. [ODN]

Na problem niewiedzy w zakresie statystyki, braku umiejętności obliczania oraz interpretacji danych dostarczanych przez wskaźnik EWD należy spojrzeć także w szerszym kontekście, co podkreślali eksperci uczestniczący w badaniu (między innymi przedstawiciele IBE). W polskim systemie oświaty zbyt małe znaczenie przykładają się do danych, jakie ten system produkuje (na przykład dane egzaminacyjne) i do wykorzystywania danych w zarządzaniu szkołą. Taka sytuacja nie sprzyja rozwijaniu umiejętności interpretacji danych, stosowaniu podejścia „badawczego” w rozwiązywaniu problemów jednej szkoły czy całego systemu edukacji. Poza tym na kierunkach pedagogicznych studenci mają bardzo ograniczony dostęp do wiedzy na temat oceniania, pomiaru i wykorzystania statystyki w oświacie. Mówił o tym zarówno koordynator projektu jak i inni przedstawiciele:

Pod tym względem kandydat na nauczyciela jest coraz słabiej kształcony. I nie ma próby wykorzystania instrumentów, które by mogły jakoś zacząć zmieniać. [IBE]

Oznacza to, że nie tylko obecnie nauczyciele nie są przygotowani do wykorzystania wyników egzaminów zewnętrznych i EWD w pracy szkoły, ale również kolejne roczniki nauczycieli, zamiast wносить do szkoły nową wiedzę i umiejętności, będą już na samym początku pracy potrzebować szkolenia i wsparcia w tym zakresie.

Były już podejmowane próby, aby tego rodzaju podejście rozwijać, utrwalać na gruncie polskim. Przykładem może być konferencja organizowana w poprzednim okresie programowania, na którą zwraca uwagę jeden z badanych:

W poprzedniej perspektywie zrobiliśmy w ramach EWD międzynarodową konferencję. I jednym z prelegentów był pracownik Ministerstwa Edukacji z Wielkiej Brytanii. On pokazywał, jakie on co roku przygotowuje dla rządu zestawienia i analizy, w oparciu o EWD, wyłącznie. I mnie właśnie tego brakuje. I on pokazywał: jak przychodzą dane, jak on je obrabia i jakie naukowcy, którzy pracują z nim, wyciągali wnioski, interpretowali, wyciągali wnioski i rekomendowali. I jakie decyzje zapadły, bo to jest kluczowe. [IBE]

Wykorzystanie wskaźnika EWD w PO KL

Kolejnym czynnikiem, który miałby pozytywny wpływ na upowszechnianie EWD w systemie oświaty jest włączenie wskaźnika EWD do PO KL lub w nowej perspektywie finansowej po 2013 roku. Potwierdzają to chociażby badani pracownicy regionalnych instytucji pośredniczących. Ta grupa respondentów jednogłośnie i zdecydowanie opowiada się za

wprowadzeniem mierników jakości kształcenia do projektów finansowanych ze środków UE. Jest to szczególnie istotne w kontekście programów rozwojowych szkół, których rezultaty trudno zmierzyć:

My byśmy chcieli dostać wskaźniki, które nam pokażą program rozwoju szkoły. [IP]

Szczególnie szukamy – mam wrażenie – tych wskaźników, które nam pozwolą ocenić, na ile ten projekt jest efektywny dla szkoły. I to jest dramat, bo ich po prostu nie ma. [IP]

Przedstawiciele IP objęci badaniem w zasadzie nie mają wiedzy na temat metody EWD, ale są bardzo otwarci na jej wykorzystanie we wdrażaniu komponentu regionalnego PO KL (w konkursach). Można jednak ich deklaracje dotyczące wykorzystania EWD odczytywać przez pryzmat pewnego niepokoju, związanego z działaniami na własną rękę, bez jasnych wytycznych ze strony IZ.

Metoda EWD może wypełnić lukę jako wskaźnik rezultatu charakteryzujący jakość działania szkoły w projektach. Szkoła może na przykład dokonać analizy wskaźnika EWD w gronie uczniów, którzy byli objęci działaniami projektowymi i porównać ten wynik z wynikiem populacji, która nie uczestniczyła w projekcie – takie dane można przedstawić w sprawozdaniu z realizacji projektu. Inny przykład wykorzystania EWD to porównanie aktualnej wartości wskaźnika (w momencie realizacji projektu) z jego wartością z czasu, kiedy nie był realizowany projekt. Dzięki temu można wykazać tendencję, zmianę danego problemu w czasie, jaka dokonała się w szkole dzięki projektowi.

Wykorzystanie wskaźnika EWD będzie jednak utrudnione z uwagi na czas jego szacowania – realizacja krótszych projektów może nie przełożyć się na zmianę wartości wskaźnika. Ale EWD może być cenną informacją o problemach szkoły zauważonych w diagnozie sporządzanej na etapie wnioskowania o dofinansowanie projektu, gdyż obecnie są dostępne dane o EWD z kilku lat. Wskaźnik EWD może być też wykorzystany jako jeden z elementów uzasadnienia realizacji projektu (obok wyników egzaminów zewnętrznych). Do tego jednak należy przygotować pracowników IP i przekazać im wiedzę o metodzie, gdyż bez tego składana przez szkołę diagnoza uwzględniająca wskaźnik EWD może się spotkać z niezrozumieniem komisji oceniającej projekty.

Inni badani wskazywali, że EWD może zostać wykorzystane w kryteriach strategicznych, aby promować dodatkowymi punktami na etapie oceny projektów te szkoły, które mają niskie EWD. Można też określić to jako kryterium dostępu, które pozwoli koncentrować wsparcie na szkołach osiągających najniższe wyniki.

Przedstawiciele IP lepiej zorientowani w kwestii EWD wskazywali, że metoda nie jest jeszcze doprecyzowana, nie obejmuje wszystkich typów szkół i nie zostały zakończone prace Zespołu Projektowego EWD. Są więc ostrożniejsi, mniej chętni do stosowania EWD:

Jeżeli pojawią się jakiegokolwiek dane, jakiegokolwiek recenzje, raporty, badania, na pewno będziemy wykorzystywać jak najbardziej. Ja, [...] czekam, bo ja nie weryfikowałam innego projektu jeżeli chodzi o EWD, jak tylko ten projekt CKE iczekamy na wyniki, zobaczymy. [IP]

Zasadne wydaje się więc podjęcie przez MEN działań informacyjnych, adresowanych do IP. Jeśli bowiem IP będą dobrze poinformowane, pozwoli to lepiej wykorzystywać wskaźnik EWD w finansowanych projektach na rzecz podnoszenia jakości oświaty i pośrednio zachęci szkoły do stosowania wskaźnika i analizy zawartych w nim danych.

Powiązanie projektu EWD z innymi projektami – komplementarność działań służących podnoszeniu jakości systemu oświaty w ramach Priorytetu III PO KL

Czynnikiem, który zdaniem części badanych również sprzyja wdrażaniu i upowszechnianiu EWD jest spójność projektu dotyczącego EWD z innymi projektami systemowymi realizowanymi w Priorytecie III PO KL.

Z analizy dokumentów, między innymi sprawozdawczych części wniosków o płatność poszczególnych projektów systemowych, można wskazać kilka przykładów powiązania, wykorzystania metody EWD w innych projektach.

W Poddziałaniu 3.3.1, w projekcie *Wzmocnienie systemu wspierania szkół ze szczególnym uwzględnieniem doskonalenia nauczycieli i doradztwa metodycznego* był zakładany *Raport o stanie prawnym obecnego systemu doskonalenia nauczycieli*, planowany był też zbiorczy raport zawierający zarys koncepcji systemu wspierania rozwoju szkół. Ponadto, jak wynika ze sprawozdań, w ramach projektu opracowywany jest materiał dotyczący profili kompetencji kadry. Powyższe elementy projektu mogłyby być powiązane z EWD, gdyż tu opisana miała być koncepcja konsultanta zewnętrznego do wspierania rozwoju szkoły, zaś wśród jego zadań można uwzględnić metodę EWD i jej wdrażanie w szkołach.

Innym przykładem jest projekt *System doskonalenia nauczycieli oparty na ogólnodostępnym kompleksowym wspomaganium szkół*. Projekt ten ma na celu opracowanie założeń nowego systemu doskonalenia nauczycieli, w tym między innymi powołanie nowych instytucji np. Centra Rozwoju Edukacji oraz tworzenie nowego systemu akredytacji placówek doskonalenia nauczycieli. Można więc wskazać na jego spójność z projektem EWD – byłaby ona zapewniona, między innymi dzięki uwzględnieniu tej metody oraz wiedzy z zakresu interpretacji danych statystycznych w systemie doskonalenia nauczycieli.

Warto też podkreślić dobrą praktykę, jaką zasygnalizowano w tym projekcie, a która odnosi się do całego Priorytetu III PO KL. Jak wynika ze sprawozdania, odbyły się spotkania z koordynatorami lub menadżerami innych projektów systemowych, wdrażanych w ramach Priorytetu III. Spotkania były poświęcone przede wszystkim *ustaleniu linii demarkacyjnych pomiędzy projektami systemowymi, jak również komplementarności działań podejmowanych w projektach, w tym wykorzystywaniu rezultatów poszczególnych projektów systemowych.* Jest to działanie zwiększające spójność Priorytetu III i należy je kontynuować na dalszym etapie wdrażania projektów.

Kolejnym przykładem projektu systemowego, w którym warto zadbać o powiązanie z projektem EWD jest projekt *Doskonalenie strategii zarządzania oświatą na poziomie regionalnym i lokalnym* w ramach Poddziałania 3.1.2. *Modernizacja systemu nadzoru pedagogicznego.* Ma on na celu przygotowanie profilu kompetencji pracownika JST odpowiedzialnego za oświatę oraz szkolenia, m.in. na temat analizy gminnych strategii rozwoju oświaty, analizy powiatowych strategii rozwoju oświaty. Powinien więc uwzględniać EWD w programie szkoleń i tym samym stwarzać okazję do upowszechniania metody EWD w grupie odbiorców, którzy w znacznym stopniu odpowiadają za kreowanie lokalnej polityki oświatowej.

Z analizy dokumentów, a szczególnie sprawozdań zawartych we wnioskach o płatność, wynika, że choć merytorycznie powiązanie niektórych projektów systemowych z projektem EWD jest uzasadnione (zwiększy to spójność całego Priorytetu, a także powinno się przyczynić do podniesienia skuteczności realizacji jego głównego celu), to zbyt mało jest działań integrujących.

Na podstawie analizy dokumentów oraz wywiadów indywidualnych wydaje się, że kluczową rolę powinno odgrywać MEN, którego zadaniem powinno być inicjowanie spotkań, wymiany informacji o działaniach i produktach, a także monitorowanie procesu realizacji Priorytetu we „wspólnych” obszarach.

Powstanie i doskonalenie Kalkulatora EWD

Wśród czynników, które mają pozytywny wpływ na wdrażanie EWD, można też wskazać kwestię techniczną, jaką jest opracowanie Kalkulatora EWD. Kalkulator EWD to arkusz kalkulacyjny pozwalający obliczyć wskaźnik EWD. Kalkulatory są udostępniane w Internecie – na stronie projektu oraz na stronie CKE i służą do przeprowadzania wyliczeń i analiz.

Na pierwszym etapie prac nad metodą EWD dużym ograniczeniem były techniczne trudności z wyliczeniem wskaźnika. Opracowanie Kalkulatora EWD, a następnie Kalkulatora EWD PLUS znacznie ułatwiło i upowszechniło stosowanie metody – stała się ona dostępna dla wszystkich zainteresowanych, którzy posiadają podstawowe umiejętności obsługi komputera. Warto tu podkreślić, że na stronie internetowej można uzyskać pomoc techniczną w zakresie

obsługi kalkulatora, dzięki czemu zwiększa się użyteczność tego narzędzia. Kalkulator EWD umożliwia szkołom w krótkim czasie uzyskanie rozbudowanego raportu z wynikami EWD z jednego roku lub z kilku lat.

Zainteresowanie i oddolna inicjatywa osób pracujących w różnych instytucjach systemu oświaty

Nie bez znaczenia dla wdrażania EWD w systemie oświaty są działania oddolne, podejmowane przez aktywnych i otwartych na nowości doradców metodycznych, dyrektorów szkół, nauczycieli lub inne osoby ze środowiska oświatowego.

Już na początku trwania projektu EWD, w kilku województwach (np. śląskim, pomorskim, małopolskim czy łódzkim) powstały nieformalne grupy entuzjastów metody EWD. Są to między innymi doradcy metodyczni, naukowcy z IBE albo przedstawiciele OKE, którzy w szczególny sposób poświęcają swoją uwagę sprawom EWD. Osoby te zwykle brały udział w kolejnych „Szkołach EWD”, są przekonane o znaczeniu tej metody i podejmują działania popularyzujące. Zwykle wynika to z ich zainteresowania (wręcz fascynacji) metodą EWD i przekonania, że jest to dobre narzędzie do badania jakości pracy szkoły, mierzenia efektów kształcenia itp. Angażują się więc w różnego rodzaju przedsięwzięcia popularyzujące EWD, spotkania, szkolenia, publikacje itp., szukają nowych możliwości jego zastosowania.

Nastawienie instytucji i placówek oświatowych wobec EWD

Czynnikiem, który przyczynia się do większego upowszechnienia EWD w systemie oświaty jest zainteresowanie kuratoriów i organów prowadzących jednostek samorządu terytorialnego wynikami wskaźnika EWD. Ich postawa, i wynikające z niej działania, mogą stanowić inspirację, zachętę dla szkół do przeprowadzania wyliczeń. Jak zauważyła przedstawicielka ośrodka doskonalenia nauczycieli, niekiedy kuratoria oświaty wprowadzały wręcz wymóg zastosowania tej metody oceny jakości nauczania w podległych im placówkach:

Kiedy byłam na kolejnych szkoleniach dotyczących EWD, okazywało się że wymagania kuratorium w zakresie obliczania przez gimnazja EWD powodowały, że gimnazja w tych województwach, szkoły częściej zaczynały obliczać EWD.

Ma to znaczenie dla wdrażania EWD, co potwierdzają wyniki badania CATI. 29% osób znających, ale nie stosujących EWD podało, iż do stosowania EWD skłoniłby je wymóg ze strony władz oświatowych, a kolejne 18% wskazało na zainteresowanie wynikiem EWD ze strony organu prowadzącego. Może to świadczyć o tym, że znaczna grupa dyrektorów szkół potrzebowałaby formalnego, zewnętrznego zobowiązania. Warto jednak zauważyć, że pewien wpływ na stosowanie w szkole EWD mogą mieć też rodzice, gdyż 16% badanych byłoby skłonnych stosować EWD, jeśli rodzice wyraziliby swoje zainteresowanie tym wskaźnikiem. W grupie respondentów, którzy nie znają EWD, 40% wskazało wymóg

zewnątrzny ze strony władz oświatowych jako warunek stosowania. Natomiast zainteresowanie ze strony władz organu prowadzącego oraz ze strony rodziców jako czynniki skłaniające szkołę do stosowania EWD, uzyskało 20% wskazań respondentów.

W przypadku organów prowadzących szczególnie ważna jest ich świadomość, że wskaźnik ma służyć doskonaleniu pracy szkoły i rozwojowi placówki, a nie „rankingowaniu” szkół w danym rejonie czy wyciąganiu personalnych lub finansowych konsekwencji. Dlatego też jeden z badanych zwraca uwagę na to wyzwanie:

Stworzenie takiego klimatu, żeby nie odbierała tego szkoła jako kolejnego narzędzia do rankingu. Żeby nauczyciele nie odbierali tego, jako rozliczania siebie za efekt pracy. Zrozumienie przez samorząd potrzeby liczenia EWD i patrzenie przez samorząd na szkoły, które mu podlegają jako pewien lokalny system, a nie na punktowe wartości poszczególnych szkół. [OP]

Z drugiej strony problemem, jaki pojawia się we wdrażaniu EWD na gruncie polskiego systemu oświaty, jest opór dyrektorów szkół i nauczycieli wobec stosowania tej metody. Zdarza się, że mają oni obawy przed konfrontacją przekonań o swojej pracy z uzyskanym wynikiem EWD. Jeden z badanych przedstawicieli ODN zauważył pewną prawidłowość na szkoleniach dotyczących EWD:

Jeśli szkoła osiąga niski wynik EWD, jest to strasznie trudne do przyjęcia. Dlatego, że przystępując do szkolenia, szkoła [...] zawsze ma nadzieję, że te wyniki będą dobre. Jeśli schodzą poniżej ich oczekiwań, wtedy zaczyna się, no sprawa komplikować, że... a to „metoda jakaś niepotrzebna”, a to „durna”. [ODN]

Poza tym nauczyciele nierzadko postrzegają EWD jako element osobistej oceny, co jest dla nich trudne, zwłaszcza że w rzeczywistości oświatowej nauczyciele często poddawani są ocenie:

Nauczyciel to taki zawód, który podlega ocenie, w każdej sytuacji. Od ucznia, rodzica, dyrektora, jednostki. Także myślę, że ta sytuacja oceny, trochę już przerasta możliwości przyjęcia. [ODN]

Potwierdza to inny respondent:

Ludzie boją się takiego bardzo głębokiego wchodzenia w to, że na przykład zbadam wynik EWD dotyczący egzaminu humanistycznego tego konkretnego nauczyciela. Czyli zbadam, jakie EWD było dla uczniów tego nauczyciela. [ODN]

Zatem stosowanie wskaźnika EWD, szczególnie gdy się okaże, że szkoła osiągnęła niski wynik EWD, może rodzić w członkach rady pedagogicznej postawy obronne. Objawiać się one mogą podważaniem wiarygodności i sensu stosowania tego rodzaju oceny efektywności pracy szkoły. Konieczne jest więc pogłębianie wiedzy na temat EWD i przekazywanie informacji na temat możliwości tworzenia tzw. programów naprawczych (wynikających z zapisów art. 34 ustawy o systemie oświaty) w przypadku niesatysfakcjonujących wyników, co może się udać między innymi wówczas, jeśli dobrze będą realizowane nowe zadania nadzoru pedagogicznego wynikające z rozporządzenia.

Należy dołożyć wszelkich starań, by EWD traktowane było jako istotne wyzwanie dla całego zespołu pedagogicznego szkoły i aby ten zespół wspólnie szukał możliwości rozwiązania zdiagnozowanych problemów. Jeśli bowiem EWD będzie traktowane tylko jako metoda oceny nauczycieli konkretnych przedmiotów i narzędzie dokonywania personalnych decyzji, wówczas trudno będzie pokonać opór wśród nauczycieli.

Poza tym część nauczycieli prawdopodobnie postrzega obliczanie i analizowanie wskaźnika EWD jako dodatkowy, uciążliwy obowiązek, a nawet wyłączenie biurokratyczną procedurę. Ryzyko pojawienia się tego rodzaju postaw jest szczególnie duże w tych szkołach, które nie uzyskały odpowiedniego wsparcia (na przykład w formie szkolenia) w zakresie interpretacji i możliwości wykorzystania EWD.

Kluczową rolę w budowaniu pozytywnego nastawienia kadry pedagogicznej wobec EWD odgrywają dyrektorzy placówek, na co zwraca uwagę przedstawiciel ODN. Zadaniem dyrektora placówki jest zatem wytyczanie szkole, w oparciu o wyniki EWD, celów, nadzorowanie ich realizacji oraz wskazywanie użyteczności EWD w procesie doskonalenia pracy placówki. Ważne jest przy tym zaangażowanie nauczycieli do podejmowania dyskusji i wprowadzania zmian w szkole, aby w ten sposób budować otwartość społeczności szkolnej. Podobną rolę powinien odgrywać nadzór pedagogiczny, którego zadaniem ma być nie tylko kontrola, ale też wspieranie rozwoju szkoły.

Aktywność MEN w działaniach informacyjnych na temat EWD

Wdrażanie EWD będzie bardziej skuteczne, jeśli zwiększy się aktywność MEN w zakresie upowszechniania EWD w systemie. Obecnie z badania wynika, że w obszarze upowszechnienia metody nie można mówić o znaczącej aktywności Ministerstwa.

Zwiększenie aktywności może oznaczać wywieranie wpływu na CKE, aby w większym stopniu informowała o postępie prac w ramach projektu EWD. Warte uwagi jest też zamieszczanie podstawowych informacji o EWD oraz o bieżących działaniach z nim związanych na stronie MEN, gdyż mimo że sam projekt ma dobrą, stale aktualizowaną stronę, to witryna Ministerstwa jest popularnym medium w środowiskach oświatowych. Publikowanie tam

informacji nie tylko zwiększyłoby ich zasięg, ale też nadałoby większą rangę działaniom związanym z EWD.

SCENARIUSZE ROZWOJU

Perspektywy na przyszłość

Wszyscy rozmówcy – zarówno z ośrodków doskonalenia nauczycieli, jak i okręgowych komisji egzaminacyjnych, a także niektórzy przedstawiciele MEN wyrażali nadzieję, iż EWD utrzyma się w systemie edukacji i stopniowo będzie wykorzystywane przez coraz liczniejsze grupy interesariuszy, a wskaźnik będzie interpretowany w coraz bardziej wielowymiarowy i pogłębiony sposób. Jednak dla dalszego rozwoju tej metody konieczne jest utrzymanie Zespołu EWD. Kwestią drugorzędną jest, czy Zespół ten będzie pracował w strukturach CKE czy też innej instytucji, ale konieczne jest szybkie o tym zadecydowanie. W przeciwnym przypadku członkowie Zespołu, wobec niepewności zatrudnienia, mogą zacząć poszukiwać nowej pracy jeszcze przed zakończeniem realizacji projektu w 2013 r.

Większość ośrodków doskonalenia nauczycieli, z którymi się skontaktowaliśmy, planuje w następnym roku szkolnym kontynuować działalność szkoleniową z zakresu EWD, choć trudno im było w tym momencie sprecyzować szczegóły dotyczące tematyki i adresatów spotkań. Część ośrodków zamierza starać się o pozyskanie specjalnych środków (zwykle z regionalnego komponentu funduszy unijnych) na ten cel. Niektórzy respondenci podkreślali, iż nauczyciele są coraz lepiej przygotowani, a zatem program szkoleń będzie prawdopodobnie bardziej zaawansowany (nastawiony na korzystanie z Kalkulatora EWD PLUS, interpretację wyników i wykorzystywanie tej wiedzy w praktyce szkolnej). Również przedstawiciele kuratoriów oświaty deklarowali prowadzenie w kolejnym roku działań szkoleniowych i informacyjnych. W ich przypadku sytuacja jest łatwiejsza, ponieważ dysponują środkami z budżetu państwa, przeznaczonymi na podnoszenie kompetencji nauczycieli.

Przedstawiciele ośrodków doskonalenia nauczycieli mieli natomiast problemy ze sformułowaniem prognoz odnośnie możliwości upowszechniania i wykorzystywania EWD w kontekście planowanych zmian instytucjonalnych w systemie edukacji. Wskazywali, iż program reformy jest wciąż dość niejasny. Brakuje im także informacji na temat przyszłości zawodowej pracowników ich instytucji:

Na to pytanie nie umiem jeszcze odpowiedzieć. Myślę, że sami jeszcze nie wiemy, my jako ośrodek doskonalenia, jaka będzie nasza rola. Także na to pytanie nie umiem jeszcze odpowiedzieć. [ODN]

Jakieś ryzyko, jeśli chodzi o miejsce pracy, to na pewno dostrzegamy wszyscy. Natomiast jeśli chodzi o samo, o sam cel istnienia takiego ośrodka, powiem tak, dużo jest niepewności, bo za mało mamy informacji, niewiedza sprawia, takie niejasne sytuacje sprawiają, że nie czujemy się w tym pewnie. [ODN]

Wątpliwości budzi także podział kompetencji pomiędzy poszczególnymi instytucjami, a zatem zakres obowiązków:

Wiadomo, że to jest wszystko takie, w tej chwili w procesie zmian. Jeżeli zmieni się Ustawa o systemie oświaty no to będziemy mieli nowe instytucje, a kuratoria pewnie przekształcą się w jakieś departamenty urzędu wojewódzkiego. Nie wiadomo jeszcze do końca z jakimi kompetencjami. [ODN]

Niepewność ta nierzadko uniemożliwia tworzenie długofalowych strategii związanych z wdrażaniem i upowszechnianiem EWD:

Prawdę mówiąc nie planujemy strategicznie zbyt wiele w tej chwili dlatego, że nie bardzo wiemy, jaka będzie rola naszej instytucji w nowym systemie organizacji oświaty. Dlatego nasze planowanie jest takie roczne, krótkofalowe w związku z tym. Póki co, nie mamy nawet pracownika, który miałby w swoich [kompetencjach] jeden z takich istotnych elementów, zajmowanie się śledzeniem na bieżąco edukacyjnej wartości dodanej. [ODN]

W analizowanej zmianie dwóch przedstawicieli ODN upatrywało zagrożenia dla upowszechnienia lub utrwalenia metody EWD w systemie oświaty. Wyrażali obawę, iż w nowych warunkach zabraknie zaplecza eksperckiego i specjalistów posiadających wiedzę w poszczególnych obszarach, a zatem – w konsekwencji – zabraknie grupy zajmującej się popularyzacją EWD.

Widzę zagrożenie. W moim odczuciu, jeżeli będą powstawały centralne ośrodki rozwoju edukacji, nie mając eksperckiego wsparcia od osób, które są wdrożone w pewne obszary, to pojawi się zagrożenie, że nie będzie kontynuacji działań związanych z EWD. Po prostu jest to tak trudny temat, złożony i połączony z innymi obszarami pracy szkoły, że nie da się człowiekowi do tego przygotować w jeden, dwa dni.

Nowa koncepcja, dotycząca wspierania szkół jest trochę zamglona, enigmatyczna. Mówi się o tym, że mają powstać - nie do końca chyba zdefiniowane – w moim pojęciu – prawie pewne jednostki na poziomie powiatów, mają być zlikwidowane praktycznie jednostki na poziomie województwa i teraz pytanie: czy te nowopowstałe, niewielkie organizmy będą w stanie przekazać tego typu dość specjalistyczną wiedzę. Zaczynam mieć wątpliwości. Od strony funkcjonowania, nadzoru – to może być sprzyjające, ale od strony propagowania, wyjaśniania, konsultowania i wdrażania w praktyce – może być problem. [ODN]

Wypowiedzi te wskazują, że na poziomie regionalnym i lokalnym panuje niski poziom wiedzy na temat projektowanych zmian w systemie oświaty, a także na temat roli i miejsca poszczególnych instytucji.

Scenariusze rozwoju

Analizując zebrany materiał uznaliśmy, że widoczna jest potrzeba jasnego określenia przyszłości EWD na trzech poziomach:

- **Rozwój metodologii EWD** – konieczne jest określenie, czy nadal należy prowadzić prace badawcze i rozwojowe w zakresie EWD.
- **Upowszechnianie wiedzy o EWD** – konieczne jest określenie, czy powinny być nadal prowadzone działania upowszechniające, a jeśli tak, to kto powinien być za nie odpowiedzialny i jaka powinna być ich skala oraz źródła finansowania.
- **Wykorzystanie EWD** – konieczne jest określenie, jakie instytucje i w jakim zakresie będą stosować EWD.

W oparciu o wyniki badania, w tym m.in. panel ekspertów, można stwierdzić, że kluczowe czynniki, które decydować będą o przyszłości EWD, to uwzględnienie tego instrumentu w polityce edukacyjnej państwa i idąca za tym decyzja o skali i sposobie finansowania działań związanych z EWD. Duże znacznie ma także zapotrzebowanie na tę metodę wśród jej potencjalnych użytkowników.

Scenariusz 1. Zaprzestanie prac nad EWD.

Scenariusz ten zakłada wstrzymanie finansowania jakichkolwiek działań związanych z EWD. Po zakończeniu projektu realizowanego przez CKE, prace nad rozwojem metodologii EWD nie będą finansowane ze środków EFS ani środków publicznych. Oznacza to też, że wskaźnik EWD nie będzie obliczany w kolejnych latach. Nie będą również prowadzone prace upowszechniające wiedzę o EWD.

Produkty powstałe w ramach projektu zostaną zebrane i udostępnione do publicznej wiadomości, np. na portalu *Scholaris*, co zapewni poniekąd spełnienie wymogu trwałości efektów projektu.

EWD nie zostanie też uwzględnione jako element systemu edukacji. Oznacza to, że nie zostanie przypisana odpowiedzialność za jego rozwój lub stosowanie żadnemu podmiotowi. W chwili obecnej w kluczowych instytucjach nie ma jeszcze klarownych planów dotyczących przyszłości EWD. Nie wiadomo też, w jaki sposób i z jakich źródeł działania te miałyby być finansowane.

Przyjęcie takiego scenariusza oznacza faktyczną utratę dotychczasowego dorobku. Umieszczenie produktów projektu na portalu *Scholaris* nie zapewni ich trwałości. Będą one miały wartość archiwalną. Bez uzupełniania narzędzia – Kalkulatora EWD – danymi egzaminacyjnymi metoda EWD nie będzie mogła być wykorzystana przez głównych użytkowników. Spowoduje to naturalny spadek zainteresowania wśród interesariuszy systemu oświaty. Brak aktualnych wyliczeń uniemożliwi bowiem wykorzystanie metody w praktyce.

Odejście od metody EWD oznaczać będzie, że szkoły, kuratoria oświaty oraz organy korzystające z EWD w swojej pracy będą musiały bazować tylko na surowych wynikach egzaminów zewnętrznych. W chwili obecnej nie istnieją alternatywne metody pogłębionej analizy statystycznej wyników egzaminów zewnętrznych, równie rozwinięte i rozpowszechnione co badana metoda. Prowadzić to może do faktycznego regresu jakości prowadzonych analiz efektów nauczania na poziomie szkoły. Organy prowadzące oraz instytucje nadzoru pedagogicznego również pozbawione zostaną możliwości wykorzystania ważnego instrumentu, choć nie jedynej ewaluacji zewnętrznej szkół.

Scenariusz 2. Utrzymanie dotychczasowego modelu rozwoju EWD

Scenariusz ten zakłada, że prace dotyczące EWD, będą kontynuowane w sposób podobny jak obecnie. Oznacza to, że po roku 2013 będzie realizowany kolejny projekt (finansowany ze środków europejskich lub krajowych), w ramach którego rozwijana będzie i udoskonalana metodologia wskaźnika EWD.

Wskaźniki EWD będą obliczane dla kolejnych roczników uczniów zdających egzaminy zewnętrzne i upowszechniane do wiadomości ogólnej. W oparciu o badanie umiejętności trzecioklasistów obliczane będzie EWD dla szkół podstawowych.

Upowszechnianie wiedzy o EWD bazować będzie głównie na aktywności głównych aktorów systemu oświaty: instytucji odpowiedzialnych za egzaminy zewnętrzne, nadzoru pedagogicznego oraz szkoły i placówki. Przy czym działania w tym zakresie nie będą obowiązkiem tych instytucji, a jedynie będą zależeć od dobrej woli decydentów (m.in. kuratorów oświaty czy dyrektorów poszczególnych szkół), stąd możliwe jest utrzymanie zróżnicowania terytorialnego zakresu stosowania EWD. Działania upowszechniające i informacyjne finansowane będą głównie ze środków krajowych.

Wykorzystanie EWD przez instytucje nadzoru, organy prowadzące, szkoły i placówki pozostanie dobrowolne. Nie będzie określony sposób wykorzystania wskaźnika, szczególnie sposób wykorzystania tego narzędzia do ewaluacji efektów pracy szkoły.

Przyjęcie takich rozwiązań zapewnić może kontynuację rozwoju EWD zgodnie z dotychczasowym modelem, czyli w oparciu o inicjatywę i zainteresowanie poszczególnych podmiotów systemu oświaty. Występowanie mechanizmów reakcji łańcuchowej i dyfuzji prowadzić może do wzrostu skali wykorzystania EWD. Taki rozwój może mieć pozytywne aspekty – bazuje on na społecznym zaangażowaniu, w związku z tym niskie jest ryzyko biurokratyzacji i formalizacji całego procesu.

Jednak ten społeczny charakter procesu wdrażania metody może okazać się również barierą dla rozwoju EWD. Część podmiotów nie będzie skłonna wykorzystywać EWD w sytuacji, kiedy nie ma takiego wskazania w dokumentach rządowych.

Zgodnie z wynikami badania, zainteresowanie metodą EWD jest większe wśród szkół lepszych, zainteresowanych poprawą jakości nauczania i otwartych na nowości edukacyjne. Szkoły słabsze, mniej otwarte na nowe instrumenty wspierające zarządzanie oświatą, są w mniejszym stopniu zainteresowane EWD. W związku z tym, w przypadku wyboru scenariusza drugiego, istnieje ryzyko, że EWD nie będzie stosowane przez podmioty słabsze, gdyż bez odgórnego nakazu nie będą zainteresowane ujawnianiem swoich słabych stron i diagnozowaniem obszarów wymagających poprawy. W efekcie rozdzwięk między dobrymi szkołami a tymi słabszymi będzie się pogłębiał.

Jest też możliwe, że w niektórych regionach, pomimo prowadzonych szkoleń, kuratoria i inne podmioty nie będą podejmować aktywnych działań upowszechniających EWD. Podjęcie takich działań będzie bowiem uzależnione od woli kierownictwa tych instytucji. W efekcie szkoły i organy nadzoru nie będą motywowane do wykorzystania EWD.

W scenariuszu tym zakłada się, że bieżące obliczanie wskaźnika EWD, prace nad rozwojem metody (co wymaga badań naukowych) oraz upowszechnienie wiedzy o sposobach jej wykorzystywania prowadzone będą przez ten sam zespół. Ogranicza to możliwości specjalizacji poszczególnych ekspertów i zmniejsza skuteczność działania całego zespołu.

Główną słabością scenariusza drugiego jest brak jasno przypisanej odpowiedzialności za upowszechnienie wiedzy o metodach wykorzystania wskaźnika EWD. Dotychczas działania te podejmowane są częściowo przez Zespół Projektowy, ORE, ODN, kuratoria oświaty. Jednak nie określono jasno, kto kogo powinien szkolić i doskonalić ani kto powinien być odpowiedzialny za jakość prowadzonych działań upowszechniających.

Scenariusz 3. Pełne włączenie wskaźnika EWD do systemu oświaty

Ten scenariusz zakłada, że metoda EWD zostanie uznana za ważny element polityki wzmocnienia jakości systemu edukacji. Scenariusz zakłada też prowadzenie dalszych, intensywnych prac nad rozwojem i udoskonaleniem metody obliczania wskaźnika. Prace te będą prowadzone w ścisłym powiązaniu z pracami nad zmianami w systemie egzaminów zewnętrznych. Zapewni to wykorzystanie wiedzy i dorobku Zespołu zajmującego się EWD przy

ulepszaniu i rozwijaniu egzaminów zewnętrznych, ale równocześnie zagwarantuje lepsze podstawy do liczenia wskaźnika.

Wskaźnik EWD obliczany będzie dla szkół podstawowych. Rozważane będzie wprowadzenie wskaźnika EWD dla zasadniczych szkół zawodowych, co wiązać się będzie z koniecznością wprowadzenia testów kompetencyjnych na zakończenie tego typu szkoły.

Kontynuowane będą prace upowszechniające EWD. W prace te włączy się MEN, poprzez uznanie i promowanie EWD jako jednego z elementów reformy edukacji. Określone zostaną też zadania poszczególnych instytucji w zakresie upowszechniania wiedzy i umiejętności wykorzystywania EWD. Określone zostaną źródła finansowania tych działań.

Wykorzystywanie EWD będzie rekomendowane dla organów nadzoru, organów prowadzących oraz szkół. Wzmocnieniu ulegnie funkcja ewaluacyjna systemu egzaminów zewnętrznych.

Scenariusz ten, w stosunku do wcześniejszych dwóch, wzbudził więcej pozytywnych reakcji uczestników panelu ekspertów. Zgodnie z ich opiniami przyjęcie takiego scenariusza daje największe gwarancje zapewnienia trwałości dotychczasowego dorobku.

Kluczowe będzie jednak jasne określenie, kto w takim systemie odpowiada za jakie działania.

Istnieje potrzeba prowadzenia trzech równoległych działań:

- bieżącego obliczania i udostępniania wyników wskaźnika EWD, publikacji materiałów i informacji na stronie internetowej;
- prowadzenia badań naukowych nad metodą oceny wyników egzaminów zewnętrznych;
- upowszechniania wiedzy o wskaźniku EWD i sposobach jego wykorzystania.

Scenariusz ten może jednak nieść również pewne negatywne konsekwencje. Pierwsza z nich to nadmierna regulacja całego przedsięwzięcia – nałożenie obowiązku wykorzystywania EWD pozbawi go waloru spontaniczności, społecznego działania. Istnieje poważne ryzyko, że wskaźnik EWD potraktowany zostanie jako kolejna, biurokratyczna procedura, która musi zostać wypełniana.

Drugie ryzyko wiąże się z wysokimi kosztami prowadzenia bardzo szerokich działań. Koszty te mogą okazać się nieakceptowane przez decydentów, co może ograniczyć potencjał rozwoju całej metody.

Uczestnicy panelu ekspertów, którzy oceniali powyższe trzy scenariusze, zdecydowali, że najbardziej optymalny byłoby rozwiązanie pośrednie, wiążące scenariusz drugi i trzeci.

Oznaczałoby to, że metoda EWD zostanie uznana przez MEN jako ważne narzędzie wspierające jakość nauczania i zarządzanie w systemie edukacji. Fakt ten znajdzie odzwierciedlenie w promowaniu EWD oraz alokowaniu środków finansowych na rozwój EWD (bez decydowania na obecnym etapie, z jakich źródeł powinny te działania być finansowane).

Wpisanie EWD do systemu edukacji oznaczałoby, że poszczególne instytucje są zachęcane do wykorzystywania tego instrumentu (choć nie określałoby się obowiązku jego stosowania, ale metodę EWD wymieniałoby się jako jedną z możliwych, uzupełniających się wzajemnie metod ewaluacji pracy szkoły). Zapisy takie powinny znaleźć się w aktach prawnych.

Stworzony zostałby też system rozwoju EWD. System ten składałby się z trzech elementów. Te elementy to:

7. Nieduży (3-4 osobowy) zespół osób, afiliowany przy CKE lub innej instytucji która będzie odpowiedzialna za egzaminy zewnętrzne. Zespół ten powinien odpowiadać za bieżące obliczanie i upowszechnianie wyników EWD w oparciu o najbardziej aktualne dane pochodzące z systemu egzaminów zewnętrznych. Zespół odpowiadałby też za rozwój narzędzi ułatwiających korzystanie z EWD oraz upowszechniających tę metodę wśród różnych grup interesariuszy (Kalkulatory EWD, podręczniki i publikacje).
8. Badania nad rozwojem i doskonaleniem metody EWD. W sytuacji idealnej badania te powinny być zlecane, w drodze konkursu o granty, przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBiR), co zwiększa szanse na realizację badań przez najlepsze, ale równocześnie różne zespoły badawcze. W przypadku zlecenia tego typu badań ważne jest uwzględnienie możliwości prowadzenia badań przez zespoły międzynarodowe (np. we współpracy z ośrodkami z innych krajów).
9. System kształcenia i doskonalenia użytkowników metody EWD. System ten powinien bazować na istniejących strukturach kształcenia i doskonalenia: czyli ORE (dla organów nadzoru) oraz ODN (szkoły i organy prowadzące). Powinien być też dwustopniowy. Zespół EWD (punkt nr 1) odpowiadać powinien za rozwój kompetencji trenerów i szkoleniowców pracujących w ORE i ODN. Zespół ten powinien ściśle współpracować w tym zakresie z przedstawicielami inicjatyw, których głównym celem jest doskonalenie i rozwój kompetencji. Zespół powinien w miarę możliwości wykorzystywać nowoczesne metody rozwoju wiedzy (np. webinary).

Przeszkolone osoby powinny szkolić już bezpośrednio organy nadzoru, przedstawicieli szkół i organów prowadzących. Schemat szkoleń powinien przyjąć model kaskadowy. System szkolenia i doskonalenia w zakresie EWD musi być ściśle powiązany z innymi działaniami wspierającymi rozwój kompetencji pracowników systemu edukacji – szczególnie z działaniami prowadzonymi przez ORE.

Wskazane jest rozpoczęcie planowania kształtu docelowego systemu już teraz, przed zakończeniem projektu EWD realizowanego w ramach Działania 3.2 PO KL, aby zapewnić kontynuację działań związanych z EWD, bezpośrednio po zakończeniu projektu

Budowa docelowego systemu wspierającego EWD powinna uwzględniać również następujące elementy:

- Projektowaną zmianę w systemie oświaty, zgodnie z którą przewiduje się połączenie instytucji odpowiedzialnych za nadzór pedagogiczny i egzaminy zewnętrzne. Wprowadzenie tej zmiany wymagać będzie uwzględnienia i jasnego przypisania odpowiedzialności za poszczególne aspekty związane z EWD.
- Dostępne środki finansowe, w tym pochodzące z EFS w nowej perspektywie finansowej (po 2013 roku). Rozwój i upowszechnienie EWD wymaga pewnych nakładów finansowych. Na etapie programowania sposobu wykorzystania środków w nowej perspektywie finansowej wskazane jest podjęcie dyskusji nad zakresem wspierania rozwoju EWD ze środków europejskich.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Poniżej przedstawiamy wnioski i rekomendacje, pogrupowane według następujących kryteriów przyjętych w badaniu:

Użyteczność – stopień, w jakim metoda EWD oraz dotychczasowe sposoby jej upowszechniania i wdrażania spełniają oczekiwania zarówno adresatów korzystających już ze wskaźnika, jak i jego potencjalnych odbiorców.

Spójność – stopień, w jakim możliwe jest upowszechnianie metody EWD, wdrażanie i korzystanie z niej w obecnym systemie oświaty – w jego ramach prawnych oraz instytucjonalnych (czyli innymi słowy spójność EWD z systemem oświaty). Ponadto stopień, w jakim działania związane z rozwijaniem i upowszechnianiem EWD uzupełniają się z innymi działaniami, np. w projektach systemowych.

Trafność – stopień, w jakim EWD odpowiada na problemy i potrzeby systemu edukacji oraz trafność metod wdrażania i upowszechniania metody EWD.

Trwałość – stopień, w jakim dotychczasowe działania wspierające rozwój i upowszechnienie EWD zapewniają trwałe wykorzystanie produktów projektu w systemie oświaty.

W odniesieniu do każdego wniosku formułujemy też rekomendację wraz z opisem sposobu, jak powinna być ona wdrażana, a także ze wskazanym terminem realizacji.

W rekomendacjach część zadań została przypisane do Zespołu Projektowego. Nie powinno to być traktowane jako automatyczne odwołanie do aktualnie pracującego Zespołu Projektowego. Wiele z tych zadań wykracza poza zakres realizowanego obecnie projektu systemowego i ich realizacja przekraczałaby możliwości działającego w obecnym składzie zespołu. W rekomendacjach pod pojęciem Zespołu Projektowego rozumiemy strukturę, która powinna zostać rozwinięta w przyszłości, aby w pełni wdrożyć EWD do systemu edukacji. Bazą dla owej struktury mógłby być działający obecnie Zespół Projektowy.

Realizacja pełnego zestawu rekomendacji oznaczałaby konieczność pewnego zwiększania zasobów przeznaczonych na wdrożenie EWD. Dlatego też ostateczny zakres podejmowanych działań powinien być poddany dyskusji, z zaangażowaniem przedstawicieli kluczowych aktorów, uwzględniającej kwestie dostępnych zasobów.

	<p>Użyteczność – stopień, w jakim metoda EWD oraz dotychczasowe sposoby jej upowszechniania i wdrożenia spełniają oczekiwania adresatów zarówno korzystających już ze wskaźnika, jak i jego potencjalnych odbiorców.</p>
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Użyteczność</p>	<p>Krótki opis problemu</p> <p>Istnieje potrzeba pogłębiania wiedzy o EWD i sposobach wykorzystywania metody w praktyce wśród przedstawicieli różnych grup odbiorców (szkół, organów prowadzących, organów nadzoru, a także rodziców uczniów). Dotychczas działania upowszechniające wiedzę o EWD inicjowane były głównie przez Zespół Projektowy, umiejscowiony w strukturze CKE. Najważniejsze z tych działań to strona internetowa i „Szkoły EWD”. Działania szkoleniowe prowadzą także ośrodki doskonalenia nauczycieli, okręgowe komisje egzaminacyjne, kuratoria oświaty. Działalność tych podmiotów uzależniona jest od ich woli oraz od zgłaszanego popytu przez potencjalnych użytkowników. Dlatego też skala prowadzonych szkoleń jest zróżnicowana regionalnie. Działania te są również nieskoordynowane. Część z nich ma charakter incydentalny.</p> <p>Obecnie w ramach jednego z projektów systemowych trwa badanie kompetencji uczniów klas trzecich (<i>Badania uwarunkowań zróżnicowania wyników egzaminów zewnętrznych - OBUT</i>). Po potęczeniu w skali kraju wyników OBUT z 2011 roku i sprawdzianu 2014 roku będzie możliwe opracowanie modelu statystycznego szacowania EWD dla drugiego etapu edukacyjnego (klasy IV-VI). Na bazie tego modelu powstanie Kalkulator EWD dla szkół podstawowych. Szkoły po wprowadzeniu do Kalkulatora EWD wyników swoich uczniów będą mogły przeanalizować wyniki sprawdzianu z użyciem wskaźników EWD. Szkoły będą robiły te analizy w formie ewaluacji wewnętrznej.</p> <p>Wskaźnik EWD będzie obliczony dla 9 tysięcy szkół podstawowych, które zgłosiły się do udziału w badaniu OBUT. Dotychczas przedstawiciele szkół podstawowych nie byli objęci działaniami upowszechniającymi wiedzę o EWD. Oznacza to, że znaczna część z nich nie jest przygotowana do wykorzystania EWD.</p> <p>Odniesienie w raporcie: s. 126-136</p>

Rekomendacja	<p>Skoordynowana polityka szkoleniowa</p> <p>Polityka szkoleniowa powinna zostać usystematyzowana oraz powinna zostać zwiększona skala szkoleń, szczególnie w regionach, gdzie dotychczas podejmowanych działań związanych z EWD było niewiele. Konieczne jest stworzenie systemu kształcenia i doskonalenia w obszarze EWD i szkolenia te powinny być elementem szerszych działań szkoleniowych związanych z ewaluacyjną funkcją egzaminów zewnętrznych. System ten powinien mieć charakter kaskadowy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Specjaliści z Zespołu Projektowego EWD kształcą superwizorów (kluczowych trenerów) we współpracy z ORE. • Superwizorzy kształcą następnie trenerów - przedstawicieli ośrodków doskonalenia nauczycieli. • Trenerzy natomiast prowadzą działalność szkoleniową i doskonalącą adresowaną do kadry pedagogicznej szkół i placówek oraz organów prowadzących. Działania szkoleniowe powinny być prowadzone równomiernie w całym kraju. <p>Wskazane jest prowadzenie działań szkoleniowych, zgodnie z przedstawioną koncepcją, także w kolejnej perspektywie finansowej (2014-2020). Wskazane jest również przygotowanie kadry szkół podstawowych do wykorzystania wskaźnika EWD w swojej pracy. Działania te powinny rozpocząć się w roku 2014, kiedy dostępne będą pierwsze wyniki EWD dla szkół podstawowych.</p>
Ważność	Wysoka
Instytucja odpowiedzialna	ORE
Możliwy termin wdrożenia	31.12.2012 r.

Użyteczność	Krótki opis problemu	<p>Kluczowe znaczenie dla upowszechnienia wiedzy o EWD na poziomie lokalnym ma aktywność kuratoriów oświaty. Aktywność tych instytucji jest w niektórych regionach bardzo widoczna, w innych działania te są nieznaczące, niewystarczające wobec potrzeb systemu oświaty. Niezmiernie ważne jest odpowiednie przygotowanie tych instytucji do upowszechniania wiedzy o EWD i jego wykorzystywania w całym systemie edukacji. Odniesienie w raporcie: s. 77-81</p>
	Rekomendacja	<p>Uwzględnienie EWD w działaniach adresowanych do pracowników nadzoru pedagogicznego</p> <p>Metoda EWD w systemie oświaty, zasady obliczania wskaźnika oraz wykorzystania go w ewaluacyjnej funkcji egzaminów zewnętrznych to zagadnienia, które powinny zostać wzmocnione również w ramach działań podejmowanych przez ORE, adresowanych do organów nadzoru pedagogicznego, w tym także w ramach projektów systemowych. W tym przypadku kształcenie powinno koncentrować się na rozwijaniu kompetencji w zakresie wykorzystania EWD w działalności nadzoru pedagogicznego. Warto aby odniesienia do projektu EWD (link do strony internetowej projektu) znalazły się na stronie internetowej poświęconej nadzorowi pedagogicznemu (http://www.nadzorpedagogiczny.edu.pl) wraz z podstawowymi informacjami na temat EWD – m.in. jak ten wskaźnik może być wykorzystywany w nowym nadzorze pedagogicznym.</p> <p>Działalność ORE związana z doskonaleniem w zakresie EWD powinna być skoordynowana z pracami z Zespołu Projektowego. Ten element systemu upowszechniania wiedzy o EWD powinien być tworzony równolegle do systemu kształcenia i doskonalenia innych grup docelowych.</p>
	Ważność	Wysoka
	Instytucja odpowiedzialna	ORE

Użyteczność	Możliwy termin wdrożenia	30.06.2012 r.
	Krótki opis problemu	W systemie edukacji działa szereg instytucji, które mają wpływ na wykorzystanie EWD, ale nie posiadają wystarczającej wiedzy i umiejętności w tym zakresie. Dotyczy to pracowników MEN, MRR, regionalnych Instytucji Pośredniczących dla Priorytetu IX PO KL. Pracownicy tych instytucji nie potrzebują szczegółowej wiedzy o EWD, ale raczej dobrej informacji o możliwościach, jakie daje ten wskaźnik. Odniesienie w raporcie: s. 54-56, 88-90, 137-138
Użyteczność	Rekomendacja	Uwzględnienie EWD w działaniach Instytucji Zarządzającej Tematyka EWD powinna zostać wzmocniona również w ramach działań MRR jako IZ PO KL. Wskazane jest zorganizowanie szkoleń ogólnych, o charakterze informacyjnym adresowanych do innych instytucji w systemie oświaty, takich jak pracownicy MEN, MRR, regionalne IP w PO KL.
	Ważność	Wysoka
	Instytucja odpowiedzialna	MRR
	Możliwy termin wdrożenia	31.12.2012 r.

Użyteczność	Krótki opis problemu	<p>Mimo iż można mówić o znacznym stopniu deklarowanej znajomości i wykorzystania metody EWD wśród respondentów, to jednak z analizy wypowiedzi wynika, że niekiedy wiedza ta jest powierzchowna, niepogłębiona, a czasami wręcz niezgodna z prawdą (np. dotyczącą możliwości stosowania metody czy sposobów wykorzystania wskaźnika EWD). Taki stan rzeczy wynikać może z nie do końca rzetelnej wiedzy, którą otrzymują użytkownicy z dostępnych źródeł informacji o EWD. Obecnie żadna instytucja oświatowa z poziomu centralnego nie monitoruje jakości szkoleń oferowanych zainteresowanym podmiotom przez różne instytucje. Istnieje ryzyko, że część osób szkoli w oparciu o stare materiały, np. z pierwszej Szkoły EWD, która odbyła się w 2006 roku. Odniesienie w raporcie: s. 75-80, 92-95, 97-101</p>
	Rekomendacja	<p>Jakość prowadzonych szkoleń</p> <p>Jednym z elementów zapewniania jakości szkoleń będzie stworzenie kaskadowego systemu kształcenia (opisanego w rekomendacji nr 1). Istotne jest, by jedna instytucja dbała o jakość merytoryczną dostarczanych przez Zespół Projektowy materiałów szkoleniowych. Instytucją tą powinno być ORE, działające pod nadzorem MEN oraz we współpracy z Zespołem Projektowym, m.in. przy tworzeniu materiałów szkoleniowych. Zakres merytoryczny szkoleń powinien być dopasowany do potrzeb poszczególnych grup odbiorców. Kadry zarządzającej i pracownikom MRR, MEN i IP regionalnych powinny być oferowane szkolenia ogólne. Dyrektorom oraz pracownikom szkół i placówek, organów nadzoru pedagogicznego powinny być oferowane szkolenia specjalistyczne, rozwijające kompetencje analizy i wykorzystania wyników egzaminów zewnętrznych (w tym EWD) do ewaluacji pracy szkoły.</p> <p>Aby zapewnić aktualność i wysoką trafność oferowanych form doształcania i doskonalenia, wskazane jest wydawanie trenerom czasowych zaświadczeń o ukończeniu szkolenia (dwuletnich). Odnowienie tego zaświadczenia wymagałoby ponownego uczestnictwa w odpowiedniej formie kształcenia lub wykazania przez trenera, iż posiada niezbędne, zaktualizowane umiejętności w zakresie EWD.</p>

	Ważność	Wysoka
	Instytucja odpowiedzialna	ORE
	Możliwy termin wdrożenia	31.12.2012 r.
Użyteczność	Krótki opis problemu	<p>W programach szkoleniowych kierowanych do użytkowników metody EWD zdecydowany nacisk powinien być położony na rozwój umiejętności wykorzystywania tego instrumentu do diagnozowania i analizowania problemów występujących w szkołach oraz ich przyczyn.</p> <p>Szczególny nacisk powinien zostać położony na wzmocnienie wykorzystania EWD w ewaluacji wewnętrznej oraz ewaluacji zewnętrznej. Szkolenia ewaluatorów realizowane są w ramach projektu systemowego prowadzonego przez ORE, jest to zatem rozwiązanie tymczasowe. Odniesienie w raporcie: s. 81-82, 86</p>

Rekomendacja	<p>Zróżnicowane formy kształcenia i doskonalenia</p> <p>Wsparcie oferowane szkołom, instytucjom nadzoru oraz organom prowadzącym powinno być prowadzone w formie umożliwiającej rozwój praktycznych metod obliczania i wykorzystywania EWD w zarządzaniu szkołą. Preferowane powinny być szkolenia praktyczne, warsztatowe, prowadzone w oparciu o studia przypadku, prowadzone przez przedstawicieli ODN, przy współpracy kuratoriów oświaty i ekspertów okręgowych komisji egzaminacyjnych.</p> <p>W tym celu, oprócz przygotowania odpowiedniej kadry (rekomendacja powyżej) konieczne jest przygotowanie materiałów szkoleniowych, publikacji, materiałów multimedialnych wspierających proces doskonalenia zawodowego nauczycieli.</p> <p>Warto tu rozważyć szkolenia e-learningowe, webinary (seminaria internetowe) i inne innowacyjne formy docierania do szerokiego grona odbiorców. Wskazane jest też wsparcie dotyczące wdrażania EWD w formie coachingu, szczególnie dla szkół i pojedynczych nauczycieli, którzy technicznie są odpowiedzialni za obliczenia i analizy wskaźnika w swoich szkołach/ placówkach.</p> <p>Rekomendację tę należy też uwzględnić w następnym okresie programowania funduszy strukturalnych i podjąć wynikające z niej działania oraz zaplanować stosowny budżet oraz na ich realizację.</p>
Ważność	Wysoka
Instytucja odpowiedzialna	ORE
Możliwy termin wdrożenia	31.12.2013 r.

Użyteczność	Krótki opis problemu	Jedną z podstawowych barier w upowszechnianiu wiedzy o EWD jest techniczna trudność związana z obliczaniem i interpretowaniem wyników. Pomimo prowadzonych działań szkoleniowych i rozwijanych narzędzi, takich jak np. Kalkulator EWD Plus, nadal w opinii części użytkowników jest to narzędzie postrzegane jako zbyt trudne. Odniesienie w raporcie: s. 109, 139
	Rekomendacja	Skuteczne instrumenty wspierające wykorzystanie EWD Należy kontynuować prace nad uproszczeniem opisu metodologii EWD, a także rozwojem bardzo prostych narzędzi wspierających szkolenie w zakresie EWD oraz upowszechnianie wyników EWD, takich jak prezentacje multimedialne i formy e-learningowe. Ma to znaczenie dla stosowania poprawnych metod analizowania wyników egzaminacyjnych. Działania powinny być prowadzone stale, także w nowej perspektywie finansowej.
	Ważność	Średnia
	Instytucja odpowiedzialna	CKE (Zespół Projektowy)
	Możliwy termin wdrożenia	31.12.2013 r.
<p>Spójność – stopień, w jakim możliwe jest upowszechnianie metody EWD, wdrażanie i korzystanie z niej w obecnym systemie oświaty, jego ramach prawnych oraz instytucjonalnych (czyli innymi słowy spójność EWD z systemem oświaty). Ponadto stopień, w jakim działania związane z rozwijaniem i upowszechnianiem EWD uzupełniają się z innymi działaniami np. w projektach systemowych.</p>		

Spójność	Krótki opis problemu	<p>Choć dotychczasowy rozwój metody EWD wynika z założeń projektu i działań Zespołu Projektowego, to wykorzystanie metody w systemie w dużym stopniu odbywa się spontanicznie, nierzadko zależy od zaangażowanych w ten proces osób. Powiązanie EWD z innymi elementami systemu (np. ewaluacją, doskonaleniem systemu egzaminów zewnętrznych, doskonaleniem nauczycieli) uzależnione jest od postawy i aktywności poszczególnych aktorów systemu.</p> <p>Brakuje również rozwiązań w zakresie wzmocnienia ewaluacyjnej funkcji egzaminów zewnętrznych – zapisów w dokumentach tworzonych przez MEN (np. w strategiach dla polityki edukacyjnej czy w dokumentach programowych), które pozwoliłyby na umiejscowienie rozwoju EWD w kontekście już wdrażanych i planowanych zmian w systemie edukacji. Nie jest nigdzie wskazany podział kompetencji poszczególnych instytucji i ich zadań związanych z upowszechnianiem wiedzy o EWD i jego wdrażaniem.</p> <p style="color: red;">Odniesienie w raporcie: s. 56-60, 81-84, 122-125</p>
	Rekomendacja	<p>Planowanie strategiczne</p> <p>Wskazane jest opracowanie spójnej koncepcji rozwoju ewaluacyjnej funkcji systemu egzaminów zewnętrznych, w tym upowszechniania wiedzy i wdrażania EWD, z określeniem zadań poszczególnych podmiotów. Założenia tej koncepcji mogą stać się podstawą przyszłych projektów realizowanych w systemie oświaty, finansowanych ze środków EFS.</p> <p>Wzmocnienie ewaluacyjnej funkcji egzaminów zewnętrznych oraz uwzględnienie metody EWD konieczne jest też w pracach nad zmianami w systemie oświaty, szczególnie tych, które wiążą się z nadzorem pedagogicznym i egzaminami zewnętrznymi.</p>
	Ważność	Wysoka

Instytucja odpowiedzialna	MEN
Możliwy termin wdrożenia	31.12.2012 r.
Krótki opis problemu	<p>Dla trwałego upowszechnienia EWD w systemie edukacji konieczne jest wyraźne wsparcie tego instrumentu przez MEN. W fazie pilotażu metody EWD nie stanowiło to ograniczenia, gdyż działania wdrożeniowe podejmowane były przez instytucje zainteresowane metodą EWD. Jednak trwałe i pełne wpisanie EWD do systemu edukacji wymaga zdecydowanego wsparcia ze strony MEN.</p> <p>Jest to szczególnie ważne w kontekście toczących się prac nad nowymi dokumentami strategicznymi na lata 2014-2020, a także rozpoczynającym się przygotowaniem do nowego okresu programowania funduszy strukturalnych. Odniesienie w raporcie: s. 103, 121-142</p>

Rekomendacja	Egzaminy zewnętrzne i metoda EWD jednym z priorytetów MEN
	<p>MEN w większym zakresie i bardziej aktywnie powinno wspierać system egzaminów zewnętrznych, w tym ewaluacyjną funkcję wyników egzaminów (między innymi EWD) oraz upowszechnienie i wdrożenie EWD w systemie oświaty. Działania te powinny być prowadzone w co najmniej dwóch wymiarach:</p>
	<ol style="list-style-type: none"> 1. MEN powinno aktywnie promować EWD na swojej stronie internetowej, w wystąpieniach publicznych, w publikacjach. Wskazana jest organizacja konferencji/seminariów promujących EWD na różnych szczeblach systemu oświaty. 2. Strategicznym - należy rozważyć zapisanie metody EWD jako jednego z instrumentów poprawy jakości oświaty w dokumentach strategicznych, a także dokumentach opracowanych na podstawie przyjętych strategii.
	<p>EWD powinno być wspierane w powiązaniu z systemem egzaminów zewnętrznych oraz systemem ewaluacji wewnętrznej i zewnętrznej w nowym nadzorze pedagogicznym.</p>
Ważność	Wysoka
Instytucja odpowiedzialna	MEN
Możliwy termin wdrożenia	31.12.2012 r.

Spójność	Krótki opis problemu	Kluczowe znaczenie dla upowszechnienia EWD oraz zapewnienia spójności tego procesu w systemie mają działania instytucji nadzoru pedagogicznego. Dotychczas wykorzystanie EWD przez pracowników nadzoru pedagogicznego, jako instrumentu wspierającego analizę wyników egzaminów zewnętrznych, było zależne od ich woli oraz wiedzy na temat EWD. Istnieje potrzeba wzmocnienia wykorzystania EWD w praktyce organów nadzoru pedagogicznego. Odniesienie w raporcie: s. 75-84
	Rekomendacja	<p>Wzmocnienie pozycji EWD w systemie oświaty</p> <p>W rozporządzeniu o nadzorze można wskazać metodę EWD jako jedno z możliwych narzędzi ewaluacji szkoły, służące pogłębieniu wiedzy o jakości pracy szkoły i uzupełnianiu analizy wyników egzaminów zewnętrznych. Odpowiedni zapis powinien znaleźć się w załączniku do rozporządzenia, zawierającym opis wymagań wobec szkół, w obszarze „Efekty działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły lub placówki”.</p> <p>Alternatywnym rozwiązaniem jest uwzględnienie EWD w kierunkach realizacji przez kuratorów oświaty polityki oświatowej państwa, w szczególności zadań z zakresu nadzoru pedagogicznego, ustalanych przez Ministra Edukacji Narodowej na podstawie art. 35 ustawy o systemie oświaty.</p>
	Ważność	Wysoka
	Instytucja odpowiedzialna	MEN
	Możliwy termin wdrożenia	31.12.2012 r.

Spójność	Krótki opis problemu	Jednym z podstawowych założeń Priorytetu III jest komplementarność poszczególnych Działań i projektów. Toteż beneficjenci systemowi powinni ze sobą współpracować, informować się wzajemnie o prowadzonych działaniach i szukać powiązań między projektami. Członkowie Zespołu EWD podejmują taką współpracę na przykład z projektem <i>Badania uwarunkowań zróżnicowania wyników egzaminów zewnętrznych</i> . Wynika to jednak ze świadomości o konieczności współpracy członków Zespołu, nie zaś z przyjętej strategii postępowania w Priorytecie III PO KL, służącej spójności czy trwałości wypracowywanych rezultatów. Koordynacja poszczególnych Działań i projektów wymaga aktywnej postawy koordynatora, w tym przypadku MEN. Dotychczas podejmowane działania, choć oceniane pozytywnie, to jednak okazują się niewystarczające. Odniesienie w raporcie: s. 61, 137
	Rekomendacja	<p>Koordynacja na poziomie Priorytetu III PO KL</p> <p>Konieczne jest wzmocnienie funkcji przywódczej i koordynacyjnej MEN w Priorytecie III, co powinno prowadzić do lepszego przepływu informacji o podejmowanych działaniach i ich efektach, lepszej koordynacji i wzmacniania się poszczególnych inicjatyw oraz do przekazywania produktów do projektów, w których mogą/powinny być wykorzystane. Należy przy tym zwrócić uwagę, aby nie były to tylko robocze spotkania na poziomie całego Priorytetu III, ale koordynacja problemowa, skoncentrowana na budowaniu faktycznych powiązań między projektami, których zakresy są zbieżne merytorycznie. Warto, aby takie spotkania odbywały się regularnie w MEN, które jako centralna instytucja oświatowa, na bieżąco mogłoby weryfikować spójność projektów i zwiększać ich komplementarność.</p> <p>Działania te powinny być prowadzone stale, regularnie, do końca realizacji projektów w Priorytecie III PO KL.</p>
	Ważność	Wysoka

	Instytucja odpowiedzialna	MEN
	Możliwy termin wdrożenia	31.12.2013 r.
Spójność	Krótki opis problemu	Projekt EWD ma charakter systemowy i jest realizowany w CKE w ramach Działania 3.2. Tematycznie projekty w Działaniu 3.2 się uzupełniają, część koordynatorów merytorycznych współpracuje ze sobą. Jednak obecnie brakuje stałej płaszczyzny współpracy i wymiany doświadczeń między projektami realizowanymi przez CKE. Odniesienie w raporcie: s. 73, 137
	Rekomendacja	<p>Koordinacja na poziomie Działania 3.2 PO KL</p> <p>CKE jako instytucja odpowiedzialna za realizację i rozliczanie projektu EWD powinna planować współpracę z innymi projektami oraz wykorzystywać fakt komplementarności części produktów i rezultatów w ramach Działania 3.2, w którym jest beneficjentem systemowym. W związku z tym rekomendowane są regularne spotkania robocze koordynatora projektu EWD i koordynatorów uzupełniających się projektów w Działaniu 3.2.</p> <p>Działania te powinny być prowadzone stale i regularnie, do końca realizacji projektów w Priorytecie III PO KL.</p>
	Ważność	Wysoka
	Instytucja odpowiedzialna	CKE
	Możliwy termin wdrożenia	31.12.2013 r.

Spójność	Krótki opis problemu	Program kształcenia nauczycieli w niedostatecznym stopniu uwzględnia kwestie związane z pomiarem efektów nauczania, analizą danych i wykorzystaniem danych pochodzących z systemu egzaminów zewnętrznych w zarządzaniu szkołami i placówkami. W efekcie młodzi nauczyciele nie są przygotowani do wykorzystania wyników egzaminów zewnętrznych i danych z EWD w swojej pracy. Odniesienie w raporcie: s. 97, 112, 133
	Rekomendacja	Włączenie zagadnień pomiaru dydaktycznego do programu kształcenia nauczycieli Niezbędne jest włączenie tematyki pomiaru dydaktycznego, metodologii badania jakości edukacji, analizy danych oraz sposobów wykorzystania tych danych w pracy szkoły i w zarządzaniu oświatą do programów kształcenia nauczycieli (w ramach studiów pedagogicznych). W systemie oświaty coraz bardziej potrzebni są tzw. liderzy oświatowi w zakresie systemu egzaminów zewnętrznych, eksperci ds. analizy danych edukacyjnych, a nie tylko nauczyciele pracujący w szkołach/placówkach.
	Ważność	Wysoka
	Instytucja odpowiedzialna	MNiSW
	Możliwy termin wdrożenia	31.12.2013 r.

Trafność – stopień, w jakim EWD odpowiada na problemy i potrzeby systemu edukacji oraz trafność metod wdrażania i upowszechniania metody EWD.

Krótki opis problemu	<p>Wskaźnik EWD mógłby zostać wykorzystany w Priorytecie IX PO KL. Wskaźnik ten może być wykorzystany jako element diagnozy sytuacji szkoły, wskaźnik monitorowania poprawy jakości działania szkoły (w przypadku projektów o odpowiednio dużej skali i długości wdrażania) czy też jako jedno z kryteriów wyboru projektów, pomagając kierować wsparcie do szkół znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji.</p> <p>Wykorzystanie wskaźnika EWD w systemie edukacji utrudnia brak wiedzy na temat tego instrumentu, szczególnie widoczny w przypadku IP odpowiedzialnych za wdrażanie Priorytetu IX. Odniesienie w raporcie: s. 88-90</p>
Rekomendacja	<p>Wykorzystanie EWD w PO KL</p> <p>MRR powinno zorganizować szkolenie dla przedstawicieli regionalnych IP oraz przekazać materiały dotyczące metody EWD. Wspólnie z MEN należy podjąć dyskusję na temat możliwego sposobu wykorzystania wskaźnika EWD w systemie wdrażania Priorytetu IX PO KL.</p>
Ważność	Średnia
Instytucja odpowiedzialna	MRR
Możliwy termin wdrożenia	31.12.2012 r.

Trafność	Krótki opis problemu	Metoda EWD, mimo swoich zalet, ma też szereg ograniczeń, na przykład nieadekwatność metody wynikająca z niejednorodności formuły sprawdzianów i egzaminów po różnych etapach kształcenia. Nie można też obliczać EWD w małych szkołach ze względu na zbyt małą liczebność klas. Tymczasem wiedza o EWD jest powierzchowna i niepełna, zaś interesariusze systemu oświaty nie zawsze orientują się, gdzie mogą zdobyć rzetelną wiedzę na ten temat. Odniesienie w raporcie: s. 104-121
	Rekomendacja	<p>Rzetelna i łatwo dostępna informacja o metodzie EWD</p> <p>Niezbędna jest rzetelna i łatwo dostępna informacja o mocnych i słabych stronach EWD, korzyściach płynących z jej stosowania. Wydaje się, że najbardziej rzetelna informacja o metodzie znajduje się na stronie internetowej projektu. Tutaj też zamieszczane są aktualne zmiany, dodatkowe informacje. Informacje o EWD powinny być rozpowszechniane szczególnie w systemie egzaminów zewnętrznych, przez CKE i OKE. Instytucje te poprzez swoje strony internetowe rozpowszechniać stronę projektu EWD, zaś OKE wraz z przekazywanymi do szkół wynikami egzaminów zewnętrznych powinny przysyłać informacje o korzyściach wynikających ze stosowania metody EWD do analizy wyników egzaminów.</p> <p>Dalsze propagowanie aktualnych informacji na temat EWD wynikać musi jednak z przyjętej strategii upowszechniania wiedzy i opracowanego w tym celu systemu opisanego we wcześniejszych rekomendacjach (przy kryterium użyteczności).</p> <p>Uwzględnione w rekomendacji treści skierowane są także do okręgowych komisji egzaminacyjnych.</p>
	Ważność	Średnia
	Instytucja odpowiedzialna	CKE

	Możliwy termin wdrożenia	31.12.2013 r.
	Trwałość – stopień, w jakim dotychczasowe działania wspierające rozwój i upowszechnienie EWD zapewniają trwałe wykorzystanie produktów projektu w systemie oświaty.	
Trwałość	Krótki opis problemu	<p>Opracowanie i doskonalenie metody EWD jest realizowane jako projekt współfinansowany ze środków EFS, a jego finansowanie jest zapewnione do 2013 roku. Od początku jest realizowane w ramach CKE (począwszy od 2005 roku, czyli w poprzednim okresie finansowania z funduszy strukturalnych), ale przez niezależny zespół ekspertów. Dotychczasowy rozwój EWD opierał się w dużej mierze na entuzjazmie i zaangażowaniu wielu osób – ekspertów Zespołu Projektowego, niektórych edukatorów, przedstawicieli kuratoriów oświaty czy OKE.</p> <p>Nie ma na obecnym etapie jasnej wizji, w jakiej instytucji będą kontynuowane działania związane z EWD po zakończeniu projektu. Odniesienie w raporcie: s. 143-150</p>
	Rekomendacja	<p>Instytucjonalizacja prac nad ewaluacyjną funkcją egzaminów zewnętrznych, w tym EWD</p> <p>Niezbędnym czynnikiem dla zapewnienia trwałości EWD jest wskazanie instytucji odpowiedzialnych za wzmocnienie funkcji ewaluacyjnej egzaminów zewnętrznych, w tym za rozwój i upowszechnianie EWD w strukturach systemu oświaty, a także zapewnienie ciągłości finansowania działalności osób odpowiedzialnych za pracę związaną z EWD, szczególnie po 2013 roku. Dotyczy to finansowania nie tylko działań związanych z testowaniem metody, ale też jej wdrażaniem.</p> <p>Należy rozważyć wyodrębnienie trzech zadań związanych z EWD:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bieżąca aktualizacja modeli szacowania EWD oraz publikowanie wskaźników EWD dla szkół – to zadanie mógłby pełnić Zespół działający w strukturach CKE. Jego zadaniem byłoby bieżące

	<p>obliczanie wskaźnika EWD, upowszechnianie informacji o EWD.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rozwój metodologii EWD (czy też bardziej generalnie – analizy wyników egzaminów zewnętrznych). Niezbędna dla rzetelności i doskonalenia metody jest możliwość konfrontowania jej założeń i wypracowanych rozwiązań w gronie naukowców spoza ścisłego grona osób pracujących nad EWD. Dlatego należy wprowadzić zlecenie badań nad metodą EWD – w drodze konkursów o granty – przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju. W przypadku zlecenia tego typu badań ważne jest uwzględnienie możliwości prowadzenia badań przez zespoły międzynarodowe (np. we współpracy z ośrodkami z innych krajów). • Kształcenie i doskonalenie – w tym zakresie działania kierowane w stronę szkół, organów prowadzących powinny być prowadzone przez ODN. Działania kierowane w stronę wizytatorów powinny być prowadzone również przez ORE. <p>Do tego niezbędne jest poprawienie jakości komunikacji między Zespołem Projektowym, CKE i MEN. Należy już teraz podjąć dyskusję nad sposobami wdrażania EWD i przyszłości projektu po 2013 roku (aby nie było przerwy w jego realizacji).</p> <p>Wydaje się zasadnym, aby działania związane z bieżącym, cyklicznym obliczaniem i upowszechnianiem EWD były elementem systemu edukacji i zostały powierzone instytucji, odpowiedzialnej za egzaminy zewnętrzne.</p>
Ważność	Wysoka
Instytucja odpowiedzialna	MEN
Możliwy termin wdrożenia	31.12.2012 r.

Trwałość	Krótki opis problemu	Opracowanie i doskonalenie metody EWD jest realizowane jako projekt współfinansowany ze środków EFS, a jego finansowanie jest zapewnione do 2013 roku. Od początku jest realizowane w ramach CKE (począwszy od 2005 roku, czyli w poprzednim okresie finansowania z funduszy strukturalnych), ale przez niezależny zespół ekspertów. Konieczne jest jasne określenie, z jakich źródeł finansowane będą dalsze prace nad EWD. Szczególnie rozstrzygnięcia wymaga kwestia finansowania EWD po roku 2013, kiedy zakończy się realizacja projektu, a także zakresu wsparcia ze środków EFS w nowej perspektywie finansowej. Odniesienie w raporcie: s. 143-150
	Rekomendacja	<p>Zapewnienie finansowania dla EWD po roku 2013</p> <p>Konieczne jest zapewnienie finansowania dla prac nad EWD po roku 2013. Decyzje w tej sprawie powinny dotyczyć dwóch kwestii:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Finansowanie działań związanych z EWD po roku 2013, kiedy skończy się realizacja projektu. Środki na ten cel powinny pochodzić z budżetu państwa. MEN powinno być odpowiedzialne za zapewnienie tych środków, • Finansowanie działań związanych z EWD od roku 2014. W najbliższym czasie powinna być podjęta decyzja dotycząca zakresu finansowania działań związanych z EWD w ramach nowej perspektywy finansowej ze środków EFS. Ze środków tych powinny być wspierane szczególnie działania związane z rozwojem metody (badania i testowanie), a także jej upowszechnianiem (szczególnie polityka szkoleniową). Natomiast działania związane z bieżącym, cyklicznym obliczaniem EWD i upowszechnianiem wyników powinny być finansowane ze środków krajowych, jako jeden z elementów systemu oświaty.
	Ważność	Wysoka

Inytucja odpowiedzialna	MEN
Możliwy termin wdrożenia	31.12.2012 r.

ANEKS

- 1 Baza wyników z CATI wśród dyrektorów (300 respondentów).
- 2 Baza wyników z CATI wśród nauczycieli (300 respondentów).
- 3 Baza wyników z CATI wśród przedstawicieli organów prowadzących (212 respondentów).
- 4 Baza wyników z CATI wśród rodziców (300 respondentów).

Ze względu na dużą objętość każdej z baz danych, znajdują się one na załączonej płycie CD.